

ÜN

MAYIS
ve
HAZİRAN

1939

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

Ispartada 938-939 Yılı Kültür Durumu

- IV -

ŞEVKET AYDIN

Öğretmenler Tasarruf ve Yardım sandığı:

Isparta'da 936 yılı birinci kânunun-da öğretmenleri tasarrufa alıştırmak ve kültür ailesine mensup öğretmen ve işyaların felâketli ve dar zamanlarında kendilerine bir ihtiyaç messettirmen-den yardım etmek emenyle öğretmenler ve işyaların tasarruf ve yardım sandığı namıyla bir sandık kurulmuştur. Sandık müessis heyetin hazırladığı ve kanunî formalitesi ikmal ettirilmiş 45 maddelik ve noterlikten musaddak talimatnameye göre bir idare heyeti tarafından kendisine verilen işleri ruyet ve tedvir etmektedir. Sandığın biri reis, biri muhasip, biri veznedar ve ikisi üye olmak üzere beş kişilik bir idare heyetinden başka ayrıca bir mürakıp heyeti de vardır. Ve her sene Haziran içerisinde hissedarların iştirakiyle umumî bir toplantı yapılarak bir senelik hesaplar tetkik ve ruyet olunur. Nizamnamede; senelerin verdiği tecrübelerle dayanılarak

ilgililerin ekseriyet kazanan arzuları dahilinde ilâve ve tadiller yapılır.

Sandığın Sermayesi: Sandığa dahil her öğretmen ve işyaların her ay bir liradan nihayet beş liraya kadar verdiği hisseler tasarruf sandığının ve yine sandığa ilk girenin iki ay için vereceği 25 kuruşla her ay hissedarların verdiği 10 kuruş da yardım sandığının sermayesini teşkil eder.

Sandığa yatırılan hisselere 100 liraya kadar kâr, fazlasına da % 2 faiz verilir.

Sandığın temin ettiği faydalar:

a) Öğretmenleri zarurî bir tasarrufa alıştıırır. Sene sonunda her öğretmenin verdiği hisse miktarına göre 100 liraya kadar birikmiş bir parası mevcuttur demektir.

b) Tasarruf edilen paralara ayrıca o sene içerisinde yapılan ikrazlar neticesi elde edilen kârdan nizamname esasları dahilinde ilâveler yapılır. Ve

mevduat nemalandırılır.

c) Sandığa dahil öğretmen ihtiyaç hissettiği takdirde senevî % 9 faizle ve mevduatının % 75 i nisbetinde sandıktan ödünç para alır. Mevduatın % 75 inden fazla ödünç para almak isteyenlere bir maaş nisbetinde kredi verilir.

d) Ölen arkadaşın veresesine sandık; azasının da iştirakiyle 150 liraya kadar yardım edilir.

e) Öğretmenin çocuğu veya akrabasından birisinin ölümü veya hastalık halinde sandık faizsiz 50 liraya kadar ödünç para verir. Örneği gibi teçhiz ve tekfin masrafı olarak 25 lira da yardımda bulunur.

Hülâsa bu malî müesseseden öğretmenler bağlandıkları nisbette ve muhtelif suretlerle müstefit olurlar. Tasarruf ve yardım sandığının temin ettiği faydaları aşağıdaki rakamların bariz ifadelerine bırakıyor ve bu sahadaki birkaç misalim derciui faydalı buluyorum.

Sandığın ilk tesisindeki sermayesi 300 lira idi. Üç sene zarfında bu sermaye 9000 lirayı bulmuştur. Sandık tesisinin altıncı ayında 214 lira kâr etmiştir. İkinci senesinde bu kâr 614 liraya, içinde bulunduğumuz üçüncü senenin kârı da 944 liraya baliğ olmuştur.

Sandığın halen ayda bir lira veren 134, iki lira veren 33, üç lira veren 3, dört lira veren 3 ve beş lira veren 16 azası vardır ki yekûnu 189 dur ve kaza-

larımıza göre aldığı vaziyet şudur:

Sandığın aza adedi

K A Z A S I	Aza adedi	1 liralık	2 liralık	3 liralık	4 liralık	5 liralık
Merkez	103	64	22	3	2	12
Yalvaç	20	20				
Karaağaç	23	17	6			
Eğridir ve Sütçüler	23	14	5		1	3
Uluborlu	20	19				1
YEKÛN	189	134	33	3	3	16

Sandık; içinde bulunduğumuz yılda 116 öğretmene 5012 lira ödünç para vermiştir. Bundan başka sandığın bu yıl yaptığı yardımlarda şunlardır: Ölen başkâtip Şükrü Unan'ın ailesine 150 lira, ölü öğretmen Tefvik Aksoylu, Kâmil Kuyucun'un ailelerine 150 şer lira, refikası ve babası ölen üç öğretmene 25'er lira yardımda bulunmuştur ki yekûnu 525 liradır.

Öğretmenlerin teşebbüsleriyle meydana gelen ve yine kendi elleriyle faaliyetini idame ettiren ve verimi inkâr kabul etmeyen Isparta'daki bu malî müessese her sene biraz daha kökleşerek ve kuvvet bularak onların ihtiyaçlarına cevap verecek bir mahiyet iktisap etmiş, meslekdaşlarımızın sıkıntılı ve acıklı anlarında kendilerine yardım elini uzatmakta bulunmuştur.

Sandık teşkilâtı olmıyan bazı illerdeki meslekdaşlarımıza bir örnek vermiş olmak ve öğretmenler için böyle bir teşekkülün kati lüzumuna işaret etmiş bulunmak maksadiyle bu yazıyı neşretmeği faydalı buldum.

15 Mayıs Tayyare Şehitleri İhtifali

ŞEVKET AYDIN

Isparta'da 15/5/1939 günü spor sahasında kahraman tayyarecilerimizden şehit düşenlerin aziz ruhlarını taziz için bir ihtifal yapılmıştır.

İhtifale sancağı ile birlikte piyade alayından mürettep bir tabırla makinalı tüfenk bölüğü, polis kıt'ası, okullar, subaylar, bütün memurlar ve halk iştirak etmiş; herkes kroki mucibince daha evvel sahadaki yerlerini almışlardır.

Tören ilbay vekili ile sevimli, gayretli ve faziletli Tümkomutanımız general Recep Ferdi Süalbin önünde ve büyük bir teessür ve duşu . . . risinde idare edilmiştir.

İhtifale tam saat onda belediye tarafından atılan top ve şehir düdüğünün verdiği haberi müteakip başlanmış ve yarım dakikalık bir ihtiram vakfasından sonra sahanın ortasındaki bayrak yarıya indirilerek çıkarılmış muhterem şehitlerin vatan müdafaasındaki rolleri, havaçılığın bugüükü ve gelecekteki ehemmiyeti eirafında ordu namına piyade alayı üçüncü bölük komutanı vekili teğmen Hanefi, tayyare cemiyeti namına türkçe öğretmeni Hayri Yavru ve şehir uamına da belediye muhasebecisi Hakkı Dereli tarafından insanı çok içlendiren haziu olduğu kadar da belığ birer söylev verilmiştir. Bundan sonra bir manga asker havaya üç el silâh atmış bunu da bandonun matem havası takip etmiştir. Terennüm edilen matem havası bitince generalin ve heyetin önünde asker ve

okullar muntazam bir geçiş yapmışlardır.

Törende söylenen söylevleri sıra ile Ün'ün sütunlarına geçiriyoruz.

Teğmen Hanefinin söylevi

Aziz yurddaşım;

Bugün, topraklaşan, toprak kadar vatanlaşan çelik kanatların aziz hatıralarını onların olan mavi ufuklara haykıracağız.

Bugün hür havasını tenertne ettiğimiz yurt sevgisinin enginlerinden düşen ve fakat . . . a çok yükselen kartallara, uğrunda can verdikleri göklerin hürriyetini bağıracağız.

Dün Türk'ün şahameti önünde eğilen geçmiş asırlar, canavarlaşan ihtirasların soysuz saldırıları önünde sınırlaşan Türk süngüsünü gördüler, yarın da bu göklerde düşmanca çırpışları denemek gafletini gösterecekler, kızıl şafakların çocukları önünde elbette eğileceklerdir.

Ey.. Mukaddes kışlamanın temiz havası ile çelikleşen Mehmedcik! Ey Kışlamanın aziz çocukları! Milletinin mukaddesatına göksünü siper yapacağın muharebe meydanlarının üstünde yaban seslerini işitmiyeceksin; senin parlıyacak çelik süngünü, yine senin olan çelik kanatların gölgelendirecek.

Sen, ve onlar, bu toprakların gönüllü kurbanları, yurt için gönülleşen kahramanlar, damarlarındaki kanda gönül verdikleri yurda düşenlerin aziz hatıralarını, vakur sızısını, taşıdığın için sana ne mutlu.

Anlıyorum: için kan ağlıyor, gidenler senin ağabeyin ve nihayet senden bir parçaydı, fakat ne zarar sen de sıra beklemiyor musun? Hem de, gıpta ederek.

Dün Çanakkale, İnönü, Sakarya boylarında can verenlerin çocukları, yarın vatan şahikalarının hürriyeti için göz kırpmadan ölüme doğru uçacaklar.

Onlar bu uçuşu babalarından öğrendiler ve onlar gibi ebediyen yaşamak ve yaşatmak için ölecekler.

Gökyüzünün, bütün bir vatanın gönlünde yatan ebedî ve butlaşmış ölüleri önünde durduğum şu an, şerefli geçmişlerin engin yâdına, ucsuz bucaksız bir mazinin vatan yolunda kazandığı yığın yığın yurt ölülerine bakıyorum:

Gökten düşerek parçalanan, vatan sınırlarında Türk'ün her şeyden azız varlığı için sınırlaşan kahramanlar ve bütün bir türk yurdu, koca Türk milleti; ayakta, dimdik, şahlanmış uzaklara, iraklara bakar gibidir.

Onların gönülleri yakan ebedî acısı; bize yarının yıkılmaz ve yenilmez gücü olacak, bu topraklar ve onun hür semasına yan bakacaklara karşı volkanlar gibi fişkıracaktır.

Ey Türk ulusu!.. Ağalarımız yolunda yürümeğe and içmiş olan bizler, bu yemini bütün sıcaklığıle kanımızda atan ikinci bir kalp gibi duyuyoruz.

Gidenlerin içimizdeki acısı, düşmanca emellerin parıyacağı gözleri kör edecek, vatan harimine girmek isteyecekleri, vatan kapılarında boğacak kadar kuvvetlidir, güven bize..

Hayri Yavrunun söylevi

Aziz şehitlerimiz:

Göklerin sonsuzluğu içinde uçarken, zamanın ebediliği içine gömülmüş mu-

kaddes ruhlarımızın önünde eğilmeğe geldik.

Vatan için kanlarını döken, kemiklerini her zerresini vatan topraklarına eken siz kahramanlarımızın batırasını taziz etmeğe geldik.

Büyük küçük, genç ihtiyar bütün bir millet sizin elu varlığınızı saygiye anmağa geldik.

Yüce şehitlerimiz,

Ebedî meffeninizde müsterih uyuyun. Siz çarpan kalbimizden damarlarımızda dolaşan kanımızdasınız. O kalp çarptıkça siz de yaşayacak, o kan yandıkça siz de parlıyacaksınız.

Siz ruhlarımıza bulutlardan sızulup gelen bir kudret, benliğimize, göklerin enginliklerinden taşıp gelen bir kuvvetsiniz, cihanın önünde eğildiği bu kudret, tunçtan bir âbide gibi sizin kırık kanatlarınızın üstünde yükseliyor, cihanın önünde eğildiği bu kuvvet, kandan ve kemikten vücade getirdiğiniz temellere dayanıyor.

Aziz şehitlerimiz,

Bulutları altınızda bir oyuncak yapılarak, şimşekleri elinizde şahlandırarak bu millete bir kahramanlık örneği oldunuz.

Mesafeler avuçlarımızın içinde daraldı Göklere set çeken dağlar altınızda eridi, engeller motorlarımızın gürültüsünde boğuldu. Türk semalarında haykıran ses sizin sesiniz, Türk semalarında parlıyan ışıklar sizin nurunuzdur. Göz kamaştırıcı nurumuzu sizden, başları döndüren hızımızı, sonsuzlukları yok eden hızımızdan aldık. Medeniyetimiz sizin, istiklâlimiz sizin, hürriyetimiz sizindir. Siz Türk milletine şan ve şeref, Türk yurduna neşe ve saadetsiniz.

Bugün sizin gününüz. Etrafınızda toplanarak mukaddes varlığımızın karşı-

sında el açarak gururla, minnetle haykırıyoruz. Sizin için sustuğumuzda içimizde taşan bir tufan, sizin için ağladığımızda gözlerimizde yanan bir alev oluyorsunuz.

Bağrımızdan kopup benliğimize gömülen ulvî ruhlarınızın önünde bir kere daha, bin kere daha eğilirim aziz şehitlerimiz.

Hakkı Derelinin söylevi

Sayın büyükler, saygılı vatandaşlar;

Bugün hava yollarını açmak için aramızdan uzaklaşan, topraktan göğe doğru yükselen hava şehitlerimizin aziz hatıralarını milletçe andığımız bir gündür.

Bugün buraya ülkü yolunda, ideal uğruuda can verenlerin, kendilerini büyük gayenin kollarına bırakarak aziz hava kahramanlarımızın temiz hatıralarını yaşatmak için toplandık.

Bugün sayısı yüzleri bulan, gökyüzünün boşluklarına uzanan, vatan hudutlarını korumak için çarpışan ve bu nlvî çarpışmalarda düşüp şehit olan, canlarını güle güle veren adsız ve mezarsız mübarek şehitlerimizin ruhları önünde huşû ile eğiliyoruz.

Türk ulusuna can vermek için canlarını verenlerin asıl mezarı Türk milletinin kalbidir. Yaşayan her Türkün kalbinde hava şehitlerimizin birer mukaddes âbidesi vardır.

Gözleri acı bir hatıra ile yaşlanan aksaçlı şehit anaları;

Kapısının artık bir daha çalınmıyacağına üzülen yaşlı şehit babaları;

Göklerden babalarının yere ineceğini hâlâ bekleyen öksüz şehit yavruları;

Bugün her yerde toplanan 18 milyonluk Türk ulusu, sizin bayramınızı

kutluluyor, matemimize ortak oluyor, kapılarınızı çalıyor ve aziz şehitlerin hararetiyle sizi kucaklıyor.

Aziz arkadaşlar;

Büyük Türk milletinin; feci şartlar altında canını veren, tarihimizin şeref dolu sahifelerinde yer tutan, düşerken yükselen hava kahramanlarına karşı hudutsuz bir borcu, millî bir vazifesi vardır:

Onların ulusa bıraktıkları kıymetli vedaalarını unutmamak, gök kubbenin altında çizdikleri hudutsuz hayret sınırında yat ve yabancı dolaştırmamaktır.

Yarının en büyük tehlikesi şüphesiz havalardan gelecektir. Havalarına hâkim olmıyan milletler, bugün hürriyetlerine de hâkim olamıyorlar. Şurada ruhları önünde huşû ile durduğumuz aziz ve mübarek şehitlerimizin fedakârlıklarını anarken; ana yurdun bir harabe halini almamasını, çoluk ve çocuğumuzun ateş ve zehir saçan bombalar altında can verdiğini, kokladığımız temiz havanın günün birinde bize kan kusturmasını istemiyorsak; hava ordularımızı düşmanlara korku ve saygı verecek bir kudrete çıkarmalıyız.

Bunu yapmazsak yarın memleket ve millet kan kokan, duman tüten, can çekişen bir mahşer; vatan bir harabe olur. Büyük Türk ulusu, bunu, istenilen den fazla başarmak borcu ile çalışmalıdır.

Aziz şehitler;

Huzur içinde yatınız ve müsterih olunuz ki yarın icabında sizler gibi seve seve yurt için can verecek binlerce oğullarınız, genç ve dinç kardeşleriniz vardır.

İbrahim Demiralaya Ait Hatıralar

KEMAL ÜNAL

Isparta ve çevresine ait her şeyi Ün sayfalarında toplamakla, bu toplanacak şeyleri kaybolmaktan, unutulmaktan kurtaracağımız gibi Ün'ü de kıymetlendirmiş oluruz. Muayyen bir mevzu üzerinde derli toplu tetkikler şüphesiz çok değerlidir. Ün sayfalarında böyle tetkiklerin bulunması da şevkle arzu olunur. Ancak buna vakti olmayanları hiç olmazsa elde ettikleri vesikaları, öğrendikleri velev basit mahiyette hatıra, hikâye, masal gibi şeyleri mecmuaya vermeleri de ihmal edilemeyecek bir iştir. Bu çığırı açmak için Ün'ün geçen sayısına Evliya Çelebiden Ispartayı alâkalandıran sayfaları aldık. Bu sayıya da Ispartamızın milli müdafaa tarihinde büyük yeri olan Demiralaya ait bazı hatıraları koyacağız. Mecmuanın her sayısında bu sütunda -başka mevzularda da olsa - bir çok notlar ve hatıralar her zaman bulunmalıdır. Ve bu külfetsiz bir hizmet olacaktır.

Afyonda çıkan (İkr gazetesi)nin 15 Nisan 1920 tarihli 204 sayılı nüshasında İ. M. imzasile bir Isparta mektubu çıkmıştır. Bu mektupta İstanbulun işgali üzerine Ankarada toplanacak fevkalâde meclise giden murahhasları, Ispartadan uğurlanışı tasvir edilmektedir. Hatırlardadır ki 23 Nisan 1920 tarihinde bu fevkalâde meclisin adı Büyük Millet Meclisi ve murahhasları Mebus olmuştur.

Muharririn anlattığına göre halk Ispartanın methalindeki ve şimdi alay kışkıları karşısında bulunan Piriefendi

sultan türbesi önünde toplanmıştır. O zaman liva olan Ispartanın mutasarrıfı Bay Talât bir hitabe irat ediyor.

İstanbulun işgalinden bahisle "Anadolunun idaresine bütün Anadolu yani onların mutemet, namuslu vekileri me-mur oluyorlar," diyor. Mektup şöyle devam ediyor: "Herkes bu hitabenin sonunda karşılarında bir senedenberi mücahedeleri ve gayretleriyle kendilerini minnet ve şükran altında bırakan Tahir paşa zade hafız İbrahim beyi buldular. Bu zat Ankarada müdafaa edeceği hukuku her ne pahaya olursa olsun kurtarmağa azmetmiş bir kıyafetle (başında bir sarık, sırtında haki renkten bir caket, külot pantolon ve çizmesile) hitabet mevkiine çıkınca halkın sarih bir melâl ve teessürle sıkılan çehrelerinde geniş geniş sürur ve itminan hatları uyandı. Bir cepheye gidiyormuş gibi hazırlanan İbrahim bey ciddi ve metin bir sesle aşağıdaki nutk~~u~~ söyle-diler:

«Bakay! satveti milletlerin seyfi şahamettir
Cihanın nazımı iclâli ancak hunu gayrettir
Vatan aşkıyle ifnayı hayattır gayemiz şimdi
Gıdayı rubumuz, âmâlimiz zevki şehadettir»

"Etrafımız ne kadar karanlık, vaziyetimiz ne derece mühtlik olursa olsun islâmîyete hâs olan feyzi manevî ve azmi kavi bütün düşmanlarımızın azamet ve ceberutunu kıracak, makamı hilâfet ve saltanata karşı yaptıkları haksızca taarruz kendilerine elîm bir akîbet hazırlayacaktır. Ezeliyet ve bidayetle mü-

beşşir dini mübinimizin vekarı izzetine böyle sefilâne taarruzlarla hiç bir halel gelmez. Âlemi islâm şimdiye kadar olduğundan fazla bir kuvvetle çığnänen izzeti nefisini müdafaa edecek namusu vekarı islâmı ayaklar altında bırakmayacaktır.

Çünkü kıyamete kadar bakası zımanı ilâhîde bulunan müslimanlığın imhası mümkün değildir.

Hülefai Raşidinden sonra taaliî islâmiyete en büyük hizmet eden ve İslâma İstanbul gibi bir şehir bahşeden hanedanı Âli Osmandır.

Peygamberimizin hadisi şerife tekrim ve takrir buyurduğu İstanbul fatihliği şerefi bu muazzam aileye nasip olmuştur. Bugün bu muhterem ailenin vekili mukaddes halifemiz, sevgili padişahımız İngilizlerin tahtı esaretinde bulunuyor. Biz vekilleriniz hilâfetin etrafını saran bu gaddar elleri kıracak ve Anadoluyu halifesine ve padişahına kavuşturacağız. Hiç bir kuvvet bizi bu hanedandan, onun namuskâr birer tabii olmaktan ayırmaz. Dini, muazzam mübeşşirimize lâayık bir azim ve kuvvetle müdafaa edeceğimiz birinci esas budur. Têvfikâtı rabbaniyeye ve ruhaniyeti peygamberiyeye istinaden atıldığımız şu mücadelede muvaffakunbilhayır olmamızı temenni eder cümlenize arzı veda eylerim.,,

Ün okuyucuları hatibin sözleriyle o günkü ruh hâleti arasında bir mukayese yapmak için, nutkun neşredildiği

15 Nisan 1920 tarihli gazetenin birinci sayfasında Ebedî Şef Atatürkün Heyeti temsiliye namına bütün memlekete yaptığı bir tebliğin şu satırlarını okumalıdır:

T E B L İ Ğ

“Makamı hilâfetimizin her türlü kavaidi adil ve hakka muhalif olarak itilâf hükümetleri tarafından işgal ve milletimiz hakkında hiç bir tarihin kaydetmediği tahkirat ve tecavüzata cür’et edilmesi üzerine tekmil Anadolu ve Rumelinin bir vahdeti iman ve vicdan ile feveran eden ve hukuku hilâfet ve istiklâli milleti tahlis gayesiue inhisar eden azmi millîyi ihlâl için düşmanlarımızı en evvel tevessül etmek istedikleri çare nifakı dahilî işidir. Sırf bu maksadı hainanenin tatbikati cümlesinde olmak üzere gerek İstanbulda düşmanlarımızı âmâlini tatmin için teşkil eyledikleri Ferit paşa hükümetini ve gerekse bizzat auzavuru teşvik etmişler ve bunun neticesi olarak (Günan) ve (Biga) havalisinde ika fesada teşebbüs eylemişlerdir.,,

“İstiklâli milli uğrunda mücadele vataniye vazifemizde her zaman olduğu gibi bundan sonra da vefikâtı sübhaniyeye mazhariyetimizden eminiz. Cenabı hak bizimle beraberdir.

Bu tebliğat her tarafa tamim olunacaktır.,,

Heyeti temsiliye namına
Mustafa Kemal

Miras Destanı ve Sevdayi

SAİD DEMİRDAL

Önün 59 uncu sayısında sayın hem-
şehrimiz Nuri Katırcıoğunun; 60 ıncı
sayısında da çalışkan, verimli arkadaşı-
mız bay Naci Kumun köylü miras des-
tanlarını okuduk. Bu değerli arkadaşla-
rımız bu bahsi açmalarıyle on iki senedir
üzeri tozlanan defterimiz tekrar ele geldi.

İlimiz için özel bir kıymeti olan bu
destanın ve nazımının adı bir daha yad
ve eserlerinin bütönlümesine meydan
ve imkân verildi.

Çalışmalarına hayran olduğum bu
iki arkadaşımıza kalbimin en samimi say-
gılarını ve araştırmada varabildiğim
neticeleri arz etmeğe fırsat vermelerin-
den dolayı şükranlarımı sunarım

Bundan onüç sene evvel Ispartada hars
tetkiki için gittiğim sırada tabakhane
mahallesinden tenekeci Piri Mehmet usta
adlı bir ihtiyara rastladım. Mumaileyh
bir çok saz şairlerinin ve manzumelerinin
kuvvetli hafızıdı. Mehmet usta muhelif
ve adı duyulmamış halk şair ve aşıkla-
rına dair az çok malümat veriyor, hafı-
zasındaki eserlerinden bir kaç örnek
yazdırıyordu. Bu arada (Sevdayi) adlı
bir halk şairinin eserinde yazdırdı.

Bu Miras destanıydı. Bu yazıda başka
bir benlik, ayrı ve duyulmamış bir mev-
zu ve iyi bir muvaffakiyet gördüm.
İhtiyar, hatırında olanlarından 16 kıtası-
nı yazdırabildi. Son kıtasında adı geöen
sevdayi hakkında bir malümat veremedi
idi. Bir sene sonra yaz tatilinde Ulubor-
luya gittiğimde bu işlerle meşgul olduğu-

nu bildiğim Hacı hafız ođ. hafız Mehmet
Erteme keyfiyeti açtım, bilgisini sordum.
Bay Mehmet Ertem:

Böyle bir destandan haberim yok.
Ama bende bir kaç kıta Sevdayinin
mezar taşı olmak ihtimali olan bir man-
zumesi var.

Diyerek şu manzumeyi okudu:

Bu dünyaya gelen canlar
Nice canlar yedi anlar
Nice tahtı Süleymanlar
Bıraktı tacı Sevdayi.

* * *

Mezarımın dikin bir taş
Üzerinde bir mukkeş
Unutmayın kavim, kardaş
Dua muhtacı Sevdayi

* * *

Benim ömrüm tamam oldı.
Gözlerimin nuri soldu
Hidayetle yolu buldu
Ne yapısın haçı Sevdayi

* * *

Hamidabad vatanımdır.
Al'i aba tutanımdır.
Aşıklık son sanatımdır
Doyurdum acı Sevdayi

* * *

Garip Sevdayi çok yeldi.
Ferhat gibi deği deldi
Son sonunda ecel geldi [1]
Bulmaz ilâcı Sevdayi

[1] Son sonunda, en sonunda demektir ki bu böl-
genin ihtiyarları ağızdan ööekü duyulan bir
tebirdir.

Beni kabre iletinler
Dostlarım bile gelsinler
Sevmiyenler gebersinler
Yeter bir kaç Sevdayi.

* * *

Adım sevdayidir amma
Anlamam sevdayı halâ
— Neye geldim nedir mana
Yedim kurbacı Sevdayi

Bu, mezar taşı için yazılmış bir yazı değildi. Piri mehmet ustanın yazdırdığı destan dosyasına buna da ilâve ettim. Hafız Mehmet Ertemin hatırasında miras destanına ait bir bilgi ve duygu yoktu. Sevdayiye ait bu manzumenin kimden duyduğunu sordum.

— Senirkentli Himmet oğlu Hacı Mehmet efendiden duyup ezberledim. O, Sevdayi hakkında bir şeyler biliyor dedi.

Günün birinde Senirkente işim düştü. İlk işim Hacı Mehmet efendiyi görmek oldu. Sevdayiyi sorunca şöyle anlattı:

— Buradanin 1290 da evi yapıyordu. Ispartadan iki taşçı usta getirtildi. Biri Ermeni taşçı Artin, diğeri Fum Kiryako.

Kiryako şair huylu idi. Bazı şeyler okurdu. Dinlerdik. Bizim de böyle sözlerle merakımızı bilirdi. Bayram münasebetile Ispartaya gitti. Gelirken kalın, kitap halinde yazma bir defter getirdi. Bu manzumeler Sevdayi adlı birisinin dedi. Bu defter bende sekiz aydan fazla kaldı. Çok güzel şeyler vardı.

Ustalar işlerini bitirip Ispartaya dönerken Kiryako o kalın defteri de alıp gitti. Kiryakonun rivayetine nazaran bu şair 1280 rumî tarihlerinde sağmış. Şimdi kabri Ispartada büyük mezarlıkta imiş dediğini söylemişti.

Himmet zade Hacı Mehmet efendi şunu da ilâve etti.

Sevdayinin Ermeni mühtedilerinden olduğunu da işittim. Bunların delilleri Sevdayinin:

Benim ömrüm tamam oldu.
Gözlerimin nuri soldu.
Hidayetle yolu buldu.
Ne yapsın haçı Sevdayi

Kıtası imiş. Halbuki ben o defterin bir çok yerlerini dikkatle okudum. Hususî hayatua ait yazılarda vardı. O, islâmiyetten, şeri şeriften bahsediyordu. Dedi.

Hakikaten Sevdayi, destanında sırf islâm isimlerinden, islâmiyet hukukundan bahsediyor. Onun dönme olduğu hakkındaki rivayet çok zavıftır.

Tahakkuk edemiyor, Hacı Mehmedin verdiği bu malûmatla tenekeci Piri Mehmet ustanın yazdırdığı 16 kıta ve Ulu-borlulu Mehmet Ertemin yazdırdığı eserlere uzun müddet bir şey eklemiyerek defteri kapamıştım.

1934 Yılında Eğridiriu Barla nahiyesinde bulunduğum sırada Barla eşraf ve münevverlerinden ve güzel söyleyicilerinden 58 yaşlarında şuurlu Bay Mustafa Karaalp, söz arasında Sevdayiye ait bir kaç kıta daha söyledi. [2] Zabt ettim. Evvelkilerle karşılaştırdım. Bunlar bende yoktu. Anlaşıyorduki destan ikmal edilememiş aynı senede ve aynı nahiyede araştırırken eski sarı kâğıtlı muhtelif şairlere ait manzumeler yazılmış bir iki çönk daha elime geçti. Bunların arasında rastladığım kailimeçhul bir kıta. Sevdayinin ölümünü bir meşale gibi aydınlattı:

[2] Mustafa Karaalp, bu kitaları nahiye müdürlüklerinde bulunmuş olan merhum pederi Şakir efendiden işitmiş, ezberlemiş.

Dava için göç etti Sevdayi ahirete
İptikâ etti avam ardından veçhi soldu
Sözü, sazı uğrunda girdi nice mihnete
Affolur inşaallah tarihi gafur oldu.

Bundan başka Sevdayi hakkında bir şey işitmek, görmek mümkün olamadı. Şunu da itiraf edeyimki Nuri Katırcıoğlu ve Naci Kum arkadaşlarımızın yazıpta beude olmiyan dört kıtasını bizdekine ilâve etmeği eserin bütünlüğü yönünden münasip gördüm.

Sevdayinin ölümüne ait olup kimin tarafından söylendiği bilinemiyen yukarıdaki kıta (Gafur) kelimesinin gösterdiği (1286) tarihi mumaileyhin ölümünü göstermektedir. Bu tarihin hicri olması çok muhtemeldir. Eskiler tarih düşürdükleri bu gibi kıta veya misraları ekseriyetle hicri seneye uydururlardı. Himmet zade Hacı Mehmet sevdayinin 1280 de sağ olduğunu söylemesine ve geçen kıtadaki gafur kelimesinin de 1286 tuttuğuna bakılırsa vefatı hakkındaki bu tarih doğru olması lâzımgelir.

Sevdayinin ölümü belli olunca doğumu için de içimizde bir istifham kıvrıldı. Malesef bunu bulamadık. Isparta kütüğünde de Sevdayi kelimesine tesadüf edilemedi. Sevdayi şairin mahlasıdır.

Sevdayi, Böcü zadenin Isparta tarihinde bahsedilmemesine rağmen mutlaka Ispartalıdır. Kudretli ve kendisine göre bir benliği olan güzel sevimli, duygulu bir halk şairidir. Destandaki aranan hak dolayısıyla köylünün vaktiyle nası bir zulüm dide olduğunu haykırıyor.

Bu kabil aşıkta sazlarla, sözleriyle halkı irşade çalışıyorlar. bu yolda menfaat da temin edebiliyorlardı :

Aşıklık son sanattır.

Doyurdum acı Sevdayi

Demesinden maksadı bu yüzden ye-diği ekmeğe işaret olsa gerek. Ispartalı Seyrani. Mehmet Dizari, Uluborlu aşık Lütfide bu yüzden geçinenlerdendi. Sevdayi de bu kabiliyetinden istifadeyi bilmiş ve yakın bölgeyi dolaşarak kendisini tanıtmış, meftunlarının hafızasına eserlerini nakşettirmiştir. Şairin sazı omzunda dolaşmasındandirki eseri de köy köy, kasaba kasaba seyahat etmiş manzumeleri kılıktan kılığa girmiştir. Meselâ :

Arkadaşımız Bay Nuri Katırcıoğlunun defterindeki :

Malları kamçı ile hergeleye sürerdik

Şeklinde zabtedilen fazla heceli kıta bizde :

Hergeleye kamçı ile sürerdik

Diye duyulmuş ve öylece zabtedilmiştir.

Naci Kum kardeşimizin :

*Yetişir bu kadar deli Sevdayi
Boşa tükettiğin yürek nice oldu.*

Kıtası bizde :

*Yetişir bu kadar dertli Sevdayi
Tükettiğin nefes, yürek nice oldu.*

Gibi bir değişiklikle kaydedilmiştir.

Anlaşıyorki bu destan ağızdan ağıza dolaşırken ağızların ehliyetine göre kıyafette değiştirmişler. Hakikata ulaşmak için araştırmacı arkadaşlarımız bu husustaki bilgilerini yazmalı ve ilimizin değerli bir adamı daha tebaruz ettirilmelidir. İnceleme ve ilgilenme neticesinde şairin bir çok eseri daha bulunabileceği çok kuvvettir.

Sevdayinin muhtelif yerlerden elde edilen, bizdeki miras destanı şudur

(1)

Kulak ver sözüme dinle abvali
Söyleşelim bunca dilek niceoldu.

Yedi yıldır gurbet ile gideli
Hasret çektim bunca emek nicoldu.

(2)

Bağda kışlar ciyik ciyik öterken
Çayırarda sığır, sığa güderken
Ben askere başım alıp giderken
Ta o günden bu güne dek nicoldu.

(3)

Cemaatla okudunuz fatiha
Anam, babam kande kaldı akraba
Ne mal kalmış, ne yer kalmış hep heba
Ammim oğlu kanbur felek nicoldu.

(4)

Kande İpni Ali kazıklı Veli
Ese oğlu, Köse güdük kebeli
Barut Hasan, komşumuzun kel Ali
Konuştuğum bunca zevzek nicoldu.

(5)

Ocak başındaki bir torba soğan
Makamını bilmez sadası yavan
Ogün düğünümüz olduğu zaman
Çaldığımız tef dönbelek nicoldu

(6)

Bunların köküne kıranma girmiş
Domuzlarını biçmiş Kurtlarını yemiş.
Mahalle İmamı o Molla Memiş
Çağırırsanız gelse görsek nicoldu.

(7)

Hoca senden bugün miras sorarım.
Doğru söyle yoktur sana zararım.
Beş on gündür ev yerimi ararım.
Gaybolmuş temel, direk nicoldu.

(8)

Dinlemem boşuna zirva okuma.
Hileyle her taraktan bez dokuma.
Nerde içi ot dolu, kul dokuma.
Yasdık, Yorgan, tãnder, Döşek nicoldu

(9)

O kanbur saç ayak kalkmazdı ocaktan
Üç çanakla beş tencere topraktan

Arpa uuu eksilmezdi bucaktan
Tekna, çomça, kaibur, alek nicoldu.

(10)

Hamur senidi, aktaraç oklava
Aş pişirdiğim kulpsuz yassı tava
Ağaç çanak, üllükdü üç meşraba
Tuz basılı sırtı çöreklik nicoldu.

(11)

Kıl kilim, eski hasır bunca urba
Eksariya asılıydı yün torba
Babamın geydiği ağarmış aba
Gök boncuklu, kuşak, yelek nicoldu

(12)

Karga burun çarık, baldır dolağı
Kim kırık, yüzü paslı bıçağı
Beline sardığı kendir kuşağı
Al yamalı kolsuz gömlek nicoldu.

(13)

Paçaları yırtık geydiği tuman
Ağzı çendik paltayla sepsiz tirpan
Hergeleye sığır sürdüğü zaman
Dayandığı çatal deynek nicoldu.

(14)

Hergeleye kamçı ile sürerdik
Gider gelmez deyu yolun gözlerdik
Danasını kepek ile beslerdik
Burnu düşük, sütsüz inek nicoldu.

(15)

Cidavısı görünmezdi irinden
Mancılıkla kalkamazdı yerinden
Urgan ile asar idik belinden
Çamuş katır çapkın ürkek nicoldu.

(16)

Kekliğim öterdi çöp kafesinde
Tuzumuz yatardı gün kölgesinde
Ahır odusunda kaz kümesinde
Su saksısı, folluk, tünek nicoldu.

(17)

Aktaşlı tarlaya buğday ekerdik
Orakla, tirpanla onu biçerdik

Haniya içinde buğday döğerdik,
Sapsız tokmak, dipsiz dibek nicoldu.

(18)

Yaz günleri yattığımız çardakta
Sadasını işitirdik yatakta
Avlu ortasında kuru kavakta
Laklak eden çifte leylek nicoldu.

(19)

Evin öüüdeki asma çubuğa
Yedi yılda bir verirdi kuruğu
Güz pilici horoz, hindi tavuğu
Kanatsız kaz, şaşkın ördek nicoldu.

(20)

Bu yerlerde sele serpe gezerken
Bayırlarda koyun kuzu güderken
Ben bunları sağ bıraktım giderken
Hele caım unlu kepek nicoldu.

(21)

Tavşan derisinden diktiği çarık
Babamın sardığı kırk yıllık sarık
Kundaksız, çakmaksız, demiri yarık
Av vurduğumuz lezgi(?) tüfek nicoldu.

(22)

Ala tazi tavşanları kovardı
Tutamazsa arkasından bakardı
Sürüde kurt görse eve kaçardı
Hırhır eden uyuz köpek nicoldu.

(23)

Bir kedimiz vardı gayette arsız
Kuyruğu kulağı yok yakışksız
Çalı süpürgesi ibikli havruz
Kenefteki kırık kürek nicoldu.

(24)

Arpa saman yemezdi vermezdik asla
Gündüz gider akşam gelmezdi dama
Beş okka yük ile gitmezdi yola
Beli salık kancık eşek nicoldu.

(25)

Varmi sordum şunu, bunu filânı
Yuları, semeri, paldım, kolanı
Yok dediler duyduğum bunca yalanı
Söyle hocam bunca gerçek nicoldu [3]

(26)

Evimizde bakır pek az bulunur
Siçan düşse başı bin parça olur
Bal kabağı, kavun, karpuz bulunur
Tavandaki kırma kelek nicoldu.

(27)

Kış günleri yaktığımız geveni
Bizim der gözlerdik hayır vereni
Görmedim kuyuda uzun sreni
Borlu işi Tahra, göstek nicoldu.

(28)

Sığınacak yok bir ağaç kölgesi
Ne ipliği kalmış nede iğnesi
Ufak pire ile tahta kehlesi
Can yoldaşım sivri sinek nicoldu.

(29)

Yaran yoldaş cümlelerinizi özlerim
Sanmanızki şer'i değil sözlerim
Baba mali elbet arar izlerim
Bunca eşya ufak tefek nicoldu.

(30)

Köylü miras için sürdü davayı
Eline geçmedi dörtte bir payı
Yetişir bu kadar derthli Sevdayı
Tükettiğin nefes, yürek nicoldu.

[3] Bu kıtanın başka bir yerde şöyle zabte edilmişliği gördüm:

*Hep aradık, sorduk vurt zirt filânı
Yuları; semeri, paldım, kolanı
Bilirsiniz huyum demem yalanı
Söylenmiyen bunca gerçek nicoldu.*

ESKİ, YENİ DÜĞÜN ŞEKİLLERİ

SADIK BİLGİÇ

Şarkı, ğazel İlâhî okunuyor bir yerde
Zerde pilâv hevesi eser gönül ve serde
Güruh, güruh koşuyor davetliler oraya
Kuruluyor sofralar sofalara cumbaya
Oturuyor gelenler keçe, kilim üstüne
Ahyorlar her biri ağaç kaşık destine
Dügün evi burası iki genç evlenecek
Yok becanım onları eş dost yolup yeyecek
Kabahatli sanırsın genç bayantı ve bayı
Nam onların başkasi alır surra ve payı
Açamazlar hiç ağız ayıp çünkü söylemek
O günlerde uyumak hatta yemek ve içmek
Hep ayakta duracak el öpüp su dökecek
İpek kuşak kuşanıp Şam kumaşı giyecek
Çoğaldıkça çoğalır gelip giden bu eve
Yediğini bir ferdin yeyemez dev ve deve
Külâh gibi bütün et bakır kaba yığılır
Yok edilir o yığın bir hamlede dağılır
Zerde pilâv artı arda sıralanır sökülür
Saatlerce mideye boşaltılır, dökülür,
Yeyen olur tiknefes zorla alır soluğu
Giderirmi hiç boşa insan böyle bolluğu?
kara güğüm ocakta fokur fokur fokurdar
İsli cezve hiç sorma o ezelden pis murdar
Yarık, paslı fincanla sade kahve sunulur
Tükenince o tekrar tazelenir koyulur
Çıkan duman çubuktan dalgalanır yayılır
Teaffünden oraya giren mutlak bayılır
Bir gürlütü, şamata ne oldu bilinmez
Bir hatıra bu artık zihînterden silinmez
Uçkur, peşkir, çamaşır cihaz diye asılır
Teyze, hala, yengeler sedirlerle kasılır
Çekiştirir hepisi hararetle gelini
Öpsün diye verirler ona onlar elini
Öper mutlak zavallı o elleri bir anda
Atik, tetik davranır kalmamak için hiç zanda
kaynanayla görümce aygırı özel bir bahis
Kaptlar hemen onları fasit fikir, zıt bir his
Bir hal olur kaynana gelir ona eş olur

Sinir, öfke, aksilik kendine goldaş olur
Sanki o bir yilandır zehir saçmak diler hep
İlenç, küfür savurur saymaz asla cet ve eb
Bir bahane bulupta çatmak ister herkese
Çatık kaşı gorenler eder mutlak vesvese
Hryhuycular kazanır genç evliler soyulur
kurulurken bir yuva temelinden oyulur
Bahşış, yemek, armağan, cihaz, çörek, görümlük
Yağsa para göklerden yetmez olur bir günlük
Devam eder törenler birbirini vely ile
kalmaz birşey avuçta gider artık hep ele
Tükenerek bitince merasimler, ayinler
kapusunu çevirir güveğinin dainler
Çükü o borç almıştı yapmak için adeti
Bilmeyerek değişti görgüye saadeti
Sıkıştıkça zavallı çatar elbet geline
Daha sonra azittir alır sopa eline
Derken dirtlik bozulur kavga çıkar her zaman
Sonu bunun felâket anlatamam o yaman
Eski düğün, adetler böyle başlar ve biter
Sözü burda keselim daldı kalbe bak keder
Şimdi öyle değildir sadeleşti düğünler
kurban değil çok şükür adetlere ömürler
Altı okun harimi düğün için yer verir
Cihaz namı altında ne makat var ne sedir
En lüzumlu eşyadan anne yapar cihazı
Hiç aranmaz bir zaman onun çoğu ve azı
Bir gün için pek basit bir eğlenti yapılır
Tasrrufa aykırı olan yoldan sapılır
Toplanılır orada neşe ile zevk ile
Kutulanır evliler hararetle şevkile
Takar gider koluna gelinini güveği
Dost olurlar o anda kalmazlar yat öveği
Düğün demek işte bu asrımızda ne iyi
Bağtrayım ben tekrar yaşa cumurluk deydi
Bu de onun izeri bu muhakkak şüphe yok
Onun feyzi az değil üstümüzde hem pek çok
Eski şekli düğünün bu gün kalktı değişti
Gençlik ondan kurtuldu buda mühim bir işti

ATALAR SÖZÜ

Toplayan: Nuri Katircioğlu

— E —

El eli yandan atar şubat seyrine
bakar.

Elle gelen düğün bayram.

El içinde vasiyet ettin ölmemek
olmaz

El için yanma nere, doldur çubu
ğunu sefanı ara.

El için [od] a yanma.

El ele eden sanada eder

El ele bir gün bulurur.

El ile tavşan avına gidilmez

El için kuyu kazan önce kendi
düşer.

El için ağlayan iki gözden olur.

El için ağlayan gözden, yar için
ağlayan düzden olur.

El eli bilir, dolu kuşak belini bilir.

El eli bilir, merkep yolu bilir.

El elin aynasıdır.

El elin nesine, gülererek gider yasına.

El gözü tekin değildir.

El gezen elce bilir, çok gezen
çokça bilir.

El kuyruk yağıdır yiye gör.

Dünya bir yağlı kuyruktur yiye gör

Dünya kırk kulplu kazan

Bir ucundan tut sende kazan

El üstünde gömek çıkılmaz.

El maine zengin olunmaz.

El ne derse desin, şair melek in y
mak pesin.

El oğru yumurtaya kulp taban.

Eloğluna yaranmaz.

El seyirden usamaz.

El yabış biz yaman, el bağday biz
saman.

El yumruğu yemeyen kendini kah-
raman sanır.

El yanında büşmanımsın sen benim,
tonhalsında sen benimsin ben senin.

El elle, değirmen yelile.

El elin eğlencesidir, (ele eğlence
lâzım, karmın ağrısını kim dinler.)

Eide bulunan heyde bulunmaz.

Eiden yiye seker, evden yiye
çöker.

Eiden gelen öğün olmaz, oda vak-
tında gelmez.

Eiden gelen ele gider.

Eiden çorba bekliyen, akşam yeme-
ğini ezbere yer.

Eiden meded uman aç yatar

Eiden vefa zehirden şifa olmaz.

El elin eşeğini türkü çağırarak arar.

Elin ölüsü ele düğün gel

Elin sözü kayar gider, mostun sö-
zü koyar gider.

Elin acısı ele pamuk gibi dokunur.

Elin ağzı faldır dediği çıkar

Elin ağzı kese torba değil ki, çekip,
büzesin.

Elin ağzına bakan karısını tez boşat.

Elin gözü taşı eritir.

Elin ayıbını ele söyleyen, senin
aybını da ele söyler.

Elin attığı taş uzak düşer.

Elin bakıvasından, bizim bakla-
mız tetidir.

Elin çoğundan bizim azımız iyidir.

Elin derdi ele yalan gelir.

Elin derdi ele masal gelir.

Elin delisine bakma,evin delisine
bak

Elin türlü yemeğinden bizim tarha-
namız iyidir

Elin geçtiği köprüden sende geç-

Elin gözü, deveyi çömlüğe, insanı
mezara sokar

Elin kâşanesinden bizim viranemiz
yektir.

Elin kazaniyla eş kaynamaz.

Elin kötüsü olmaz

Elin köyünde horuz olmakdanca,
endi köyünde tavuk olmak iyidir.

Elin tavuğu ele kaz görünür, fin-
dığı koz.

Elin tuttuğu kuşun kuyruğu kısa
olur.

Elin iyisi olmaz.

Elin iyisinden kendi kötümüz iyidir.

Ele giden yele gider.

Ele uyan eşlerin tez başar. [El sö-
zünde uyan arkadaşlarını gücendirir...
Kâşasını tez başar.]

Ele geldi korkma, suya geldi kork.
Ele verir öğüdü kendi kırar söğü-
dü. Ele verir talkını kendi yutar sal-
kını.

Elindeki yara ele divardaki delik gi-
bi görünür.

Elini yaman beyini yaman [İsparta]

Elini yavuz beyini yavuz [Senirkent]

Elini zeval olmaz.

Elini elti ile iyi olsa, hamamda boh-
çası çekilir.

Gülyurdu - Bahar

Yurdum baharın zümrüt tanesi

Bahar onun yeşil pervanesi

Güzellik yurdumun öz annesi

Bahar yurdumun baş tarihidir

Güller namının hoş tarifidir

Tan yerinden fıskıran penbe nur

Serperken her gönle tatlı sürür

Duymaz mı insan bu halden gurur

Bahar yurdumun öz tarihidir

Güller namının hoş tarifidir

Kaynar sidresinde abıhayat

Uçar bağlarında canlı necat

Çalkarır her bucakta bin neşat

Bahar yurdumun baş tarihidir

Güller namının hoş tarifidir.

Güler her küşede naz eyler; gül

Sahır cilveler eyler sünbül

Hakkı var yansa yakılsa bülbül

Bahar yurdumun öz tarihidir

Güller namının hoş tarifidir

Nedir..? o kiraz mevsimi zevki

Parlar her yeşil sahada şevki

Güler hep gönüller coşar saki

Bahar yurdumun baş tarihidir

Güller namının hoş tarifidir

Hoş olur heran çifte pınarlar

Aşk ile inerken ince sazlar

Güler oynar melek huylu kızlar

Bahar yurdumun öz tarihidir

Güller namının hoş tarifidir

RIZA KUTLUTAN

Eşsiz Bir Mesire - Kızıldağ

SADIK BILGIÇ

Şarkî Karaağaç kasabasının cennetinde ve beş kilometre yakınında olan Kızıldağ mevkiinin tafeti, su ve havasının üstünlüğü itibarıyla ilimizin en güzel mesirelerinden biridir.

Başları ufuklara ulaşmış iri katran ağaçlarıyla kaplı olan bu dağın manzarası ise bakmakla doyumlanacak kadar hoş ve güzeldir.

Senenin her mevsiminde solmayan yeşilliği, rengârenk çiçekleri, gönülleri coşturan bülbülleri, kuşlarla seyircilerini bizzat mest ve hayran eden bu eşsiz mesire, tabiatın Karaağaçlılara en büyük bir armağanıdır. Karaağaç adı anılınca en evvel akla gelen şey Kızıldağdır. Çünkü, burası görenleri teshir eden ve zihinlerinde silinmez izler bırakan çekici ve imrendirici bir yerdir.

Ucra bir yerde olmasına ve medenî vasıtalarından mahrum bulunmasına rağmen oldukça şirin bir kaza merkezi olan Karaağacın karşısında bu dağ, iri bir elmas gibi parlamakta ve onun manzarasının güzelliğini katlamaktadır.

Bedayin ve tabii güzelliklerin fitretten meclubu olan Karaağaçlılar, ta eski zamanlardanberi buranın düşkününü ve mübtelâsıdırlar.

Yalnız kış günleri müstesna olmak üzere senenin mütebaki ay ve günlerinde orada en az birkaç aileyi zevk ve eğlenceye dalmış görürüz.

Toprağının feyzi nisbetinde uyanık

ve çalışkan olan Karaağaç halkının medenî ve bedîî duygularının yüksek bir derecede olduğuna, bu hal, en canlı bir delildir.

Eski bir kültür merkezi olup geçmiş zamanlarda pek çok önemli ilim adamları, zikre değer edibler şairler yetiştiren ve bugün dahi aynı yolda yürüyerek kalpleri kültür aşkı ve çocuklarını okutmak azmiyle çarpan bir muhit halkına yakışan ve yaraşan da bundan başka bir şey değildir.

Kızıldağın hassai şifaiyesi ve hastalar üzerindeki müsbet tesirâtı da ayrıca zikre şayandır.

Daha bir kaç sene önce, genç bir müteverrimin orada bir kaç hafta ikameti neticesinde sikletinin yedi, sekiz kilo arttığı ve saçlarının birdenbire sarardığı görülmüştür.

Hülâsa hassai şifaiyesi ve umumî durumunun müsaadesi itibarıyla en iyi bir sanatoryom yeri olan Kızıldağ müstesna bir kıymeti haiz olup her suretle görülmeye ve gezilmeye lâyık bir mesiredir.

Merkez kazaya yakınlığı ise aranan vesaiti tedarik, istenilen kolaylığı temin ve gezmenlerin endişesiz yaşamalarına hadim olacak vaziyettedir.

Ormanlığa çıkmak için eskidenberi devam eden zorluk, son senelerde açtırılan yol sayesinde bertaraf edildiği gibi mesirenin merkezini teşkil eden ve en çok seyircileri çevresinde toplayan ka-

vakaltı mevkii dahi tesviye ve teşcîr edilmiştir. Alâkasızlık yüzünden yakın zamanlara kadar tahribe uğratılan ormanlığın muhafazası işi de son orman kanun ve teşkilâtiyle kat'iyen hallolunmuş bulunmaktadır. Orada eksik olan şey, yatılı gezmenlerin barınması için gereken barakalarla yağmur ve doludan umumuu korunmasına yarayacak örtülü mahallerden ibarettir ki bunların da ilk fırsatta yaptırılacağında şüphe yoktur.

Kızıldağın önemi ile Karaağaç halkının ötedenberi buraya karşı olan düşkünlüğünün derecesi, bundan 29 yıl önce ölen ve Osmanlı devrinin meşhur şairlerinden biri bulunan Adanalı Sururinin burası için yazdığı sureti aşağıda yazılı methiyesinden iyice anlaşılmaktadır. Sururi kadı olduğu için bir müddet Karaağaçta bu vazife ile bulunduğu ve bu vesile ile methiyeyi yazdığı anlaşılmaktadır. Şair methiyesinde Kızıldağ hakikaten çok güzel bir surette tavsif etmekte ve Karaağaç halkının ona karşı iptilâsını en iyi bir şekilde ifade eylemektedir. Bir asrı müteceviz zamandanberi meçhul kalan bu methiye Karaağacın eski ailelerinden birinin evinde ve dağın evrakları arasında yine Sururinin bir koşmasıyla birlikte bulunmuş ve bu suretle elde edilmiştir ki muhitin folkloruna taallük etmesi itibarile neşri faydalı görülmüştür.

Mezkûr methiyenin bu yazının mefadini teyit edecek mahiyette olduğuna

işaret etmekle beraber son söz olarak hal ve vakti müsait olan sayın yurddaslara Karaağaca giderek Kızıldağ görmelerini söylemeyi bir vazife bilirim. Çünkü, böylelikle hem vatanımızın bir cüzi olan Karaağacı görmüş ve hem de bu eşsiz mesireyi doya doya seyrederek tabiatın bu müstesna varlığında istifade etmiş olacaklardır.

Sadık Bilgiç

SURURİNİN KIZILDAĞ METHİYESİ

Ey dilâ dersen nedendir iptidâsı bu dağın
 Kün hitabı izzeti haktan binası bu dağın
 Bu fena dehr içre gam yemezdim zerre veş
 Ah cinan asa hemin olsa bakı bu dağın
 Deli gam mahvi elem olduğuna şek yok dürür
 Nev bahar geldikçe gitmez hiç safası bu dağın
 Daimâ hadisaba eyley gûzar hoş buyile
 Galiba Firdevsî âlâdır verası bu dağın
 Cümle etralın kuşalmış gül benetşe lâleler
 Ruyi handan gösterir mîrû vefası bu dağın
 Bülbül olsam gûnagün rengini ezhar içre ben
 Goncel tab'i açar abu havası bu dağın
 İşü işret zevkü ülfet bezmi sohbet etmeye
 Ruzu şep bunca ahali mübtelâsı bu dağın
 Abû zemzemden nişan verir hele nuşeyle gör
 Sat hezar derde deva budur şifası bu dağın
 Malik olsam Şam Halep Mısırı verirdim üste ben
 Nakdi minnetle mezat olsa bahası bu dağın
 Ehlî diller her ne denli methederse var yeri
 Vakna metheylemek ancak sezası bu dağın
 İdu Kızıldağın Sururi vasfı nakabil dürür
 Söylesem her anda yoktur intihası bu dağın

BU GÜNÜN İNGİLTERESİ

İNGİLİZ TERBİYESİ ADLI 4 NUMARALI VE 26/4/330 TARİHLİ MECMUADAN TERCÜME

Tercüme eden: Fransızca Öğretmeni

ALİ RIZA UYSAL

Tarihi Manzara:

Kontrol ve mesuliyet ademi merkeziyeti, hususî teşebbüs ehemmiyeti, metot ve mevzu intihap etmek için talim heyetine bahşedilen büyük serbestiyet... işte İngiltere'de terbiyenin göze çarpan vasıfları; böyle bir sistem birliğe doğru götürmez. Hazırda İngiliz terbiyesinin şekli terakkisi hususî teşebbüsle husule gelen uzun bir tekâmülün neticesidir. Hükûmetin müdahalesi nisbeten yeni bir tarihe münhasırdır. Hükûmet yeni mektepler ihdas etmeğe teşebbüs ettiği vakit, yeni metotlar tecrübesi yapmaktan ziyade model olarak mevcut mektepleri ele almayı münasip bulmuştur. O suretle ki günümüzün İngiliz terbiyesinin ruhunu anlamak için İngilterede muhalif tip mekteplerin tarihini tetkik etmek lâzımdır.

(Grammar Schools)

İngiliz terbiye sistemi diğer Avrupa devletlerinkinden büsbütün ayrı olduğundan yukarıki tabirin tam mukabili yoktur. Bunun için bu tabir aynen alındı. Masraflarının bir çoğu 16 ve 17ci asırlarda tesis edilen hususî vakıflarla temin edilen (Grammar Schools) lar İngiliz terbiye sisteminin en eski elemanlarını teşkil ederler. Esasen bu mektepler meslek mektepleriydi. Ve serbest meslekte çalışmayı arzu eden

müstakbel üniversite talebesine lâtin grammerinin esaslarını elde etmek imkânını veriyorlardı. Sanayiye veya ticarete atılmak isteyen talebeler intihap edecekleri teknik çubede ihtisas elde etmek üzere bir çıraklık devresi geçiriyorlardı. Bu mekteplerin bazılarında maddî menbaalar, bazı talebelerin bir meslek elde etmesine veya üniversite tahsilini elde etmek isteyenlere burs bahşetmiye tahsis ediliyordu. Esasen bu mekteplerin hedefi ilerde intisap edecekleri meslek ve san'at için icabeden malûmatı talebelerine vermekten ibarettir.

(Public Schools)

(Grammar Schools) lar ve bunların vakıfları günden güne inkişaf eden bir milletin ihtiyaçlarına kâfi gelmiyordu. Her halde bu mektepler 19 cu asrın başlangıcından evvel bile mühim bir değişikliğe düçar oldular. Bazı (grammar schools) lar vakıflarının düştüğünden geriliyorlardı. Bazılarında (Eton, Westminster) ve (Winchester) misalini takip ederek kat'iyen civarlarından talebe almadılar.

Memleketin her tarafından gelen ücretli talebeler alarak malî vaziyetlerini tanzim ediyorlardı. Mektep ücretini vermek isteyen ebeveyn hali, vakti yerinde olan sınıfa mensuplardı.

İşte böylece yavaş yavaş ücretli mektep olan (public Schools) larla (grammar Schools) lar arasında bir fark teessüs ediyordu. (Public Schools) lar centilmenlerin oğullarına muvafık olan terbiye merkezleri gibi telâkki ediliyordu. Orta halli sınıfların (grammar Schools) larda verilen klasik kültürden gayri bir terbiyeye ihtiyaçları vardı. Bu da seviyesi pek yüksek olmayan başka hususi mekteplerin mevcudiyetini izah eder.

(Public Schools) ların islahı

Her ne kadar yüksek bir asri nüfuzdan istifade ediyorsada (public Schools) lar terbiye noktasından arzuya bırakılıyordu. Programları dar, inzibatları fenaydı. Şahıs yoktu ve korku intizamın muhafazasını temin ediyordu. 19 cu asırda maarif seviyesinin yükselmesiyle bu mektepler eğer cezri islahata duçar olmasaydı bütün nüfuzlarını kaybedeceklerdi. Ancak İngilizlere mahsus bir usulle bu islahat hükûmetin bir yardımı olmaksızın bazı şahsiyetlerin teşebbüsü üzerine yapılmıştır.

1828 - 1842 de (Rugb) müdürü (Thomas Arnold) bu islahatçıların en iyi tanınanıdır. Bu islahatın başlıca karakteri tamamen İngilizlere mahsus olan bir karakterdir. (Arnold) yeni elemanlar ve yeni talim metotları soktu. Şahsiyetinin kuvvetiyle ve kendi teşebbüsüyle mektep hayatını insanileştirmeye hizmet etti. O bir mes'uliyet hissi vererek ve kendilerine itimat ederek talebelerinin itimadını kazandı, Mektep idaresinde büyüklere faal bir hisse verilerek müdürün nazareti altında intizam ve azayışın muhafazasına bağlanan samimiyet ve

şeref üzerine ısrar edildi. Yeni metotlar (public schools) lerin müşterek hayatlarını değiştirdi ve umumî işlerin sevk ve idaresi mes'uliyetini deruhte etmek için talebeye lâzım olan hazırlığı verdiler ki bu mekteplerin başlıca vasfı bu oldu. 19 cu asrın ortasına doğru (Arnold) ve arkadaşları tarafından tesis edilen model üzerine diğer mektepler ihdas edildi. Bu mekteplere anak hali vakti yerinde olan ailelerin çocukları devam edebiliyorlardı. Bundan dolayıdır ki (Public Schools) ların islahatından beklenilmeyen netice ictimai sınıf elemanının İngilterede orta terbiyenin esası olarak kuvvetlendirilmesine hizmet etmiştir.

HÜKÛMET ve İlk Terbiye

(Public schools) ların islahı müddetince ilk terbiye aşağı bir vaziyettedir. İlk terbiye umumî tedrisattan ziyade Dini terbiyeye ehemmiyet veren iki ruhani grubun elindeydi. Anglikan kilisesiyle buna tâbi olanmalar arasında ki rekabet o derecede idi ki her grup diğer grubun istifade edebileceği hükûmetin yardımına mani oluyordu. Bundan dolayıdır ki hükûmetin ilk tahsisatı - her ne kadar daha evvel düşünülmüşçüde - ancak 1833 te verildi. Bu tahsisat ruhani cemiyetlere şu şartla verildi. ki bu tahsisatın yarısı hususî teberruattan temin edilecekti. Mektep müderrinin çoğalmasında bir mükellef daha ortaya çıkardı. Hususî teberruat ancak masrafların yarısını kapamaya kâfi geliyordu. Belediyelerden de bir yardım elde etmek imkânsızdı. Çünkü mükellefler ruhani sınıf tarafından idare edilen bu mektepler için yardımı kabul etmiyorlardı.

Şurası aşikâr idi ki eğer bir muvafık terbiye sistemi temin edilmek isteniyorsa hükümet yardımını artırmak mecburiyetinde idi. Böylece bütün ilk inkişaf hareketi dinî endişe ile felce uğratılıyordu. Bu iki amili hesaba almaksızın İngiliz terbiyesi hakkında bir fikir edinmek mümkün değildir.

Terbiye hakkında (1870) kanunu

Hükümet 1870 kanunuyla ilk terbiye mes'uliyetini doğrudan doğruya üzerine alıyordu. Bu kanun muhtelif anglikan kiliseleri istekleriyle, buna mensup olmayanlar arasında bir uzlaşmayı ve gayri dinî bir terbiye istiyen büyük bir yekûn radikallerin isteklerini temsil ediyordu. Mezbep mektepleri iyi işler bir halde kaldılar. Diğer mütakalarda mahallî terbiye komiteleri teşkil edildi. Bu komiteler vergi tarhetmek, mektep inşa etmek, bir talim heyeti hazırlamak, eğer arzu edilirse ve başka hiç bir şekilde tahsil görmemişler için mektebe devamı mecburî kılmak salâhiyetine malik oldular. Dinî malûmat yalnız bir zümre tabirlerini ve bütün dinî istilâh ve formülû mekteplerden hariç bırakıyordu. Mezbep mektepleri yardımları da artırıldı. 1891 kanunu tedrisatın meccaniliğini temin etti böylece ilk terbiye umumî sistemi mükemmelleşti. Bundan böyle her çocuk ilk tahsilin her hangi bir şekline girmek hakkına malik oldu.

Hükümet ve Orta Tedrisat

19 cu asır ortasında resmî anket komisyonları (Grammar Schools) lerin asrileşmesi ve faaliyetlerinin inkişafı

için yeni bir kanun ilham ettiler.

Bu mektepler yeni ve faydalı bir hayatın ocağı oldular ve orta sınıflara iyi bir orta tahsil verdiler Fakat yalnız 1902 de ki hükümetin iyi bir ilk tahsil kâşar iyi bir orta tahsil hazırlamak meşgulliyeti tanıdı. Yine 1902 de terbiye hakkında çıkarılan bir kanun masrafının yarısı belediyelerden yarısı da merkezî hükümetin tarhedeceği vergilerle temin edilmek üzere mahallî otoritelere orta okullar inşası müsaadesini veriyordu. 1907 den beri ilk mekteplerden orta mekteplere parasız yatılı talebe almak sistemi en müstait talebe için serbes mesleklerle intisap hakkını genişletti. Aynı zamanda (grammar schools) tipi mektepler bir geniş yardım gördüler. 1906 - 1936 arasında yardım gören orta okulların adedi iki misline çıkarırken bu mekteplere devam eden talebenin adedi üç misline çıkmıştı.

Teknik terbiye

Teknik terbiye sahasında az terakki yapılması tarihi sebeplerle izah edilir. Büyük britanya uzun müddet dünyanın atelyesi oldu. Bir fabrikada pratik olarak tecrübe görmek, teknik tedrisatın en iyi şeklidir diye telâkki ediliyordu. Halbuki san'at öğrenmek için fabrika olmayan başka memleketlerde teknik mektepleri açılıyor idi ki büyük britanyada uzun bir müddet bu ihtiyaç duyulmamıştı. 1867 Paris sergisi İngiliz sanayi erbabı için sert bir ders oldu. Ecnebi rakipleri tarafından elde edilen terakkilere azamî ehemmiyet verdiler. Bu tarihten itibaren teknik terbiye terakki etmeye baş-

ISPARTADA KIR KAHVELERİ

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Ispartanın yazında gönülleri sarhoş eden bir tatlılık vardır. Havalar ısınarak bahçelerde çiçekler açmaya başlarken koca şehir bir gelin gibi süslenir. Yaz akşamları her köşeden gelen tatlı ve coşkun bir sesin perde perde yükselerek rüzgârla birbirine sesleşen ağaçlara çarpışı şen kızların kahkahasını andırır. Gündüz sırtlarında kuzuların, öğlakların gezindindikleri tepeler akşamın serinliğinde güzellik perilerinin toplandığı bir yer olur.

Kestane ve çınar ağaçlarının önünden ninniler söyliyerek geçen dere aşağılarda bağlar arasında kaybolur.

Ben Ispartanın yazında bir bahar letafeti gördüm. Hele dallardaki meyvaların yerlere eğilerek gelene geçene ikram için can attıkları bir sırada kuytu bahçe kenarlarında açılan kır kahveleri o kadar bayıldır ki... Ben buraları yedi çeşit güzellikten: Su hava, renk, koku, ses, neşe ve aşktan meydana gelmiş bir panayire benzetirim. Şehrin yukarı taraflarında açılan bu kahvelere her ikindi su kenarlarından giderken içimde taze bir bahar mevsiminin başladığını duyarım. Ağaçların arasından geçerken

ladı. Bu terakki yavaş oldu. Çünkü salâhiyettar bir tedris heyeti hazırlamak lâzım geliyordu. Ve acnebi rekabeti altında ki yılanları yutmak, bu surutle san'at pazarını elde etmek için etti Çünkü Almanya ve başka memleketlerde müşahade edilen endüstriyel ilerlemede mukayese yapılabilmesi için bu lâzımdı.

vızıldayan arıların sizi selâmladığını zannedersiniz.

Çeşme kenarlarında kırmızı tasterini dolduran kadınları seyir ede ede ciğerlerinize elma ve kaysı ağaçlarından yayılan sarhoş edici kokular dola dola kahveye gelip oturduğunuz zaman bütün bir gülülük yorgunluğunuzun üzerinizden uçtuğunu ve kendinizi uçacak kadar hafiflemiş olduğunuzu duyarsınız. İrili ufaklı ağaçların, esen rüzgârların yüzünüzü yelpazelemesi, önünüzden akan suyun serinliği içindeki neşeyi artırır. Önce tenha olan bu kır kahveleri yavaş yavaş ağaçların dibinde sohbet edenlerle dolar, sonra bunların vakit geçirmek için uyunlara daldıklarını görürsünüz. Burada nargilelerini fokurtarak çeken yaşlıların düşüne düşünce domina taşlarını oynayışlarını, gençlerin birbirleriyle şakalaştığını seyredersiniz. Akşam olup ta güneş ağaçlar arasına çekilerek sizi koyu gölgelerle başbaşa bıraktığı zaman bahçelerden dönen kadınların meyve götürdüklerini görürsünüz. Daha sonra evlerine gülererek, sevinerek giden kümelerin kaldırdıkları toz sütunlarına bakarak siz de karışsınız. Mendillerinizi türlü türlü meyvalarla doldurarak gecenin esmerliği içinde evinize dönersiniz ve gününüzü güzel geçirmiş olduğunuzdan doğan bir keyifle yemeğinizi yersiniz.

Ispartanın yazı hele kır kahveleri ne kadar şirindir.

OKULLARDA KUM İŞLERİ

Yazan : SÜLEYMAN ARTUN

Cumhuriyet devrine kadar yurdumuzda bir mevki bulamamış olan Elişi, yalnız kâğıt kırmak, tel bükmek, ağaç yontmakla bitmez. Elişi bir eser meydana getirmek, mücerret bir şeyi mücessem ve müşahhas bir şekilde ifade etmektir.

İşmekteplerinin istihdaf ettiği gaye de budur. Okullarda her ders işe tatbik edilecek, çocuk hem iş yapacak, hem o işi yaparken öğrenecektir ki: bu suretle terbiyevî bir şekilde çocuk kendi oyuncağını, kendine lâzım olan vesaiti dersiyesini kendisi yapmış olacaktır.

Meselâ: her yerde ve muhitimizde her vakit kolay temin ve ihzar edilebilen kum, okullar için mebzul bir matriyeldir. Hem de çocuklar için cazibeli ve eğlenceli bir oyun vasıtasıdır.

Okullarımızda çocuklar ferdi değil, gurup halinde faaliyete sevk edildiğinden kum bu hususa çok müsaittir.

Kum; su gibi akıcıdır. Bu itibarla bütün eşkâli hendesiye, yazılar, levhalar, haritalar, manzaralar, nebat ve hayvan şekilleri, grafikler, halı nakışları ve sair tezyinat kumla gayet güzel yapılır. Fakat kum tashih kabul etmez, bir yerî bozulurza iade etmek lâzımdır.

Pekâlâ biliriz ki: her çocuğun kendine mahsus istidat ve temayülleri vardır. İşte okul, bu istidat ve temayüllerinin ve ruhi kuvvetlerinin birer inkişaf ve tecrübe yeridir. Çocuk, orada hayata hazırlanacak, meşur bir gaye çerçevesinde, disiplinli bir şekilde çalışmağ: orada

öğrenecektir.

Okul, çocuğun terbiyesine istikamet vereceğine göre her çocuk, her sınıfta yazısıyla, iş ve sanatiyle kendini gösterecek ve bir hususiyet alacaktır. Şu halde mektep; çocuğu hayati iş istikametine, şahsî teşebbüs istikametine, içinde bulunduğumuz medeni hayat istikametine götüreceğinden okullarda kumla yapılabilecek basit işler üzerinde biraz tevakkuf etmemiz icap eder, şöyle ki:

Evvelâ kumun hazırlanması lâzımdır. Bir kap içerisinde kum bolca su ile - içinde kumdan başka bir şey kalmayınca kadar - yıkanır, kurutulur, eleklerde elenir, birkaç perde kum elde edilir. Bundan sonra içerisindeki hastalık tohumlarının imhası vesaire mahzurların izalesi için de kum ısıtılır. Bu suretle hazırlanmış olan kum icabederse 4001 mürekkeple de boyanabilir. Boyanmış renkli kum, iş yaparken çocukların alâkasının da şiddetine sebep olur. Bilâhère çocuk elile mukavvadan, tab-tadan, tenekeden yapılan eşkâli hendesiyeler üzerine ve meselâ bir üçgen, kare, beşgen gibi poligonların satırlarına kum yığılır. Üçgen üzerine döküldüğünde üç satır yani üç üçgen meydana çıkar ki bir ebramı müseltası hasıl olur. Bir dik-y dörtgen üzerine dökülecek olursa bunda da yekdiğerine mukabil iki üçgenle iki yamuk hasıl olduğu görülür. Herhangi bir poligon üzerine döküldüğünde dilina göre satırlar ve

daire üzerine dökülürse münhanî bir satıh (mahrut) hasil olur. Bir de dairevi mukavvalar üzerine muntelif biçimde daireler yapılır. Mezkûr dairevi mukavva bir kutu üzerine konarak üstüne kum dökülür. Çok güzel muhaddep ve mukaar yüzeyler ve manzaralar nasule gelir.

Çocuk serbest bırakıldığında daha başka şekiller de yapar. Şekiller değiştirildikçe manzaralar da başkalaşır.

Coğrafi malûmat olarak çocuğa yanardağdan bahsedilirken kumdan bir dağ yapılır. O dağdan çıkan volkanın aşağıdan yukarıya doğru fıskırdığını, lâvlar saçtığını, madenlerin ateş ve mayi haliude serpildiğini, ortasının çukurluğunu, etrafta bir daire peyda olduğunu anlatmak için ince kendir çöplerinden ve teukeden yapılmış veya lâstik borularla kum üflendiğinde bir şehrin harabolduğunu, deniz kenarlarında birer ada meydana geldiğini göstermek ve eksibileri dahi üflemek suretile müşahede ettirmek mümkündür.

Kumlar su gibi de vazife ifa ederler. Kum, birçok şeyleri hareket ettirir ve döndürür. Çocuklar hareket eden şeyleri çok severler. Meselâ mukavvadan dairevi bir çarh yapıldıktan sonra ortasından bir toplu iğne ile bir ağaca raptedilir. Çarhın yukarısına yine ağaca raptedilmek üzere bir huni asılır, huniden kum döküldükçe çarhın döndüğü görülür. Bu suretle bir kum fırlağı da elde edilmiş olur.

Bunun gibi değirmenler ve kum saatleri de yapılabilir. Meselâ: ağza geniş

bir şişe alınır, şişe içerisine yukarıya tesbit edilen huniden kum akıtılır. Kum, saatte veya yarım saatte şişenin nerebine kadar dolarsa oraya işaret edilir. Bu suretle bir kum saati de meydana çıkmış olur. Her sınıf için kum işleri yapılabilir ve fakat her sınıfın seviyesine göre olacaktır.

Bir de elenmiş kum gliserinle yuğurlar, güneşe bırakmamak şartıyla bir ders yılı yaş kalabilir. Çocuk o kumla bir yıl meşgul olur. Bu şekildeki kumu teneke kalıplara, litrelelere dökerek ecsamî hendesiye ve mücessem şekiller ve meselâ piramit, koni gibi muhtelif şekiller elde edilir. Çocuk mümarese peyda etmek için gliserinli kum şekilleri bozulup tekrar yapılır.

Kum; su gibi bulunduğu kabın şeklini alır. Kuma hâkim olmak için tesbit etmek gerektir. Zamkın üzerine kum dökmek suretile birçok kabartma harita ve levhalar da yapılır. Bu suretle yapılan kabartma haritayı çocuk kendisi mesai sarfederek yaptığı için daha iyi bilecektir. Böyle bir şey yapmak için evvelâ, yapılacak eşyanın kopyası yapılır. Sonra zamklanır, üzerine kum dökülür, üzerindeki fazla kumlar silkilir, daha sonra sulu boya veya yağlı boya ile boyanır. Bir kabartma harita ve levha çıkmış olur.

Yapılmış olan eşkâli hendesiyeyi ikiye, dörde ayırmak suretile çocuğa mükemmel bir kesir fikri de verilir. Meselâ kumdan yapılmış bir mahrutu

Kiraz Bayramı

SAYIN ISPARTALILARA ARMAĞAN:

Açar Ispartanın gelsünde al reak nâzenin güller.
Coşup nafân olur aşkile gülzârında bülbüller.
Çiçeklerle bezemiş lâvedir câzip çimenlikler.
(KIRAZ BAYRAMI) çok parlak olur bağlarda şenlikler

Kirazlar; zümrüdin dallarda bir lâli direğandır
Güler cül yüzlü burillerle her bağ şâdî headandır.

Güzel seccadeler yer yer serilmiş kuytu bağlarda
Yeşil seccadedir güya yamaçlar, karşı dağlarda.

Ağaçlıklar; Aden den bir misâl abu zülâle.
Çiçekliler; birer nârin gelindir, verdi âlile.

Serâpâ süslemiş gülzârı kızlar gül izarlarla,
Terennüm sâz olur saz; bezmi aşkate abu zarlarla.

Gezer nâzendeler, cânâneler bin dürlü sazlarla,
Çalar sazcadeler; ea ruhûvaz eşarı; sazlarla.

Şarap, saz, cilve bin bir dürlü naz her bezmâhında,
Feri peykerler; uşşâk; eder mest her nigâhında.

Nazar hayran olur kalbler yakın, fettan akışlardan,
Ahr ilhâmı (NEVZAD) mest olup baygın bakışlardan,

Burdur Ziraat Bankası
Muhasebecisi
NEVZAT AKLEMAN

T A S H İ H

"Ün,, nün 61 inci sayısının 872 nci sahfesinde bir tertip hatası olarak [Köylü miras destanı hakkında] başlıklı yazının 35 inci satırında: [malû mat] kelimesi [malûmet] suretinde, 22 inci satırında: [Hizmetin] kelimesi [Hizmetim] suretinde, 27 inci satırında: [Tamamlamış] kelimesi [Tamamlanmış] suretinde çıkmıştır. [Malîitizar düzel-tiriz.

" ÜN ,,

Neşriyatı idare eden : HİLMİ DİLMEN
Mesul Müdürü : RIZA UYSAL
Basıldığı yer : ISPARTA MATBAASI

bir bıçakla keserek ikiye, dörde ayırdıktan sonra ayrılan parçaları saydırır, bir şeyin kaç çeşit kısma ayrılmış olduğunu buldurulur. Çocuğun ortalayarak kesmesi ve bir koniyi iki müsavi kısma ayırırken tahminde isabet edip etmediği de kontrol edilir. Böylece parçalara ayrılmış olan bir şeker külâhı içinden birinin alınması kaçta kaçının alındığı söylettirilerek çocuğun kesirden haberi yokken iş üzerinde meşgul edildiği bir sırada kesir dahi öğretilmiş olur.

Kumla haritalar da yapılır demiştik. Zamkin üzerine dökülen kumlar ince fırça vasıtasile sulu veya yağlı boya ile boyanarak yollar, dereler, deniz ve kıyılar, tren yolları vesaire iyice tebarüz ettirilir. Çocuk karaların denizlerden yüksekliklerini, deniz sahillerini, sahillerin bazan dik ve yüksek olduğunu, bazan da sığ bulunduğunu, sarp veya dik yerlerde yaşıyan insanlarla ovada yaşıyan halk arasındaki mütebariz farkları yani muhiti tabîtin insanlar üzerine olan etkilerini çocuk yaparak anlamış olur. Bnndan başka kıyıların dümdüz gitmediğini, deniz girintilerinin körfez olduğunu, kara sığlarının da burun olduğunu çocuk kendi elile uğraşıp yaptığı için hiç unutmıyacaktır.

Sayı : 64 - 65

Cilt : 6

ÜN

TEMMUZ
ve
AĞUSTOS
1939

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

Lozanın Onaltıncı Yıldönümü

KEMAL ÜNAL

Isparta Halkevi, 24/ Temmuz /1939 da bütün memleketle birlikte Lozan sulhünün 16 ıncı yıldönümünü kutladı. Onun çatısı altında toplananlar, kurtuluş mücadelesini tamamlayan, ileri milletler arasında ayın şeref ve hakta bir Türkiyenin varlığını cihana tanıtan Lozan sulhünün büyük değerini, bütün yurttaşlarla birlikte bir daha andı, sevinç ve saygı duydu.

Yurttaki bu geniş sevgi ve saygı tezahürünün üstün bir sebebi de şudur: İstiklâl mücadelesinin en çetin günlerinde milletin makûs talini yenen İnönü kahramanı, büyük zaferin cephe kumandanı yüksek ehliyetini başkumandanına ve millî tarihine muvaffakiyetlerle isbat etmişti. Bu kahraman sulh meydanında asırlık husumetler ve bir çok menfaatlerle Lozanda çarpıştı şerefli sulhü kurtararak siyasî kudretini de gösterdi. On beş yıl hükümet idaresinde Atatürke en yakın mesuliyet mevkiinde memleketin kuruluşuna en büyük hizmeti yaptı. Bu yüce varlık Lozanın 16 ıncı yıldönü-

münde Türk milletinin başında bulunuyor. O, doğuşuna, kurtuluş ilerileyişine büyük yaratıcının en faal ve en yakın uzvu olarak iştirâk ettiği memleketin millî şefidir. Dünya şartları ne kadar çetin olursa olsun memleket onun önderliğiyle herşeyi karşılayacağına en geniş itimadı beslemektedir. Lozanı kutlarken yurttaşların duyduğu sevinç gösterdiği asil tezahür bu güvenden geliyor.

Nasıl güvenmesin ki Lozan gibi çok çetin tarihî bir muahedeyi yarı dünya mümessilleriyle yılmadan halledip Türkün hak ve şerefini kurtaran, bugün de cihanın yakın bir felâketi ölemek iztirabile kıvrandığı bir devrede Türkiyeyi en doğru yolda ileriletmeğe muvaffak olacaktır.

Lozan'da onu asırların biriktirdiği dinî bir husumet karşıladı. Osmanlı imparatorluğundan kopmuş parçaların ve garp dünyasında Türke isnat ettiği milliyet düşmanlığı yerine biz millî bir dava güdüyorduk. Bunu anlatmak lâzımdı. kapitülasyonlar ve imtiyazlarla Türk top-

Ankara Ziraat Vekâleti köycülük şubesi müdürü Bay Raşit Saracoğlundan sonra kursumuzu ilk ziyaret eden valimiz Bay Tevfik Hadı Baysal olmuştur.

Bu yıl Ispartamızı şereflendiren ve henüz istirahat devreleri içinde bile mülhakat tetkiklerine çıkmakta olduğu duyulan sayın valimizin memleket ve köy dertleriyle yakından ve içten alâkadar olması keyfiyeti memleketimiz muhitinde derhal akisler yaptı. Bugünlerin en büyük hadisesi denebilir ki; yeni valimizin halkla konuşmalar yapması geniş manasında memleket işleriyle, okullarla ve öğretmenlerle ilgilenmesi olmuştur.

Tetkik programlarında kursumuzu da ele alan valimiz, 21/6/939 çarşamba günü beraberlerinde kültür direktörü Bay Şevket Aydın, jandarma komutanı Bay Niyazi olduğu halde köyümüzü teşrif ettiler. Kursumuzun önünde otombillerinden inen misafirlerimiz, okulun bahçesinde oturmuşlardır. Valinin köye

teşrifini haber alan halkın dolduğu bahçede valimiz, kurs direktörü Bay Tahir Erdemle, kurs hayatına dair kısa bir konuşma yaptıktan sonra öğretmenlerle konuşmak arzusunu izhar buyurmuşlar ve sebze işleriyle meşgul bulunan öğretmenlere işaret edilerek valinin huzurunda askerî birer selâmla yer almışlardır.

Valimiz öğretmenlere nereli olduklarını ve ne gibi işler tuttuklarını, askerî rütbelerini birer, birer sorarak içlerinden birisini daha yakınına çağırması ve öğretmen Hamitle bir baba gibi konuşmağa başlamıştır.

— Oğlum adın ne?

— Hamit Sarnıç

— Buraya ne vakit geldin?

— 15 Nisanda..

— Buraya ne için geldin?

— Bilgi kazanacağım, öğretmen olacağım, köyümü asrileştireceğim.

— Daha açık konuş, şu köylü amcaların anlayabileceği bir lisanla anlat bakalım.

raklarında Türkten serbest hattâ âzade yaşayan ve Türkten fazla faydalanan zümreler de yeni sulh muahedesinde bir şey kaybetmek istemiyorlardı millî, dinî hosumetlerle hırs ve menfaatin Lozanda yaptığı cepheyi İnönü azmiyle yendi. Bunun çok kolay olmadığını ölçmek için müzakerelerin her gün kesilme tehlikelerinin bir gün artık tahakkuk ettiğini nihayet son bir teşebbüsle sulhün kurtarıldığını hatırlamak gerektir.

Lozan, büyük harpten sonra yapılmış sulhlerin, -onu yapanlar hattâ bütün in-

sanlık için en iyisi en devamlıdır. Onun âkitleri arasında başlıyan sulh bazı yerlerde dostluğa ve nihayet son yıllarda sıkı bir ittifaka varmıştır. Öyle bir dostluk ve ittifak ki muahede hükümlerinin içine aldığı topraklarda, eski coğrafi bir tabirle, tasfiyesini yaptığı son osmanlı imparatorluğu bölgesinde geniş ve devamlı bir sulh yaratmıştır.

Yeni Türkiyenin büyük yaratıcısı Atatürkle onun zaferde ve sulhte büyük yapıcısı İnönüne bütün yurtla birlikte minnet ve şükran.

— Köyde ne yapacaksın, ne gibi işler göreceksin?

— Ben burada altı ay okuyacağım yeni sistem tarım işlerini ve iyi yaşamının yollarını öğreneceğim, yarın da köyümüze gider gitmez evvelâ kendime sıhhi bir ev yapacağım, kendi yaşayışımı düzelteceğim köylüme de örnek olacağım.

— Peki köylü nasıl yaşıyor?

— Köylerimizi eski devir bilgisiz bırakmıştır. Onlar karanlık içinde kalmışlardır. Nasıl yaşanacağını bilmezler. Onlar görenekten öteye geçemezler. Temizliğe önem vermezler. Onun için de sıhhatleri bozuktur. İşte ben köyüme ışık vereceğim.

Sayın valimiz bu cevaptan memnun kalmış ve oradaki köylülere dönerek "bakınız bu eğitmen arkadaş ne diyor, köylümüz karanlık içindedir. Ben köye ışık vereceğim diyor. Demekki köyde yetişen, köyün halini, derdini bilen, huyunu hünerini bildiğiniz bu eğitmen arkadaş buradan köyüne gidecek. Köylüye her türlü yenilikte örnek olabilmek ve onların da insanca yaşamalarını temin etmek için evvelâ kendi yaşayışını değiştirecek, kendisine havası ve ışığı bol, temiz bir ev yapacak, bunu gören köylü hemşerileri de kendi yaşayışlarını düzeltecekler. İşte Cumhuriyet hükümeti bu eğitmen arkadaşı onun için burada okutuyor." Bundan sonra diğer bir eğitmenle konuşmağa başlayan valimiz;

— Senin adın ne oğlum?

— Yakup Horzum.

— Ha Yakup Horzum oğlum bak arkadaşın neler söylüyor, daha başka neler yapacaksınız bakayım.

— Ben burada kazandığım her türlü bilgileri köyüme yapacağım, köylümü bugünkü zavallı vaziyetinden kurtaracağım.

— Ne gibi, nasıl bir iş görmekle?

— Evvelâ okul yaptırıp köyün çocuklarını okutacağım, bağ, bahçe yapacağım. Arıcılık ve tavukçuluk yapacağım.

— Oğlum köylerimizde tavuk var, arı var, tarla var, her şey var. Bağ bahçe de eksik değil.

— Varya efendim, köylülerimiz bu işleri bilmiyerek analarından nasıl görmüşlerse öyle yaparlar ve o kadar çalıştıkları halde faydalanamazlar. Toprağın işlenmesini, ekilecek tohumların cinslerini bilmezler. Hastalıklardan aulamazlar. Onlar hep zoruzoruna çalışırlar. Ağaçlar bakımsızdır. Bir çok köylerimizde çubuk bile yoktur. Olsa da hastalıktır. Aşı gibi Amerikan asma gibi şeyleri bilmezler. Tavuk, arı ve hayvanlar hep eski usulde yetişir. İşte ben hep burada öğrendiğim yeni usulleri köyüme sokacağım.

— Meselâ ne gibi? Burada bunlara dair neler öğreniyorsun?

— Meselâ efendim burada aşı öğreniyorum. Fidancılığı öğreniyorum. Ağaç hastalıklarını ve bunlara yapılacak ilaçları öğreniyorum. Kendimizde ilaçlıyoruz. Burada cins tavuklarımız var bir kısmı çok yumurta veren, bir kısmı da tanesi beş altı kilo gelen et tavukları. Bizim tavuklarımız gıcaktır. Bunları köyüme götürerek köyün tavuklarını ıslah edeceğim.

— Köylünün adı tavuğu senede kaç yumurta verir?

— 50 - 60 arasında.

— E bunlar kaç yumurta veriyor.

— 250 - 300 arasında.

— Demek sen bu tavuklardan köye götürerek üreteceksin.

— Evet.

— Aranız varmı?

— Var fennî kovanlarımızda var bunlarda arılar hem iyi besleniyorlar, hem de çok bal veriyorlarmış. Bunları da öğreniyoruz. Köylülere bunları öğreteceğim.

— Sizin arılarınız varmı?

— Varya fayda göremiyoruz.

— Güzel; demekki sen bunları köyüne sokacaksın.

— Evet.

Valimiz bundan sonra kurs direktöründen kurstaki arıcılık hakkında izahat almış ve bu izahattan ve bilhassa eski kovanlardan, kursun tedarik ettiği [Dadan] sistemi, müteharrik çerçiveli fennî kovanlara arı nakli işlerinde köylülerin de istifade etmekte bulunmaları keyfiyetinden çok mütehassis ve memnun olmuştur. Tekrar eğitimle konuşmağa başlayan valimiz:

— E köyünde daha başka neler yapacaksınız?

— Köylülerimiz senelerdenberi padişahların kötü idareleri altında kör kalmıştır. Benliğini kaybetmiştir. Kârını zararını bilmez, kara cahildir. Cümhuriyet hükûmeti köylümüzü bu kötü idareden kurtarmıştır, şimdi de onu uyandırıyor. Bu yeni ışığı da biz vereceğiz.

— Pek âlâ oğlum, hükûmet bak bir çok köylerde okullar yatı okulları açtı bunlar çocuk okutmuyorlar mı?

— Okutuyorlar amma herkes yatı okullarında çocuğunu okutamıyor. Herkes bir olmaz zengini var, fakiri var.

— Epeyce yaklaştık amma daha daha niçin hükûmet bu kadar masraflar yapıpta sizi burada topluyor. Yalnız siz değilsiniz daha bak sizden başka onbeş kurs var. Düşün bakalım.

Burada duraklıyan eğitimci arkadaştan sözü alan valimiz köylüye dönerek "hükûmet münkün olduğu kadar okul

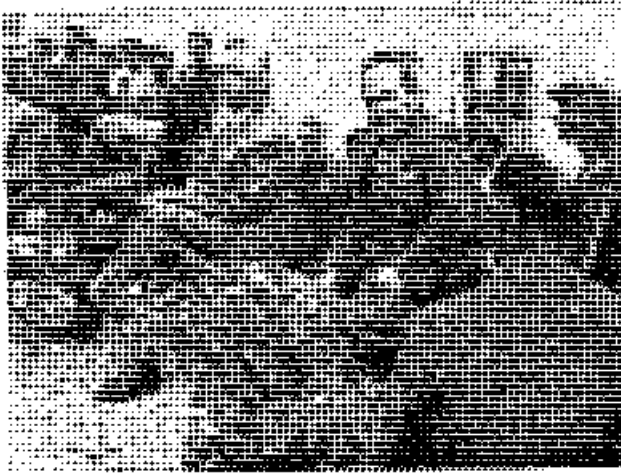
açtı. Bu kadar paralar sarfediyor. Bakınız maarif bütçemiz, bütün bütçemizde mühim bir yer alıyor. Cümhuriyet ilân ediledenberi bu paraları sarfettiği halde bütün köylerimizde mektep açmak imkânını bulamadı. Bugün kırk üç bin köyün yalnız beş bininde okul var. Onuz sekiz bini açık. Otuz sekiz bin köye öğretmen verebilmesi için hem uzun seneler, hem de çok para lâzım. Halbuki bakınız Türkiye cümhuriyetinin yüzde yetmiş beşi köylüdür. Devletin dayandığı köydür. Şehirlinin, memurun dayandığı köydür. Ordumuzun dayandığı köylüdür. İstiklâlimiz, benliğimiz, şerefimiz ve hülâsa bütün varlığımız köyle kaimdir. Hükûmetin bu kadar ehemmiyet verdiği köylümüzü uzun zaman daha karanlık içinde, ihtiyaç içinde bırakmağa tahammülümüz yoktur. Buun için cümhuriyet hükûmetimiz buna bir çare düşünmüştür. Askerliğini muvaffakiyetle yapmış okur yazar, ahlâkı iyi gençleri kurslarda altı ay bilgi ve görgü kazandırıp köylere eğitimci yapmak, işte üç senedenberi memleketimizin muhtelif semtlerinde açılan kurslar yüzlerce köylü gençlerini okutarak köylere gönderiyor, hem bu eğitimci gençler yalnız çocuk okutacak değiller. Köylüyü ziraat işlerinde, hayvancılıkta da kalkandıracaklar. Bunların başlarında gezici başöğretmenler de olacak, birlik olarak çalışacaklar. Bunlar köy işlerinde daha yararlı olacaklar çünkü köy öğretmeni şehirde büyümüştür. Öğretmen okulunda tahsilini yapmıştır. Bu genç köye gelince alışmadığı bir hayatla karşılaşılıyor. Bir çok mahrumiyetlere katlanmak zaruretinde kalıyor. İnkisara uğrayor. Bilgisi çok olmakla beraber köy işlerinde, ziraat ve hayvancılık işlerinde ameli olarak çalışmıyor. Ders zamanı köyde kalıyor, tatilde memleketine dönüyor.

Vali Tevfik Hadi Baysal kursun talim heyeti ve namzetleri arasında

*Vali Tevfik Hadi Baysal Eğitmen namzedi
Yakup Horzumla konuşurken*

*Vali Tevfik Hadi Baysal Köy
halkıyla konuşurken*

*Vali Tevfik Hadi Baysal Köylülerle
bir arada*

Halbuki köylünün asıl işi yazındır. Bu itibarla köy kalkınmasında istenilen gayeye varılamıyor. Bunun için bu öğretmenler bütün işleri amelî olarak kurslarda öğreniyorlar. Kendileri de köyde doğmuş, köyde büyümüş ve köyde yaşayacakları için köy kalkınmasında mühim işler görecekları tabiidir. Fakat memleketimiz zenginleştikçe bu okulları daha çok ıslah edecek ve köylüyü medenî bir insan seviyesine yükseltecektir. Bakınız görüyorsunuz ki, hükümeti cümhuriyetimiz siz köylülerle ne kadar çok alakadar oluyor. Şimdi anladınız değil mi?..

Valimizin bu açık izahlarından köylüler çok memnun olmuşlardır.

Bir aralık kültür direktörü ve inspektörlerle "eğitmen," kelimesi üzerinde konuşmalar yapılarak başarılar dilemiştir.

Bir müddet bahçede istirahat buyuran valimiz, dershaneleri, pansiyonu, ziraat sahasını ve bütün kursun gezmişler ve incelemeler yaparak kursun müsbet ve manalı faaliyetinden memnun kalmışlardır. Köyde yapılmakta bulunau yeni okul binasıyla ilgilenmiş ve köylünün devlet bütçesine bar olmadan meydana getirmekte buldukları bu muazzam yapı işinden çok memnun olmuşlar ve ikmalî için bazı direktifler vermişlerdir ve vaadlerde bulunmuşlardır.

O günü köyde ve öğretmenler arasında geçiren valimiz akşamdan sonra okulun önünde yapılan neşriyat yerinde öğretmenlerin verdikleri müsamerede bulunmuşlardır.

Kadın erkek hemen bütün köylü yurttaşların bulunduğu bu müsamere çok güzel olmuştur. Kurs öğretmenleri

tarafından yazılan "Köy kalkınması," adlı bir eğitmenin köyünde okul yaptırtmak için mücadelelerini sembolize eden iki perdelik bir piyes temsil eden öğretmen rollerinde fevkalâde muvaffak olmuşlardır. Türlü ront ve millî oyunlarla müsamerelerine ve köylüye neşeli bir gece yaşatmışlardır.

Eğitmen namzetlerinden Eğridirin Akdoğan köyünde Mustafa Ünsal isminde bir gencin verdiği söylev bilhassa heyecan uyandırmış ve alkışlanmıştır. Müsamereyi müteakip saat onda valimiz köy muhtarını istemiş, köyde çok güzel bir gün yaşadığını, kursun köy hayatında şimdiden mühim bir değişiklik yapmış olduğunu ve köye sık, sık geleceklerini vadetmiş ve köylülerin gözlerinden öptüğünü söyleyerek bütün bir köylünün sıcak ve canlı alkışları arasında yola çıkmışlardır.

Halkçı bir hükümet olan cümhuriyet hükümetimizin koyu halkçı vasıflarının büyük, küçük rütbe ve salâhiyetli memurlarında görmek her vakit mümkündür. Sayın valimizin bu ziyaretlerinde biz bunun en manalı tecellilerine şahit olduk. Yurt ve halk işlerinde yurttaşlarla erinmeden, yorulmadan dertleşmek... Ve bu dertleri içten duymak, yanmak ve bütün salâhiyetini bir deva olarak kullanmak üzere düşünmek ve yapmak.

Kıymetli valimizin yarım günlük bir seyahatinde kahve içerken, yemek yerken ve her yerde bütün saatleri içinde köy dertleri ve okullar üzerinde konuşması ve köylüye "biz halkçı bir hükümetin memurlarıyız, sizin için memuruz,"

İBRAHİM DEMİRALAY

KEMAL ÜNAL

1910 yılının ilkbaharında sınıfımıza giren türkçe muallim vekilinin bende bıraktığı intiba şudur:

İtina ile dikilmiş dar siyah bir lata içinde uzunca görünen bir boy, genç ve ince bir çehreyi saran kumral bir sakal, zekâ ve enerjinin gözlerine verdiği cevvaliyet, çalâk hareketlerinde de var. Kaşlarına yaklaşan muntezam beyaz saçın çehresine verdiği ciddiyet olmasa, onu daima taşkın bir neşe içinde göreceğiz.

Hafız bey,... Bu, ona memlekette herkesin verdiği bir üvandı. Asıl adını çokları bilmez. Çocukluğunda babasının arzusu ile kur'ani ezberlemişti. Çok eski ve çiftlik sahibi olan ailesi, rüştiye tahsilinden sonra onu İstanbul medreselerine göndermişti. Fatih dersiamlarından icazet aldığı halde herkes gibi ona "hoca,, denmemiş, küçük yaşta kazandığı "hafız,, ünvanı medrese hayatından sonra da ta ölümüne kadar onun adı

gibi açık sözleri karşısında insan halkçılık mefhumu namına ne kadar öğrense haklıdır.

T. T.

Müsamereye başlarken eğitimci namzetlerinden Mustafa Ünsalın söylevi:

Sayın büyüklerimiz ve arkadaşlarımız: Her zaman adını andıkça kalplerimizi sızlatan Ebedî Şefimiz Atatürk'ün gençliğe emanet ettiği güzel yurdumuzu, yüce cumhuriyetimizi öşürçünün, eli kamçılı ağanın, ağır vergilerin, eşi görülmiyen zulümlerin ellerinden kurtardığı Türk köylüsünü korumak ve yeşertmek için bilgili ve çelik gibi bir gençliğe ihtiyaç vardır. Bunun için bize kötü devirlerin miras bıraktığı köy viranelerini mamureye çevirmek, cehaletin koyu karanlığında inettiği köylümüzü kalkındırmak için devletimizin yaptığı eğitimci kanununun hükümlerine dayanarak hükümetimiz yüksek masraflar ihtiyarına mecbur kalmış ve biz köylü gençlerini kursa çağırmıştır. Şu sevimli yuvada bugün kısa bir zaman içinde zamanın, fennin icablarına uygun bir şekilde yetişmek yolunu tutmuş bulunuyoruz. Düne hıncımızla,

yarına aşkımızla, buradan köye koşuyoruz. Elimizde taşıdığımız cumhuriyet işiyle köy karanlıklarını delmeğe koşuyoruz. Yeni bir akına başladık!.. Köy akını!.. Bu akın da, atalarımızın Avrupa akınının aynı olacaktır. Bugün Avrupa köyünü methediyorlar. Buna sinirleniyorum, kızıyorum!... Onun köyünü yüz yıllar yapmış.. Benim müreffeh köyümü günler yaratacak, eğitimci yaratacak, ben yaratacağım.

Köylümün kara cehaletini şu dakikada geriye dönmüş kaçıyor görüyorum. Anafartalardan, Dumlupınarlara kadar denize dökülenleri nasıl ben görmüş isem, köyümdeki geriliğin kayalara çarpılarak parçalanacağını yine ben göreceğim. Bu benim yalnız vazifem değil hakkımdır... Bu münasebetle hükümetime, ulusuma bin minnet ve şükran...

Sayın valimiz ve büyüklerimiz: Bugünkü müsameremizde şefkatli bir baba gibi aramızda bulunuyorsunuz bilerseniz biz ne kadar mes'uduz. Size bütün arkadaşlarımız adına teşekkür eder derin saygılarımla hoşgeldiniz derim...

olmuştur.

Türkiyede bir aristokrasi, bir zaden sınıfı olmadığı halde yakın zamanlara kadar Anadolu'da yalnız bazı ailelerin erkekleri "bey,, ünvanını alırdı. Halkın okuyup yazmak bilenlerine "efendi,, bilmeyenlerine de "ağa,, denirdi.

Bey ünvanı, vatandaşlara ayrı hiç bir hak temin etmez, yalnız içtimaî ve ahlâkî vazifelerini ağırlaştırırdı. "Yılanlı oğulları,, da İspartada "bey,, olarak anılıyordu. Eğridir cenubundaki "Yılanlı,, köyünden bir asır önce İspartaya gelen bu ailenin, burada amme işlerine iştirâklerinden dolayı saltanat devrinde "paşa,, lik ünvanını kazanmış iki şahsiyeti vardır: Abdullah paşa ve kardeşi Tahir paşa. Her iki zatın hususî bir tahsili ve büyük ziraatten başka bir mesleki olmayıp, muhitlerinde servet ve gayretleriyle temayüz ettiklerinden dolayı sultanın iradesile o zaman mülkî memurlara ve halka verilen bir sıra rütbelere biri olan "mirimiranlık,, rütbesini almışlar ve bu hakla da "paşa,, ünvanını hayatları müddetince taşımışlardır. Hafız bey sonuncu zatın dördüncü ve son oğludur. Böylece beyliğini ailesinden, hafızlığını da henüz çocukluk yaşındaki hakikaten çetin gayretinden almıştır.

Türkçe muallim vekili, bize daha

çok divan edebiyatından, maani ve beyandan bahsediyordu. Medrese tahsilinin takviye etmiş olduğu "fesahat,,e ait bilgilerini bize vermeğe çok gayret ediyordu. Bu dersler arasında bize bazı şiirlerini okuduğunu da sanıyorum. Ancak sonradan zevkle çok dinlediğimiz ve muallim Naciyi taklitle o zaman herkesin görmiyerek, hattâ içine girmiyerek yazdığı "Meyhane,, gazelini her halde sınıfımızda okumamış olacaktır. Bununla Hafız beyin yalnız bu çeşit gazel yazdığını söylemek istemiyoruz. Üa'ün geçen sayısında neşrettiğimiz bir kit'ası vatanî hisleri ifade eden şiirler de yazdığını gösterir. Konuşmalarında, hareketlerinde daima neşeli olan ve bunu muhitine de kendine yaraşan bir incelik veren merhum, herhalde mizahî şiirler de yazmış olacaktır. Ancak bir kit'asını şimdi hatırlayabildiğimizden buraya ilâve ediyoruz: Büyük harpte kendisinden manzûn bir mektupla ekmek istiyen bir arkadaşına verdiği şu cevap zarafeti ile hazırcavaplığının güzel bir delilidir:

Karnın aç olsa da gönlün toktur

Ehîl irfana tese'ül yoktur

Melcein babı sahavet olsun

Yoksa encamı hayatın b....dır.

— Arkası var —

ONUNCU ASIRDA HAMİDELI

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Bu makalemizde (Hamideli) nin hicri onuncu asırdaki ahvaline dair yedi vesika daha neşrediyoruz. Bu vesikalarda bunlardan evvel neşrettiğimiz diğer vesikalar gibi İstanbulda başvekâlet arşiv dairesinde bulunan mühimme defterlerinden alınmıştır.

Birinci vesika Hamideli ve etrafındaki suhte ve eşkıyaların tenkiline dair olup 1558/966 tarihine aittir. Esas itibarile bu meselenin tabkik ve tetkiki için İstanbuldan Mirza isiminde bir saray çavuşunun gönderildiğini vesikadan anlıyoruz.

Hükmün bir suretinin Teke ili kaidalarına gönderilmiş olması işin ciddiyetini bariz bir surette göstermektedir. Kanunî Sultan Süleyman devrinde anadolunun ne suretle idare edilmiş olduğu ve medresede okuyan çömezlerin nelere baş vurmuş olduklarını bu suretle daha yakından öğrenmiş oluyoruz.

İkinci vesika ise Eğridir kalesi müstahfızlarından Haydar isiminde yolsuzluk ve uygunsuzluk yapan bir askere dairdir. Hükmün tarihi 1574/982 dir. Vaktiyle Eğridir kalesinin mühim olduğunu bu suretle anlamaktayız. Diğer bazı vesikalarla Eğridir kalesinin 17 inci asır sonlarına kadar mükemmel ve içinde her zaman muhafızlar olduğunu biliyoruz.

Üçüncü vesika ise şimdi Ispartaya tabi bir köy olan fakat o zaman bir kaza merkezi bulunan Gönende kalp

akça kesenler hakkındadır. Kalp akça kesmek Osmanlı imparatorluğunda zaman zaman bir mesele halini almıştır. Mühimme defterlerinde gördüğümüz buna benzer bazı hükümler, bize Hamideli tüccarlarından bazılarının kalp akçaları Bursaya götürdüklerini ve bunları piyasaya sürmek istediklerini, fakat yakalandıklarını anlatıyor. Gönende Mustafa isiminde bir adamın kalp akça kesmek suretiyle kalblık yani kalpazanlık yaptığını ve bunun İstanbul'a gönderilmesi hükmün mütaleasından anlaşılmaktadır. Hükmünde sındı diye geçen kelime makas mauasına gelmektedir. Bu hükümler aynı zamanda bize onuncu asırdaki lisan hususiyetlerini de göstermektedir. Bu hükmün tarihi 3 cemaziyelevvel 1578/985 dir.

Dördüncü vesika ise Eğridir [Meleklû] cemaatinden bazı adamların yolsuzluklarına dairdir.

Bu vesikanın tarihi 1572/980 dir. Bu cemaatin halen Eğridir bavalisinde oturup oturmadığını tahkik etmek içtimaî hayatımızı ve vilâyetimizin nüfusunu tanımak bakımından faydalı olmaktadır.

Beşinci vesika ise Karaöz veya Karauz denilen yörük tairesinin yolsuzluğu hakkındadır. Bu cemaatin Ağlasun kadısına karşı geldiklerini ve anadolu çavuşlarından [Abdi] yi yaraladıklarını ve ötedenberi bu yörüklerin hükûmete karşı serkeşlik ettikleri-

ni hükmün mütaleasından anlıyoruz. Hükmün tarihi 13 Recep 1575/983 dir.

Altıncı vesika ise yine karaözlü ve kâfir yiğütlü taifesinin ahvaline dair olup bunların yaz mevsiminde Ağlasun taraflarına geldiklerini ve halkın bağ ve bahçelerini harap ettiklerini ve bundan başka eşkıyalıkta da bulduklarını anlıyoruz. Bu vesikanın tarihi 1564/973 tarihlidir.

Yedinci vesika ise Hamidelinden İstanbula tereke yani hububat gönderilmesi hakkındadır. Zaman zaman İstanbul zabiresini temin etmek veya İstanbulun kasaplık koyun ihtiyacını karşılamak için İmparatorluğun hemen her tarafına bu şekilde katî emirler verildiğini vesikalar bize sarîh olarak göstermektedir.

Halbuki onuncu asırda olduğu kadar bu günde İsparta vilâyetinin senelik hububat mabsulü vilâyetin ihtiyacını karşılamaya kâfi gelmemektedir. Bu emrin verilmesine sebep olan halin İmparatorluğun Macaristanda büyük muharebelere girişmiş olmasında buluyoruz. Bu vesikalar vilâyetimizin geçmiş zamanlardaki hallerini aydınlatması bakımından mühimdirler.

VESİKA — 1

Hamideli ve etrafındaki suhtelere dair

Hamideli sancağı kadılarına hükmü ki:

Haliyaen tahtı kazanızda bazı suhte taifesi ve bazı dahi suhte suretinde yat ve yarağlı cemiyet üzere gezip fesat ve şenaat eyliyip ev basıp oğlan çekip adam katledip bunun emsali fesattan hali olmadıkları istima olunmanın bu makule fesat üzere olanları

ele getirüp haklarından gelmek için züamâdan katvetülemasil velakran mirza zide kadrühu tayin olup huyurdumki hükmü şerifimle her kainginizin kazasına dahil olursa göresin anın gihi suhte tayifesinden yerağ ve yasağ ile cemiyet üzere gezip ev basıp adam katleyüp oğlan çekenleri ele getirüp mecal vermeyüp haklarından gelsin. Şöyle ki cemiyet üzere yerağ ve yasağ ile gezenlerden ele gelmelü olukta gaybubet edenleri yataklarına ve duraklarına ve akvam ve akrabalarına ve bilcümle şerile buldurması lâzım olanlara teklif edip buldurup yerağ ve yasağ ve cemiyet üzere gezenler dahi gereği gibi hakkından gelüp mahallinde yerine koyasın. Ve bilcümle tahtı kazanızda eğer suhte tayifesidir. ve eğer sair suhte suretinde yerağ ve yasağ ile fesat üzere olup cemiyet ile gezen ehli fesadı ele getirüp şer ve kanun üzere haklarından gelüp ol cevanibi suhte tayfesinin fesat ve şenaatinden tathir ve pâk eyleyip bu bebane ile ehli fesadın akçesi alınıp himayet olunmakta ve kendü hallerinde olanlara bilâfi şer dahlolunmakta ve gayri vaki kimesneye nesne isnat olunmaktan ziyade hazer edüp tamam her hususta hakkı sarihe tâbi olup muhtacı arz olanı yazup bildiresin ve anun gibi yerağ ve yasağ ile cemiyet üzere ne mikdar suhte ele gelüp haklarından gelindüğünü ve cürüm ve günahları ne idüğün tafsil yazup bildiresen.

(Mirzaya verildi)

Bir sureti Teke ili kadılarına

27 Zilhicce 966 (1558)

Mühimme defteri 3 sahife 138

VESİKA — 2

Eğridür kalesi müstahfızlarından Haydara ait

Hamideli beyine ve Eğridür ve Afşar kadılarına hüküm ki:

Eğridür dizdarı Yusuf mektup gönderüp kal'ai mezbur müstahfızlarından Haydar hazine için vazolunmuş miri ev divarın delüp hazineye hiyanet kastedüp ve her zaman şirret ve şakavetten hali olmayup ve müslümanların hatunları hamama giderken yolları üzerine durup kinuine söyleyüp ve kiminin hakkında dahi envai kelimat edüp müslümanlara kemali mertebe ihtilâl verdüğü ecilden ahali kal'aden bir kimesne üzere olmaduğundan maada herbirisi mezbur Haydarın elinden ve dilinden aciz kalmışlardır. Ve bilcümle bu şeririn haramazadeligine nihayet olmayup hakından gelinmesi lâzımdır deyu bildirmegin buyurdum ki mezburun ahvalin âyanı vilâyetten bigaraz kimesnelerden hak üzere teftiş edüp göresin.

Fi 5 Cemaziyelevvel 982 (1574).

Mühimme defteri: 26

VESİKA — 3

Gönanda kalp akçe kesenler ve kullananlara dair

Hamideli beyine, Gönan kadısına hüküm ki:

Sen ki sancak beyisin. Mektup gönderüp kırkık akçe kullanılmayup kalblık edenler alât ve esbaplariyle irsal olunmak ferman olunmağın kasabat ve kurada ve pazarlarda tenbih ve nida ettirildikte ve kasabai Gönanda hacı Bayram nam kimesne mütenebtih olmayup ve kırkık akçe kullanup şerle sabit olmağın suret sicillerile irsal olundu ve kasabai mezburdan Mustafa nam kimesnenin Hüseyin nam kulu

dahi akçe kırkan iki sındı ve bir mikdar akçe kırığı görüp mezbur Mustafa akçe kırkar deyu haber verüp teftişe âdem gönderdikte inkâr edüp kulu hapis olunup ve kendü götürülmek üzere iken gaybubet etmiştir deyu bildirmişsin. Buyurdum ki vardıkta bu bapta mukayyet olup mezburu hüsnü tedarikle ele getirüp dahi veçhi meşruh üzere akçe kırkup kallalık eyledüğü şerle sabit olursa ve elinde alâimi bulunursa sureti sicilleriyle ve bulunan alâimle beraber âdemlere koşup gönderesin.

(Hamza çavuşa verildi)

Fi 3 H. 985 (1575).

Mühimme defteri 31, Sa. 48

VESİKA — 4

Eğridür Melekler cemaatinden bazı adamların yolsuzluklarına dair

Karahisar beyine ve kadısına ve Eğridür kadısına hüküm ki:

Siz ki kadıarsız mektup gönderüp Eğridür kazasına tâbi Melekler cemaatinden Sinan Fakih ve oğlu Abdürrahman ve Mustafa ve karındaşı oğulları Süleyman ve Hanefi nam subte ve tevabii bazı cehele ile sabıka nam kimesnenin evin basup Ayşe nam kızın darp ve katledüp teftiş için sabıka hüküm verilmeğın yine mezburlar tevabii ile mezbur tekrar evin basup kendüsi kaçup karındaşı Süleymanı tutup karındaşın niçün hüküm irad eyledi minbad şikâyet eylememekle şartlayup ehli fesat ve şerir kimesneler idüğün bildirmişsin. İmdi sen ki sancak beyisin mezburları evvelâ şerîşerife davet eyleyüp itaat eylemeyüp muharebeye mübaşeret ederler ise demileri hederdir. Her ne veçhile mümkün ise ele getirüp ahval-

Lalaya hüküm ki:

Hamideli sancağı beyi Mehmed dame izzehu ile Ağlasun ve Isparta kadıları süddei saadetime mektup gönderüp Karahisarından Karaözlü ve Kâfiriyiğitli tayfası yaz eyyamına Ağlasun kazasında yaylağa çıkup da-ima yola ve bele enüp kârban ve evler basup haramilik edüp ve kazai Ağlasun halkının evlerini açup bağlarını haramir edüp ve atları eşekleri gasbedüp taaddileri olmağın şer'i şerife davet olundukta itaat etmeyüp mubarebeye mübaşeret edüp bazı âdemler mecruh edüp envai fesadü şenaatleri olduğun arzedüp ve şikâyete gelenler tayfai mezbure ârabdandır deyu bildirdiler. İmdi tayfai bağıyenin bakından gelinmek için def'atla Beylerbeğiye ve kadılara hükmü hümayunum gönderilüp gelmeyüp şimdiki halde olsemtlere karip yerlerde olduğunu bildirdikleri ecilden mezburlardan ehli fesat olanların gereği gibi bakından gelinmesin emredüp buyurdum ki

Varıcak bu hususu ifşa etmeyüp tayfai dağıye her ne mahalde ise sahip haberleri alup bölüğüyle bir ağa tayin edüp üzerlerine gönderesin ki habir ve agâh olmadan alelgafile üzerlerine varup ol eşkiyayı ihata edüp baş müfsitleri ele getirüp haklarından gelsin sair ehli fesadü şenaate mucibi ibret ve nasihat ola, amma ehli iyalleri esir malları garet olmağa rızayı şerifim yoktur irsal ettükte bölük ağasına ana göre tenbih edesin ve yollarda alup kendüğü bölüğün onat zapt edüp kimesneye reyayı çignedüp tecavüz ve taaddi olmaktan ve bu be-

lerin sabıka verilen ahkâm mucibince teftiş eylemek emredüp buyurdum ki vusul bulduкта emrim üzere mezburları ele getirüp dahi sabıka verilen ahkâm mucibince ahvallerin teftiş eyleyüp kazıye neye müncer olursa mu-fassal yazup bildiresin.

*Eğridür kazasında sakin olan
Mirzaya verildi*

Mühimme defteri 19, Sa. 214 (1572) 980

VESİKA — 5

Karaöz demekle maruf yörük tayfası hakkında

Hamidelibeyine hüküm ki:

Karaöz demekle maruf yörük tayfası kadimden fesat üzere olmağın merhum babam Hüdavendigâr tabeserah Kütahyadan bölük halkı ile bölük ağası gönderüp haklarından gelmek emrolunup müyesser olmayup lâkin yine fesat üzere olup bu defa Ağlasun kadısı İstanbul zabiresi tahmil için mezburlardan emir mucibince kira ile deve talep ettikte varan kadı âdemisin ve Anadolu çavuşlarından Abdiyi muhkem darp edüp ve bir sipahinin kolun amelnden koyup mabeynde muharebe oldukta mezkûrların dahi bir ademi katlolundüğün dergâhı muallâm çavuşlarından Sinan ilâm etmeğın buyurdum ki: Bu hususu onat veçhile teftiş ve tefahhus kilup göresin. Filvaki mezkûr Abdi çavuş emrişerifim mucibince mezkûrlardan kira devesi talep edüp aldıkta emre itaat etmeyüp elinden almak için âdem gönderüp bir sipahinin kolun amelmaude edüp muharebe etdikleri vaki ise ve bile gelüp muharebe eden kimler ise vuku üzere yazup bildiresin.

(Balıkcı Sinan çavuşa verildi)

Fi 13 Recep 983 (1575).

Mühimme defteri 27, Sa. 18

Sadriâzam Halil Hamid Paşaya Dair

FEHMI AKSU

“Sadriâzam Halil Hamit paşa,, hakkındaki en son ve kıymetli malûmatı, sayın profesör İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın bu namdaki eserinde bulmak mümkündür [1].

Denebilir ki: Bu eser çıkıncaya kadar, onun nereli olduğunu, soyu, icratı, öldürülmesi sebepleri bir çok mebahlerde ayrı ayrı ve tarafsızlığına hükmedilemeyen şekillerde izah edilmiş olduğundan herbiri, yine bir ihtilâf mevzuu halinde bulunuyordu.

Meselâ: Doğduğu yer; sicilli osmanî

(Cilt: 2, sahife: 299) ile gayri matbu Isparta tarihinde (Sahife: 174) Burdur ve kamusülâlâm'da (Sahife: 2059) ise Isparta olarak yazılıdır. Sayın profesör eserinde (Sahife: 214) onun Ispartada doğduğunu sıhhatle tesbit etmiş bulunmaktadır.

Halil Hamit paşanın Ispartada, İstanbul ve Kayseride tesis ettiği bir çok vakıfları vardır. Isparta'nın karpuzpazarındaki çeşmede bulunan

[1] «Sadriâzam Halil Hamit paşa» İsmail Hakkı Uzunçarşılı: 1936 - İstanbul - Devlet Basımevi - Beşinci cilt Türkiye mecmuasından ayrı basım.

bane ile bigünah olanlara dahlolunup zulüm ve hayif olmaktan ictinap edüp bemen memleket ve reayadan zikrolunan eşkıyanın vücudu defettirmek babında envai ikdam ve hüsbü ihtimamın zubura göresin şöyle bilesin.

(Kethudaya verildi)

26 Şaban 973 (1564).

Mühimme defteri 5, Sa. 430

VESİKA — 7

Hamideli Sancağından İstanbula Tereke Hububat gönderilmesi hakkında

Hamideli beyine hüküm ki:

Bundan akdem İstanbul zahiresi bususu için hükmü şerif gönderülüp halâ zaman şita karip olup muaccelen tereke erişmesi lâzım ve mühim olmağın buyurdum ki varacak aslâ tehir ve tevakkuf etmiyüp eğer senin sancağın mahsulündendir ve eğer sancağında olan zuama ve erbabı timar mahsullerindendir ve eğer kendiler

ziraat ve haraset ettikleri terekedendir. Kendilere maişetleri ve yemlikleri için kifayet miktarı ahkoyup dabî bakisin mevsim geçmedin mahalli memura göndermek babında ikdam ve ihtimam eyliyesin. Burdur nam kasabada Hoca Lütfi nam muhtekirde birer anbar tereke var imiş vaki ise kendine kifayet kadarı ahkoyup bakisin ihraç ettirüp İstanbul zahirasi için gönderisin tereke bususu ehemî mühimmatandır. Kış erişmeden tedarik edüp göndermek ardınca olasın. Ve ne miktar tereke gönderilürse defter edüp mühürleyip bile gönderesin. Ana göre talep ola. Amma tereke ihracında mübaşirlere kelemei vahit ettirmekten hazer eyliyesin sonra mesmu oldukta neticesi sana ait olur.

Sefer Çavuşa verildi.

Fi. 7 Recep 983 (1575)

Mühimme 27 Sahife 12

kitabe [2] bunu kimin, hangi tarihte inşa ettirdiğini ve buna müteallik olan aşağıdaki (1) numaralı vesika ise, yaptıranın yani Halil Hamit paşanın nereli olduğunu tamamen aydınlatmaktadır.

* *

İkinci bir ihtilâfta Halil Hamit paşanın babası (Elhac Mustafa ağa)nın soyu üzerinde idi. (1270 H) tarihinde İspartada doğan Elhac Mustafa ağayı, sicilli osmanî (Cilt: 2, sahife: 299) ile kamusülâlâm (Sahife: 2059) Gürcü ve Cevdet tarihi ise İranlı olduğunu bildirmişlerdir. Sayın üstat, eserinin 215 inci sahifesinde bu ihtilâfı, aile arasındaki an'aneye dayanarak izah etmiştir. Buna nazaran Mustafa ağanın babası Ali ağaya "Dideban oğlu," derlermiş. Dideban, gözcü demektir. Eskiden Arap harflerile yazılan gözcü kelimesinin yanlış bir istinsahı ile nokta kalkmış ve kelime Gürcü şekline inkılâp etmiştir.

Filhakika; Osmanlı ordusunun Avrupada, İranda, Arabistanda yaptığı harplerden her dönüşünde, bir çok esirlerin getirildiği, bir kısmının ihtida ile -köle olarak kullanıldığı, baba adları ekseriya "Abdullah," olmak üzere kendilerine- daha çok Türk adları verildiği bilhassa şer'i mahkeme sicillerinin tetkikiinden anlaşılmaktadır. Harp sebebinden hariç olarak burarlardan münferiden gelmiş ve yerleşmiş (Hiristiyan Türk, Müslüman Arap, Acem, Gürcü.. Ve sair) kimselere de tesadüf edilir.

Böyle olmakla beraber, bizzat Elhac Mustafa ağanın İranlı veya Gürcü olduğunu ima eden mahalli bir kayıtla karşılaşmadım. Böcü zade gayri matbu İsparta tarihinde (Sahife: 174) Çelik Mehmet paşanın infikâki

üzerine [3] Halil Hamit paşanın validesile birlikte İspartaya gelerek Çelebiler mahallesinde hacı Abdi camii civarındaki dedeleri hanesinde [4] bir müddet oturduğunu, hayli zaruret çektiğini haber verdiği gibi aşağıya naklettiğim (2) numaralı şer'i mahkeme sicil kaydı da, Mustafa ağanın İspartada sakin ve yer, yurt sahibi bulunduğunu izaha yarar mahiyettedir.

* *

Halil Hamit paşanın İstanbulla ne zaman gittiği belli değildir. (2) numaralı sicil kaydı, Hacı Mustafa ağanın İspartadaki emlakini niçin sattığını aydınlatmamakla beraber bu satışa:

A — Malî bir zaruretin,

B — 1163 H. deki çarşı yangınının [5] uyandırdığı endişenin,

C — Çelik Mehmet paşanın 1163 de Aydın valiliğine dönüşünde, Mustafa ağanın hizmetten ayrılıp İstanbulla gitmek hususunda verdiği kararın sebep olabileceği hatıra gelebilir.

[2] Ön mecmuası: Cilt 3, Sayı: 28 İsparta kitabeleri: Neşet Köse

[3] On sekizinci asrın ilk rub'undan sonra - Kapıcıbaşı, Mirimiran, vezir olarak - İsparta, Teke mutasarrıflıklarında bulunan Çelik Mehmet paşanın dairesi bakiından olup ona hazinedarlık ve kapı kethudalığı yapmış olan "Elhac Mustafa ağa" intisabından bir müddet sonra İspartalı "Zeynep hanım," ile evlenmiş ve Halil Hamit (1149 H. - 1736 M.) tarihinde dünyaya gelmiştir. Mutasarrıf Çelik Mehmet paşa ekseriya Burdurda oturduğundan Mustafa ağa da ailesini ve oğlunu oraya götürmüştür. Halil Hamit ilk tahsile Burdurda başladı. Fakat Çelik Mehmet paşa 1156 H tarihinde vezir olduktan iki sene sonra Konya ve birer sene aralıkla da Diyarbakır ve Van gibi şark vilâyetleri valiliklerine tayin edildiğinden Mustafa ağa da beraber gitmiş ve Zeynep hanımla Halil Hamidi götürmemiştir. Zeynep hanım o sırada dokuz yaşlarındaki oğlu ile birlikte İspartadaki mütevazi evlerine dönmüşlerdir.

[4] Halil Hamit paşanın dedesinin adı "Ali ağa,"dır. Elhac Mustafa ağanın babasıdır.

[5] İsparta şer'i mahkeme sicilleri: Defter 59, Sa. 19

Halil Hamit paşanın İstanbuldaki tahsil devresini, kâtipliklerini, amedi kalemine devamını ve kalem âmirliği, ametçilik, büyük tezkereciplik, növbüküttaplık, sadriazam kethudalığı, sadriazamlık gibi hizmet müddetlerini nazara alırsak, babasının emlakini sattığı 1162 H. tarihlerinde yeni henüz 13-14 yaşlarında iken İstanbul'a gittiği ve satışı da bu maksada matuf bulunabileceği tahmin edilir. Sayın profesör İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu seyahatini babasile birlikte yaptığını [6] yazar ki: daha üstün bir kayıttır. Böcü zade ise (Sahife: 174) rivayeten "paderini ve Mehmet paşayı aramak, bulmak üzere," İstanbul'a gittiğini nakleder.

Halil Hamit paşa hakkında, sicilli osmaninin (Cilt: 1, sahife: 299) "edip, kalem işlerinde mahir," ve Uzunçarşılı'nın (Sahife: 258) "kalemi gibi sözü de güzel ve kuvvetli," yolundaki hakikatlerin, mahallî akislerini Böcü zadenin rivayetleri nakleden şu satırlarında bulmak mümkündür:

"... Yeni cami civarında alefâde arzualcılık ile taayyüş etmekte iken bir gün ashabı müracaattan birisinin tımar veya zeamete dair pek mühim ve müşkül işi için mükerreren makamı sadareti uzmaya arzual verdiği halde is'af olunmadığından tezalümühâl ile kendisine "acaba bir arzual daha versem nasıl olur," dediğinde evvel ve ahir cereyanı muamele ve maslahatı anladıktan sonra "bana bin kuruş ücreti kalemiye verirsen ben bir arzual yazayım, is'af olunduğu surette bin kuruş benim olur, şayet is'af olunmazsa parayı reddederim," diye mukavele yapıp arzual yazıvermiş. Ve müstet'i de götürüp 1170 senesinde sadriazam olan Koca Rağıp paşaya takdim etmiş

olmasıyle Rağıp paşa arzualı badelkerae müstet'i'yi huzuruna celp ve kâtibî susul ettiğinde haber vermesi ve mukaveleyi dahi söylemesi üzerine "brydil işin gö'üdü," dedikten sonra Hamit efendiyi celtbettirerek arzualı mezkûru ve kaç kuruş ücret aldığıni sormuş ve o da aynıyle işi hikâye ve itiraf eylemiş olduğuna mebni paşayı müşarünileyh "oğlum Hamit efendi, kemalinden memnun oldum. Meslekinde bulunursan bu kemalinte çok sürmeksizin benim yerime sadriazam olursun. Fakat bu tamamla da çok zaman geçmeyip katledilürsün Tamadan vazgeç, haydi kaleme devam et," demelerile işte o vakit babâliye girmiş ve devamla başlamış ve refte, refte kat'i meratip edip nihayet sadriazamlıktan infisal ve Bozcadada katil ve serimaktou Der-saadete isal.. [7] edilmiştir.

*
*
*

Halil Hamit paşa, Isparta kadısına gönderdiği tarihsiz ve toğra şekünde imzasını havi bir mucip mektubunda [8] "Hacı Abdi, camiine gerek Hacı Abdi, gerek İbrahim çavuş ve hacı Kemal rubiçün ve gerekse merhûm Mehmet efendi taraflarından vakfedilen bir çok dükkân ile kitapların iki kit'a hücceti şeriyesinin Anadolu muhasebesinde kayıtlı olduğunu; ancak medrese ve vakfiye kaydının gerek Anadolu muhasebesinde ve gerek askerî ruznamçesinde bulunmadığını beyan ederek bu camiye vakfedilmiş baş-

[6] Sadriazam Halil Hamit paşa: Sahife 215

[7] Sadriazam Halil Hamit paşa 17/ Cemaziyeleahir / 1199 hicri - Nisan sonları 1785 Milâdî tarihinde öldürülmüş olup başı dört gün sonra İstanbul'a getirilmiştir. Kabir taşı, Karacaahmettedir.

[8] Bu mektubun esli 1936 yılında, Isparta maarif başkâtibi Şükrü Onandı ile Evreke arasında bulunursa Halkevine hediye edilmesini dileriz.

kaca vakıf bulunup bulunmadığının tetkik ve tahkiki ile imzalı ve mühürlü bir defterini Dersaadete gönderilmesini emretmiştir.

Aolaşılıyor ki: Halil Hamit paşa, "Hacı Abdî cümlesini tevânen tamir, kârgir kütüphanesi ile sadrıazamın inşa ve (Muharrem 1198 - 1783) tarihli vakfiyesiyle bunları vakfetmeden önce mahallen de esaslı bir tetkikte bulunmuş tur.

Halil Hamit paşa; 1197 tarihli ve mustatıl şeklinde, ciltli bir kitap demirbaş defterine nazaran; tesis ettiği bu kütüphaneye ilk defa 554 kitap koy muştur. Bir takım hayırseverlerio bu na inzıman eden vakıf ve hediyele ri de görülür. Orası Yılanlı oğullarından "şeyh Ali ağa,"nın Eğridirdeki kütüp hanesinden nakledilen kitaplarla ve bilhassa Maarif Vekâletinin 23 - 14 so nedenberi muntazaman gönderdiği e serlerle beslenmiştir.

En yüksek devlet makamında iken devir ve muhitinin çetin şartlarına rağmen idarî, askerî, ekonomik saba da yapmak istediği icraat ve yenilik hamlelerini, tarihlerimizin kaydettiği İspartalı sadrıazamın, adını muhafaza eden bu kütüphanesi, İspartada oku ma ve tettebbu ihtiyacını karşılıyan emsali arasında mühim bir yer işgal etmektedir.

Vesika: 1

"Kıdvetükkuzat velhükkâm made nülfezaili velkelâm mevlâna İsparta kadısı zide fazlühü tevkî refii hüma yon vasıl olıcak malûm ola ki medine İsparta sükkânından kep eci sayet Mehmet nam kimesne medine mezbu reye karip Andak deresi demekle arif pınardan cari olan malezizi medine mezbu re derununa icra ve suya muh-

taç olan mahallâta bina eylediği çeş melere taksim ve fazlasından bazı muhibbana dahi dangalı masura ile ve hücceci şeriye ile hey ve furuht edüp medine mezbu re hâlâ sadrıazam ket hudası olan İftiharü'ân veleâz m müs tecmiu cemulmali velmefâhir Halil Hamit deme ulüv übusun maskatı resi olmak mülabesesiyle mumaileyh tara fından dahi karpuz pazarı nam mahal de taleben limerdatillahütaala çeşme ler bina ve malezizi mezkûrun fazla sından dört masura su iştirâ ve zikro lanan çeşmelere icra ve hazinemande olunan yüz yirmi akçe mukabili Hamit dangası mukataası malinden altı akçe rahiâbî ve iki akçe nazaret cihetleri ve tamir ve termimi için dahi on iki cem'an yirmi akçe tayin ve icrası ciheti merkum seyyit Mehmede ve ne zaret ciheti dahi çarşı ahalisinden mü nasip görülen Emir Hacı Ali zade Hü seyin nam kimesneye berat ettirilüp bu veçhile tanzim olunmakla zikrolu nan cihetler mezkûrane zabt ve tami riçün tayin olunan on iki akçe dahi rahiâbî ve ahali sukî mezkûrun ne zaretleriyle nâzırı mezkûrun yedinde hıfz ve tamirâtı muktazî oldukça bil cümle çarşuyı mezkûr ehali ve nâzırı merkum marifetleriyle tamir ve termim ve ne mikdar akçe sarfolunduğu ve müterakim akçe ne mikdar kaldığı cümlesinin malûmu olarak bakisi yine nâzırı merkum yedinde hıfz ve yine senede bir defa nazırı merkum ve ahali suk marifetiyle hesabı görülmek ve eger nazırın hizmeti memuresinde terâ üll ve tamir ihtiza eyledikte ih mal ve müsamaha ve yedinde teraküm olan akçe ye biyaneti zuhur ederse ahali mezkûr davacı olup şurutu mez-

küreyi icra ettirmek ve muhalefet eder ise veyahut fark vaki olur ise cümle ittifakiyle nezarete elyak ve sadakati zahir yine suki mezkûrda müte-deyyin bir kimesne intihap ve sabıkın hesabı marifeti şer'ile rüyet ve makbuzu her ne ise lâhıkına red ve nezareti mezkûrenin tevcihi için derâliye-ye canibi mumaleylebe ve mumaleyleten sonraya kalan ahfadına ihbar ve ilâm olunmak ve mailezizi mezkûrun ademi cihati mucip halet vukuu tecviz olunmamak ve bayii merkum Seyyit Mehdin fazladan olarak bazı kimesnelere fûruht eylediği main ashabı yetlerinde olan hüceci şer'iyede mestur mikdara ademi kanaat ile kendi mahallerine ziyade su icrası daiyesine düşüp vakfolan çeşmelerin suların takliline sebep olurlar ise o makuleler marifeti şer ve zabitleri marifetleriyle ahali suk davacı olarak avarızın men ve def'i ve muktazayı hakkaniyet icra olunmak için emriâlîşanım tasdir ve mahallinde sicilli mahfuza kayıt ve ahali suk muhtarı yetlerinde hıfz ve daima mucibi muktazasıyle amel ve hareket ve muhasebeye derç ve tas-tir olunmuş ve mumaleyleh ba takrir istida etmekle veçhi meşruh üzere kalemine kaydolunup aleddevam şurutu merkumeye riayet ve ihtimam ve dikkat olunmak üzere Isparta mahkemesi sicilline sebt ve muktazayı şurut ahali suke tefhim ve tekit olunmak fermanım olmağın imdi sen ki mev-lânayı mumaleysin şeraiti mezkûrenin aleddevam icrası matlubu hümayunum olmağın ve ona hilâfiyle hareket vuku-unda rızayı mülûkânem olmadığı ve ledelbace müracaat için Anadolu mu-

hasebesine kaydolunmak üzere ilmi haberi verilmiş olduğu malûmun olduk ta işbu emri şerifim cümle müva-cebesinde feth ve kiraat ve mefhumu muktazayı şurut ahali suka gergi gibi tefhim ve tekit dikkat birle Isparta mahkemesi sicilline sebt ve aleddevam şurutu merkumeye riayet ve mezidi ihtimam ve dikkat olunmak üzere ahali sukun muhtarı yedinde ipka ve tarafından ve ahlâfın caniblerinden nezaret olunup hilâfı hareket vukua gelmemek ve mealioi istihsale sarfısay ve mekinet eylemek babında fermanıâlîşanım sadır olmuştur. Vusul buldukta bu bapta veçhi meşruh üzere şerefyaftei sudur olan ferman vacibül ittiba ve lâzımül imtisal mazmunu itaat-makrunile âmil olup hilâfına rıza ve cevazdan tevakki ve mübaadet eyleyesin şöyle bilesin alâmeti şerifime itimat kılasın tabriren fi evahiri rebiül-evvel sene hamse ve seb'ine ve mie ve elf,, [9]

Vesika: 2

"Medinei Isparta mahallâtından Çelebiler mahallesi sakinlerinden hazinadar Elhac Mustafa ağa nam kimesne meclisi şer'i enverde yine filasil kasabai Eğridir sakinlerinden olup ala tarikul misafiret Ispartada sakin olan Esseyyit Musa ağa bini [10] nam kimesne tarafından vekil olup Elhac Mustafa ağa ve Seyyit Ömer ağa şahadetleriyle vekâletine hükmü şer'i lâhik olan esseyyit Veli Çelebi bini hacı Ali nam kimesne mahzarında ikrarı tam ve takriri kelâm eder ki medinei

[9] Isparta şer'i mahkeme sicilleri; Defter 58, Sa. 138

[10] Babası adı, yazılı olmayıp eslında yeri boştur.

Kâtip Çelebinin (Cihannüma) adlı eserinde Isparta Vilâyeti

MATBU NÜSHANIN 629, 630 ve 631 inci SAYFALARINDA

Isparta ve civarına ait yazılı veya rivayet halindeki eski bilgilerden parçalar ele geçtikçe «Ün» sayfalarında toplamağı faydalı bulmuştuk. Geçen sayıya «Eoliya Çelebi» seyahatnamesinden muhitimizi alâkalandıran satırları bu maksatla aldık. Bu sayıya da «Cihannüma» dan Isparta vilâyetini anlatan sayfaları istinsah ediyoruz.

KEMAL ÜNAL

DERBEYANI LİVAYI HAMİD:

Âli Selçuk asrında valisi olan Hamit bey ismile tesmiye olunmuştur. Elhudut: şarkında Beyşehir, şimalinde Akşehir, garbinde Germeyan (1), cenubunda Antalyadır.

Kazaları: Isparta Ağlasun namı diğer Asıkaraağaç, Ağras, Afşar, Uluborlu, Eğridir, İrle, İncirpazarı, Barla, Bavlu, Burdur, Tefenni, Gölühoyran, Siroz, Keçihorlu, Hamit Kemer, Gölhisar, Karaağaç, Göneni-Hamit, Yalvaç - Karaağaç, Yavice.

Evsafı Isparta; Hamit sancağının tahtı, kalesiz, meyvadar büyük şehir

ve pazardır. Havası hup, şitası şedit meyahi cariyesi ve esvaki ve hama-matı ve cevamiü vardır. Bunda Hoca Mansuru Attar zühur eyledi. Bu şehre bir su mesafei faideden getürmüştür, (2) Tarafı cenubisi Ağlasun semti bir azim dağdır. Bir nehir akup Isparta bağlarını ve bağçelerini sakyeder, badehu şehire gelür. Üzüm ve fındığı çok olur. Buğasının (3) âlâsı buuda işlenür. Azim

(1) Eski Kütahya.

(2) Geyran dağından Diyedi Ali ve Kuleönü köylerine giden içme suyu.

(3) Buğasa, pamuğun elde bükülüp evlerde basit tezgâhla dokunan pamuk bezi. Bunun boyanmamış boyanmamış şekline Buğasa bezi ve boyandıktan sonra yalnız buğasa denir.

mezbur sukından Tahtapazarı nam mevzide vaki bir taraftan Nebi ağa-nın ve bir taraftan Akçaoğlu mülkü ve tarafeyni tarikiam ile mahdut ve altı adet dükkân ve fevkinde bir adet kahvehane ve yine medinei mezkûr sukından Azazlar sukında vaki tarafeynden Seyyit Hüseyin ağa mülkü ve bir taraftan Orucoğlu mülkü ve tarafı rabii tarikiam ile mahdut iki adet dükkânını tarafeynden icap ve

kabulü havi ve şurutu müfsideden âri bey'ibâtı sahihi şer ile bin kuruşa vekili mezkûr Veli Çelebinin müekkili mezkûr Seyyit Musa ağaya bey ve teslim eyledim ol dahi istira ve teslim ve kabz ve kabul eyledi,, [11] Şuhudihal: Damgacı Hacı Süleyman ağa, Seyyit Hüseyin ağa, Hacı Süleyman ağa bini hacı Abbas ağa.

[11] Isparta şer'i mahkeme sicilleri; Defter 59, Sa. 19

boyahaneler vardır. Atvali eyyamı (4) on dört buçuk saattir.

Yalvaç: Eğridir Gölünün şarkında bu kasabanın âbı havası huftur. Meyvası vefret üzredir. Meşhur meyvesi emrut (5), ve elma ve kirasdır. Akar suyu çoktur.

Bavlu: Eğridir kurbünde azim dağdır. Üzümü ve ak tutu çoktur. Ak tutdan bekmez ederler, lâtif olur.

Ağros: namı diğer Ağraş bir ovada vakidir. Ahalisi ehli sanat ve bezirgân-
dır.

Barla: iki dağın arasında vakidir. Eğridir gülünün kenarı şarkisine ka-
riptir. Lâtif bağları vardır. Güzel
üzümü olur.

Asıkaraağaç, Isparta garbisinde bir merhale kadar, kır yerde bir kaza ve kasabadır. Halkı temerrüt türkler ve ısyana mensuplardır.

Bundan şimale Denizli bir merhale-
dir. Kazıkbelinden aşılır. Ve cenuba Tefenni bir merhaleidir.

Tefenni, Hamit ile Antalya arasında sınır bir kazadır. Asıkaraağaç cenuba düşer mabeynî bir merhaleidir.

Avşar: namı diğer Afşar, Ispartadan bir merhale şimale düşer. Eğridir gö-
lüne bir buçuk saat yolda bir düz yerde bağlı bahçeli kasaba ve kaza-
dır; akar suyu vardır. Cami ve hamamı ve esvakı vardır. Hafta pazarı durur. On üç pare karyedir. Kasaba gibi köy-
leri vardır. İki mükellef karye biri Gelendost köyü halkı çulhadır. Buğası dokurlar, boyahaneleri vardır. Havası sakildir.

Eğridir: gölün kenarı garbisinde ve gölün içine girmiş bir küçük hısın ve surimetin tatlı su ile muhattır. Esvakı emire cevami hamamatı müteaddidesi vardır. Ve bunda kibari evliyai nakşi-

bendiye ve bazı meşayihin mezarı mü-
mübarekleri olup üzerlerinde cevamiî şerife ve imaret bina olunmuştur. Ve bu şehirde medrese vardır. Kütahya-
dan üç merhaleidir. Ve bu kasabanın varuşı vardır iki tarafında kapısı ve karşısında bir sağır ada vardır. Bağ ve bahçedir, âdam sakin olmaz ve anın şimalinde bir büyük ada vardır. İki yüz kadar ev vardır nisfı müslim nisfı keferedir. İçinde evliyai izamdan Şeyh Muslahettin Efendi ve işbu ada ahalisi gemicidir. Ve nisvani bez işlerler. Ve zikrolunan varuş üzerine Sivri naz nam bir dağ üzerine bir metin kale gelip namına bir kâfir bina etmiştir. Ve bu kaleyi Seyyidi Battal Gazi fetetmiştir. Dağın yüksekliği altı saattir. ve hariç kasabada Nazle (6) namında bir karye vardır. Sene 600 de Berdâ vilâyetinde şeyhülislâm namında (7) sâdâttan bir veli tarafı haktan tayin olunup ol Nazla karyesinde bir cami ve tekke bina edüp anda sakin olup evlâdından niçe veli zuhur etmiştir. Tarafı saltanattan yetmiş adet cizye tayin olunup bin yetmiş taribine gelinceye kadar ayande ve revende fu-
karasına it'am olunurdu. Bin yetmiş taribinde katolunmuştur. Ve bu Eğri-
dir kasabasının mezarii yoktur. Ana binaen tevaifimülük asrında her mar-
halde bir tekke bina edüp fukarası ol tekkede it'am olmuştur. Ve ol tek-
keye küpler vakfolunmuştur.

Şimdi kimi katı ve kimi harap ol-
muştur. Velhasıl bu Eğridir kazası dağistandır azim dağlar ve ulu ağaç-
lar ve lâtif pınarları vardır ve Absa-

(4) En uzun gün.

(5) Armut.

(6) Bugünkü adı [Yazla]dır.

(7) Isparta kütüphanesinde el yazması bir kitapta bu şeyhe ait menkabeler vardır

Firus namında bir yüksek dağı vardır yirmi dört saat yüksektir; üzerinde şiddeti baride on ve onbeş arşun amik kar bulunur. Hattâ abuzülâl bulunur derler. Ve yaz faslında garib şükûfe bulunur ve dağın vasatında bir düz yerde bir tatlı gölü vardır; tulü on mil arzı beş mildir yazın etrafı çimenzardır, lâtif havası var ama andan yukarıda kardan gayri bir şey yoktur ve Eğridirden altı saat kadar yerde bir tatlı göl vardır, balığına tatlı balık tabir ederler on onbeş kıye kadar olur; erbainde saydoluur ve gölün tulü altmış ve arzı kırk mildir. Naklederler ki bu Eğridirin otuz altı nevi üzümü olur.

Ağlasun: Isparta cenubunda bir kasaba ve kazadır. Dağ eteğinde bir tepenin üzerinde vakidir. Garbî tarafı bağ ve bahçedir. Karahisar gibi olmağla bir kapudan işlerler garbe açılır yolu yokuştur. Bağları içinde akar suları vardır şehrin dahi çeşmeleri vardır cami ve hamam ve suk ve boyahanesi vardır.

Keçiborlu: Uluborlu cenubunda mabeyni nısf merhale düz yerde bir kasabai sağire ve kazadır. Ve bağ ve bahçeleri vardır, buğasicidir. Söğüttağı buna karşı düşer; Ispartadan şimaledir.

Hoyran: Eğridir gölünün şimalinde otuz altı pare karye bir hisardır. Şarkî Yalvaç, şimalisi Kütahya, cenubisi Avşar ve Nazladır. Ve Hoyranın havası sakildir. Bunun halkı sabıka konar göçer ulu yörük taifesi idi sonra karyelerde mütemekkin oldular. Birezi Karaağaç, Yalvaç, Avşarda otuz hanesi perakendedir.

Bubeyrei Eğridir: Hamideli ortasında bir azbi gadirdir. Dört buçuk fersah cenuptan şimale tulü, üç fersah arzı ve umku on kulaç olup garbisi göl içinde kenara muttasil Eğridir nam

hısın ve ortasında iki cezire vardır. Sağirine Canadası derler ve kebirine Nis adası derler. Beş nevi balığı olur evvel bahardan kiras mevsimine varınca saydederler. Bir garip göldür kenarında beyaz çakıl olur. Arasında kudretten ismullah tahrir olunmuş çakıl bulunur. Ve bu gölün ayağı vardır. İki konak cereyan eder neçe yerde yer altına girer ve nihyeti Antalya şehrine bir konak garip düden nam mahalde girdab misal olup yer altına gider. Bادهu Antalya gümrük kapusundan çıkar.

Bubeyrei Burdur: Bu dahi Hamit ve Eğridir gölü gibi bir gadirdir ki Asıkaraağaç ve Gölbisar bunun kenarlarıdır. Sabıka Gölbisar bazı eşkiyaya meva olmakla yıkılmış idi.

CİHANNÜMA: *Kâtip Çelebi diğer adı ile Hacı Halifem, bir çok eserlerinden biridir. 1068 de İstanbulda doğan âlim, Enderundan askeri bir hizmetle kayrılarak taşraya çıkarılan Aplullah isimli babasının yanında ve silâhtar ocağından yetişme olarak 1623 de Abaza Mehmet paşa tsyanında bulundu, sonra İraka gitti, Bağdat muharebelerinde bulundu bu strado baba dostu Mehmet Halife ona tarih zevki aşıladi, 1628 de İstanbula dönerek tahsilini ilerletti ve ordu ile tekrar Halebe döndü Hicaza kadar gitti. 1632 de Revan harbinden İstanbula dönüşünde artık kendini temamen ilme verdi 1641 de ilk eserini arapça yazdı 1645 de Girit muharebesi başlamıştı, genç âlim denizcilğe merak sardırdı. Hemen coğrafi eserler toplamaya koyuldu tam üç sene çalıştı. Cihannümayt yazmak imkânını buldu. Kâtip Çelebi, tarihî bir coğrafya kitabı olan bu eseri için şark ve garp lisanlarında yazılmış otuzdan fazla kitaptan istifade etmiştir. Garphılar, eski Yunan coğrafyalarını okuyarak bu ilimde tekâmül etmişlerdi. Arap, Acem ve Türk dillerinde yazılan coğrafya kitapları ise karmakarışık ve bilhassa haritasızdı. Cihannüma işte bu noksanı gidererek bir Türk eseri olacaktı. Kâtip Çelebi, müraaat ettiği mehzeleri icabında tevhit ederek Anadoluya ait kısmını da müşahedelerine istinat ettirerek eserine orijinal bir kıymet veriyordu.*

Eser Darüttabaatelmîrede basılmıştır.

Ispartamızda Hatay ve Lozan günleri

Hatayın ana vatana kavuşması... Bu mesut hadise, aylardanberi heyecandan çarpınan yürekleri adeta coşdurmuş ve taşırılmışdı. Kalplerden taşan heyecan, yüzlerde tebessüm, ağızlarda terennüm halini alıyordu. Herkes ve bütün şehir bu büyük zaferi, bu bahtiyar günü kutlulamağa hazırlanıyordu. Halkevi salouu yine sonsuz bir sevince sahne olacaktı.

Törenin başlama saati daha gelmeden salon dolmağa başlamıştı. Saat 10 da Vali, Tümkomutanı, Parti müfettişi ve mebuslarımızın huzurile İstiklâl marşı söylenerek törene başlandı. Bunu Hayri Yavrunun hitabesi takip etti. Sonra kıymetli gençlerimizden ve Gazi Terbiye Enstütüsü tarih şubesi mezunlarından Rıza Onaran tarafından Hatayın tarih ve coğrafyası Açık, akıcı ve cazip bir dil ile anlatıldı. Talebeler şiir okudular onuncu yıl marşıyle törene son verildi.

24 Temmuz gecesi yeni Halkevi salonunda yine güzel bir gece yaşadık.

Değerli mebusumuz Kemal Ünal, Lozan sulhununn memleketimize temin ettiği sayısız faydaları, bizi uzak ve ıztıraplı günlere sürükliyerek, göz yaşlarının tek teselli olduğu o kara günlerle, Lozandan sonra başlayan refahlı günleri karşılaştırarak canlandırdı.

Lozan kahramanı büyük Milli Şef bu vesile ile tekrar ve candan alışlandıktan sonra Halkevi temsil kolu tarafından pek kısa bir zamanda hazırlanan [Bir Azizlik] komedisi muvaffakiyetle oynandı.

Şiirler okundu. Büyük bir huzur,

derin bir haz içinde bu gecede sona erdi.

Hayri Yavrunun Hitabesi

Sayın Yurddaşlarım;

Bugün, bu büyük gün cümhuriyetin yeni ve parlak bir zaferini daha kutlulamağa geldik. Bugün, bu büyük gün tam yirmi yıl bizden ayrı kalan kardeşlerimizden şenliklerine katılmağa, tam yirmi yıl ana yurddan uzak kalan bir ülkenin bayramını yapmağa geldik.

Bugün, bu büyük gün haykıran coşan, taşan üçyüz binlik bir kütle ile coşmağa, taşmağa geldik.

Bugün bütün dünya türkün kudreti, türkün asaleti önünde hayranlıkla, hasedle bir kere daha eğiliyor. Yüce türk bir kere daha dünyaya üstünlüğünü ilân ediyor.

Hatay, Hatay.. Aziz ülke...

Yirmi yıl gönüllerimizde bir yara olarak kanadın durdun. Seni unutmadık. hür ve bahtiyar yurdumuzda senin esaretini gördük, gürlüyen sesimizde senin ıztırabını bulduk. Yirmi yıl yurd hasreti millet hasreti çektin. Ağlamadın, bağırmadın, göz yaşlarını kalbinde, ıztıraplarını benliğinde sakladın, bekledin, bizi kurtaranı. türklüğü kuranı bekledin. O, sana söz vermişti: Kırk asırlık türk yurdu esir kalmaz.

Bu söz dalga, dalga görünmez ufukları aşdı. Alev, alev kalpleri yaktı ve bütün bir vatan, bütün bir millet, şahlanan bir gazap, yıldırımlaşan bir kudret halinde seni kurtarmak için ha-

zırlandı. O söz vermişti. Hatay Türkün olacaktır. Sözüne yerine getirmek için uyumadı, uyumadık. Melûn hastalık onn pençe pençe Elimizden alırken bile o seni, sevgili Hatay yalnız seni düşündü.

... Ey büyük atam. Sen ne istedin de olmadı. Ne dedin de yapmadık. Ebedî medfeninde müsterib uyu. Verdiğin sözü Büyük Millî Şef İnönü yerine getirdi. Hatay bugün kurtuluşunun sermestisi içinde coşuyor. Hatay ve bütün türklük bayram ediyor. Hatay kurtuldu. Hatay türküdü ve türkün olacaktır.

Bize bu günü yaşatan Millî Şef ve onun millî ordusuna binlerle saygı, binlerle miunet ve şükran...

Rıza Onaranın Konferansı

Sayın Büyüklerim;

KIRK ASIRLIK BİR TÜRK YURDU

GÜZEL HATAY

1938 yılındanberi bizden ayrı kalan bir vatan parçası, Fransa ile yaptığımız anlaşmalar neticesinde tekrar bizim oldu. Geçen 21 senelik ayrılığın ıztrabını Hatay kadar ana vatan da çekmiştir.

Hatay, Cenubî Anadolu'nun bir parçasıdır. Cenupta Anadolu yarım adasının karaya bittiği yerdedir. Avarız, iklim ve beşerî hayat bakımından Suriyeden ziyade Anadolu'ya benzer. Bugün Hatay ülkesi 4800 Km² büyüklüğünde bir Türk ilidir. Hatayı üç tabii mntakaya ayırmak mümkündür.

- 1 - Garpteki yüksek arazi,
- 2 - Merkezdeki debrasyon,
- 3 - Şarktaki yükseltiler ve yaylalar.

Bir taraftan Akdenizle, diğer taraftan çöl ve istepelerle çevrili olan bir ülkede, Akdeniz iklimi hüküm sürerse de sahilnden içreilere doğru değişir. Sahillerde kışlar çok mutedildir. Antakyanın en sıcak ay vasatısı takriben 27° 28° dir.

Antakyanın en soğuk ay vasatısı takribi olarak 11° kadardır. İskenderunda su-hunet farkı dahile nazaran daha azdır.

Yağış vaziyeti: Akdeniz iklimi hüküm sürdüğünden yazlar, umumiyetle kurak, kışları, yağışlı geçer. Kışın nadiren yağın kar, uzun müddet yerde kalmaz. Yağmur miktarı, sahilnden dahile doğru azalır; 750 -Mm. arasındadır.

NÜFUS: Hatayın nüfusu bugün 300,000 olarak tahmin edilmektedir. Fakat ana vatana iltihak eden bu yeni vilâyetimizin hakiki nüfusu, Cümhuriyet hükümetinin yaptıracığı bir sayımdan sonra öğrenilecektir. Nüfusun çoğu Türktür.

Bugün halkın % 60 ı çiftçi, % 20 si sanatkâr işçi, % 15 şî tüccar ve memur, % 5 şî çoban sürü sahipleridir.

Bu hesaba göre, Hatayın çiftçi memleketi olduğunu görüyoruz. Ziraat iptidai bir tarzda yapılır. Makine ziraati ancak son zamanlarda -O da mahdud sahalarda, bilhassa amik ovasında- inkişafa başlamıştır. Başlıca mahsulleri: Hububat, Zeytin, Limon, portakal, Üzüm ve Tütündür. Sebze ve meyvelerin de muhtelif nevileri yetişir. Hatayda zaytinyağı ve sabun imal edilir. Önceleri ilerlemiş olan çökümacılık, dericilik halen sömüş vaziyettedir.

Sahilde İskenderun, Akdenizin Trabzonu sayılır. Cenubî Anadolu'nun hiç bir yerinde bu kadar mahfuz bir liman yoktur. Burası civar mntakanın değil, aynı zamanda Şarkî Anadolu'nun ve Elcezirenin kapısıdır. Mavkiin ehemmiyetini gören Büyük İskender tarafından M. E. 333 te kurulmuştur. Bu şehir adını da Makindonyalı fatihin adından almıştır. İskenderun Hatayın en büyük limanıdır. Nüfusu 15000 dir.

— Devâmı var —

BİLMECELER

Toplayan : Nuri Katircioğlu

1 — Ben söylerim kapanır o söylerken açılır.

2 — Altı çukur ova değil, üstü kubbe, hava değil, içinde bir hüllül öter; otuz iki kız çevresini bekler, ottan yapılmış yuva değil.

3 — Canlı çeker, cansız dört arkadaş ardınca koşar, koşar amma yetişemezler.

4 — Alemi döndürür felekten, dünyayı geçirir elekten, her başta bulunmaz bu yüksek dilekten.

5 — Oyulmuş ağaçda oluklar, içinde var kalbur kavuklar. bu yuğurulmuş çiçek macununu ne balıklar yapar ne tavuklar.

6 — Gel elime yapış, yürüyelim tıpış tıpış, ben giderim ogider; geçtiğimiz yerlere gölge eder.

7 — Bağlarım gider, çözerim durur.

8 — Derisi var, eşek değil, zilleri var, köçek değil hem hoplatır hem zıplatar atarlar tokatı gerçek değil.

9 — Kemeri tahtadır, eğni deri: zil çalar kulakları. çınlatır her yeri.

10 — Kabuğu var içi yok: dandin eder pek çok. herkesleri seyre toplar çomağı yer, suçu yok.

11 — Soluğu var, canı yok, bıçakla san kanı yok.

12 — Ağızı yayvan, bacası yüce, durmaz işler, gündüz gece, yaş alır, kuru verir, herkesin ağızında bu bilmeca.

13 — Durmaz dinlenmez yürür, her yerleri görür, bütün kara yerleri ışıklar

nura bürür.

14 — Suda gördüm gül cemalini meğer kendi havada. gö'gesi yok amma yaymış sırma saçlarını karada.

15 — Kökü gökde dalları yerde.

16 — Mavi atlas, arşın yetmez, iğne batmaz, mak'as kesmez, usta biçmez, terzi kesmez

17 — Hocalar dağıtır bahta toplar çömezler çıkar tahta

18 — üstü soğan pazarı, altı un pazarı, un pazarının içinde vardır odun pazarı

19 — Ak tarlaya kara tohum ekilir. el ile sürür dil ile biçilir.

20 — Boş gider dolu gelir, dolu gider boş gelir.

21 — Alçacık tepe, heryanı mercan küpe.

[1] Ağız ve dudakların hareketi.

[2] Ağız, dil, dişler.

[3] Araba atları ve tekerlekleri.

[4] Akıl.

[5] Arı kovanı ve bal peteği.

[6] Baston.

[7] Çanak.

[8] Def.

[9] Def.

[10] Davul.

[11] Demirci görüşü.

[12] Furun ve ekmek.

[13] Güneş.

[14] Güneş.

[15] Güneş

[16] Gök yüzü

[17] İlim, zanaat.

[18] İğde.

[19] Kâğıt, mürekkep, kalem, okumak.

[20] Kuyu, kovası ve kaşık

[21] Bodur kızılık ağacı.

ATALAR SÖZÜ

Toplayan : Nuri Katircioğlu

(1) (*)

İmam bildiğini okur
İmam bile okurken yanılır
İmam evinden aş, ölü gözünden yaş
çıkılmaz
İmam, elden uman
İmama ıskat değsinde: ölü ister cennete ister cehenneme gitsin
İmamsız köy, dumansız ev olmaz
İmarette yer cami avlusunda yatar
İnadından dönmez muradından döner
İnce kız donanıncaya kadar, deli kız kocaya varır
İn dinlen, bin dinlen. (yürüyüp yorulan biner dinlenir, binip yorulan iner dinlenir).
İnsan anadan u'ryan doğar
İnsan anasından bir kere doğar
İnsan ahmakla konuşa konuşa ahmak olur
İnsan ıkrarından, hayvan yularından tutulur.
İnsan yavrusunu beleye beleye, koyun kuzusunu yalaya yalaya büyütür.
İnsan basdığı yeri bilmeli
İnsan bir murat bir inat için yaşar
İnsan dünyaya bir kere gelir
İnsan bir ümitle doğar bir ümitle yaşar
İnsan bir kulağını arkasına vermeli
İnsan düştüğü yerden kalkar
İnsan doğduğu yerde değil, doyduğu yerde yaşar
İnsan edepsizle düşse kalka, edepsiz olur.

İnsan gençliğinde ihtiyarlığı, sağlığın da hastalığı düşünmeli.
İnsan kâh olur dağı kaldırır, kâh olur darıyı kaldıramaz.
İnsan göre göre, at süre süre öğrenir.
İnsan kürküne göre kösülmeli
İnsan kendi aklını beğenir
İnsan insanın aynasıdır
İnsan insana lâzım olur
İnsan insanla, hayvan hayvanla koklaşır.
İnsan istediğini değil, yakışanı işler.
İnsan: malı, bir dost bir de düşman için kazanır.
İnsan ne ekerse onu biçer. (Arpa eken buğday biçmez).
İnsan ne ederse kendine eder
İnsan ne oldum dememeli, ne olacağım demeli.
İnsan neden men'edilirse, ona tebelleşer olur.
İnsan nüshaikübradır.
İnsan nisyandan hâli değildir.
İnsan oğlu bir kere yanılır.
İnsan onlu çiy süt emmiştir.
İnsan oğlu çilekeştir. O..un çektiğini dağ çekemez.
İnsan sünbül kokusundan, eşek sidik kokusundan hoşlanır.
İnsan sevdiğine naz eder.
İnsan sevdiğine yenilir.

(*) - 61 inci sayının 869 uncu sayfasına kadar devam eden (1) harfinin arasına geçirdiğim (E) harfi geçen sayıda bitmişti. Yarıda bıraktığım (1) harfinin ilerisine devam ediyorum.

İnsan sevdiğini çok söyler.

İnsan sevdiğinden korkar. (Korktuğunu sevmez).

İnsan söyleşe söyleşe, hayvan koklaşa koklaşa tanışır.

İnsan sözünden hayvan yularından tutulur.

İnsan üstüne gerişilmez.

İnsan taştan katı, gülden naziktir.

İnsan yağrula yağrula pişer.

İnsan yele, bülbül güle, eşek küle aşıktır.

İnsanı sevdiren huyu, bıçağı keştiren suyu.

İnsanı ümit, deveyi havut zapteder.

İnsanı yaşatan ümitle umuttur.

İnsana: ana, baba gibi yar olmaz.

İnsanın adı çıkacağına canı çıkması yeğdir.

İnsanın ters gittimi işi, muhallebi yerken kırılır dişi.

İnsanın alacası içinde, hayvanın alacası dışında.

İnsanın aklı, acıyan yerindedir.

İnsanın bir sır dostu, bir de sıfır dostu vardır.

İnsanın boğazı dokuz buğumdur.

İnsanın çektiği dili belâsıdır.

İnsanın çektiğini dağ taş çekemez.

İnsanın eti yenmez derisi geyilmez, ancak arada dönen bir hatırdır.

İnsanın her zamanı bir olmaz.

İnsanın iyiliği, kötülüğü kendi elindedir.

İnsanın kendine ettiğini dağ taş edemez.

İnsanın gözü, yerin kulağı var.

İnsanın kötüsü olmaz, meğer ki züyük ola.

İnsanın gözünü bir avuç toprakdo-yurur.

İnsanın gevşeginde bıyık, hayvanın gevşeginde kuyruk.

İnsanın sermayesi iki paralık aynadır.

İnsanın söylemezinden, suyun şarlamazından korkulur.

İniş yokuşun kardeşidir.

İnat eden murada eremez.

İncelir incelir ucu bize düşer. Yani (çekistire çekistire üzerler kopacağına yakın ucunu bizim elimize verirler. Kopunca suç bizim olur).

İnanma dostuna saman doldurur postuna

İnanma dayına ekmek al yanına.

İnek anasını, minder yamasını ister.

İp üzüldüğü yerden kopar.

İp koptuğu yerden ulanır.

İsa için Musayı kınamazlar. (Ali için Veliyi asmazlar her koyun kendi bacağından asılır).

İsin yanına varan is, misin yanına varan mis kokar.

İstediyin olmayorsa olacağını iste

İstediyini söyleyen istemediyini eşitir.

İstek vergiyi bozar.

İstek olmayınca yemeğin tadı olmaz.

İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara.

İsteyenin kuluyum, istemeyenin sultanı

İsbat edemeyeceğin sözü söyleme.

İş amana gelince kavga biter.

İşten artmaz dışten artar.

İş bitirenin kötüsü olmaz.

Neşriyatı idare eden HİLMİ DİLMEN

Mesul Müdürü: RIZA UYSAL

Bastıldığı yer: ISPARTA BASİMEVİ

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

30 AĞUSTOS

Zaferler vardır ki kazandııkları meydanda kalır; ne kazanan için büyük bir şeref, ne de kaybeden için sonsuz bir yıkım olur. Zaferler vardır ki kahramanlarının adları destanileşerek asırların üzerinden aşar ve tarih boyunca milletlere örnek olarak gösterilir.

Zaferler vardır ki kazananlar destanî bir kahraman, kazananlar tarihi bir isim olmaktan çıkar, her geçen gün bir az daha artan bütün haşmet ve azametle ruhları ateşler, gönülleri coşturur, nesillerden nesillere, asırlardan asırlara daima yaşayarak, daima yaşatarak coşkun bir nehir gibi akar gider.

Bu türlü zaferler artık tarihin malı olmaktan çıkmış bayatın ta kendisi olmuştur. Onu yaratanlar sanki damarlardaki kanlarda dolaşmaktadır; Zafer o kadar canlıdır. Onu yaşatanlar, onu kazanmak için kanlarını dökenler kadar ateşlidir; zafer o kadar yakıcıdır.

Hiç şüphesiz ki dünya milletlerinin tarihleri, kendilerini gururlandıracak birçok zaferlerle doludur. Fakat ne hiç bir tarih Türk tarihi kadar zafer-

lere makes olmuş, ne de bir millet Türk kadar bu gururlara hak kazanmıştır.

Türk milleti, dünyayı saran hava gibi, dünyayı kaplayan su gibi durmadan, dinlenmeden at oynatarak, kılıç sallayarak, yurduna saldıranlara göksünü siper ederek binlerle yıl çarpışmış, devirler açmış, medeniyetler kurmuş ve tarihine eşsiz zaferler kaydetmiştir. Fakat hiç birisi 30 ağustos kadar canlı, hiç birisi 30 ağustos kadar azametli değildir.

30 ağustos zaferi, şahlanan bir kinen volkanlaşarak düşman saflarına akması; süngü şekline giren gazabın yıldırımlaşarak düşman göksüne saplanmasıdır.

30 ağustos, toprak isteyenlere, istediklerini vermemek için çarpışanların zaferi değildir. o, istiklâlî elinden alınmak istenenlerin, istiklâl uğrunda yarattığı bir harika, istiklâl uğrunda çökerttiği bir cihandır.

Önü asırları aşacak, eseri türklüğü yaşatacaktır. Onu yaratan ve yaşatanların aziz ruhları önünde tekrar ve minnetle eğilelim.

Isparta tarih ve coğrafyası hakkında notlar

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Ecnebi tarih ve coğrafya kitaplarında Isparta vilâyetine ait olan malûmatı olduğu gibi neşretmek vilâyetimizin umumî tarih ve coğrafyasını yazmak bakımından son derece önemlidirler.

Bunları şimdilik malzeme halinde vermek bile faydalıdır. İleride bir terkip yapmak hususunda bunlardan çok istifade edilebilir.

İngiliz, Fransız ve Alman ilim kaynaklarında Isparta'nın eski devirlerini aydınlatan kıymetli malûmata rastlanmaktadır. Bilhassa William Ramsay ile Alman K. Ritter'in umumî coğrafyasında Isparta ve çevresine ait güzel malûmat vardır.

Bu nüshada muhtelif ansiklopedilerle meşhur coğrafyacılarından Ispartamız hakkındaki malûmatı neşrediyoruz. Bunlar içinde şüphesiz düzeltilmeğe muhtaç olanlarla tefsire, tadile, izaha muhtaç olanlar da vardır. Bu husustaki noktaî nazarımızı sonra bildirmek üzere şimdilik bunları sadece neşretmekle iktifa edeceğiz.

PİSİDİALILAR

Bazı muharrirler Pisidialıları Miliarlarla aynı ırktan kabul ederler. Bazı muharrirler de onlara Solymilerin ahfadı nazarile bakarlar. Fakat Strabon Pisidialıların lisanından bahsederken bu lisanı Lydya ve Solymi lisanlarından farklı olduğunu söyler. Pisidialılar Pamphliada birdenbire sarplaşan Toros silsileleri arasındaki yüksek bir arazi üzerinde otururlardı. Burada birçok küçük göller vardı. Bunların arasında en ehemmiyetlisi, eski ismi zamanımıza kadar gele-

memiş olan ve şimdi "Eğridir," gölü ismini taşıyan göldür. Eğridir gölünün suyu tuzlu değildir. Denizden yüksekliği 2800 kademdir. 30 mil uzunluğundadır. Pisidia'nın şimaliude ve Phrygia hududundadır. Buranın en ehemmiyetli nehirleri Cestrus ve Eurymedon sularıdır. Bu nehirler Torosların en yüksek yerlerinden çıkıp dar ve derin vadilerden geçerek Pamphlia ovasına iner. Bu ovayı katederek denize dökülürler. Sarp ve dağlık karakterine rağmen eski zamanlarda Pisidia'da oldukça mühim şehirler vardı. Bu şehirler en son seyyahların araştırmalarıyla aydınlığa çıkmıştır. (Arundell, Hamilton, Daniel) bu şehirlerin Romalılar zamanında oldukça zenginliğe ve refaha kavuştuğu da anlaşılmaktadır. Bunlardan en meşhurları: Lycia hududundaki Termessus kalesi, tabii kuvvetinin büyük, ve Pamphlia'ya giren geçide hâkim olması itibarile ehemmiyetlidir. Crenna diğer bir dağ kalesidir. Termessus'nun şimalindedir. Cestrus'un vadisini tehdit eder. Sagalassus biraz daha şimaldedir. Mevkii çok kuvvetli büyük bir kasabadır. Bu kasabanın harabeleri Küçük Asyadaki harabelerin en şayanı dikkat olanlarından. Selge Euremedon'un sağ tarafındadır. Etrafı sarp dağlarla çevrilidir. Buna rağmen Strabon zamanında büyük ve zengin bir şehirmiş. Pisidia'da Antioch, St. Paul'uu ziyaretile meşhur olmuştur. Burası Phrygia hududunun hemen şimali şarki ucuna kurulmuştur. Bunun şimalinde yine hemen Phrygia hududunda Apollonia vardır. Strabon tarafından Pisidia'ya

ait olduğu işaret edilen Pliny ve Ptaleny kasabaları vardır ki bunların mevkileri henüz tesbit edilememiştir. Irkları ve komşularile münasebetleri hakkında elimizde bir ipucu yoktur. Yalnız Strabon'dan öğrendiğimize göre bunlar komşuları olan Solyninlerden farklıdır. Bunların samirka mensup olmaları ihtimali vardır. Fakat bu dağlık arazide çok eski zamanlarda oturmuş Caboli ve Mylyans gibi kabilelerin isimlerinin zikredildiğini görüyoruz. İsaerialılar ve Lycorinalılar gibi bunların da orijinleri meçhuldür. Lisanlarını ihtiva eden âbidelerin yokluğu bu meçhuliyeti uzun zaman devam ettirecektir [1].

Pisidia eski coğrafyalarda Küçük Asyanın cenubunda Pamphylia'nın şimalinde gösterilir. Bu memleketle Pisidia Akdenizden ayrılır. Şimalinde Phrygia'nın şarkında İsauria, Lgconia ve Cilicia garbinde ve cenubi garbisinde Lycia ve kısmen Phrygia bulunmakta idi. Phrygia yüksek Toros silsilelerini ihtiva eden sarp ve dağlık bir arazisi vardı. Böyle bir arazide şüphesiz ki daha ilk zamanlarda vahşi ve başıboş gezen dağlılar yaşamakta idi. Bu adamlar zaman zaman Küçük Asyayı istilâ eden kavimlerin tebeası olmuşlardır. Herodot Pisidialıları ne Croesus'a boyun eğmiş milletler arasında ne de Xeryes'in ordusunda bulunanlar arasında zikretmektedir. Genç Cyrus'un komşularını mütemadiyen bizar eden Pisidia'yı tedip etmek perdesi altında kardeşini tahttan indirmek için asker toplamasına bir bahane teşkil eden bu milletin ilk defa Xenophon'un Anabasis'inde isimleri geçer [2].

Bundan sonra Pisidialıları Ephorus, büyük İskender'in ilerleyişinde mühim roller oynayan Küçük Asya iç milletleri arasında zikreder. Memleketleri üzerin-

den geçerken İskendere karşı çok çetin bir mukavemet göstermişlerdir. Strabon zamanında sükûnetle Romalıların idareleri altına geçmiştir. Fakat yine kendi şefleri tarafından idare edilmekte idiler. Uzun müddet kendi âdetlerini muhafaza ettiler.

Küçük Asyanın diğer iç eyaletleri gibi Pisidia'nın hudutları da tamamen tesbit edilmiş değildir. Anlaşıldığına göre muhtelif zamanlarda bu hudutları değiştirmiştir. Bilhassa bu değişiklik Lycia tarafında çok vuku bulmuştur. Zira Milyas'ın yüksek kısımları bazan Pisidia'ya bazan da Lyciaya ait gösterilmiştir [3].

EĞRİDİR GÖLÜ

Kayalık havzanın garp ovalarını surlayan "Aksu,, Eğridir gölünün garbindeki dağlarda doğar. İhtimâl ki bu göl, sularının fazlasını yeraltı tarikiyle bu ırmak vasıtasıyla boşaltır. Ancak bunun için olabilir ki bu göl, diğer kapalı havzaların bir çoğu gibi tuzlu değildir. Bu göl "Lycoonia,, tuzlu gölü kadar geniş bir sathı haiz olmamakla beraber gene Anadolunun en ehemmiyetli göllerinden biridir. Zira tuzlu göl gibi derinliği az değildir.

Şimalden cenuba uzanan Eğridir gölü beyzî şekilde olup ortayerinde bir dağ silsilesi tarafından iki kısma ayrılmıştır. Cennp kısmı Alp dağlarındaki gölleri andırır; onlar gibi ormanlık ve arızalıdır. Göldeki adalarda kavak ağaç-

[1] Rivayete göre Pisidia ahalişi Yunanlıların savahilden veyahut başka bir mahalden [tardettiği] bir takım muhacir ahalişi vahişye olup Romalıların Asyayı uğrayı tarihi istilâsına kadar işbu iki sancak her ne kadar Farslılar ve Yunanlılar ve Silikliler ziri hükümcün geçtilerse de bir dereceye kadar idareî müstakile üzere bulunurlardı.
Tarihi âlem; Süleyman paşa: S. 650

[2] Xenophon'un Anabasis (Onbinlerin ricati) adlı eseri Hayrullah Örs tarafından terceme edilmiş ve Remzi Kitabevi tarafından neşredilmiştir.

[3] Bu malûmat Ansyelopœdia Britannicadan alınmıştır.

Bir dershanede 5 sınıf nasıl yetiştirilir?

Meşgul olunacak ders saatlerinin sayısını yeniden gözden geçirmeğe mecburuz

Yazan : HIFZIRRAHMAN RAŞİT

Bir dershaneli ve 5 sınıflı okulun tabikatinde geçildiği zaman, böyle bir sual ile karşılaşmamak mümkün değildir. Bu suale cevap vermek için evvelâ bir ders-hanede muhtelif sınıf talebesinin toplanmasından doğan müşkülâtı ve hususiyetleri inceleyelim:

Cinsiyet farkı da dahil olmak üzere türlü yaş ve seviyedeki çocukların, yani gayrimütecanis bir talebe kalabalığının bir dershanede bir öğretmen etrafında

ve aynı zamanda toplanmış olması, bu işin şehir mekteplerine ve normal sınıflara nazaran en bariz hususiyetini ve göze görünen en büyük müşkülâtını teşkil eder. Talebeler, aid oldukları sınıflara göre sıralara oturtulmuş olsalar bile, her sınıfa yazılı talebe ile öğretmenin doğrudan doğruya meşgul olacağı zaman, saatin ancak mahdud bir kısmına inhisar edecektir.

Acaba normal sınıf yaşı ve seviye

ları arasında bulunan beyaz evlerin aksî mavi sulara vurur. Her adımda, sahilinin mütenevvi olmasından dolayı manzara değişiyor. Garpte arızasız yaylalar üzerinde bulunan Burdur gölü Eğridir gölünden çok farklıdır. Sahillerinin mühim bir kısmını bataklık mazaralar teşkil eder. Burdur'un suyu sarımtıraktır. Çürük suyun suları ise, deniztuzu ile birlikte "Sulfate de Magnesie," ve "Sulfate de soude," maddelerini de ihtiva etmektedirler.

Elyse'e Reclus - Nouvelle geographie Universell
Paris - Hachette 1884
Sa. 518 - 520

Lugati tarihiye ve Coğrafiyede Ahmet Rifat beyin Eğridir gölünün denizden yüksekliği 900 metre muhitini 26 fersah ve sathını 18 fersah olarak yazmaktadır.

PİSIDYA

Pisidie, Pisidia. — Küçük Asyanın eski bir mıntakası olup şarkan "Isourie," ve "Cilicie," cenuben "Pamphylie," şimalen Frigya, garben Likya ile mahduttur. İçinden Toros'ların geçtiği dağlık bir mıntakadır. Ahalisi kaba ve vahşi idi. İhtimâl ki bunlar evvelce sahillerde

meskûn ve gerek Yunanlılar, gerek başka müstamirler tarafından dağıtılmış sekeuenin bakıyyeleridir. Uzun müddet memleketlerini sözde fetheden İran, Makedonyalı, Galat gibi milletlerin arasında kendilerini müstakil koruyabilmişlerdir, ancak Romalılar onları tamamen inkiyat altına almağa muvaffak olmuşlardır.

Eski coğrafyacılarca Pisidya ile "Pamphylie," daima beraber olarak gösterilmiştir. IV cü asırda bunlar tefrik edilmiş ve Küçük Asyanın iki ayrı vilâyetini teşkil etmişlerdir. O zaman asıl Pisidya'nın merkezi "Antioche de Pisidie," (Akşehir) olmuştur. Diğer şehirler Şunlardı: Ogüst devrinde ehemmiyetli olan Selga, Sagalassus, "Termessus," ve "Cibyra,". Bu mıntaka bugünkü Konya vilâyetindeki Akşehir sancağına, ve Kütahya vilâyetindeki İsparta sancağına isabet ediyor.

(Dictionnaire Universel d' Histoire N de Geographie)
(par M. N. Bouillet.)
(page 1498).

Bouillet bir çok hatalar yapmıştır.

birliği dediğimiz ölçüler aslında şehir mekteplerimizde dahil olduğu halde ne dereceye kadar tabakkuk etmektedir?.. Ve talebenin her dakika öğretilenle karşı karşıya bulunması mı lâzımdır? İlkokullarımızın 5 sınıflı olmasına rağmen biliyoruz ki kanunlarımızda ve talimatnamelerimizde ilktahsil çağı 7-16 yaş olarak alınmıştır. Kanunlarımız ve talimatnamelerimiz birbirinden 4 yaş farklı olan çocukları aynı dershanede bulduruyor, demektir. Bizde ilk tahsil yaşı, mekteb yıllarına nazaran çok geniş tutulmuş olduğu için sınıfların normal yaşı yoktur. Esasen bu bakımdan bizim mecburî ilk tahsil tutumumuz garbın birçok memleketlerinden ayrılmaktadır. Okullarımızdaki aşırı yaş farklarının bir sebebi de bundan ileri gelmektedir.

Garpta mecburî tahsil kaç sene ise, o kadar yıl mektebe devam etmek esastır. Bizde ise, mektebe beş yıl devam etmek değil, şehirde beş yıllık mektebi bitirmek esası vardır. Nitekim bu mektebi 8-9 yılda ve 16 yaşına kadar bitiren çocuklar az değildir. Ancak 16 yaşına kadar bitiremeyenlerdir ki ilkokuldan çıkarılır. Sınıfta kalmalar, devamsızlıklar yaş dönümlerini, sınıf teşkilinde ve ayrılmalarında objektif bir ölçü olmaktan büsbütün çıkmıştır.

Ayrıca mektebin umunî hayatında ve teneffüslerinde sınıfın dışında mekteb yaşı içinde bir talebe topluluğu ve arkadaşlığı vardır.

Demek oluyor ki bizim geniş ilk tahsil yaşı ve mekteb devam vaziyetlerine göre mütecanis bir sınıf teşkiline esasen imkân hasil olamamaktadır. Böyle olunca, bir dershanede, muhtelif sınıflara aid olan farklı yaştaki çocukların toplanmış olmasını nasıl gayritabiî görebiliriz?

Kaldı ki tek dershanede iyi tertib edilmiş kümeler ve zümreler üzerine oturtulacak olan çocuklar müşterek derslerde hep beraber, ayrı derslerde de kendi grupları içinde veya kendi kendilerine çalışacaklardır.

Bilhassa bizim mecburî tahsil anlayışımıza göre yaş sınıfı diye bir şey olamayınca, geriye daha az objektif olmakla beraber bir ölçü kalıyor: Sınıfları seviye birliğine, zekâ ve zihnî inkişaf kademelerine göre dersanelere ayırmak...

Bu ölçü, yaş ölçüsünden daha az dalgalı değildir. Sınıf dediğimiz ve daha çok ders mevzularına göre bizim yaptığımız bu topluluk içinde, zekâ ve seviye bakımından türlü yoklamalarda ve imtihanlarda verdiğimiz numaralarla da ifade edildiği gibi, hattâ numara ile ifade edilmeyecek kadar farklar vardır. Nitekim bir takım milletler bu farkları 5-10 numara içinde ifade edemediği için imtihanlarda yüzde hesabı veya yazı ile numara vermeği tercih etmektedirler.

Aynı mektebden mezun olanlara verdiğimiz diplomaların üzerinde dünkü gibi derece olmaması da hiçbir şey ifade etmez. Hayatın aynı diplomayı alanlar arasında ne büyük tasfiyeler yaptığını görmüyor muyuz? Aslından öğretmekten çok öğrenmek vardır. Ve öğrenmek dediğimiz hâdis, ferdin manevî bünyesinin kültür mevzularıyla temasa gelmesi ve bu temas ile ferdin o kültür hazinesinden kendi cevherine uyan ve yeten miktarını ve nasibini alması demektir. Amerikan-Anglo-Sakson terbiyesi bizim bildiğimiz ve üzerine titrediğimiz sınıf sistemini iflâs ettiren bir tedris yoluna yürüyor. Orada birçok mevzuları ve dersleri aynı sınıf talebesi için azamî, asgarî ve orta derecelerine göre farkanmıştır. Aynı

yaştaki çocuklardan bir kısmı bir dersin azamisini, diğer dersin asgarisini üçüncü dersin orta derecesini takip ediyor. Ve bu suretle zaman ve emek israfının da önüne geçilmiş oluyor. Bu tarz, yukarı derecedeki mekteplerde daha çok tatbika elverişlidir. Fakat ilkokulda da büyük kuvvetin için büyük kısmı, küçük kuvvetin yani küçük çocuğun için daha kolay kısmı üzerinde birleşerek gelişmesine ve yetişmesine ne mâni vardır?

Görülüyor ki farklı yaş ve kuvvette çocukların bir dershanede hatîâ aynı mevzular etrafında birleştirilmesi, hem de bir zaruret halini almaktadır, hem de bir ideal kıymetini taşımaktadır. Bazıları farklı yaştaki talebenin bir dershanede bulunmasından ahlâkî tehlikelerin doğabileceğini hatırlatıyorlar. Böyle olunca her sınıflı ayrı bir mektep yapmak daha yerinde olur. Kaldı ki köy için, böyle bir tehlikeyi hiç varid görmeyiz. Köy her yerden çok müşterek kontrole tâbi olan bir hayat topluluğudur. Ve buralarda büyük şehirlerde olduğu gibi faziletlerin ve ayıpların gizlenmesine imkân yoktur. Ayrıca biliyoruz, ki köyün iş hayatı, kadın, erkek, küçük, büyük geniş mikyasta iştirak etmekle yürüyebilmektedir.

Yetişmeğe gelince: çalışacak ve iş görülecek bir yerden bunun için de malzeme ve vasıtadan ve nihayet danışılacak bir rehberden başka neye ihtiyaç vardır? Bizim anlayışımıza göre mektep bunu temine yarayan veya bunu temin için kurulmuş bir müessesedir. Çünkü insan eslında bir nevi öğrenme cihazıdır. Öğretmenin, onu kurmesini ve işletmesini bilmesi kâfidir. Okutmak sözü bize kürsüden ayrılmayan ve kendisini bir vazî gibi sadece dâhîten esli öğretmen üpîai hatırlar. Halbuki öğrenme-

nin âletlerini talebeye tanıtan ve kullanmasını da gösterebilen öğretmen en kıymetli yetiştiricidir. Yetiştirmek ve öğretmek mefhumunu böylece tahlil edince, bir dershaneye rahat, rahat sığacak kadar talebenin farklı sınıf ve yaşta olması, bilhassa köy muhteliflerinde birbirinden yardımlaşmayı da temin edeceğinden, endişe edilecek bir mevzu olmaktan çıkar. Bu ruh ve zihniyetle çalışmayı biz yeri müsaid olan köy okullarımızda, okulun eski mezunlarını köy delikanlılarını ve yaşlılarını da içine alacak kadar genişletebiliriz ve genişletmeliyiz.

Diğer taraftan ferdi mesai için ve bilhassa sessizce yapılacak vazifeler için derslerde ve mevzularda büyük bir elâstikiyete ihtiyaç vardır. Bu bakımdan tek öğretmenle veya daha şümullü söyleyelim, bir öğretmenli çok sınıflı okullarda bir kısım dersler; bütün sınıflarda veya bir kaçında toplu olarak, bir kısım derslerde ayrı ayrı ve hususî saatlerde verilecek, müşterek mesai ile ferdi mesai, sükûtî meşguliyetler ve kendi kendine çalışmalar, vazifeler ve tashihleri, elle yapılan işler, temrinler ve mümâre-seler, bahçe, tarla işleri, nebat ve hayvan bakımı ve yetiştirmeleri ahenkli bir münavebeye tâbi olacaktır.

Sınıfların meşgul olacağı ders saatlerinin sayısını hattâ şehir mektepleri için bile, bu bakımdan yeniden gözden geçirmeğe mecburuz. Bizim ilkokullarımızın çalışma saatleri nizamına, şehir de dahil olmak üzere şimdiye kadar kötü ve kalıgeci bir zihniyet musallat olmuştur. Birinci sınıf talebesine haftada 26 saat, beşinci sınıfa da 26 saat koymuşuzdur. Mekteplerini rasyonel bir çalışma nizamına göre ayarlayan memleketlerde sahte bir intizam namı altında böyle garibelere rasgelimez. Alman ilkokul-

Böcüoğlu Süleyman Sarının hayatı

SEFİK SEREN

Onu bize yakınlığıyla değil, 32 yılını doğup büyüdüğü yurda vakfetmiş mü kemmel insanlığıyla tetkikime mevzu yaparken şüphesiz bitaraf kalabilmek pek te mümkün olmayacaktır. Zira bizim olan ne varsa daima güzel ve iyidir.

Şu kadarki onun bizim olan cephesi nihayet tek kelimenin basitliğinde bitiverirken, başkalarının olan cephesi daha zengin bir mana taşır. Zaten bir bilmem nere muasarrıflığına, bir bilmem nere Mustantıklığına baba ocağının sükûnunu ve hatta yokluğunu tercih eden bu eşsiz insanın başkalarından daha çok bizim olan nesî vardı ki? Yaradılış ona kuvvetli bir mü cadeleci, oldukça ümitli bir fikir dünyası işçiliği kabiliyetini verdiği halde onun pek erken kendini sessizliğe atıvermesinin genç ihtiyarlığı, çocukluğunun dar düşüncesinde basan fırtınalar koparır, çok defa iki ayrı kutup gibi çarpışmak cesaretini duyururdu. Fakat o her defada da gözlerinde git dide mükemmelleşir. ve mazalaşır.

Bugün hepimizle de tutulmasını evden ötedüğü (memlekette kalma deliliği) diyebileceğimiz bir hastalığın onu bütûn bir ömür nesî şifamız bıraktığını anlarız. Doğdukları yurttan uzak düşmesinler diye en yakınlarına bile devlet kapısını kapayan, yine aynı ideale torunlarına kimini bir tacir, kimini bir işçi yapmak hasretile hayata veda eden bu aziz ölüsün açık giden gözleri hâlâ gözlerimde bir ıslaklıkla parıldar.

Ünvan memleket büyükleri için ayırdığı köşede biraz geç olsada yerini bulan Böcüoğlu Süleyman efendiyi denilebilirdi ki bu bakımdan yarımlar daha çok arıyacak, belkide onu yıllarca uğraşarak, didinerek yoktan yaratmaya çalıştığı Isparta tarihi müellifinden önce, bir idealin tek kahraman öncüsü olarak anacaktır.

Böcüoğlu Süleyman efendi (1) 5 Kânun-ı Evvel 1267 tarihinde Ispartada doğdu. Babası Hacı Hasan Baş ağa

larında şehir ve köy sahalarında birinci sınıflar 13-18 ders saati arasında temevvüc yaparken orta ve yukarı sınıflarda ders saatleri 22-27 ye kadar yükselir. Tek dershaneli ve tek öğretmenli okulların evkat ve haftalık ders catvelerini yaparken, sınıflara göre farklı ve bilhassa ilk sınıflarda kısaltılmış ders saati yekûnlarıyla iktifa etmek mecburiyeti vardır.

İstanbul köylerinin birkaçında Umumi Harbde Amerikalılardan alınma portatif pavyon tarzında iki dershane ve

bir küçük salondan ibaret müsaid binahlar vardır ki, bu, maksada yarayabilir. Tek dershanenin, yeni programlarımızın bünyesine girmiş olan toplu tedris tarzına eskisinden çok daha elverişli bir mahit olmasına rağmen müfredat ve teknik bakımından bir takım mahzurları vardır ki, bunları kısmen iyi bir vakit ve ders tevzi catveli, tarla ve bahçe işleri, ikinci bir çalışma yeri ve nihayet öğretmenin san'atkârlığıyla önlemek mümkündür.

zade Hacı Hasan efendi idi. Dört yaşına kadar Annesi Süldür zade İsmail Hakkı efendi kızı Havva hanımın yanında kalan Süleyman küçük yaşta o zamanki "âdatı belde veçhile", ilk tahsilini Şafak hoca mahalle mektebinde yaptı. Daha sonra Firdevs Paşa Camii bitişiğindeki Celâli Hacı Mehmet efendi mektebine girerek hıfza başladı. Fakat o yaşta iken düşüncesini saran huma sadece hıfzın dar çerçevesinde kalmaktan ziyade, fikir ve ilim dünyasına kavuşmak olduğu için, abret insanlığından ayrı, hayatın insanı olmayı da isterdi. Esasen bir hafız olup ömrünü Kur'anın satırlarında çürütmüş bulunsaydı belki bu günkü ismi birçoklarına yabancı kalırdı. Babası irsen sahip bulunduğu kabiliyetinden oğlunun da istifadesini temin maksadile yazı talimlerine bizzat başlattı. 1281 yılında (bafızlık ve büsnühat icazet ve düğünü ve duasile) götürüldüğü Medreseden geçtiği mektebi ruştiyede tahsilini ikmal etti.

1285 de henüz 17 yaşında iken mektepte verdiği parlak bir imtihanın mükâfatı olarak yüz kuruş maaşla İsparta tahrirat kalemi mübeyyizi saniliğine tayin edildi. Fakat bir hafızın, hemde çok iyi bir hafızın medreseye kalem odasını tercih edivermesi dedesini yadırgatmış olacak ki yazdığı kur'anların bedelinden daha az maaşı bahane ederek torununun Mollalıktan efendiliğe geçivermesi korkusile bu tayine razı olmadığını - dedesini darıltmış olmak kaygusile daima acı duyarak anlatırdı.

1287 de Meclis idare kâtibi saniliğine geçti. 1289 da ilâveten mektebi ruşti rika haddi muallimliği vazifesi de üzerine verildi. 1293 de terfihen Mec-

lis idare baş kâtibi oldu. Bu arada zamanın tabii bir mükâfatı olarak evvelâ rutbei salise ve daha sonra rutbei saniyeye nail oldu. 1307 de Meclisi idare başkâtipliğinden ayrılarak Mahkemei hidayet azalığına nakledildi. Bu güne kadar Medrese, mektep, hafızlık ve kâtiblikte geçen zaman arasında kendini yaratmaya çalışan Böcoğlu Süleyman efendiyi tesadüflerin verdiği hayat zincirini kırarak bir ihtilâlin şahlanmış kahramanı görüyoruz. Kanının en gür bir çağında huriyete ve hakka susamış dünkü sessiz kalem efendisi, karşılaştığı bir haksızlığa isyanla o zamanki dersaadet yollarına düşüyor. Günlerce Paşa konaklarında Meşihat kapılarında derdini anlatacak birini bulamamanın verdiği hınçla onun bir gün Tahir Paşa konağında Meclisi Maliye azasından Sadık beye: Kanun ve kaide sözlerini kaldırmalısınız diye haykırabilmek cesaretinde bulunduğunu görüyoruz. Bugün pek tabii olan şu ateşten sözleri o zaman kim söyleyebilirdi?

Anadolumuzun ve hele memleketim bulunan İspartamızın ahvali ruhiyeyi ve içtimaiyesi her dürlü terakkiyata müsait ve fakat bakımsızlıktan fakruzaruret içinde günden güne rahat ve saadet kadimesinden mahrum

(1) Bu lakabın nereden geldiğini kendisi şöyle anlatır. (Emir Abdullah oğlu Kâdi Mehmet efendi sulbünden mütevellit yeniçeri zabitanından Hüseyin dayının oğlu Hacı Hasan Baş ağaya nispetle büyük pederim Hacı Osman ağa ilk tahrirde Hacı Hasan paşa oğlu Osman kaydolunmuş ve 1265 tarihine kadar bu lakap ve şöhrülle yadedilmiş olduğu halde tarihi mezkûrda berayı ticaret Bursaaya gidip gelirken orada gördüğü İpek Böcekçiliği Memlekete getirip İspartamızda yeniden ihyaya niyyet ettiğinden senevi böcek tohumu getirip dağıttıkça müşterilerin (Böcü gelmedi mi?) sözleriyle celdin Hacı Osman ağaya beynel halk böcü demştir. İsparte Tarihi C. I.

ve mütebait bir haldedir.

Boğaz içindeki Nuri beyin yahısında tanımadığı bir çok kimselerin de bulunduğu bir mecliste hakikatleri apaçık gösterivermesile (?) diyebilirim ki genç Böcoğlunu sadece memleketinin dar sınırlarında değil geniş bir ülkenin içinde de bir ihtilâlin öncülerinden olarak tanıtmaya yeter. Her an hafiyeye sü'ûlerinin kaynaştığı paşa konaklarında: (Devletin bugünkü şekli idaresi muvazenesince Anadolu paytahtının ırgadı ve İstanbul ve Rumeli mahalli sarf ve badi oldukça hal, atı hiç bir suretle daireyi refah ve tekemmül gidemez). Diyebilmek celâdetini kaç kahraman gösterebilirdi?

Ona bir haksızlık yapılmıştı. Bu haksızlığı belki herkesin gittiği yoldan o da gitmiş olsaydı telâfi mümkündür.

Fakat o bunu yapmadı, yapamazdı da o Anadolu'nun öz çocuğu bugünkü inkilâp Türkiyesini kuranların neslindendi.

Uzun bir mücadeleden sonra mektebi hukuk derslerine samîin sırasında girmek mezuniyetini aldı. oradan da 1310 yiluda aliyülâlâ şahadetname ile çıkarak. Yozgat mustantıklığına tayin edilmiş ise de çocukluğundanberi içinde kökleşen, ne pahasına olursa olsun doğup büyüdüğü yurttan ayrılmamak aşkı onu tekrar memleketine eliboş döndürdü. Biraderi Mehmet efendi ile ticaret yapmakla beraber iki telebesinin de yardımile dava vekâleti yapmağa başladı. Daha sonra 1500 kuruş maaşla Sancak maarif müfettişliğine tayin edildi. Ve bu arada fahriyen maarif komisyonu riyaseti vazifesini yaptı. 1311 de Isparta evkaf müdürüğüne tayin edilmiş ise de iki aydan fazla kalmayarak ayrıldı. 14 Temmuz

1311 de Meclisi belde riyasetine getirildi. Yine burada üçer ay mukavelât muharrirliğinde, İcra memuru vekâletinde bulundu. 8 seneden fazla belediye reisliği zamanında memlekete bir çok yenilikler kazandırdı. 1322 de tayin edildiği mektebi idadi tarih muallimliğinden 1324 de istifa ile Burdur Sancağına bağlı Tefenni kazası memurini mü'kiye ve askeriyedeki ihtifalât ve şikâyatı hal ve tahkike memur edildi. Orada iken Hurriyetin ilânı üzerine ilk Meclisi meb'usana Isparta meb'usu olarak girdi. Aynı yıl içinde memleketine yaptığı ziyaretten istifade ile o zamana kadar hiç bir millet vekilinin yapmadığı bir şey yaptı. Hesap verme. Evet o kendisini o mevkie getirenlere çok şeyler borçlu olduğuna inanmıştı. Onun içindir ki ilk işi gerek meclis dahilinde ve gerekse dışarda memlekete yaptığı, yapmak istediği şeylerin hulâsasını muhtevi 16 sayfalık bir kitabcık çıkardı. İşte bu kitabcıkta memlekete yıllar önce bir demir yolunun bağlanması isteğinde bulunanlar arasında yine onu buluyoruz. Antalyada bir liman inşa edilmesi hakkındaki talebinin meclisi sözde huriyet kahramanı Mahmut Şevket Paşa tarafından nasıl karşılandığının acı hatırası da bu kitabcıkta mahfuzdur.

31 Mart faciasını geçirdikten sonra meclisin feshi üzerine İttihat Terakkinin ibtiras yüklü fırtınasına kendini kapatırdığı için tekrar seçilmedi. Artık

(2) Yine işin bakımına bir daire mümeyyizine söylediği bazı sözcük ehemmiyetle kay a değeri: (Biz memleketimizde aldığımız menâşi cüz'i mukabilinde hizmet ederiz. Hem de vergi ve mükellefiyeti askeriyede bulâfak ahalinize içtirik ederiz. Asla hak ve imtiyazımız yoktur. Siz ise bizim verdiğimiz paralarla İstanbulda vergi vermeksizin, hizmeti askeriyeye girmeksizin dolgun maaşla yaşarsınız. Taşra halkını ve hıme. tiniz olduğuna hitmezsiniz.) Isparta Tarihi C 1.

yıllardır akan bir hayat ırmağı ağır ağır yatağına çekilip sakinleşiyordu. 1325 de son reamî memuriyeti olan İcra memuru vekillikinden cüz'î bir maaşla tekaüt olup ötedenberi arzulanı memleketin oldukça büyük tarihî dokümanlarını derlemeye başlandı. Günlerce Adliye mahzeninin rutubetli havasıyla ciğerlerini doldurarak, günlerce bir eşeğin sırtında köy köy hep aynı gayanın peşinden koşan biraz daha erimiş biraz daha ihtiyarlaşmıştı. On yıl süren bu memleket borcunu da elinden geldiği kadar başarıldıktan sonra son günlerinin huzur ve rahatına kendini bırakmaya hazırlanıyordu. Yazık ki o kendi kabiliyet ve gayretinin merdivenlerini basamak basamak aşarak lâyık olduğu mevkie çıkarken tali denilen bir el daima onu al aşağı etmek kudretini de taşıyordu. Beklenilmedik bir günün akşamı onun hükümet kapusu önünden bir silâhli jandarmasının refakatile alınarak Hapishane-i umuminin kalın duvarları arasına kapatıldığı haberini acıyla aldı.

Hakikatin bütün karanlıklarını aydınlatan ışığı ihtiyar Böküoğlunu, memleketinin delisi Böküoğlunu Dinardan öteye sürütemedi. Ve sayıları oldukça çok bir jandarma gurubunun ortasında başlayan yolculuk sonsuz bir hüriyetin sevincinde bitti. İzmirin işgal gününde yapılan büyük mitingde göz yaşlarıyla halkın içten duyduğu acıya iştirâk eden bu ihtiyar gencin (Bu son zamanlarda elde kalan Anadolu ve Edirnedeki ibaret Rumeli hal ve işgalini düşünmeksiz hilâfet ve saltanatı islâmiyetin idamı kararı olan Sevri muahedelerini imza edenlere kan ve ateş püsküren haykırışlarını duyanlar şüphesiz buna hiç bir zaman inanmadılar. Fakat artık onun için her şey bitmiş, dünya kadar kendine yok derecesine yaptık-

larının pişmanlığını duyar gibi olmuştu (3)

Her şeye rağmen o yeni kuruluş ve inkılâp yıllarının verdiği sevinçle geçen son yıllarında yine aradığını bulmuş, yine özlediğiine kavuşmuştu.

Ölümüne kadar bile memleketi için çalışmaktan kendini uzak bırakmayan ihtiyar Böküoğlu, memlekette ilk açılan matbaanın mütevazî gazetesinin bir köşesinde hemen her hafta şehir mektupları yazmakla kalmayıp, üç devrede gördüklerim adlı son hatıralarını tesbite çalıştı. Bir çok inkılâpları kolayca benimseyenlerin arasında daima onun ışık ve ümit dolu yüzü görülüyordu. İlk defa inanarak, bilerek geydiği şapka ile onun evimizden çıkış günü gözlerimde en canlı bir tablodur.

Yeni harflerin kabul edildiği gün belki bizden daha çok heyecan duymuştu. Yazık ki bundan sonra geçen dört yıl hep o harfleri öğrenmek hasretiyle tez tükeniverdi. Uzun kış gecelerinde günlerce biriktirdiği gazeteleri bana okutup dinlerken gözlerinde birikece sevinç damlacıklarını sık sık görmemek için ben önüme bakardım. Hele eski harfle yazıp ta bana yeniye çevirterek gazeteye verdiği Şehir Mektupları onun ihtiyar gençliğini ne de güzel yaşatırdı.

1932 yılı Haziranın 11 inci Cumartesi günü hayata gözlerini yuman bu mükemmel insanın bugün dudaklarda gezinen ismiyle bakımsız mezarından başka bir şeyi kalmadı.

(3) Bu son hâdise onu o kadar perişan etmişti ki, son günlerde perişan kâğıtları arasında bulduğum birkaç perisan fakat o günü çok iyi yaşatan mirası kaydetmeden geçemiyordum.

Yarab nedir, on senedir küşî uzlete çekilmiştim. Kimsenin kelpine oş, kedisine pis dememişim. Yaşı yetmiş, işi bitmiş beyni sulanmış dediler. Ne deyem deher... (okunamamıştır) bunu yazmışsa. Başa gelen çekilir sözünü ben de çok evvel yazmışım

Cenupta Âsi ırmağı kenarında Hatayın vilâyet merkezi olan Antakya, eski, tarihi bir şehirdir. M. E: 301 yuhna doğru, Büyük İskenderin kumandanlarından Selefküs tarafından kurulmuş, babası Antiyohos'a nisbetle Antiyohiya "Antakya,, adı verilmiştir. Civarındaki eski eserleri görmek için, buraya, çok seyyah gelir. Nüfusu 40,000 kadardır.

Antakyanın 12 Km. cenubunda Harbiye mevkiindeki Defne şellâleleri mesire yerleridir. Antakya dağları üzerinde Kuseyr ve ordu yaylaları bulunur.

Büyük göç yolları üzerinde bulunan bu ülkedeki Türkler öz varlığını daima korumuşlardır. Bura halkı, en ufak bir lehçe farkı göstermeden Anadolu lehçesiyle konuşur.

Hatayın tarihi: Hatay tarihiyle tam bir Türk ilidir. Antakya, İskenderun ve havalisinde bugün oturmakta bulunan Türkler, oraların en aşağı kırk asırlık sahip ve sakinleridir. Tarih bilienlerin hatıralarını tazelemiş, bilmeyenlere de bir hakikat öğretmek için hemen söyleyelim ki Antakya, İskenderun ve havalisinin sahibi olan bu Türkler, orta Asya ve Altaylardan kalkarak, ilk önce Asyaya, sonra, bütün yeryüzüne yayılıp genişliyen Türklerin bir parçasıdır. Bir kısım Türkler, Çin'in şimaline gidip yerleşmişler ve oraya kendi adlarını vermişlerdir. "Hatay,,

Hatay Türkleri, Anadolu'ya yayıldıkları gibi, Antakya, İskenderun havalisine de gelip yerleşmişlerdir. Eti

tarihinde, İskenderun muntakası, yahut, bugünkü adı ile Hatay ili, Anadolu'daki büyük Eti devletine bağlı, yarı müstakil bir parça idi. Çünkü, Eti devleti böyle yarı müstakil, askerî şeflerin idaresindeki muntakalardan mürekkep bir devlettir. Çin'in şimalindeki Hatay ilinden kalkıp İskenderun körfezi civarına gelen Türkler, bu yarı yurtlarında göl ve nehirlere, eski yurtlarının adlarını vermişlerdir.

Hatay, Hata, Ata, Eti: Bunlar hep aynı kökten gelen ve hepsi aynı manâ ifade eden Türk kelimeleridir.

M. E: 2000 de Hatay, Eti Konfederasyonu içinde bulunuyordu M. E. 1580 de Hatay Mısırlıların tehdidi karşısında kaldı. Mısır kralı, Suriye ve Hatayı zaptetti. Hatay Türkleri de Mısır hakimiyetine girdiler. Bir müddet sonra, Eti İmparatoru olan Subbiluliyuma Suriye ve Hatayı Mısırlılardan geri aldı.

Etilerin inkırazı: Garpten gelen muhaceret dalgaları gittikçe çoğaldı. M. E. 1200 tarihlerine doğru büyük bir sarsıntı bağladı. Nihayet Eti imparatorluğu çöktü. İmparatorluğun batması, Torların Yunanistandan sonra, adaları da işgal etmeleri üzerine, oradaki halkın Anadolu'ya girmesindedir. Fakat, Hatay, Türk prensliği, Âsur istilâsına kadar, mevcudiyetini muhafaza etti. Ancak, dokuzuncu asır başında, Âsuriler tarafından zapt edildi. Ondan sonra, Bâbil krallığının, Pers imparatorluğunun bir eyaleti oldu.

İskender istilâsından sonra Hatay:

İskender, Makidonya kralı Filibin oğludur. Milâttan 356 yıl evvel doğdu. Babasının ölümünde tahta çıktı. muntazam bir ordu teşkil etti. Yunanistana girdi, birliğini kurdu. Med muharebelerinin intikamını da almak istedi. İran, o tarihte, görünüş itibariyle çok muhteşem bir imparatorluktu İskender, Asya seferine 30,000 piyade ve 5,000 süvari ile başladı. Çanakkale boğazını geçti, İran ordusunu Gramik çayı kenarında mağlûp etti. Yoluna devamla Frikyaya girdi, Gordiyum şehrini zaptetti. Buradaki mabette karışık düğümlü bir ip vardı. Efsaneye göre, o düğümü açacak olan adamın Asya imparatoru olacağı söyleniyordu. Mabetteki kâhinler, meşhur düğümü, İskenderin de önüne getirdiler. O, tereddüt göstermedi; kılıncını çekti, düğümü parçaladı...

İskender, yoluna devamla Kilikyaya girdi. Kodaman Daryüsün 600,000 kişilik bir ordu ile ilerlediğini öğrendi. İsus mevkiinde "Şimalî Suriyede.. İskender, galip geldi. (M. E. 333). Daryüs ailesini, çocuklarını ve kıymetli hazinelerini bırakarak kaçtı. Bundan sonra Makidonya kralı Hatayı zaptetti.

İskenderin ölümü ile imparatorluğu birden dağıldı Hatay, Selefküsler devletinin toprakları arasında kaldı. Kral Selefküs, M.E. 301 senesinde Antakya şehrini kurdu.

Selefküslerin pşytahtı Antakya, asırlarca dünyanın en büyük şehri olarak kaldı.

Roma idaresinde Hatay:

Roma kumandanı Pompe, M.E. 64 senesinde, Antakyayı zapt ve Hatayı Romaya bir eyalet olarak ilhak etti. Antakya, Roma hakimiyeti altında da parlak vaziyetini muhafaza etti. Hiris-

tiyanlığın zuburunda şebir çok büyük bir şöhret kazandı. Bir patriklik merkezi oldu Milâdın 395 yılında, büyük Roma imparatorluğunun şarkî ve garbi Roma devletleri diye ikiye ayrılmasıyla, Antakya şehri de, Anadolu ve Suriye ile beraber şark imparatorluğunun hissesine düşmüştü. Üç asır kadar şark imparatorluğunun hudutları içinde kaldı. Bir aralık İranlıların eline geçti. Sonra Bizans imparatoru Herakliyus tarafından Antakya geri alındı.

İslâmlar idaresinde Hatay:

637 Milâdi senesi iptidasında Antakya ve bütün Hatay kıtası yeni bir idare şekli ile karşılaştı. Bu yeni fatihler araplardı. 635 de Halife Ömerin zamanında Ebu Ubeyde bin Cerrah tarafından Hatay zaptedildi. 10 uncu asırda Bizans imparatoru Fokas Antakya ve Hatayı müslümanlardan geri aldı. Antakya şehri, 1084 tarihine kadar Bizanslıların elinde kaldı. Lâkin bu tarihte Hatay yine islâmların eline geçti.

Tarihte Anadolu Selçukilerinin müessisi diye anılan Kutlumuşun oğlu Süleyman, Antakyaya çağrıldı. Süleyman ordusunun başına geçerek gece yürüme ve gündüz istirahatle Antakya kalesi önünde görüldü.

Antakya ve Hatay, Anadolu Selçukilerine tâbi olarak 1096 senesine kadar Türkler elinde kaldı.

Hatayın haçlılar tarafından istilâsı:

Haçlı seferleri 11 inci asrın hitmek üzere bulunduğu yıllarda başlamıştır. Hıristiyanlıkla müslümanlığın mücadelesidir. Sebep olarak; Avrupanın iktisadî bozukluğu, Türk korkusu ve şovalyaların şarkta zengin olma hulyalarını ileri sürebiliriz. İstanbulda birleşen barbarlar, Bizansla birlikte Anadolu içlerine harekete geçtiler. İznikte

Türklerle ilk mücadeleyi yaptılar Şehirde az kuvvet vardı, bu kuvvette Selçuk sultanı birinci Kılıç Arslan kumanda etmekte idi. İlk hücumların hiç bir neticesi olmadı. Bir avuç Türk 19 millet önünde dimdik durdu. Fakat neticede İznik sukut etti. Yollarına devam eden haçlılar Antakya önüne geldiler Antakya muhasarası tarihin kaydettiği büyük muhasara ve müdafaa muharebelerinden biridir. Muhasara yedi ay sürdü. İçerde Firuz namında bir ermeni dönmesinin hiyaneti ile Antakya düştü (1098).

Kudüste bir Lâtin imparatorluğu kurulduğu sırada, Antakya prensliği de bu imparatorluğun en mühim parçalarından birini teşkil etmiştir. Fakat Mısırda 1252 senesinde, Selâhattin Eyyubi devletine halef olmuşdan Türk Memlük devleti ve onun yetiştirdiği adamlardan sultan Baybars tarafından Antakya zaptedildi. Antakyadaki Lâtin prensliğine de nihayet verildi. (1268)

Osmanlı idaresinde Hatay:

Osmanlı toprakları ile Mısır hudutları arasında, binlerce senedenberi geçit mahalli olan Hatay ili, yeni bir mücadeleye sahse oldu. 1516 da Yavuzun Mısır seferi esnasında, Mercidabık muharebesi ile Hatay Osmanlı idaresine geçti. Osmanlı idaresinde iken Hatay mıntakası, daima, Halep vilâyetine bağlı bir sancak halinde kalmıştır.

Umumî harbin neticesinde, Osmanlı imparatorluğu parçalandığı zaman, İskenderun sancığı da imparatorluk-

tan ayrılarak, idaresi Fransaya bırakılmış olan Suriyeye, ilhak edilmişti.

Milli mücadele esnasında, 20 teşrinievvel 1921 de, Fransızlarla akdedilen itilâfnamenin 7inci maddesinde İskenderun mıntakasında mahsus idari, bir rejimin tesis edileceği ve bu mıntakanın Türk ahalinin kendi kültürlerini inkişaf ettirebilmek yolunda her türlü teshilâttan müstefit olacakları ve Türk dininin resmi mahiyeti haiz olacağı tasdik edilmişti.

24 Temmuz 1923 Lozan muahedesinde, Fransızlarla Cenup hududumuz Ankara İtilâfnamesine göre kabul edilmişti. 1923 den 1939 za kadar da Hatay, bir siyasi buhran devresi daha yaşadı. Nihayet, Türkiye ile Fransa arasında dosca halledilmiş ve Hatay, ana vatana 23 / Temmuz / 1939 da bağlanmıştır.

Bu gün, buraya kalblerimizden taşan seviçe 23 Temmuzun nimetlerini anmaya geldik; Lozan ve Hatay zamanı her şeyi silüp süpüren elemi Atatürk ve İnönü kelimeleri gib kafalarımıza yerleşen bu iki kelimeye dokunamayacaktır. Onları hiç bir zaman unutmuyacağız.

OKUDUĞUM KİTAPLAR:

- I — A. Faik Türkmen: *Mufassal Hatay Coğrafya ve Tarihi*
- II — Dr. Pr. H. Sadi Selen *Lise ve Orta Okullar için coğrafya.*
- III — *Doküman mecmuası No. 1*
- IV — *Hayat Ansiklopedisi.*

ATALAR SÖZÜ

Toplayan: Nuri Katircioğlu

(İ)

İş elbirliğiyle biter.
İş İnsanı ne eder? Kaftanını beş eder.
İşi bilene işlet.
İşi bilene sor.
İşini bilmeyen çavuşlar, döner kıcını avuçlar.
İşini bilmeyen kasap, ne bıçık kor ne masad.
İşidilmemiş söz olmaz.
İşleyen demir pas tutmaz.
İşleyenden alda, becerene ver demişler.
İş işlendikçe ııldar.
İşkilli büzük dingilder.
İşkilli pazar mideyi bozar.
İt ünü göğe eğmez yani: (köpeğin sesi göğe yükselmez).
İt ürür kervan yörür.
İt ite itde kuyruğuna buyurur.
İt iti ısırmaz.
İt ile yatan bit ile kalkar.
İt yelmekle koşar.
İti öldürene sürükletirler.
İtle çuvala girilmez.
İven kız ere varamaz, varsada rahat bulmaz.
İvmekle yol alınmaz
İven kedi günsüz doğurur.
İven sinek süde düşer.
İyi dost kara günde belli olur.
İyi çocuğun var neylersin mal
İyi kadını kocası kaftanından bellidir.
İyi, kötü: geçit başında belli olur.
İyi söz demir kapıyı açar.
İyi oğul bilir ana halini, kötü oğul satar baba malını.

İyilik garipdir, sahibini kimse tanımaz.
İyilik iki başdan olur.
İyiliğe iyilik olaydı, kara öküze bıçak olmazdı.
İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kemliğe iyilik er kişinin kârı.
İyilik, kemlik alemde ola gelmiş ola gider.
İyinin iyiliği, kötünün kemliği soylenir
İyilik et kele, öğünsün ele
İzansız elin cezasını kese çeker, akılsız başın zorunu daban çeker.

(İ)

İnsiğin ağı kurumaz, utangacın çoluk çocuğu olmaz.
İsmarlama hac haccolmaz.
İslanmışın yağmurdan pervası olmaz. (İslandım kurudum sel beni neyler; Yitirdim arı namus el beni neyler.)
İsırgan köpek havlamaz, avcı kedi mırlamaz.
İsırgan it dişini göstermez.
İsıramadığın eli öpte başına koy.
İssısına gerekken mescidine haram. (eve lâzımken mescide vermek doğru olmaz)

(K)

Kâbeden gelir hacılar yürekden çıkmaz acılar.
Kâtip yazar reçber kazar.
Kâr eden ar etmez.
Kâğıdın yüzünü ağardan karadır.
Kabiliyetli çırak ustadan üstün olur.
Kabul olunmayacak duaya amin denmez.
Kaçanın anası ağlamaz

Kadıya yalnız giren sakalını sıvarda çıkar.

Kadı yer öküzü, bildir bildir eder gözü.

Kadı kız: sidre, geldi çıktı sedre.

Kadının bildigini garipde bilir.

Kadı ekmeğini karınca yemez.

(başına dava açarda buda karıncadır demez).

Kadının mezarına nur enmiş Gören kim? Müşür başı.

Kadın var arpa ununu eş eder.

Kadın var buğday ununu taş eder.

Kadının altın şamdanı olsa, mumunu yine erkek diker.

Kadının erkeğine hediyesi El değmemiş memesidir; Erkeğin kadına hediyesi düşmana açık sinesidir. (Hakkı Ağlarıcı)

Kadına, çocuğa, meyhura sırrını açma.

Kaderin yaptığını kimse yapamaz.

Kalp kazanır, kaltaban gönenür.

Yani (hilekârın kazandığı kaltabana nasip olur.)

Kaldıramıyacağın yükün altına girme.

Kalendere kış geliyor demişler : titremeğe hazırsınız demiş.

Kalaylı kap pas tutmaz, yiğit cenkte yas tutmaz

Kanı kan ile yıkamazlar, kanı su ile yıkarlar.

Kanatsız kuş uçmaz.

Kangı çökünce yol gösteren çok olur

Kapacak enik sırtmaz.

Kavurğa karın doyurmaz. Kar susuzluk kandırmaz.

Kar yağdığı gün tozar.

Kar nekadar çok yağsa yaza kalmaz

Kara gün kararıp kalmaz, bunalan ölmez.

Kara yıkamakla ağarmaz.

30 Ağustos Akşamı

NACI KUM

*Cümhurlük alanında büyük zaferi andık,
Ordunun kudretine bir kat daha inandık,
Tümeninin evinde bu neşeyle toplandık,
Yaratan Ebedi'ye Millî Şefe ne mutlu.*

*Türkü yok etmek için kurmuştu yağı pusu,
Kemal Atatürk doğdu, kurtardı bu Ulusu
Lozan'da İnönü'nün üstün gelmiştir usu,
Kurtaran Ebedi'ye Millî Şefe ne mutlu...*

*Başbuğuna bağlıdır Türk Milleti izanla,
Birleşti canla, başla tek gönül, tek imanla,
«Ak» ta «Kara» yı seçtik ta ezelden irfanla.
Kutsal Ebedi Şefe, Millî Şefe ne mutlu...*

*(Ordular, hedefiniz Akdeniz!) diyen Önder,
Kumandayı verince coştı yüz binlerce er..
Türk ulusu istiklâl dövasında seferber..
Sevkedem Ebedi'ye, Millî Şefe ne mutlu...*

*Bu milleti bilmiyen yakın tarihe sorsun,
Altaylardan karpata bakstın, gözünü yorsun.
Türke inanmıyanlar şöyle geride dursun..
Tanıtın Ebedi'ye, Millî Şefe ne mutlu...*

*Türk gücüne tanıktır, engin deniz, boz toprak
Gök yüzü de öğrendi Türkten, nasıl miş uçmak?
Göksel nişanımızdır: Ayılı, yıldızlı bayrak..
Yükselten Ebediye, Millî Şefe ne mutlu...*

*Ordumuz var. Ordumuz. Ey gafiller sakının!
Atilla sogudur bu Usunuzu takının...*

*Tarihte, dilde destan ey milletim akının!..
Andıran Ebediye. Millî Şefe ne mutlu ..*

Kara yanına varma bulaşır, kuduz yanına varma dalaşır.

Karaya sabun, deliye öğüt neylesin.

**Karğadan korkan bakla dikmez,
Serçeden korkan darı ekmez.**

Karıncaya tükrük göl olur, serçeye çobuk bere.

Karnı burnunda ise gebedir. Burnu karnında ise ebedir.

Karnını doyuramıyana acım deme

Kart ağaç eğilmez

Karpuz kesmekle yürek soğumaz.

Kasım yüz deyince yaz cızzzzz eder.

Kasım yüz, Çifti düz.

HALK EDEBİYATI

(MANİ)LER

Toplayan: Nuri Katircioğlu

(Ün)ün 26-27 sayılı nüshasına: Sayın arkadaşımız Etem Ertem'in (Baht açma) başlığı altında tafsilâtile yazdıkları bir kısım (Mani)lerin gerisi, bende vardı. Bunun yazılı bulunduğu cöngü o sırada aramış bulamamıştım. Çocukluğumdan beri özenip yazmakta olduğum bu büyük

cöngü şimdi buldum.

Isparta, kaza, nahiye ve köylerinde toplanılmış olan bu cönk muhteviyatından (Mani)ler kısmını alarak, aziz arkadaşımız Etem Ertem'in neşrettiği kısım ile birleştirilmek üzere yazıyorum:

A

Abenim bahtiyarım
Güzeller tahtiyarım
O edalı dillerine
Gönlüm akdı yarım.

Abenim bebeciğim
Pek geldi göreceğim
Sanma vazgeçerim
Aşkından öl-çeğim.

Aç gerdanın bakayım
Beşibirlik takayım
Sende bir yüzük yolla
Parmığıma takayım.

Ah: buğdayım buğdayım
Serip kurutayım
Senin o dillerini
Ben nasıl unutayım.

Ah şu dağlar ulu dağlar
Etrafı sünbülü bağlar
Bizim bu ayrılığa
Gökte melekler ağlar.

Akbuğdayım özüyüm
Pek görpe kuzuyum
Gül, bülbül diyarının
Al duvaklı kızıtım.

Al mendil düreyim.
Aç koynuna gireyim
Uyu uyan sev beni
Yar olduğun bileyim.

Aşalım mor şalım
Dereleri dolaşalım
Aramız uzak deniz
Biz nasıl kavuşalım.

Al-elma dişlenirmi?
Üstü gümüşlenirmi
Gücücükden bir yar sevdim
Ele bağışlanırmı?

Armut dalda bir sıra
Yarım gitti Mısır'a
Yarım keklik ben palaz
Giderim ardırsıra.

Armut dalda dal yerde
Arayorum her yerde
Felek bizi ayırdı
Gel dayan bu derde.

Armut dalda az kaldı
Tel kırıldı saz kaldı
Ateşinle yanıyor bağrım
Sabredelim az kaldı.

Armut dalda sallanır
Yere düşer ballanır
Bir oğlan vezir olsa
Yine kıza yalvarır.

Armutlar çiçek açtı
Aşkım başımdan aşdı
Elâ gözlü nonoşum
Bilmem nerlere kaçtı.

Aslı bal, nice yoysun
Belli kibar soysun
Bir dileğim var anana
Bize nişan koysun.

Aşkın dağladı beni
Görenler ağladı beni
Zincirler tutmazken
Sevdau bağladı beni.

Ateş aldım mangaldan
Nar kopardım şu daldan
Sözleri pek tatlı
Hem şekerden hem baldan.

Ah: ayı ondördü
Kız saçını kim ördü?
Ördüyse efem ördü
Ay karanlık kim gördü?

Ayaydınlık görürler
Gölgemizde yörürler
Aramıza bir fit kor
Bizi dile verirler.

Ay aydıdır varamam
Dile destan olamam
Ay buluta girince
Bağlasalar duramam.

Ay çıktı sini sini
Ben sevdim birisini
Cellât boynumu vursa
Söylemem ismini.

Bir sene evvel (10 İkinci Teşrin 1938 Saat dokuz, beşde
Ebediyete intikal eden Sevgili Atatürk

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Cumhuriyet Bayramının 16 İnci Yılı

Cumhuriyetin 16 ıncı yılı münasebetile Isparta'da yapılan tören ve üç gün devam eden ihtifal büyük tezahüratı mucip oldu. 10 gün evvelinden kutlulama komitesi tarafından hazırlanan programa göre her tarafta büyük şenlikler oldu ve eğlenceler tertip edildi. Bu bayramın bu seneki hususiyetini de vilâyetimizde yapılan bir çok yeni binaların ve tesisatın açılışı teşkil etmiştir. Bayramın birinci günü hükümet konağının ve halkevinin açılışı, ikinci günü tiribünün temel atma merasimi, üçüncü günü su tesisatının ve asrı tabakhaneinin açılışları yapılmıştır. Bayramın ikinci günü gece halkevinde resmî bir bato tertip olunmuş ve güzide bir sınıf halkevinde sabaha kadar neşeli bir gece yaşamıştır. Üçüncü günü gecesi ise halkevi temsil kolu tarafından «Ateş» ile «Şer'îye mahkemesi» piyesleri muvaffakiyetle temsil olunmuştur.

İlk defa Atasız geçirdiğimiz için büyük teessür duyduğumuz, fakat 16 ıncı yılını bir çok yenilikler ve başarılarla idrâk ettiğimiz için sevindiğimiz Cumhuriyet bayramınızı candan kutlularız.

Bayramdaki açılışlar esnasında söylenen söylevleri de karilerimize aynen sunuyoruz.

«ÜN»

Âbideye çelenk konurken

Aziz yurtdaşlarım;

Bir büyük günün yıldönümünü kutla-

mak, bu yüce günün kurucusunu taziz ve takdis etmek için burada toplandık. Cumhuriyet bayramı hepimize, hepimize kutlu olsun.

Aziz yurtdaşlarım,

Tam onaltı yıl evvel, yıllarca süren savaşların kahhar pençesi süngülerimizle parçalanmış, yurdumuza saldıranlar ateşimizin altında ermişti. Göklerimizden kızıl bulutlar dağılmış, düşman topraklarımızda boğulmuştu. Şimdi kendimize yeni bir yol, istikbalimizin karanlıklarını yırtacak yeni bir güneş arıyorduk. Türkün kanını yakarak aydınlattığı bahtı artık bir daha hiç hiç sönmemeliydi. Türkün temiz kanıyla yıkadığı topraklar bir daha çığnenmemeliydi. Türke, Türklüğü yükseltecek yeni bir idare lâzımdı. O zaman, bir tek işaretiyle orduları yürüten, bir tek söziyle orduları eriten Büyük Adamın maveraî sesi tekrar kulaklarımızda çinladı.

Ey Büyük Atam;

Ruhlarımızı yakan, gönüllerimizi aydınlatan, alevden daha sıcak, zurdan daha parlak bu ses senin sesindi. Bir çalgın gibi bu sese, bu sesin gösterdiği:

yola koştuk. İşte o zaman ufuklarımızda yeni bir ışık parladı. Cumhuriyet ışığı, omuzlarımızda yeni bir âbide yükseldi; Cumhuriyet âbidesi.

Tam onaltı yıldır, önümüzde bu ışık, omuzlarımızda bu âbide zaferden zafere koşuyoruz...

Hızını 120 asırlık tarihinden alan biz, onaltı yıla, asırları sığdırdık. Yıllar avucumuzda asır, asırlar devir oldu. Bir sel gibi engelleri yıkarak, bir lâv gibi ruhları yakarak medeniyet yollarında akıyoruz.

Yer, yer yükselen fabrika bacaları, en yalçın kayaları çiğneyerek, en sarp yarıları aşarak giden şimendifer düdüklere Cumhuriyetin zaferini ilân ediyor.

Türkün adı yine dünyaları dolaşıyor. Türkün adı yine dostlarına kuvvet, düşmanlara dehşet veriyor. Bu Cumhuriyetin eseridir.

Ey... Büyük Adam...

Tam 15 yıl seninle beraber yaşadığımız, seninle beraber alkışladığımız bu güzel günü şimdi sensiz yaşamak, sensiz alkışlamak... Bu bize büyük bir hicran, sonsuz bir acıdır. Gönüllerimizden taşan sevince, gözyaşları karışıyor. Fakat ne zarar.. Büyük adını Cumhuriyetin yanına ve her ikisini kalbimize yazdık, Damarlarımızda kanımız yandıkça Cumhuriyet yaşayacak, Cumhuriyet yaşadıkça sen kanımızda kaynıyacaksın. Başımızda Milli Şef Büyük İnönü Cumhuriyeti ebede kadar daha yükselterek, daha kuvvetlendirerek götüreceğiz.

“Muhtaç olduğumuz kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur.”

Sayın yurtdaşlarım;

Cumhuriyeti kuran, milleti kurtaranların önünde tekrar ve bir daha eğilelim.

*Ortaokul Türkçe Öğretmeni
Hayri Yavru*

Halkevi Açılış Töreninde

Sayın dinleyicilerim;

Halkevleri menfi ve muzir elemanları memleketin ve milletin bünyesinden çıkarmak ve atmak, bu memleketin ve milletin millî seciyesini koruyarak müsabet ilmin ve modern tekniğin bütün icaplarını tatbik etmek ve Türk milletini tarihte lâyık olduğu yüksek hayat ve medeniyet seviyesine çıkarmak, istihsal sahasında bilhassa nüfusta kemiyetle beraber keyfiyeti artırmak, Türk devletinin temelini ve Atatürk inkılâbının gayesini hülâsa eden esasları canlandıran bir teşekküldür.

Büyük Atatürk inkılâbının halkın benliğine sindirilmesi lâzımdır. İnkılâp en derin manasiyle bütün varlığımızı yeni bir hayata ve yeni bir istikamete götürüyordu. Bu yeni görüşü halka telkin ederek yeni zamanın anlayışına göre milleti tek fertler halinden çıkararak onları görüş, anlayış ve yapıda bir tek haline sokmak ve onun iç varlığını inkişaf ettirmek ve benliğinin derinliklerinde kaynayan emsalsiz kıymetleri meydana çıkarmak lâzımdı. Cumhuriyet halk partisinin görüşüne göre milletimizin hususî vasıtalarına uyacak yollardan yürüyerek her derecedeki resmî tahsil dışında onu bir halk terbiyesiyle yükseltmek yerinde bir hareket olacaktı. Bunun için cemiyet hayatının ve kültür hayatının yeni anlayışlarıyla ve cemiyetimizin kendi unsurlarından kurulacak yeni ve millî bir teşekkülün çalışmasıyla beslenmesi düşünüldü. Bu fikir partinin 1931 yılında toplanan üçüncü büyük kongrede yapılan nizamnameye göre uzun tedkiklerden sonra ve partinin hars ve kültür şubesi olan Türkocakları feshedilerek yerlerine daha umumî ve şümulü bir talimatname yapılarak halkev-

leri kuruldu. Ve bunların çalışma esasları dokuz kola ayrıldı.

- 1 — Dil, edebiyat, tarih
- 2 — Güzel sanatlar, yani ar
- 3 — Gösterit, yani temsil
- 4 — Spor
- 5 — Sosyal yardım
- 6 — Halk dersaneleri ve kurslar
- 7 — Kitapsaraylar ve yayın
- 8 — Köycüler
- 9 — Müze ve sergi

Bu dokuz şubenin cemiyetin iç varlığını açıp yükseltecek vazifeleri vardır.

Her şubenin 3 den 5 e kadar azası olan seçilmiş komiteleri bulunur. Bu komitelerin mümessilleri, halkevi idare heyetini teşkil ederler. Halkevlerine girmek ve orada millî kütlenin terbiyesine çalışmak için partiye girmek şartı yoktur. Bununla beraber halkevi, meclisteki parti idare heyeti zıssında birisinin başkanlığında çalışmaya uğraşır. Halkevlerinde, öz ve kökü ne olursa olsun geri veya arsulusal fikirler yer bulamaz. Halkevleri inkılâba sadık ve milliyetçi bir havanın bütün vatandaşları saran samimî bir kardeşlik duygusu içinde çalışırlar.

Halkevleri dikkatli ve uzun hazırlıklardan sonra ilk defa 19 Şubat 1932 de 14 vilâyet merkezinde açılmıştır. İkinci tertip olarak 24 Haziran 1932 de 20 merkezde açılmıştır. 1933 te muhtelif vilâyet ve kazalarda 21 Halkevi daha açıldı. Bizim halkevimiz de bu söylediğim son tarihte açılmıştır. Bugüne kadar açılan halkevlerinin yekûnu 209 dur. Geçen sene sayın Başvekil Refik Saydam'ın kıymetli nutuklarıyla açılan merasimde 158 halkevi de bu yekûna dahil oluyor. Şu halde halen açılmış halkevlerinin yekûnu 367 e baliğ olmaktadır. Yeniden açılan halkevlerinin sekizi vilâ-

yetimizde açılmıştır. Eğridir, Uluborlu, Sütçüler, Sücüllü, Atabey, Senirkent, Keçiborlu, Gönen halkevleri. Bu yeni açılan 158 halkevinin 20 de biri vilâyetimize düştüğünden hepimizin kalbini sevinçle dolduran bir hareket olmakla hepimizi tebriki bir vazife bilmekteyim. Bugün Ispartamızda Cumhuriyetin kıymetli âbidelerinden birisi olan bu kültür kaynağını huzurunuzda açıyoruz. Bu mukaddes yurdu kutsal bir günde açmakla yeni nesle her hayırlı hareketin birer zadei cumhuriyet olduğunu telkin etmiş oluyorum.

Burada bu çatı altında Türk milletinin maşerî varlığını bütün halk kadın ve erkeği, Türk milletine has şiar ve liyakatle canlandıracağız. Memleketin her hayırlı düşüncesine sahne olacak olan bu ocak; memleketin umran bakımından Isparta'mızın bir incisi sayılmıştır. Bu yuvayı kurmak için geniş bir ferağatle ve fedakârlıkla çalışan başta hükûmet, belediye ve parti arkadaşlarımıza, Sayın mühendis ve ustalarımıza, müteahhitlere, tefrişinde geniş fedakârlık gösteren halıcılarımızın hepsine ve bütün halkımıza teşekkürü borç bilir ve bu yuvayı şereflendiren zevata da derin saygılarımızı sunarız.

Ömer Güllü

Tribünün temel atma merasiminde

Yurtdaş;

Bugün buraya koyduğün bu taş 16 ıncı yılını sevinçle kutluladığımız Cumhuriyetin Isparta'ya bahşettiği eserlere eş, bundan sonrakilere baş olan bir taştır.

Yurtdaş;

Bugün buraya koyduğün bu taş, Parti amaçlarının tebellür ettiği hükûmet programının daima millet için,

daima onun varlığı için çalıştığını isbat eden misallerin küçük bir parçasıdır.

Yurtdaş;

Bugün buraya koyduğun taş,

Ezelden ebede intikal edegelmekte olan yüce Türk milletinin aziz Cumhuriyetini koruyacak, şerefle dolu bir tarihin içinde asırlarca hür ve müstakil yaşamış ve yaşıyacak olan Türk gencinin içinde tapınacağı mabedin ve ziyaretgâhı olan kâbenin ilk taşıdır.

Yurtdaş;

Yarın bu mabedin içinde Türk genci atasından aldığı emaneti şerefiyle mütenasip bir varlıkla muhafaza etmek için kendisine lâzım olan enerjinin peşinde koşacak bugün fikir sahasında muasır devletlerle boy ölçmek için hazırlanan Türk genci yarın istiklâl ve şerefini korumak maksadiyle vatan sınırlarında seve seve canını vermek için koşmasını bu mabedin içinde öğrenecek, bu mabed ona sevginin, saygının, itaatın, temizlik ve yüksekliğin amentüsünü öğretecek.

O, bu mabedin içinde rengini tunçlaştırırken dik alını, ufukları aşan görüşü ve yüksek varlığı ile dünyaya misal olacak. Dünya gençliği onun ışığından nur, onun varlığından hız alacak.

Dün ve bugün olduğu gibi.

Ey Türk genci;

Dimağsız bir vücut, vücutsuz bir dimağ her yerde, her işte her zaman noksan ve yarımır. Omuzlarındaki yükün ağırlığını ancak bu iki varlığı kendisinde toplayabilen bir insan taşıyabilir. Kendini iyi hazırla. Hem sen Asya ortalarından kopup Avrupanın göbeğinde at oynatan dünyaya, medeniyet ve kuvvet mefhumlarını öğreten şerefli bir neslin evlâdısın. Ecdadından tevarüs ettiğin bu varlıkları ölünceye kadar koruyacak

tek küllenin alemdarısın.

Onun için

Kafanı okulda, vücudunu bu mabede yetiştir. Bu iki mabedin ocağından yaktığın meş'aleyi elinden bırakma... Yaşa ve yaşatmak için çalış. Çünkü sen Türk istiklâlinin, Türk Cumhuriyeti'nin, Türk varlığının temelisin...

Çünkü sen bugün bir kalp gibi çarpan 18 milyon kalbin şahdamarısın...

Ey yüce Türk dünyası,

Bugün temeline ilk taşı atılan bu mabedin içinde vecde gelen bir zahid gibi sana haykırıyorum. Duy beni, işit beni. Bu mabede alın koyan bu mabedde ter döken evlâdların yalnız senin için yaşıyorlar. Yalnız senin için çırpınıyorlar. Yarın yalnız senin için ölecekler...

Bugün topyekûn bir millet yalnız senin için ayakta...

*Ortaokul Başyardirektörü
Adnan Demirtaş*

Su tesisatının küşadında
Söylenen nutuk

Pek muhterem Büyüklere;

Bu gün Türk yurdunda 16 yıldır nur ve ışık saçan Cumhuriyet güneşinin yeni bir feyzini, yeni bir zaferini daha kutulamak için burda topladık. İsparta şehrinin dillere destan olan meşhur suyunun, temiz ve sıhhi bir şekilde Cumhuriyet vatandaşlarının istifadesine konması saadetine eriyoruz.

Yüksek bilgileriniz dahilindedir ki âlimler su hayattır ve hayatın dörtte üçü sudur. diyorlar. Yalnız dünyada belli olan dinler değil, Atalar dininde bile su mukaddes tanınmış ve bir mabut addedilmişti. Atalarımız suyu abihayat, maileziz diye bir dua gibi anarlardı.

İşte suyun bu kadar yüksek maz-

hariyete ermesine rağmen geçmiş devirlerde devletle maalesef bir su siyaseti yoktu. Halkımız tabiatın kaynaklarında tertemiz bir şekilde bahşettiği suyu, binbir müşevvesatten geçirdikten sonra bir mikrop haliyle olarak içiyordu.

Su, temizleyici hasesaa kadar kirlenmeğe müsteit, hayat bahyedici hasesaa kadar da öictürmeğe münaittir. Diğer devirler, maalesef halka kadar inerek, sıhhat kanunlarının büyük bir ehemmiyetle emrettiği bu hayati zaruretle ve halkın bu derleriyle meşgul olmalıdır.

Cumhuriyet devri, binbir siyasi ceryanların çarpıştığı, nizami âlemin bozulduğu en fena şartlar içinde geçtiği haide yine halka kadar inerek onun sayısız derleriyle uğraştı, onun derlerini benimsedi ve bu kadar muazzam gaileler arasında bu yüksek idealini tahakkuk ettirdi. İşte Cumhuriyetin fazilet ve halk idaresi olduğunu bu eserleriyle görüyor ve ona candan bağlanıyoruz.

Bu gün açmak saadetine kavuştüğümüz Isparta şehrinin içme suyu tesisatının kısa bir tarihçesini arzedeceğim:

Isparta şehir suyu tesisatının projelerine göre esas keşfi (342081) lira (71) kuruştur. 50 - 60 bin liralık mütevazi bir belediye bütçesiyle bu muazzam işe atılmak belki bir divanelik sayılır. Fakat eli, kolü bağı oturmak ta Cumhuriyetin büyük varlığına hürmetsizlik olurdu. Belediye su işini bir gaye, bir ülkü edilemişti. Bu çetin ve ağır işi küçük, küçük hamlelerle başarmağa koyuldu. ve projeden 55 bin liralık kısmını, menhadaki toplama ve bir çok birleştirme havuzlarıyla ber-

ber şehir medhaline kadar olan ve bir kilometreden fazla bulunan beton kısmını kendi malî kudretiyle yapmağa muvaffak oldu.

İşin asıl mühim ve muhtaç paraya taalluk eden Font ana boru kısmı ile her biri 17 çar bin liraya malolan beşer yüz tonluk büyük depolara sıra gelmişti. Sağlık Vakâletinden yardım istendi, imkân bulunamadı.

İşte tam bu sırada Cumhuriyetin kudretli eli imadada yetiştı. Kurulan belediyeler bankası, belediyeler imar hey'eti bu derdin devası oldu. Yapılan ilk istikvazla bugün projenin ilâve keşifleriyle beraber 70 bin lirayı bulan ve en mühim kısmı olan font ana boru ile depolar kısmı ikmal edildi. Halkımız da temiz ve sıhhi bir suya kavuştu.

Geçen yıl yine bu sayeban altında ilk temel taşıı koyduğumuz bu eser bir taş ve kum yağını idi. Cumhuriyetin feyizli ve yaratıcı eliyle bu enkaz şahlandı. Önümüze yepyeni ve tertemiz bir eser olarak çıktı. İşte bu eser yukarıda arzettiğim gayenin ve ruhun mahsulüdür.

Su tesisatının asıl şehir içine dağılacak (34560) lira 35 kuruş keşif bütüklü ikisei büyük ve mühim kısmı da ihale edilmiştir. Önümüzdeki ilk baharda bu kısım da yapılmaya başlanacaktır.

Netice şudur: (342981) lira 71 kuruş keşifli su projesinin bugüne kadar emanet suretiyle belediyeye, iki ihale ve ilâve yoluyla müteahhitçe 375381 lira 71 kuruşluk kısmının, yani umum tesisatın beşde dördünün inşası tahakkuk etmiştir. Esas projeden 68600 liralık bir kısım inşaat kalıyor ki bunu da tahakkuk ettirmek beledi-

Atamızın ölümünün yıldönümü

Aziz hatırasını ebediyete kadar kalplerimizde taşıyacağımız Atamızın meneviyete göçüşü üzerinden tam bir sene geçti.

Sevgili Atatürk İkinci teşrinin onuncu günü saat dokuzu beş geçe aramızdan ayrılmıştı. Onun manevî huzurunda saygı ile eğilir bu vesile ile onun büyük halefi Millî Şefimiz İsmet İnönüye devamlı afiyetler dileriz.

Atatürkün ölümü dolayısıyla geçen sene Ordu vilâyetinin aydın ve ateşli gençlerinden diğ doktoru Yekta Karamustafa tarafından yazılan ve Ordu Halkevi tarafından tabedilen «Ecel Utansın» başlıklı meşiyeyi de karilerimize aynen sunuyoruz.

.. ÜN ..

EBEDİ ŞEFİN HAYATI ve HİZMETLERİ HAKKINDA ORTAKUL
TARİH ÖĞRETMENİ KEMAL AKSÖN'ÜN HALKEVİNDE
SÖYLEĞİĞİ HİTABE

Muhterem vatandaşlar, aziz İspartalıları!

Suluk ve uçuk benizlerinize bakıyorum, görüyorum, ki varlığını saran sonsuz bir yeis ummanı içinde boğuluyor, bir teessür hâlesi içinde eziliyorsunuz. Her şey, bütün duygularınız; hepinizde düğümlenmiş, ruhunuzda kementlenmiş..

yenin ilk hedefi ve gayesidir.

Memlekette görülen bir çok imar, tezyin, elektrik, harita ve imar plâni, şimendifer, fabrikalar gibi su işi de Cümhuriyetin büyük varlığından hız aldı ve başarıldı.

Cumburiyetin saymakla tükenmiyecek olan bu büyük mazhariyet ve muvaffakiyetlerini sayarken onun büyük yaratıcılarına minnet ve şükranlarımızı saygı ve tazimlerimizi sunarım.

Memleket işlerinde daima cesaret ve muvaffakiyetle ilerleyen ve bu işe ön ayak olan büyüklerimizi de candan kutlular, atalarımızın ağzından (Su gibi aziz olsunlar) der, hepinizi saygı ile selâmlarım.

Hakkı Dereli

Solgun yüzünüzde, titreşen dudaklarınızda ve nihayet kirpiklerinizin altında donuklaşan iki göz damlasında; onun tek ifadesi ve tek manâsı var!..

Ya ben, ya zavallı ben!.. İşbâ haline gelmiş elem ve ızdırap hamulesinin, kalpleri yakan bir azap ve heyecan deryasının ilk teranesini aksettirmek bedbahthğında bulunuyorum!..

Veyl o kara talie, o kabbar ecele, ki beni sonunda hahtsızlığın en acısı, en zehirlisile karşılaştırdı!..

Hayır, böyle söylemek niçin, bu bezeyan neye?..

Biz hugün, buraya neye biriktik, dökülüp saçılmıya, dolup hoşalmıya değil mi?...

Tam bir yıl önce bir sonbahar akşamı idi, ki güzel Boğaziçini, bütün İstanbulu, hayır, bütün Türkiye ufuklarını derin bir melâl sarmıştı.

Güneş fersizleşmiş, boğaz susmuş, tabiat susmuştu... Arasına homurdıyan boğaz akıntısı; Dolmabahçenin önünde sessiz bir vazihitiram alıyordu, rahatsız etmiyeyim diye korkuyordu sanki!.. Büyük Ata, milletin gözbebeği, öz babası Ata; hastaydı çünkü..

O, Harp yerlerinin muzaffer Kumanı, hahtsızlıkların yenilmez kah-

ramanı; şimdi ölümle pençeleşiyor, ölümü yenmiye uğraşıyordu.

"Ya istiklâl, ya ölüm!.. derken; ölü mü öldürmüş, istiklâli kurtarmıştı ol!..

Ya şimdi, ölümü yenebilecekmiydi? İşte hütün dimağları burkuliyan istifham!..

Ya, her verdiğini geri alan zalim tabiat!..

Onu tatmin, onu ikna mümkünmiydi?..

Ona bütün bir gençlik, bütün bir nesil, diyet olmak istiyordu. Fakat ne mümkün!.. Yapıcı olduğu kadar, yıkıcı tabiat; kanununu -gaddar bir ifrit gibi- yerine getirmeye çabalıyordu. .

Salı günü akşamı, saat 8,30.. Koma başlıyordu.. Son bir yaşama hıncıyla, gözlerini açtı ve yavaşca "saat kaç!.. diye sordu ve sustu, sustu!..

Bu son hitabda bence; gençliğe müteveccih, engin bir manâ saklıydı.. Öyleyse cevabını da Türk gençliğine ve Türk maşerî vicdanına bırakalım; ondan bekliyelim!..

Bu, sonu gelmeyen sükût; tam 38 saat, 35 dakika sonra sona ermiş ve ağır dönen yelkovan ibresi 9,5 i gösterirken; Büyük Adam ve eşsiz kabra manın deniz mavisî gözleri, etrafına son bir nigâhı tahassür atfettikten sonra, yumulmuştu ..

Dolmabahçenin büyük salonunu kaphyan ölüm sükûtu; gene oradan başlıyan ve birdenbire Türk ufuklarına yayılan bıçkırıklarla bozulmuştu...

Hepimiz, bütün millet ağlıyorduk, ağlıyoruz, feryat ediyoruz, bıçkırıyoruz!.. Nasıl ağlamıyalım, nasıl çırpmıyalım, ki gözbebeğimiz Atamız; bir daha dönmiyecek, Dolmabahçenin boğaza bakan pençeresinden artık bir güneş doğmıyacak, ilâhkadar güzel,

penbe yüzü gülmiyecek, her gül kadar kuvvetli, şiiir kadar tatlı sesi, bir daha duyulmıyacak!..

* * *

Saygıdeğer arkadaşlar!

Şimdi büyük Atanın hayatını ve ve muhtelif safahatını hep birlikte gözden geçirelim:

Çocuk Atatürk; 1881 yılında keres-te tüccarı Ali Rıza Efendinin Selânikteki mütevazî evinde bir erkek çocuk dünyaya gelmişti. Nevzada Mustafa adını verdiler. İlk peşin ilâhilerle mahalle mektebine, oradan Şemsi Efendi İlmektebine verildi.

Küçük yaşta babasının ölmesiyle başsız kalan aile, dayısının köydeki evine göçmüştü. Çocuğun köyde mektepsiz ve âvare yaşayışı, pek haklı olarak, muhterem annesini telâşe düşürdü. ve bu düşünce ile küçük Mustafayı Selâniğe, teyzesinin yanına gönderdiler. Evvelâ Selânik Mülkî, sonra da Askerî Rüşdisine giren Mustafa; orada Kemal mahlâsını da aldı. Ve Mustafa Kemal, üç yıl sonra Manastır Askerî Üdadisine, müteakiben de İstanbul Harbiyesine girdi. 1901 de Piyade Mülâzımı, 1904 de Erkânıharp Yüzbaşısı çıktı.

Asker Atatürk; Harbiye ve Erkânıharbiye sınıflarında edebiyatla uğraşan vatan ve milliyet duygularını bihakkın benimsiyen Mustafa Kemal; ateşli ve radikal bir inkılâpçı olmuştu. En koyu istibdadın dillere kilit vordduğu bir devirde yetişen Yüzbaşı Mustafa Kemal, Suriyeye sürüldü. Orada vatan duygularını tenmiye edecek geniş ve elverişli bir muhit buldu. Bir yıl sonra vatan ve hürriyet cemiyetini kurdu. 1907 de kolağalığı rütbesiyle Selânik 3 üncü Ordusuna nakletmiye ve kurduğu Fir-

kayı kadrosu içine alan İttihat ve Terakki Cemiyeti ile çalışmaya başladı. Bu hummak faaliyeti yâkını 25 Aralıkta 1908 ikinci meşrutiyatın lâzına mecbur etti. Bundan sonra hayatını askerliğe vakfeden kolağası Mustafa Kemal Bey; Hareket Ordusunda, Erhânkarebiyat Umumiyede, nihayet Trabzusta bilfiel harp sahasında çalıştı ve Birboğ oldu.

Balkan harbinin son günlerinde Mısır, cenubî Avrupa ve Romanya yoluyla İstanbula gelen vatanperver Mustafa Kemal bey; Çanakkale boğazı mürettep kuvvetler Harekât Şubesi Reisliğinde bulundu ve boğazın istikbalde uğraması muhtemel taarruzuna karşı müdafaa şartlarını tetkik ve tesbite imkân buldu. Sonra da Sofya atagemi-literliğine tayin edildi. Umumî harbin ilk yılında Sofyada kaymakambğa terfi etti.

Vatanın her bucağını harp korkusu ve ölüm kasırgası titretirken; vatan için ölüme susamış bir kumandan, siyasi hayatta, Büro işlerinde çalışabilir miydi hiç?.. Başkumandanlıktan faal bir vazife isteyen kaymakam Mustafa Kemal Bey, mevbum bir Fırkanın Kumandanlığına tayin edildi ve bir ay içinde 19 uncu Fırkayı teşkil ve harbe hazır bir hale ifrağa muvaffak oldu.

Kumandan Atatük; evvelâ Mayos mintakası Kumandanı iken, Sonradan Fırkasıyla Bigalı köyüne, kasten, çektirilmişti. Fakat 25 nisan 1919 da arıburnuna yapılan ihraç harekâtına dayanamıyan, içinden çıkan vatanî duygulara mukavemet edemiyen Mustafa Kemal Bey; insiyativi ile Arıburnuna yetişerek taarruza geçti ve düşman Ordusunu sahilde mahladı ve 19 mayıs 1915 de Miralaylığa terfi edildi.

6,7 ağustos 1915 de 100000 kişilik Lort

Kiçner Ordusunun yandan ihracını karıştıran Mustafa Kemal bey 8,9 ağustos günleri, Sovla limanı istikametinde, Çanakkale ve Koca çimertepede Kiçner Ordusunu mukabil taarruzlarıyla mağlup etti ve Türk Milletinin makûs talihini yandı.

Bir hata mermi parçasını bereket versin, saatinde isabet ettiren kadiri Mutlak; Dâhi kumandan; Türk Milletine bağışlamıştı.

Kafkas cephesi Kumandanlığına tayin edilen Anafartalar kahramanı Miralay Mustafa Kemal Bey; Diyarbakırda Miralivalığa terfi etti.

İkinci ordu, Hicaz kuvayı Seferiye, Tinci Ordu ve nihayet Yıldırım Orduları Grup kumandanı olan Mustafa Kemal Paşa 30 / birinci teşrin / 1918 Mondoros mütarekesi üzerine İstanbula döndü.

İstanbulda Saray ve Hükûmetle yakından temas eden Mustafa Kemal paşa; vatanın yuvarlanmakta olduğu girdabın fecaatini sezdi ve uğruna canını feda etmekten çekinmediği öz vatanına, sevgili milletine son vazife ve şükran borcunu ödemek üzere; Anadoluya geçmiyi ve bilfiel vatan mukadderatıyla alakadar olmıya karar vermişti. Bunun için de Saltanat Hükûmetini şüpheye düşürmemek lâzımdı. Hemen bir vesile icat etti:

Karadeniz kıyılarındaki çınarlık Pontos eşiyasını tedip etmek üzere 3 üncü ordu müfettişliğiyle 15 mayıs 1919 da İstanbuldan ayrılıyordu.

O gün kendisini teşyi eden Babîali vezirlerine: "celâdet gösteriniz,, diyen Dâhi kumandan; ruhunda meknûz sırrı, açığa vurmuş demektî. Fakat karşıındaki gafiller, bu nükteden hiç bir şey sezinsememişlerdi.

Halâskâr Atatürk;

19/mayıs/1919 günü, Türkiye'nin kurtuluş mücadelesini tarihî bir başlangıçtır. Erzurum ve Sivas kongrelerini toplayan ve saltanat Paşalığından istifade eden Mustafa Kemal; tam bir insanlık güvendiği asil milletimizin silâli hamasetine dayanarak bir ferdî millet aklıyla milli hareketlere girişti. 23 nisan 1920 de Ankara Büyük Millet Meclisi Hükümetini kurdu.

Başkomandan Atatürk;

Birinci ve ikinci İnönü zaferlerini kazandıktan sonra 5 ağustos 1921 de Meclis kararıyla Başkomandan seçilen Mustafa Kemal Paşa; 23 ağustos - 13 eylül Sakarya meydan muharebesini de muvaffakiyetle başardı.

Muzaffer Başkomandana büyük bir kadirşinaslık gösteren Türkiye Büyük Millet Meclisi; 13 eylül 1921 de müşîr rütbesini ve Gazi ünvanını tevcih etti.

Gazi Başkomandan 30 ağustos 1922 Dumlupınar zaferinden sonra herhalde kat'i neticesini elde etmiş ve anavatanı istilâci düşman kuvvetlerinden tamamen arıtmıştı.

Saltanatın ilgasıyla 1 İkinci teşrin 1922 de düşman diyarına kaçan son Osmanlı sultanı bir düşman gemisiyle anavatanı terk ederek İncirlik'te be-ratını ilân ederken; 1923 yılı birinci teşrininde Cumhuriyet ilân ve Gazi Başkomanda, İttifakla, Cumhuriyeti İsti-hap olundu.

Devlet Reisi; ve İnkılâpçı Atatürk;
3/mart/1924 den itibaren ilk İnkılâpçı Teokratik Devlet Lâik bir devlet hâline, Aile nizamı; asrî bir Cumhuriyet temeli şeklinde istihale etti. Şüphesiz İnkılâpçı tarikat ve şeyhlikler ügâ ve müddetler arası saat ve takvimi kabul ettirdi.

17/şubat/1925 dan 1930 yılına kadar hepimizin bildiği gibi Adli İnkılâp-çılık, mevzelerdeki devleşmeye başladık-çımız İnkılâpçı İktisadî ve Mali İnkılâpçılık, Hukukî, Siyasî, İmar ve Na-tiye İnkılâpçı, Şehadet ve İçtimai Müavenet İnkılâplarına İnkılâp ve Nüfus sayımı İnkılâpı takip etti. Ve netice olarak mo-dernize edilmiş heybetli ve kahraman Türk Ocağında yapılan asrî şehadet; asriyara eğilimimiz olacak ve hiç bir milletin İnkılâp tarihinde, asr'atte, eş-i-ne teceddüf edilemeyecek, muazzam başarılarıdır.

Bunların arasında Harici Siyaset ve İnkılâpımız da aynı yoldan yürünerek, gene onun dehşet önünde, mütevali muvaffakiyetler elde edilmiştir.

Misal olarak; Devlet ve Siyaset iş-lerinde Lozan, Kars, 1926 Ankara muahedelerini, Balkan İttihadını, Sada-bât paktını, Afyonlu muhavelenemesini, Hatay Türk - Fransız anlaşmasını sa-yabileceğimiz gibi; İktisadî sahada da Devlet Demiryollarını, Devlet Bankası ve diğer birçok Bankaları, Şeker fab-rikalarını, Basma ve dokuma kombi-anelerini, yünü kumaş fabrikalarını ve Karabük Demir fabrikalarını Müessesesi-letini hâlisaten saymak icap eder.

Hele bunlar arasında yepyeni ve modern Ankaranın Anadolu yaylasının en çorak bir yerinde doğuşu; Türkün nefesi yapmaya muktedir olduğunu müceddiyetle iddia eden, hadde bakımından, taktik ve taktiklerle yâdedilince, başlı başına muazzam bir hadisedir. Niçin mi öyle olurdu?

Her şeyin birer İnkılâpçı olduğundan dolayı Ankaranın, 13 yıllık Cüm-huriyet tarihinde şu İnkılâpçı parçasına, sonra da vatan dışındaki bütün teza-hütlere insafıyla bir defa bakmak ve

ECEL UTANSIN

Yekta Karamustafa

On, ikinciteşrin rüzgârı sordum,
Atam hasta, fakat ölmez diyorlardı.
Dedi: -Atam öldü- inanmıyordum.
Eyvah olan olmuş ecel utansın.

Onyedi milyonun kanlı yaşları,
Sel gibi akarken ecel utansın
Yauk bağırları, bükük başları,
Görsün de o uâmert ecel utansın.

Yas zehrini içtik biz damla damla,
Gündüzün farkı yok, gündü akşamla.
Tanyeri kararmış mâtemle, gamla,
Bir Türklük ağlıyor ecel utansın.

Elemle sararmış, benizler uçuk,
Hicranla çağlıyor, hep çökük çocuk

Fakîrde yansen var, yürekler burkuluk
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

Gözüler acılı gözler bulanı, k,
Onyedi milyonun kalpleri yauk,
Bağuzlar kurumuş nefes tikanık
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

Mavi gök çatlasın, yıldırım insin,
Ulu Türk geliyor taurı sevinsin.
Cibani yas bağlasın, kara giyinsin
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

Bırakın yıkılsın dünya tutuşsun,
Yüce dağlar erisin, denizler coşsun
Ey hayat ne kadar, ne kadar boşsun
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

ayna karşısında durmakta, 15 yıldan
evvelki fotoğrafinize bir saniye gül-
meder göz gezdirmeli; sanırım ki da-
vamı isbate kâfidir.

İşte bütün bu saygıdeğerim; yaratıcı
bir kudretin, emsalsiz bir dehşetin
eserleridir. o eserler'ki bu günd e,
yarın da, ta haşredeki, yaşayacaktır. O
eserler, ki her dem tszeliğini, velûdi-
yetini, Dünya batana kadar koruyaca-
ktır.

Eser yaşar da; insan yaşamaz mı
hiç?... Halikın mânevî ve mâ'nevîliği
değil midir? Eseri yaşatmak, insanı,
yaşatmak; ümmetin işidir. Ölümlere
bunları bozmadan, değıştirmeden ko-
rumak, bizlere düşen en, kudret bir
vazifedir.

Arkadaşları onun Ebedî Prinsiple-
rini bir gün eğer bozarsan, vatanın
saadetini, bir zerre olsun, yitirirsin;

Atatürk o zaman ölür. çünkü o, bir
insan değil, bir idealdir. İdeale ulaş-
mamak da ızdırap ve felâketlerin en
müthişidir.

" Benim mânevî vücudum bir gün
elbet toprak olacaktır, fakat Türkiye
Cumhuriyeti Halebet payidar kalacak-
tır „ deyən Büyük Atanın ölmez sözü;
bu ideal uğurunda Türk Milletiaden
işlenen azamî sadâketin, en belîğ ifa-
desi değil midir ?

Bu söz Atanın en habîbîliğinde
dâimî olarak kalacaktır. B.z, bütün
dünya bu sözün gözetilmesini, aspekte arka-
daşlık ve işbirliği etmesinde, tek kalp
gibi, birleşmiş bulunuyoruz. Amacına
erdiği gününe, durmadan koşuyoruz,
bu şüphesiz ki, bu parçaların gibi, uğur-
luğumuz. Vatanımız bu, Hedefimiz birdir.
Vatanız aynı mânevîlik uyu..

Ağla anam ağla yan kardeşim yan.
Gökleri beyendi kahraman Atan,
Hıçkar, dövün, çağın sel gibi boşan
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

Ecel nasıl ele almayım seni,
Nasıl yerden yere çalmayım seni
Nasıl gayy lara salmayım seni,
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

Her sabah saçını güneş tarardı,
Bakışı alevdi, ufkü yarardı.
O tunç çehre, nasıl soldu sarardı.
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın,
O gülerken yurdun gönlü gülerdi,
Bizi okşar, sever, mesut ederdi,
Ezelden Türklüğe doğan Önderdi.
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

Canımız verirdik bir tek sözüyle,
Övünür gezerdik eşsiz öziyle,
Ona hiç doymadık dünya göziyle,
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

Emriyle bir anda şimşek olurduk,
Yekpare kalp gibi çarpar, solurduk,
İstiklâl dersini ondan okurduk,
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

Yurda adamıştı canını o er,
Nura gark olurdu bastığı her yer,
Ölür mü Türklüğü yaratan Önder?
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

Kararan talii oydu ak eden,
Oydu; Ölgün ruhu bir kaynak eden,
Oydu Türk yurdunu kuran, halk eden.
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

Yurt ondan alırdı ışığı, hızı,
Onunla parlardı Merih yıldızı,
Türke lâyıkmıydı bu derin sızı?
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın,

Parlardı gün gibi altın başıyla,
Yurt ona kurbandı dağı taşıyla,
Kalple ürpertirdi sert bakışıyla,
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

Ecel nasıl kıydı dinç Atamıza,
Nasıl pençe attı o kor nabıza,
Şimdi içimizden kan sıza sıza
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

Nasıl avunuruz biz sensin ATAM.
Bülbüller öter mi güneşsiz ATAM.
Şimdi toprak kuru çimensiz ATAM.
Bir Türklük ağlıyor, ecel utansın.

"Uyu ey Atilâ uyan Teoman.
Uyan Fatih, Yavuz, uyan Süleyman.
Geliyor eğilin ünlü kahraman.
Geliyor saf oluu Türkü kurtaran
Biz onu kaybettik ecel utansın.,,"

"Yaramsız onulmaz, yaramız derin,
Bir tesellisi var ancak kederin,
Ey kahraman Türkler elele verin.
ATA kalpte yaşar ecel utansın.,,"

Sen ölmedin ATAM kalplerde yerin,
Cihan durdukça var büyük eserin,
Manevî varlığın nuru Türklerin,
Türklük ebedîdir, ecel utansın.

Her Türk bir Atadır cihau bilmeli.
Bu birlik önünde o eğilmeli,
Yurdda hıçkırıklar hep kesilmeli,
ATATÜRK Yaşıyor ecel ntansın.

Sönmedi ne güneş, ne yıldızımız,
Aad içtik hep birden oğul, kızımız,
Yükselme yolunda durmaz hızımız,
ATATÜRK ruhlarda daima varsın,
Meş'alen yanıyor, ecel utansın.

Aiti ok, armağan altı meş'ale
Verdik bu uğurda bizler el ele,
Türkiye bir bütün, sarsılmaz kale,
ATATÜRK ruhlarda daima varsın,
Meş'ale yanıyor ecel utansın.

Mukaddes ruhunla dolan yurdunu,
Güvenle seyreyle, yılmaz ordunu,
Yurduna nezretti, Türk vücudunu,
ATATÜRK ruhlarda daima varsın,
Meş'alen yanıyor, ecel utansın.

Gönen Eğitimci Yetiştirme Kursu

ŞEVKET AYDIN

Gönen; Isparta'ya 24 kilometre uzaklıkta ve Isparta'nın Kuzey batısında üzeri senenin hemen her mevsiminde karlarla örtülü " Davraz,, dağıyla karşı karşıya 2000 nüfuslu şirin bir köydür. Bu köy; arkasını çamlık bir dağa yaslamış ve tatlı bir sathı mail üzerine serpilmiş, temiz havası, güzel suyu, bol güneşi ve uyanık halkı ile ileride sayılan köylerimizdendir. Kendisinin müsait vasıfları taşıması, tam teşkilâtli yatılı bir okula malik bulunması şehre işlek bir yolla bağlı olması " Eğitimci Yetiştirme kursu,, nun burada açılmasına imkân verdi. Bu güzel köy; kavuştuğu bu mazhariyetle derhal çehresini değiştirdi ve kısa bir zamanda maddî ve ictimai bünyesinde vukuz gelen tahavvüllerle ileri bir kasaba imtiyazını almış bulundu. Filhakika köyün ilk vaziyetini görenlerle

bugünkü istihaleyi takip edenlerin duydukları hayret ve inşirahın derecesi Cümhuriyetin kudretli yapıcılığı karşısında ne büyük iman miyarıdır.

Kurs; 100 mevcutlu kadrosıyla 15 Nisanda faaliyete geçti. Bu kültür yuvasında 100 tane Türk köylüsü bidayeten kendilerini makinenin mihaniği kudretine teslim ettiler işlendiler yavaş yavaş makineyi idare edecek bir hale geldiler ve manivelânın kuvvet kolunu teşkil eylediler. 7 ay bu kabiliyetleri gizli kalmış, işlenmemiş gençleri birer kabiliyet ve kıymet haline koydu. İlk feyzi ve ilk kudreti kışladan almış olan bu gençler kursta Şeflerin ve öğretmenlerin daimî takip ve mürakabesi ile hilgilerini artırdılar, duygularını değiştirdiler, nazari ve ameli mümâreselerle olgunlaştılar. Bu gençler kursta her birisi bir öğretme-

Manevi huzurun ününde cihan
Huşu'la eğildi ulu kahraman
Kalplere nakşoldu ölmez hatıran
ATATÜRK ruhlarda daima varsın,
Meş'alen yanıyor, ecel utansın.

Andımız yaşatmak kutsal ölkünü,
Bize tek teselli İsmet İnönü,
Onunla dindirdik yurdun hüznünü,
ATATÜRK ruhlarda daima varsın,
Meş'alen yanıyor, ecel utansın.

İnönü savaşın, sulhün eridir,
Ona bel bağladık bugün yeridir,
Onun demir ağılar alın teridir,
ATATÜRK ruhlarda daima varsın,
Meş'alen yanıyor, ecel utansın.

Şimdi etrafında çelik çemberiz,
Ölkümüz ngrunda hep seferberiz,
Başbuğsun arkanda bir emirberiz,
ATAMIN yoldaşı yavuz İnönü,
Dindirdi varlığın yurdun hüznünü.

Nur parlar saçının tel tel akında,
Yerin var tarihin zafer tākında,
Seni tanıyoruz sulhta, akında,
ATAMIN yoldaşı Yavuz İnönü,
Dindirdi varlığın yurdun hüznünü.

ATAM yaramızı deşmeğe gidik,
Diz çöküp nurunu içmeğe geldik,
Özünden baş eğip geçmeğe geldik,
ATATÜRK ruhlarda daima varsın,
Meş'alen yanıyor, ecel utansın.

nin idaresinde orijinal adlarla anılan guruplara ayrılmışlardı. (Gül, Çiçek, Arı, Davraz, Akın, Güneş, Menderes, Yeşilova) guruplar her gün metodlu bir şekilde derslerini görüyor, ayrıca kursun işlerini yapıyorlardı. Kurs iş prensiplerine uygun faaliyet yapan okulların üstünde bir örnek teşkil ediyordu. Eğitimci namzetleri; burada kafalarını işlediler, ellerini kollarını işlettiler, hassalarını işlettiler. Bozkırı birer meşcere ve mezrea haline getirdiler. Köyün sevimli sinesine kara bir perde gibi gerilmiş, haşyet veren mezarlığı tarla haline ve müteakiben de sebze bahçesine çevirdiler. Ektiler. Ektiler, biçtiler, ağaç yetiştirdiler, aşı yaptılar ve mahsullerini de aldılar. Yine bu gençler kursa Kümes, Fenni ahır, arı-kovanları, Süthane, Fırın, Voleybol yeri ve köylünün toplanmasına ve temsilcilere mahsus güzel bir kantin de hediye ettiler. Asil Türk milletinin yüksek karakterini ve insanî meziyetlerini resimde de görüldüğü veçhile her birisinin alanında ve tabiatında doya doya seyrettiğimiz bu yurtdaşlar köyün ictimai hayatında ne güzel birer varlık oldular. Verdikleri müsamere-leri ilk günlerde ürkerek ancak uzaklardan seyreden köylüler ve köy kadınları gittikçe ne kadar münisleştiler, ne kadar sokuldular. Ve ne büyük bir tehalükle koştular. Fikrin ve bilginin girdiği yerde inkılâbın suhalet ve sür'atle yürüdüğüne, ne kadar müşkülli hal, yolsuz ve yersiz ana-neleri hedmettiğine burada da hergün birkaç misalle şahit olduk.

Kursa geldikleri ilk günlerde en ufak bir maksadı bile ifadede sıkıntı çeken bu gençler kurstan ayrılacakları günlerde düzgün ifade ve makul

fikirlerle birbirlerini ders tatbikatında ne güzel tenkit ediyorlardı: Dersler bitmişti. Yetik okulun birinci sınıf çocuklarına her guruptan bir genç sıra ile ve tatbikat mahiyetinde ders vermekte idiler. Bu derslerden bir kaçında bulundum. Sınıfta benim gibi bir kaç müşahid arkadaş da vardı. Ders veren gencin mensup olduğu gurup da sınıfta yer almış, kalem defter ellerinde dersi takip ediyorlardı. Ciddiyetle ve itizama ve iki taraflı faaliyet halinde ders devam etti. Evvelden hazırlanmış plân tatbik olundu. ve saatinde bitti. Şimdi sıra kretiklere gelmişti. Not alamları isimlerini yazdırdılar bunlardan birisi şöyle diyordu.

Ders başlamadan mevzu ve maksat hakkında bir girizgâh yapılmalı idi. Çocukları derse alıştırmak için giriş safhasını iyi ayarlamak lâzımdır. Bir diğeri:

Eğitmen zengin bir materyalle derse girdi. Fakat bunların hepisinden istifade edemedi. Binaenaleyh her gün tedarik edeceği ve üzerinde işleyebileceği kadar vesait bulundurmamak kâfidir. Diyor ve mübalâğadan içtinabı tavsiye ediyordu.

Bir diğeri:

Vesait üzerinde meşgul olunurken fazla zaman kaybediliyordu. Bir diğeri şive hatalarına temas ediyor, başka birisi de dersin iyi bir icmalle neticeye bağlatılmasını tavsiye ediyordu. Kretikleri müteakip evvelâ gurup öğretmeni, sonra da grup şefi mütalâalarını söyleyerek direktiflerini vererek eğitimcileri tenvir ediyorlardı. Bir öğretmenin de aşağı yukarı sınıfında görüldüğümüz faaliyet buna mümasil bir faaliyettir. Ve bu ilerleme vicdana huzur veren yeni bir hamlenin ne hoş

akisleridir. Kurstaki faaliyet devresinin sonuna yaklaştığı için eğitimci tabur halinde Isparta'ya da ziyaret ettiler. Kendilerini istasyonda istikbal eden şehir ve Maarif müessesileri, yerlimallar pazarından tedarik edilen yerli kumaştan elbiselerini lâbis bu gençlerin irfan ordusuna terütaze bir inan ve güvenle katılan bu vicdani temiz yurddaşların istasyon caddesindeki geçişlerini iftiharla seyrettiler.

Eğitmenler; şehirdeki okullarda, fabrika ve müesseselerde tetkiklerini yaptıktan sonra Atalarının heykeline çelenk koymağı ve Ataya verdikleri sözleri tekrarlamayı ve imanlarını tazelemeyi de ihmal etmediler. Atanın anıdı önünde bunlardan bir genç; duygularını sadé ve içten kelimelerle haykırıyor, memlekete karşı olan borçlarını ödemek için biç bir fedakârlıktan çekinmeyeceklerini, icabında memleketin şeref ve emniyeti uğruna seve seve canlarını da vereceklerini söyleyordu.

Eğitmenlerin şerefine Halkevinde öğretmenler bir çay ziyafeti tertip ettiler. İki sınıf birbirlerine güvendiklerini karşılıklı sözlerle teyit eylediler. Akşam yine Halkevi sahnesinde öğretmenleriyle beraber kendilerinin hazırladıkları (köy sosyetesini) ve (Ayar Hamza) namındaki piyesleri temsil ederek alkışlandılar. Temsilden evvel eğitimcilerden bir genç metnini synen aşağıya geçirdiğim çok alkışlanmış söylevini verdi:

“Sayın büyüklerim;

Davras'ın zümrüt eteklerindeki gülyurduna bakau Gönen köyünde geçen altı aylık kurs hayatımızda sevimli Isparta ile tanışmak fırsatını kazanmak için bu günü işle çektik. Ara-

nızda bulunduğumuz şu anlar da bize gösterilen sevgi ile duyduğumuz heyecanları anlatamama. Bütân büyüklüğümüzün ve bütân bir memleketin bizlere gösterdiği ilginin önemini biliyoruz. Bunun tek manasını ebedî şefimiz yüce Atamızın Türk çocuklarına emanet ettiği Cümhuriyet hükümetinin hemen yarın omuzlarımıza yükleteceği yükün şerefinde olduğu kadar ağırlığında arıyoruz. Eğitimci olacağız. Köy eğitimci. Bu kelimenin taşıdığı önemi yedi yaşımdan şu saatimize gelinceye kadar geçen her zamanımızda gördük ve tartıp görüyoruz. Yarınımızın suluk ve yeşillik ovaları önünde aşılmaz, dik ve sarp dağları sıralanmıştır. Bizi bu belâlı dağların arkasında tabiattan zulüm görmüş, sultanların işkencelerine uğramış yurddaşlarımız bekliyorlar. Onlara nefes alma hakkını götüreceğiz.

Medeniyet rüzgârlarının esmediği yurt köşelerinde sıhhatları bozuk yurddaşlarımız var. Onlara sağlık götüreceğiz. Eski devrin yadigarı gözü açıkaların, mütegalibelerin; şeytan zekâlarıyla aldattıkları kızıl güneşin bağında yarın çarıkla elde ettikleri mahsulleri ellerinden çarpılanlar var. Onlara akıl götüreceğiz Tefecileri, mürabahacıları kovalamağa gideceğiz. Yıllarca katmerleşen koyu bilgisizlikler içinde hareketsiz, hayecansız bemsarilerimiz yarının medeniyetine bayraktarlık yapacak Türk yavruları var. Onlara Cümhuriyetin yeni bilgilerini götüreceğiz. Vazifemiz bundan dolayı şerefli ve bunun için ağırdır. Eski zamandaki mucizelere inanan saflar olsaydık Türk köyünün bükümüş belâni doğrultacak bir elin kayıptan gele-

BÜYÜK ÖĞÜLÜ SÜLEYMAN EFENDİ

II

ŞEFİK SEREN

Çocukluğumuzun garip bir duygu dengesizliği vardı. Bu menâsaz arzularımıza bile marifet olan kimselerden kolayca kötülecekler mümkün olduğunu ancak bu duygu dengesizliğinde buluruz. Hele içinde bir de menfaatin sihirli büyüsi gizlese.

Yine aynı duygu dengesizliğiyle olacak ki henüz her şeyi iyice tartamayan düşüncemin darlığında ilk zamanlar onu bulduğundan başka bir ruh ve kalıpta yaratmıştım. Daima kendini kendi rahatını seven herbin, insafsız battâ müstebit ve haksız bir gururun güllünc aristokrati.

İtiraf edeyim ki bugün bu bulduğundan aynı yaşantı beni yanıltmanın verdiği haklı bir utançla baraklanıyor, sonsuz bir azabın arzuluğunda en büyük insan günahını işlediği gibi

bulunuyorum. Yalnız bilmiyerek işlenen bir günahın affettirici sebeplerin de yok değil. Her şeyi anlamaya başladığım gün o müstebit insanın benliğine karşılık bazı kereler kıskançlığım övününde övünüle dövüle bütün hayatımı hayatına aydayabilmenin tatlı rüyalarıyla avunmuşumdur.

O daima kendi kendinin insanımıydı? Eminim ki hayır! İnsafsız mıydı? Asla. Müstebit ve.. Hiç bir zaman böyle olmadı, olamazdı da! Fakat nedense küçükliğümdenberi hürriyete alışkın ruhum onun tıpkı bir saatin akrep ve yalkovanı gibi muntazam tiktaklarla işleyen yaşama dünyasının banahtıcı havasında kendimi değişmiş bulur isyan istekleriyle aczime kavuşmayı bir gıda bildirdim. Bunun içindir ki herkesin bulunmaya can attığı onun

ceğini düşünürdük. Buna inaanmıyoruz. Tarihimize bakuk. Asya ortalarında doğan Atalarımız bugün medeniyetin ön safında bulduklarını iddia eden milletlere öğretmeninük yapmışlar. Bizler yine o, yoktan ordular meydana getiren, çelik zihni ordulara teras çeviren Türk milletinin öğullarıyız. Biz bu yapıcılığı, bu yaratıcılığı ve Türk köyünü kalkanına gıcısını açlarına vermiyacağız. Nefretimize inancımız var. Kendimize güveniyoruz. Gözetiniz yeter bilginiz az mı?

Hayatın her dakikası, Cumhuriyetin derin bilgi manbaları bize öğrenilecek bilgiyi vermekte çok çok olu-

cak ve bizler bunu içmekte çok mahir olacağız. Yarın başarımın gülleriyle alacağımızı süsleyeceğiz. Bize bugünleri yaşatan Ebedî Şefik Atamızı, kahraman başbuğumuz İsmail'i ve büyüklerimizi bu mücahede münasebetiyle de saygı ile anmayı borç bilir, yüce alâkalarınıza candan teşekkür ederiz.,,

Pürvüzbir ifade ve ahenk ile arkadaşlarımıza tercüman olan bu genç kendisi gibi edeli daha şimdiden binleri geçen bu gençler köy davasının ne emniyet verici ve itimat telkin edici rehber ve alendandırılar.

olan yerlerden kaçar, hayatı sık sık tekrarladığı "her şeyin faidesi kaidesindedir," düsturunda bulan kalıplaşmış bir insanın bana en yakın biri olsa da hazmedemediğim hendese dünyasına karışmaktan âdeta ürkerdim. Diyebilirim ki hayata gözlerini açtığı andan başlayarak başka âlemlere geçtiği ana kadar bu bir kaç kelimenin şekillendirdiği cümleyi telâhî bir dua gibi dudaklarından bırakmayan ihtiyar Böceoğlu biraz da bu hayat düsturuyla bizim ve bir memleketin mahi olmuştur.

Yatağını yapmış, uslu fakat bulanık değil, nehirler gibi temiz bir hayat akışında hep aynı sıcaklık, hep aynı dürüstlükle en müşkül anlarda bile kendini hâlâsa götürebilmenin sırlarına ermiş kaç mes'ut sayabiliriz. Onu 82 yıllık ömründe daima her şeyden elini çekmiş bir ihtiyar olarak değil 25 yılını yeni doldurmuş daima genç biri olarak tanıdım. Sanki yıllar sadece fâni vücudunu ağır ağır ihtiyarlatıyor, fâni olmıyan bilgi ve düşüncesini gençleştiriyordu. Onun içindir ki son günlerini bugünün inkılâp ışıkları altında derin kuvvetli farklarla geçiren bu ihtiyar genç medreseyi yıkıp mektebi kuran inkılâbın tek adamına bir ilâh inancıyla inanıyor ve her inkılâba bizim kadar hattâ bizden daha şuurlu heyecanlarla karışabiliyordu. İçten tanıdığı köyün ve köylüsün sırtından âşâr yükünün kaldırıldığı güne sevinci bu ihtiyarı o kadar çocuklandırmıştı ki sevinçte hudutsuzluğun ne olduğunu o zaman daha iyi anlamıştım.

Hiç unutmam şapka inkılâbı henüz hazırlık devresinde idi ve zannedirim bayramlardan birinin geçtiği aylara tesadüf ediyordu. Yıllardır aynı oda

ve aynı koltuğa oturup hayram ziyaretlerine gelenlere yalnız şapka ve şapkaya tazlûk eden şeylerden bahsetmiş nereden bulup çıkardığını bir türlü bilemediğim hikâyelerle şapka ile müslümanlığın ayrılığına değil yakınlığına en koyu softaları dahi inandırmıştı. Ve yine bir gün elinden hiç bırakmadığı beyaz şemsiyesi başta, şapka ile onu çarşıya inerken görenler içlerinden olsun Böceoğlu gâvur olmuş diyemediklerine eminim. Harf inkılâbı bir çok kimseleri yeniden âlim yapmış fakat bazıları gibi bu mükemmel insanı da bir anda cahilleştirivermişti.

Artık onun bütün bütün köşesine çekilir saatlerinin çoğunu abret dünyasına ayıracağını sanıyordum. Hiç te böyle olmadı. Günlerce biriktirdiği gazeteleri en ehemmiyetsiz satırlarına kadar hana okutmak isteginden ölüncüye dek kurtulamadı. Bazan gösterdiğim okuma isteksizliklerine kızarıp yeni harfleri öğrenmek için aldığı cins cins alfabelere sarıldığı da olurdu. Yazıkki artık ağır ağır çöken vücudu şifasız bir hastalığın, çekici yatağına mağlûp oluyor. Günlerce sade düşünen bir insandan başka hiç bir varlık bu vücudu harekete getiremiyordu. Ölümden çok korkardı. Bu korkuyla olacak ki 75 yıldır dudaklarından düşmiyen sigarayı doktorunun tavsiyesiyle birdenbire bırakmıştı. Yanında falan ölmüş, filân ağır hastaymış diye konuşmak suçların en büyüğüydü. Yakınlarından bir doğum haberi getirene, kürkünü cebinden hiç eksilmiyen çeyreklerden birkaçını müjde verirdi.

Dışarıya bazen aylarca çıkmadığı halde kitaplarla dolu pençeresinin önüne oturur, kendisile konuşmaya ge-

lenlere en yeni haberleri yine o verirdi. Yarınlar için yüreğinde rahatlamış bir inanış vardı. "Bir gün gelecek çok iyi günler göreceğiz. Zira her şeyin faidesi kaidesindedir, dünküler yaptıktan sonra düşünürlerdi, bugünküler düşündükten sonra yapıyorlar.", diye inkılâbın çeşitli tablolarını kendine has bir ustalıkla çizmeye başladımı, sıkıcı bir dinleme usancı duymak imkansızdı. Dünün genç hafızının, dünün saray mebusunun bugünün ateşli münevveri oluvermesine şaşar, çok defalar bir şüpbe ile duygularımı bulandırırdım. Araba ve türkü şüphesi. Fakat o hiç bir zaman bindiği arabanın türküsünü söylememiştiki şimdi söylesin.

Biz torunları hemen hemen onun hakikî adını bilmezdik. Aramızdaki ismi sadece "Efendi dede," idi. Efendiliği nereden geliyordu? Bir zamanlar bunu köy ağası, şehir asılzadeliği gibi ünvan sanırdım. Ve yine onu haksız bir gururun gülünç aristokrati görüşüm de bu sanışın yaramazlığıydı. Sonraları bu efendiliğin hiç te sandığım manâda olmadığını anladım. Yollarda temiz geyimli efendiden tutunuzda, perişan düşkün süprüntü amelesine kadar Böcoğluna selâm verenlerin gördüğü karşılık aynıydı. Zaten halkla halk gibi konuşmayı, halktan biri olduğu için çok iyi bilirdi.

İtiraf edeyim ki Böcoğlu Süleyman Efendi yalnız bu insan vasıflarıyla bizim ve bir memleketin malı olmuş de-

ğildir. Her şeyden önce o bir ilim bir fikir adamı, yenilmez bir idealin gönüllü işçisiydi. Birçok gazete ve mecmualarda yazdığı yazılarını hiç te zamanının tanınmış yazıcılarından ekşiği yoktu. Eğer kendini bir kıya şehrin dörtdivarı arasına hapsetmiş bulunmasaydı, ilim ve fikir adamları kervanında pek verimli olmasada onun da ismi bulunurdu. Fakat o zaman biz bir idealim gönüllü işçisi Böcoğlu Süleyman Efendiyi kaybederdik. Evet hence Böcoğlu Süleyman Efendinin ne fikir adamlığı, ne mebusluğu, ne şusu ne busu en kuvvetli bir cephesidir. Onun en kuvvetli cephesi, bütün bir ömür içinde çöreklenmiş bir idealin tek kahramanı oluşudur.

Son günlerindeki yazılarını matbaaya vermeden önce kendisiyle birlikte ben yeni barflere çevirirdim. Ve fırsat buldukça memleket mevzuuna dair konuşmalar da yapardık. Hemen her konuşmamız da birazda onu heyecanlandırmak için "bir şehrin dörtdivarı arasında bütün istidat ve kabiliyetini öldürmenin acısını bugünkü yokluk değilse de ona yakın bir hayatın içinde mutlak bir pişmanlıkla çektiğini," söyler, ışık ve ümit yüklü yarınlar dururken bugünü tercihinin sebeplerini sorardım. Aldığım cevaplar beni o kadar zavallı düşürürdü ki mağlûp olmanın verdiği acıla bu büyük insanın eşsizliğine inana inana ezilirdim. Onun güvendiği ve sevdiği iki şeyi vardı. Kendisi ve doğup büyüdüğü şehir. Hattâ birincisi ikinciden sonra gelirdi. Genç-

liğinin en verimli yıllarında önüne açılan sayısız varlık kapılarına yüzünü çevirmiyerek, doğup büyüdüğü yurtda kaybolmanın ferağıti onun içindeki isteklerin en yenilmeziydi. Bir balık nasıl denizinden ayrılınca ölmü kendisinde bulursa Böcoğlu Süleyman Efendi de doğup büyüdüğü yurtdan ayrılınca ebediyete kavuşacağına allaha inanır gibi inanırdı. Son zamanlarda bu hastalığı daha da şiddetlenmişti. Hattâ yalnız kendisinin değil haşkarlarının da, yakınlarının da aynı hastalıkla malûliyetini candan isterdi. Torunlarından en büyüğünün yüksek tahsile devam vakti gelince, yüksek tahsilin değerini bilmediği için değil, erken kanatlanmış yavruların bir daha yuvaya dönmemeleri korkusuyla müthiş bir okumuş düşmanı oluvermişti. Hele ardından diğer bir torununun daha aynı yola düşürmesi onu o kadar şaşırtmıştı ki "ölüm param," diye ayırıp bir kıyıya koyduğu beş on kuruşu bu torununa vererek ocağını yakmak şartıyla tüccar yapmağa kalkmıştı. Yazık ki ağır ağır ölümün kendine çektiği vücudu mücadelelerinin hepsinde de onu mağlûp çıkardı. Ölümünden yarım saat önceydi. Bir yolculuğun bütün yorgunluklarını - tabii unutarak ona koşmuştum. Günlerdenberi gülümsemediği söylenen yüzünde bir ışık vardı. Günlerdenberi konuşamıyan dudaklarından mırıltılar duyuldu. Bu mırıltıları anlayabilmek için biraz daha yaklaştım. Ve "nasıl olduğunu," sordum. Gözlerinde birikmiş bir sevincin ver-

diği kuvvetle "geldin mi?" diyebilirdi. Sonra gözlerini içinde 82 yılının belki yarısından fazlasını geçirdiği odasının köşesini dolduran kütüphane raflarındaki kitaplarına çevirdi. Yarı inik perdenin arasından akşamın alaca kızzılığı odayı doldurmuştu. Her zaman yerinde duran Kütahya çinisi yazı takımının yanına uzanmış kameş kalemlerine, hâlâ muntazam kesilmiş ve toplu duran beyaz kâğıtlarına dolu dolu baktı. Gözlerinin ucunda biriken bir ıslaklık küçük damlalar halinde yüzünün kırışıklarında yuvarlanmaya başladı. Odayı sevdiklerinin hıçkırıkları sarmak üzereydi ki, dudaklarından son kelime döküldü. Isparta... O bütün hayatında mağlûbiyetlerin acısını, saadetlerinin sevincini yalnız bu isimde bulmuştu. Bu isim onun dudaklarından dökülen son kelimeyi şahadet oldu.

Yıllarca kalemiyle kafasıyla, vücudile memlekete olan borçlarını kat kat ödeyen, memlekete gülen, memlekete ağlayan bu mükemmel insanın bizden uzak kalan kabrini olsun ziyaret için Ispartaya geldiğim yakın günlerde bir acı içimde genişledi. Hayatında en affedilmez bir günahı işlemiş biri olmanın zavallılığıyla kendi kendimden keçtim. Gezdiğim dolaştığım تنها sokaklarda, bir ölü evi sessizliğiyle uyuyan pazarlarda gördüğüm durgunluk bu kaçıışı daha şiddetlendirdi. Doğup büyüdüğü yurtdan bu günlerini dünden gören ve içlenen ihtiyar Böcoğlunun sayısı ne olur tek olmasaydı!

HALK EDEBİYATI

(MANİ)LER

Toplayan: Nuri Katircioğlu

Ç

Çiçek ekdim çemene
Gidip geldim yemene
Sormuşlar nişanlı kim
Dedim ben im size ne.

Çiçekler açılacak
Her yana saçılacak
Nikâhım kıydığı gün
Karabahtım açılacak.

D

Dama çıktım yürüdüm
Altın beşik örüdüm
Tanrım devlet vermiş
Samur kürkür sürüdüm.

Dağlar başı kaya
Seni sorarım aya
Gül benzim sarardı
Günleri saya saya.

Deniz dibi saz olur
Gül açılır yaz olur.
Ben yarime gül demem
Gülün ömrü az olur.

Deniz dibi derindir.
Yazın içi serindir
Emrin başüstüne
Hepisine allah kerimdir.

Dertlerim katar oldu
Ayrılık yeter oldu
Beş yılın adı var
Ölümden beter oldu.

Denizler engin olur.
Yoldaşın dengin olur

Komşu kızı alan
Evlenir zengin olur.

E

Elma atdım nar geldi
Gözüm önüne yar geldi
Hem öpdüm hem kokladım
Sarı benzime kan geldi

El elden üstün
Üzmekmidir kasdın.
Niçin gelmedin dedim.
Acıp bunamı küsdün?

Tekne üstünde elek
Dönsün çarkıfelek
Benimde bir yarım var
dünyada huri melek.

Entarisi al taraklı
Garip gönlüm pek meraklı
Yardan haber gelmez oldu
Bu hasret pek firaklı

Entarisi biçim biçim
Ölüyorum senin için
Eğil bir şeftali ver
Güzel başın için.

Entarisi pul telliden
Güve düştü giymeden
Bu ayrılık yakışır mı
Başbaşa değmeden

F

Furun ardında furun
Ağalar geri durun.
Nazlı yarım geliyor

Altına iskemle kurun

G

Keten gömlek dizdek
Gel gidelim bizedek
Sarılalım yatahım
İlkbahardan güzedek.

Gyesun canfesden
Yeni çıktım kafesden
Sana gönül veren
Kaçıyorum herkesten

Gidin kuşlar gidin
Nazlı yare selâm edin
Eğer yarım uykudaysa
uykusunu tamam edin.

Gündüzü var gecenin
Kaymağı var sivricenin
Ömrü uzarınış derler.
Abuhayat içeni.

Güvercinim uçdu damdan
Perdeyi kaldır camdan
Çek hançeri vur sineme
Ben usandım bu candan

Güvercinin uyur mu?
Dokunsam uyanır mı,
Sen orada ben burada
Buna can dayanır mı?

Güvercinim tekin tekin
Salıverdim elimdekin
Bel bağladım tanrıya
Şükür, verdi gönlümdekin

Güvercinim avlanır mı
Siyah perçem sallanır mı
Bizim bağa yar gelmiş
Sevmeden yolların mı?

Güvercinim uçarmı sını
Kara, deniz geçermisin
Sende, bencileyin:
Aşk şarabın içermisin?

Güvercinim vçuverdi.
Kanadını açiverdi
Ah çapkın yarım
Öpdüde kaçiverdi.

H

Hak dedim: açıldı
İnci, mercan saçıldı
Müjde edin anasına
Kızın bahtı açıldı.

Halka halka dumanlar
Arif olanlar anlar
Meğer cennetlik olmuş
Yarı ile yatanlar.

Hamamları var dört köşeli
İçi mermer döşeli
Yandım ah kül odum
ben bu aşka düşeli.

İ

İluğuzun dağları yıldız
Senmi geliyon baldız?
Sen gitte aban gelsin
Çıldırıyorum yalnız.

İpek aldım arşına
Bürgü yapsın başına
Dayanamazken aşkına
Yine çıktı karşıma.

Ebrişimden kesesi
Hanaylıktan gelir sesi
Netdimde gücendirdim
Ah ciğerimin köşesi.

İğdecikte meyva çıkar
Evleri hep kıra bakar
Isparta güzellerinden
İsan nasıl tez bıkar.

İncim var dizi ile
Kim görmüş gözü ile
Vallahi ayrılamam canım
düşmanların sözü ile.

İpliğim olam olam
Yar seni nerde bulam?
Yüzbin asker içinde
Hilâl kaşından bilem.

Isparta güzeli
Görünce oldum deli
Başka yere gidemem
Ben bu diyarı gezeli.

K

Kalem yürür yazamaz
Çapa vardır kazamaz.
Kaderdeki yazıyı
Hiç kimseler bozamaz.

Kalem yürür kaşıüstüne
Yağmur yağar taşüstüne
Emreyle sen meleğim
Hepisi canbaşıüstüne.

Kalemiz eniş eniş
Çevrem dolu yemiş
Yolladım yar yememiş.
Kendi gelsin demiş.

Kara karınca olayım
Çiçeklere konayım
Gelip geçen yolcudan
Ben yarimi sorayım.

Karıncalar yavaş yürür
Yürür ayağın sürür
Şu gözlerim rüyada
Her gece seni görür.

Karada kayık olmaz
Ayransız yayık olmaz
Seni görünce gönül
mestolur ayık olmaz.

Kar çıktı dizime
Dolanda gel izime
İki elin kandaysa
Görün bir yol gözüme

Kar yağar saçaklara
savrulur alçaklara
Analar neler doğurmuş
sığmıyor kucaklar.

Kara saçın örgüsü
derindendir sevgisi
Ben arayıp bulmazdım
buda allah vergisi.

Kara gözün kara kaşın
nemutlu devletli başı
Şükredelim tanrıya
Sinerli olsun aşın...

Kahve pişdiği yerde
Pişip taşıdığı yerde
Güzel çirkin aranmaz
Gönül düşüğü yerde..

Kahve yemenden gelir
Bülbül çimenden gelir
Aktopuk beyaz gerdan
hergün hamamdan gelir

Kerşıda kestane dağı
Altında ayazma bağı
Görenler maşaallah desin
kimin var böyle yari..

Karanfil ekermisin?
Balmısın şekermisin?
Sende bencileyin
Gizli sevda çekermisin?

FASSAL MUSTAFA

SAIT DEMİRDAL

Uluborlunun yetiştirdiği nadide ve zulme karşı haykaran kabiliyetlerinden birisi de Fassal Mustafayı sayın Üncülere takdim edelim:

Fassal Uluborlunun nüfus kütüğünde (Tahtapazar mahallesinde eski 12 numaralı hanede 1258 doğumlu Paçacı oğullarından Mustafa oğlu hallaç Mustafa) diye kayıtlıdır.

Mustafa, Uluborlunun yerlisi olup işiyle gücüyle meşğul, fakir bir kimse idi. Memleket mütegalibelerinin şerrine uğramış ve nüfus kaleminin resmî kayıtlarına nazaran 1288 rumî tarihinde Aydın taraflarına gitmiş, daha doğrusu kaçmıştır. Mustafa Aydın taraflarında birkaç seneler köy köy, kasaba kasaba dolaşmış ve sonra Nazillinin pazar mahallesindeki 448 numaralı hanesine naklimekân ederek Uluborludan irtibatını kesmiştir. Fassal mustafa, ilk tahsilinden sonra Taşmedresede biraz arabca derslere devam etmiş, fakirlik dolâısıyla tekмили nüsah edemeden ayrılmıştır.

Mustafanın evvelâ keçeciliğe, sonra da hallaçlığa intisap ettiğini fakat işini önüne katamıyarak ömrü zaruret içinde sona erdiğini görüyoruz.

Fassal Mustafa şairdir del.. Kendisine ait bazı eserler dinlemişsek de manzumede adı geçmediğinden ona aidiyeti tesbit edilemedi. Şairin ele geçen şiirinin delâleti ve onu iyi tanıyanların anladışlarına göre şair, serbest, korkusuz ve çok söyleyicilerden, şen tabiatlı, gamutalmaz, uzun boylu bir halk şairidir. İstibdat hükümetinden baştan niha-

yete kadar müştekidir. Mumaileyhi ata ocağından kaçırın istikdat ağalarının cenderesidir. Şair onlara haklı olarak sataşıyor, inkisar ediyor.

Şairin Aydın taraflarına kaçmasını, şiirlerinden başka ihtiyarlardan da dinleyelim:

— Uluborluda Müezzin oğlu adlı mütegalibeden bir komşusu bulunuyor. Komşusu, kendisine münasip olan şairin evinden bir odasını mükerreren istiyor, alamıyor. O zamanın âdetlerinden olan sallana [1] adıyla Mustafanın vermeyeceği bir salgın salınıyor. Şair vermiyor. Hatır için zamanın zaptiyesi vasıtasıyla hapse tıklıyor. Mustafanın hisını, akrabası tarafından rica, minnet kazandırmak şartıyla hapisten kurtarılıyor. Mustafa Aydın taraflarına kaçıyor. Birkaç sene Aydının muhtelif yerlerinde hallaçlık, keçecilik edip nihayet Nazilliyeye yerleşiyor. Nazillide evvelâ bir kızı, sonra da oğlu ve karısı ölüyor. Şair, uzun müddet bekâr yaşadıkdan ve yokluğun her türlü acılarını tattıktan sonra 1303 senesinin ilkbaharında hayata gözlerini yumarak ebedî ve rahat uykusuna dahıyor.

Fassal Mustafa aklına esen her sözü serbest ve korkusuzca söylemekle tanınmıştı. Bundan dolayıdır ki kendisine Fassal lakabı verilmiştir. Fassal, Uluborlu ve havalisinde beşboğaz, lüzumlu lüzumsuz söz söyleyen, geveze manâlarına gelir ki şairin bu lakap, pervasızca

[1] Sallana, istibdat ağlarının keyfi tarhettikleri geliği güzel vergidir. İhtiyarlar, bu kelimenin manâsını çok iyi biliyorlar. (Sallane, salgın, salmak) sözleri aynı kelime silâsindedir.

söylemesinden ötürü verilmiştir. Fassalın söze başladığı zaman yanındakilerin meclisi terkettiği ifade edilmektedir.

Ne yazık ki Fassalın hür düşüncelerini, zulme karşı isyankâr sesini tam coşkun ve verimli bir çağında memleketini terketmiş bulunduğundan işitemiyoruz.

Ele geçen manzumenin mefhumuna ve vezninin akışına bakılırsa Fassal Mustafa, nazımda acemi değildir. Bu zatın, bu minnetsiz adamın daha çok kıymetli ve muhtelif mevzularda eserlerine rastlamak mümkündür. Çok teessüf olunur ki onu ancak Uluborludan bir kişi tanıyabiliyor. [2] Sözleri yalnız bir kişinin hafızasında ve bir tek cönkte yaşamaktadır.

Şair Fassal Mustafa hakkında sonradan yerleştiği Nazillideki Uluborlulu hemşehrilerden yapılan tahkikattan da müsbet bir netice elde edilemedi. Çok muhtemeldir ki şairiu birçok yazıları Uluborluda ve Nazillide bulunacaktır ve bulunmalıdır.

Biz çok kısa olmasına rağmen Fassalın Uluborludan kaçmasını ve müstebitlere karşı ilençlerini gösteren bir şiirini dercetmekle şimdilik sözü keseceğiz:

*Sallanaçt sopsın almış eline
Kaldırır kaldırır vurur belime (3)
Peşin paralarımı verdin elime
Yandım hey ağalar sallana elinden*

*Evime bir zaman dikdiler gözü
Sallanaçt, muhtar, mezinin sözü.
Evimi vermedim çevirdi yüzü
Yandım hey ağalar sallana elinden
Ciğerim tizerdi mezin zalimden (4)
Hiç anlamazdı benim halimden
Salardı salgıntı kendi dilinden
Yandım hey ağalar sallana elinden*

*Yollarda önümü kestiriverdi
Caniler eline kısdıriverdi
Zabtiye kelpine gösteriverdi.
Yandım hey ağalar sallana elinden
Muhtarın kafası dibekden kalın*

*Ağalar sollanayı halınca salın
İşte ben gidiyorum Çü... mü alın.
Yandım hey ağalar sallana elinden*

*Kısmadım sözümü yeri gelince
Düşünmem yarını söylerim niçe
Öldürdü beni çektiğim işkence
Ocağım söntüyor sallana elinden*

*Sevmedim ömrümde yalan demedim
Utanmaz alçağa aman demedim.
Efendim demedim, boyun eğmedim
Kaçdım hey ağalar sallana elinden*

*Ağadan, paşadan çekilen ahi
Kimse bilmez ben bilirim vallahi
Öksüzle, dulların cümle günahı
Başta padişaha sallanane elinden*

*Geymedim ömrümde deliksiz gömlek
Yemedim katıktı el kadar ekmek (5)
Benden de dilençi padişah demek
Yandım hey ağalar sallana elinden*

*Halifenin allah defterin dürsün
Fakır, fukaraya ettiğin bulsun
Bir zaman gelsin saçını yolsun
Yandım hey ağalar sallana elinden*

*Borluda Mezirin elinden şaştım.
Nihayet kurtulup Aydına kaçdım.
Oraya varınca bağrımı açtım
kurtuldum ağalar sallana elinden*

*Dilerim mevlâdan ocağı sönsün
Benden beter olsun ahbablar görsün
Yedi soyunun hep kiblesi dönsün
Duğulsın yuvası saalana elinden*

*Mustafa iken adım, Fassal dediler
Ne çıktı ağzımdan maval dediler
Ayet okudumsa masal dediler
Yandım hey ağalar sallana elinden*

Fassalın, elimize geçen manzumelelerinden biri de (Borlu bağlarına sekip giden bir kız) ile (Kuyubaşı) denilen namazgâh hakkında söylediği şiiri vardır. Bunları da Ün sayfalarında sayın Üncülere sunacağız.

[2] Fassalın iyi tanıyan 80 yaşlarında hâlâ sağ bulunan Tabak oğlu Ahmet efendidir. Tabak oğlu 1300 rumî yıllarında Nazillide kahvecilik ederken Fassalın tanışmış ve bu manzumenin bir kısmını şairin ağzından ezberlemiştir.

[3] Halk şairlerince (Elîne, Belime) kelimelerinin kafiye yapılması su götürür.

[4] Bu mısradaki (Tizerdi) kelimesi aynı kopye edildi.

[5] Şairin bir dilim ekmek yerine, elkadar ekmek ekmek tabirini kullanması Uluborlunun şimdiki olduğu gibi o zaman da yufka denilen kâğıt gibi taze yapılmış ekmek yediklerine işaret olan geraktır.

ATALAR SÖZÜ

Toplayan : Nuri Katircioğlu

K

Kaşığıyla aş verip sapıyla göz çıkarır.
Kavuk ayağa Mes başa bakar.
Kavurga karın doyurmaz.
Kaypakla pazarlık olmaz.
Kazanırsan dos kazan, düşmanı kimoİsa kazanır.
Kazanın görünürü var görünmezi var.
Kaza; dur geliyorum demez.
Keçinin yemediği ot başını ağrıtır.
Keçinin sevmediği ot öuünde biter
Kedi ete yetişemezse bugün orucum dermiş.
Kedi kışına bakarda yaram var dermiş.
Kedi ile harara girilmez.
Kedi ile tavşan tutulmaz.
Kedi eniğini yiyeceği zaman: (Sıçana benziyor) dermiş.
Kedinin seğırtceği samanlığa kadar.
Keyf kılığa bakmaz.
Kel öğünür, uyuz döğünür.
Kel örtünür, uyuz sürtünür.
Kel: köseden yardım olmaz.
Kele yıkandın mı demişler: tarandım bile demiş.
Kem söz kem akça sahibinindir.
Kemliğe mertlik olmaz.
Kendi düşen ağlamaz iki gözden olur.
Kendi güzele kırk günde doyulur; huyu güzele kırk yılda doyulmaz.
Kendi gözündeki mertteği görmezde elin gözündeki çöpü görür.

Kendi parmağıyla kendini ölç.
Kendini bilmeyen çuhadar yılda iki çakşır eskidir.
Kendine istemediğini ele yom kurma.
Kendinden büyükle itişme.
Kendinden büyükle ortak olma.
Kendinden büyükle alış veriş etme.
Kendinden kuvvetli olanla ne güleş, ne dalaş.
Keskin bıçak sapını kesmez.
Keskin akıl keramete kış atdırır.
(Hüseyin Katircioğlu)
Keskin sirke küpüne zararlıdır. (Sirkesi keskin olanın küpü sırlı gerek).
Kesmez bıçak ele şerşem; iş bilmeyen avrat dile şerşem.
Kim kimi öğütledi, Hacı Mustafa sayıkladı.
Kim yüdü, kim taradı, bak muhabbet kime yaradı.
Kim istemez hamur yağursun, uzun günler un eler.
Kimi anasını sever kimi kızını.
Kimi yağından yeyemez kimi yavanından
Kimine Tavşan yarar kimine Kurt.
Kimsenin ayıbını söyleme, yerin kulağı var.
Kimse ayranım ekşi demez.
Kimse südüm siyah demez.
Kişi anadan uryan doğar.
kişi doğduğu yerde değil doyduğu yerde.

Kişi ekdiğini biçer. (Arpa eken buğday biçmez).

Kişi ettiğinden utanır.

Kişi ettiğini bulur.

Kişi menedikliğine tebelleş olur.

Kişi ne ederse kendine eder.

Kişi sevdiğineyenilir.

Kişi zadeyi almak güç geçinmek kolaydır.

(Zübeyde Katırcoğlu)

Kişinin çektiği dili belâsıdır.

Kıratın yanında duran ya tüğünden ya huyundan kapar.

Kırk yıl ölet olmuş yine vadesi yeten ölmüş.

Kırkların birinden kan almışlar kırkından da kan akmış.

Kırılan kap yerini doldurmaz.

Kısacık karının bildiğini, kese torbanın aldığı değmi insan bilemez.

Kışın ekmezsiz, yazın gömleksiz yola çıkma.

Kışın günün kuyusu, yağmurlu günün uykusu.

Kışın yazına, rosbunun nazına inanılmaz.

Kıyısını gör bezini al, anasını gör kızını al.

Kız anadan öğrenir sofraya düzmesini,

Oğul babadan öğrenir oda gezmesini

Kız anasını inek danasını bilir.

Kız yeren cennet yüzü görmez.

Kızı olan tez kocar.

Kızıl tez solar. (Al renkli şatafath şeyler çabuk solar, ömrü az olur.)

Koca olsunda bu gece olsun.

Koca olsunda, isterse boyu cüce olsun.

Koca Kutuyu Allah eksik etmesin.

Koca ekmeği meydan ekmeği, oğul ekmeği zindan ekmeği.

Kocana göre bağla başını, harcına göre pişir aşını.

Kocamış tilki faktan korkmaz.

Kocamışın oğlu kızı olmaz.

Kokmuş ete tuz kâr etmez, anlamayana söz kâr etmez.

Kolu kırık işlemiş, gönlü kırık işleyememiş.

Komşu kızı almak, kalaylı kapdan su içmek.

Konmadan göçülmez.

Komşu komşunun dumanına muhtaçtır.

Komşu komşudan huy kapar.

Konuk umduğunu yemez bulduğunu yer.

Kopacak kiriş sesinden bellidir.

Korku dağları bekler.

Korkulu düşün sonu hayırdır.

Korkunun ölüme faydası yoktur.

Koşan yetişir.

Küheylân at, çul içinde bellidir.

Köpek sürtünmekle etek kesilmez.

Köpek ekme yediği kapıyı bilir.

Köpek artığıyla aslan beslenmez.

Köpeğin sesi göğe yükselmez.

Köpek takyeyi neyleyecek, tingilterken düşürür.

Köpeği an, çomağı eline al.

Köpeksiz köye kurt iner.

Köpeksiz köy bulmuş da çomaksız gezer.

Kör: güzelliğine değil gözsüzlüğüne ağlar.

Kör, görmez sezer, sağır duymaz ya-kışdırır.

Kör körü bulur, su çukuru.

Köre elvandan bahsedilmez.

Körüü arzusu bir göz, iki olursa ne söz.

Köşek deveye uymazsa, deve köşeye uyar.

Kötüden iyi doğmaz.

Kötüden iyilik umulmaz.

Kötü söyleme eşine, ağı katar aşına.

Kul azmayınca hak yazmaz.

Kul bunalmayınca hızır yetişmez.

Kul olan her şeye boyun eğer.

Kulunum demekle kul olmaz kişi.

Küp küpe değince küp adama düm der.

Kuru gayret çarık eskitir.

Kurt bulduğunu kuş ile, kuş bulduğunu ağaç başında yer.

Kurt kulağından tutulmaz.

Kurt tüyünü değiştirir huyunu değiştirmez.

Nesriyatı idare eden: ISPARTA HALKEVİ

Mes'ul Müdür: RIZA UYSAL.

Basıldığı yer: ISPARTA BASIMEVİ

ÜN

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

Türkiyedeki Zelzele Felâketi

ŞEVKET AYDIN

10 İkinci Teşrin 1938 Perşembe günü Türkiyede manevî bir zelzele ve hakikî bir inhidam olmuş, kendisini güneşten bir parça saydığımız sevgili "Atamız" yerini değiştirmekle yalnız Türkiyenin değil bütün cihanın nizamı bozulmuştu. Bu ağır ve vakitsiz sadmenin altında burkulan kalplerimiz henüz ecısını dindirmeden, telâfisi nakabil bu kayıbımız için akıttığımız yaşlar kurumadan vatanşümöl ikinci bir felâketle tekrar karşıya geldik. Tabii felâketlerin en mühliki ve en amansûzu olan zelzele; 26 / 27 İkinci kanun 1939 gecesi yani tatlı hatıralarla ve saadet getireceği ümidleriyle kendisini beklediğimiz yeni yılın arefesinde bütün bu güzel hülyaları yıkan büyük bir facia halinde yurdumuzun bir

çok vilâyetlerini sarstı, yıktı ve birer harabeye çevirdi.

İnsan gücünün yetmediği ve hiç bir mani tedbirine malik olmadığımız ve yapacağı kötülüğü saniyelere sığdırabilen bu afet; yalnız maddî tahribatıyla kalmadı. Yurdun masum ve temiz sakinlerinden birçoklarını da tatlı uykularından alarak ölümün soğuk pençesine attı. Bir çok yavruları öksüz, birçok kadınları dul, bir çok erkekleri yavrusuz bıraktı. Hanumanlar söndürdü. ve büyük bir kütleyi yersiz ve melcesiz bıraktı.

Bu musibet, geceyi, en derin bir uykuya zamanını intihap etmekle de yarattığı büyük korkuyu hevilmâk bir manzaraya çevirdi. Tektonik neve dahil olan bu zelzele gece tam saat ikiyi beş geçe

vukua gelmişti.

Merkezi Erzincan olmak üzere Sivas, Tokat, Amasya, Samsun, Giresun, Ordu, Trabzon, Gümüşhane, Kayseri, Yozgat, Kırşehir, Malatya, Elâzığ vilâyetleri derece derece sarsıntının muhitine girdiler. Erzincan rivayetlere göre 54 saniye içerisinde bir toprak yığını haline gelmiş ve 17 bin nüfuslu bu şirin ve mamur kasaba bir dakikadan az zamanda bir harabezare dönmüştü.

Birinci derecede felâkete uğrayan bu şehirden sonra sırasıyla Tokat, Amasya, Sivas, Giresun, Ordu vilâyetleri de merkez ve mülhakatiyle beraber pek çok hasar gördüler. Hele Erzincan, Erbaa, Reşadiye, Niksar, Suşehri, Zara, Mesudiye, Koylhisar kasabaları tanınmaz ve oturulmaz bir hale geldiler. Büyük kuvvetler ve büyük servetler bir anda mahvoldu gitti.

Zelzelenin sebep olduğu tahribata ve zayiata ait henüz kat'i rakamlarla bir blânço vermeğe imkân bulunamamış olmakla beraber ilk tesbitlerde yıkılan ev sayısının 30 bini ve insan telefâtının da (ölü ve yaralı olarak) 38 bini bulunduğu zikredilmektedir. Bu tabii afetin yarattığı sahne çok müellimdir. Hele bu sahenin dekorunu değiştiren ve hırçınlaştıran kar, tipi, yağmur, fırtına, soğuk ve zulmet bu tabii afetin birer peyki haline gelerek bütün kötülüklerini yaptılar. Öldürücü bu sahenin, çaresiz ve vastsız aktörlerini zavallı yurddaşlarımızı

ölüme sürükleyip durdular.

İşte Atatürk'ün ölümü ile husule gelen manevî zelzele, bir sene bir ay 17 gün sonra hakikîsine yerini terk ederek Türkiîni bir daha büyük bir mateme soktu. Atatürkün ölümü karşısında duyduğumuz büyük kederi " İsmet İnönü,,nün onn istihlâf etmesiyle tahfif etmiştik. Bu ayrılış ve bu inhidam Türkiyede olduğu gibi bütün Dünyada derin akisler vücude getirmiş, büyük ve müşterek kederin etrafında elbirliği ile birleşilmiş bütün milletler ayaklanarak teessürümüze candan iştirak etmişlerdi.

Bu kereki büyük inhidam diğerini ne kadar andırıyor. Yine bütün millet elele, başbaşa, şefi ile beraber seferber halde ve musibetzedelerin peşindedir. En kuvvetlisinden en zayıfına kadar bütün vatanadaşlar hizmette, muavenette yarış etmektedirler. Ve yine bütün dünya millî felâketimiz karşısında ayaklanmış bizimle beraber teessüre düşmüş ve bizimle beraber yardıma koşmuş ve tek bir kalp gibi aynı gaye için çarpmakta bulunmuştur. İşte sahenin ulviliği! İşte bizi daima zinde ve daima ayakta tutacak olan hayatın umdesi; doğruluk, birlik ve beraberlik.

Ey sevgili yurttaş! acın büyüktür. Ziyam büyüktür. Seni candan taziye ederim. Fakat azmin, metanetin ve iraden her güçlüğü yenmeğ kadirdir. Hele başında senin ulu soyundan çelik iradeli, ve biz evlâtları için gayet müşfik " İnönü,,n olduktan sonra korkma!

ISPARTADA KÜLTÜR HARAKETLERİ

Öğretmen: Şükriye Güler

Maarif müdürü Şevket Aydın'ın başkanlığında bütün öğretmenlerin iştirakiyle yapılmakta olan ertiksel toplantılarda görüşülen ve konuşulan mevzulardan bazılarının muhiti ve çocuk velilerini de ilgilendirenleri mevcut olduğundan bunlardan bir kısmını mecmuamızın karilerine ve çocuk velilerine de sunmağı faydalı bulduk. Bu nüshamızda öğretmen Şükriye Gülerin «okullardaki faaliyet prensipleri» ve öğretmen Mehmet Yılmaz Tuzcunun «talebenin okul dışı faaliyeti» mevzularındaki konuşmalarını veriyoruz.

« O N »

OKUL FAALİYETİ

Okullarda iş hayatına uygun bir faaliyet takip edebilmek için gözetilecek prensipler ve istifade edilecek vasıtalar...

Çocuk diye ele aldığımız yaratığın işlenmemiş bir elmas olduğunu söylesem ona lâyık olduğu kıymeti verecek sanatkârın da mürebbî-öğretmen olduğu meydana çıkar... Ereğimiz; işlemek, işletmek, yetiştirmek bugünkü sosyetenin istediği müteharrik, müteşebbis, mütehasıs tam bir adam meydana getirmektir. Diğer bir ifade ile eğitim: İnsan yetiştirmek sanattır. Tam insan; iyiyi düşünebilen, anlayabilen, anlatabilen, cesaret gösteren, başladığını başaran, kendi iradesiyle kendisine yol açan, o istikamette yürüyen değil midir?..

Eğitim: Çocuğu hayata hazırlamak, tabii ve sosyal muhitin şerait ve ihtiyacına intibak ettirmek sanattır. (İnsan cemiyet için, cemiyet vasıtasıyla onun sayesinde insan olur. Cemiyetin kıymeti ne ise vücude getireceği insanın kıymeti de o dur. Nasıl ki amelenin

kıymeti ne ise yaptığı işin kıymeti de o olduğu gibi...)

Arkadaşlar: Hayatta en mühim içtimai meziyetlerden biri işi sevmek ise bir işi sevdirmek, bunu yaptırmak da bize düşüyor mu?..

Bugünkü ilkokulun bir adımı da iş okulu olduğunu ve gayesi de yalnız çocukta bilgi kazandırmak değil has-seleri işleterek, idraki incelterek, düşünceyi ve müşahedeyi inkişaf ettirmek olduğuna göre;

Son Pedagojik idealimizin son ifadesi de; çocukların zibinlerine gözleri ve kulaklarıyla olduğu kadar, belki de daha ziyade bir şey helletmek için o şey'i yapmaları icabettiğini öğreten faal usul değil midir?.

İş ve terbiye mefhumu: İş kelimesinden bir faaliyet, bir ödev veya bir sonuç anlaşılır. İş, en basit mihanikî ve badenî işlerden başlayarak en yüksek zihnî iş kademelerine yükselebilir. Terbiye edici iş mefhumu tetkik edilirken "Gadig," "Kerşenştayner," "Condui," gibi pedegokların birleştikleri bir nokta: (Bir insanın bizzat şekil meydana getirmesi demektir) diyorlar.

"Kerşenştayner'in iş prensiplerine dayanan faal mektep cereyanı,"

Faal mektep hakikat halde eski mektebi kökünden atmış, yepyeni bir temel üzerine yeni bir bina kurmağa çalışmıştır. Evvelâ Almanya'da Kerşenştayner'in ortaya attığı kültürel islâhat hareketi dünyanın her tarafında tat-

bikat sahası bulmuştur..

İş mektebi cereyanı nasıl başladı?

Münih'te ikmal mekteplerinin meslek makteplerine çevrilmesi ve halk mekteplerinin de iş mektebi yolunu tutması ile başladı. Bu islâhat bareketi yalnız muhtelif Alman hükümetlerinin değil, bütün dünya kültürcülerinin bayramını mucip oldu. Onu çekemiyenler, ilkmekteplerdeki atölyeler ve çocuk labratuvarlarıyla alay etmeğe başladılar.

İş mektebinin dayandığı esaslar:

1 — Mektep cemiyet hayatının küçük bir modeli olacak.

2 — İctimai hayatın istekleri küçük cemiyette, yani okulda bizzat yaptırılacak.

3 — Yapılması icabeden işleri çocuklar kendileri meydana koyacak ve yine aralarında kendileri taksim edecekler. (Kendi kendine faaliyet)

a) Teşkilâta başlamazdan evvel bütün çocukların başladıkları işin ciddiyet ve ehemmiyetini idrâk etmiş olmaları esas şartlardandır.

b) Kendi kendini idare prensibini esas ittihaz etmek fakat evvelâ mahdut işlerden başlamak, muvaffak oldukça teşkilâtı genişletmek.

c) Dersaneler: Talebenin yalnız dinlemesine müsait olan şekilden çıkarılarak muhtelif işler için müştereken çalışabilecekleri birer iş odası haline getirilmesi gerektir. Kerşenştayner telâkkisi ile mektebe iş unsurunu, cemiyete lüzumlu ve işe yarar vatandaşlar yetiştirmek gayesinden bareket ederek okulu cemiyetin küçük bir modeli haline koydu. Sonra çocuğun hayatta bir iş yolunu tutması için mektebe iş tedrisatının da girmesi ve işin bütün tedrisat için bir prensip haline gelmesi

lazımdır. Demişti.

Bizde iş hayatına uygun bir tedrisat ancak meşrutiyetle başladı. Ve cumhuriyette gayeye ulaşmak için her bareket gibi bu da sürat kesbetti.

Tamamiyle iş prensiplerine uygun bir faaliyet takip edebilmek için okul binalarının çocuk faaliyetine uygun ve geniş ölçüde iş bölümünü icap ettiren şekilde olması suretiyle grup faaliyetine sevketmekle gayesine ulaşmış olacaktır.

Mamafih biz; tabii imkânsızlık içerisinde yine iş prensiplerini yaşatmağa çalışacağız nasıl?...

1 — Muhit prensibi: Çocuk hayattan tamamen uzak veyahut hayata tamamen yabancı muhitlerde yetiştirilemez. Çocuğu faaliyete getirmek, her şeyi faaliyet sayesinde öğretmek için öyle bir muhit hazırlamak.. Faaliyet esası üzerine kurulan yeni mektepler her manevî gıdayı çiğnemededen zoraki dimağa gönderen değil, bilâkis iyice çiğnendikten sonra hazmı da o nisbette kolaylaşacağı düsturunu ileri sürüyor. Madem ki bir şeyi öğrenmek demek o şey hakkında hiç gizli bir noktanın kalmaması demektir. Amerikalı Sürendayın: öğretme işinin nasıl vuku bulduğunu, barği kaideler tabiiyetinde cereyan ettiğini tetkik edip neticede ortaya koyduğu üç kanunu tekerrihyalım.

1 — İlgî (Hazırol) kanunu.

2 — Eser meydana getirmek kanunu.

3 — İstifade kanunu.

Asıl üzerinde duracağımız ikinci kanun ise de onu meydana getiren hazırlığın ve neticede istifadenin de

o kadar önemli yer aldığı malûm...

Öğretim: Sonradan kazanılan itibatlar beyeti mecmuası olduğuna göre: çocuğun hadise-konu ile ilgisini çekmek öğretmeye karşı hazırlamak şarttır. Bunun için iş prensiplerine dayanan tedris usulünde hâsiu ehemmiyeti çok büyüktür. Eşyanın bizzat kendisini görmek tetkik ve müşahede ettirmek çok kere anlatmaktan daha üstün olduğunu tecrübemiz göstermektedir.

(Herkes bakar. Fakat göremez) darbı meselinden geçerek, eşyanın ve hâdiselerin bizzat müşabedesini: görmek, işitmek ve temas etmek manâsına almamalıdır. Bu manâ, sırasında çok dar ve nakıs olabilir. Ölçmek, takdir etmek, tahmin etmek, kroki ve nümuneler yapmak, bahçede amelî iş görmek, atölyelerde serbest çalışarak bir şeyler meydana getirmek, çiçek ve hayvanlara bakmak, mektebin sıbbî, terbiyevî, içtimâî işlerine candan ve gönülden iştirâk etmek, iyi kitapları sevmek gibi faaliyetler tabii ve hâkikî hâsin mefhumlarındandır. Bu sayılan faaliyetler iş mektebinin âdeta ruhusu teşkil eder.

2 — İş tedrisatını takibeden ve okullarımızda gözden uzak tutulmıyacak diğer bir nokta:

İşlerden neler meydana getirildiği, nasıl çalışıldığı ve çocukların maddeten ve manen neler kazandığı haizi ehemmiyettir.

3 — İş mekteplerinde bizim ananevi manâdaki telâkkimize muhalif olarak usululuk, sükût yoktur. Daimî bir kaynaşma, bir faaliyet iftihar edilecek hallerdendir.

4 — Çocukları manen inkişaf et-

tirmek yalnız öğretmenin isticvabî usuliyle temin edilemez. Çocukların serbest sözleri, serbest sualleri ve arkadaşlarla münakaşaları da fikrî terbiyeye yardımcıdır.

5 — Ölçü ve resim işlerinde mukayeseler yapmak devamlı müşahedeler ve kayıtlarla münhaniler veya diyetgramlar çizmek ve onları izah etmek, resim ve modellerin bakikî eşya ile nisbetini ölçmek, çocukların işlerini ayrı ayrı karşılaştırmak gibi faaliyetler... Yine iş tedrisatı zümresine dahildir.

6 — Tabiatın hoşlanmak ve güzel sanatları, güzel şeyleri sevmek de iş okullarının başlıca isteklerindedir.

7 — Sağlık meselesinde: Hareketler ve oyunlar esastır. Zaten iş okulunda çocuk daimî hareket halindedir. Yalnız bütün hedenî işlerde temiz iş görmek, başladığını bitirmek, çevik ve mahir olmak gibi meziyetleri ihmal etmemek gözetilecek şartlardandır.

8 — İş mektebinin en mühim noktalarından biri de çocuğun sosyal sorununu, vazife ve mesuliyet hissini berne pahasına olursa olsun takviye etmektir. Çocuk, cemiyet için faydalı olan herhangi bir işi seve seve ve tam olarak yapmağa alıştırılmalıdır.

İşbölümü noktai nazarından herkesin işlerinin yekdiğerine bağlı bulunacağı idrâk ettirilmeli, bu suretle çocuğun kendi sayının cemiyet için zarurî ve diğerlerinin çalışması da kendi hayatı için lüzumlu olduğuna kani olmasıdır.

Çocukların işten kaçmaması için en iyi çare: işi yeknesaklıktan kurtarmak, işte değişiklik yaparak alâkayı

temadi ettirmektedir.

Çocuğun sosyal adam şahsiyetini kazanabilmesi için sosyal bir muhit içerisinde bulundurmaya lâzımdır. Demiştim. Bu mubiti okulda yaşatmak, büyük sosyete de zaten bulunan bu organizasyonlarla canlı bir münasebete girişmek ve bunlardan mümkün olanlarını okulda kurmak gerek.

Okulda kurulacak içtimai grupların neler olabileceğini hatırlıyalım:

Talimatnamenin 125 inci maddesinde genişletilen:

1 - Kızılay, 2 - Fakirlere yardım, 3 - Kooperatif. Oyun, yayın (Gazetecilik), sağlık, gezinti, babçivanlık, onör kurulu, müsamere, vesaire..

Şüphesiz bunların yalnız kurulması kâfi değil.. Çocukların bu grup faaliyetine iştirâk etmeleri, gerçek üyeleri olmaları lâzımdır.

Arkadaşlar: İş gruplarının yanında, bunlar kadar bugün okullarımızda önemli bir yer almış olan resim ve iş dersinin gayelerini de kısaca hatırlatmağı yerinde buldum. Tabminen elli sene evveline kadar Avrupa mekteplerinde bile resime ehemmiyet verilmez, talebe bu dersi sevmeyiz, öğretmen bir terbiye vasıtası olarak kullanmazdı. Az zamanda iş mektebi ve meslek terbiyesi gibi iki büyük Pedagojik cereyan sayesinde resim ve iş dersi ereğine ulaştı. Bugün görme faaliyetini mütemediyen tetkik ederek mücerret tasavvurları ve mefhumları izab ve ifade etmek için Tıpkı lisan gibi - bir vasıta değil midir? İlkokul programının da kabul ettiği ana prensiplerden biri faaliyet prensibi:

Faaliyet terbiyesine geçmeden önce faaliyet mefhumunu tetkik edelim:

Faaliyetten ne anlaşılacak gerekir? Bizim terbiyede istenilen faaliyet; başıboş kayıtsız, şartsız bir faaliyet değil, metodik bir faaliyettir. Çocuk dünyanın en faal bir varlığıdır. Durmaz, dinlenmez, kıvılgan, karıştıran, bozar...

Çocuğun bu insiyaki faaliyeti.. Terbiyenin aradığı faaliyet bu değildir. Faaliyet mefhumu sırf psikolojik bir mefhum gibi kaldıkça ve sosyal bir iş kazanmadıkça terbiye için bir prensip olamaz.

Faaliyet terbiyesi: Faaliyet çevresini, faal olmıyan çocuklara dıştan bir örnek olsun diye değil, belki sosyal faaliyetler için bazarlık olsun diye isteyeceğiz. Açık, temiz hava almanın sağlıktaki önemini anlamakla kalmak neye yarar?

Biz bu açık ve temiz havanın kendisini istiyoruz. Şu balde bu mubitleri okulda yaratmak nasıl mümkün?

Okulun bünyesini yukarıda saydığımız maddi ve manevi istihsal gruplarına ayırmanın ne kadar faydeli olduğunu ve olacağını tahmin edemem. Dünkü terbiyenin nihayetsiz mahzuruları yanında kendi kendini idarenin büyük faydalarını düşünürsek metodik çalışmanın gerekliliğini arkadaşlarımızın mesleki düşüncelerine bırakırım.

Bu düşünceden sonra ilkokul programının faaliyet için misal olarak verdiği kümes, arıkovanı, vesaire hayat köşeleri üzerinde duralım. Eğer okul ekonomik istihsal için çalışan sosyal organizasyondan mahrum ise kurulması istenen kümesin, arıkovanının faydası yoktur. Arıkovanı; arıkovanı olsun diye yapılmaz. Arı yetiştirmek ihtiyacını duymıyan bir insan için arıkovanı kapalı bir kutudan başka birşey de-

TALEBENİN OKUL DIŞI FAALİYETİ

Öğretmen: M. Yılmaz Tuzcu

Bana verilen vazife talebe boş zamanlarını nasıl geçirmelidir? Mevzu etrafında konuşmaktır.

Bu bususta 1939 yılında Maarif vekâletinin gönderdiği Broşür esas bahareket yolumuz olacaktır. Müsaade ederseniz onun bu iş hakkındaki emirlerini okuyayım. (Esas madde okunacak)

Muhterem arkadaşlar,

Bir çocuk 24 saatinin en çok 6 saatini okulda geçiriyor. Bundan geri kalan 18 saat vaktini ve en mübim zamanını nasıl geçirmelidirki kendisine, okuluna ve mensup olduğu cemiyete müfit olsun? Bu cidden üzerinde durulacak önemli bir mevzudur.

Yeni terbiyede: Çocuk yok, Çocuklar vardır. Her çocuğun mizacı, kabiliyeti arzu ve temayülleri, zekâsı ayrıdır.

ğildir.

Faaliyette şerait:

1 — Talebenin yapacağı bütün işler onun hergünkü hayatının ihtiyaçlarından alınmış olması,

Yine kendi ihtiyaçları için kullanılması lâzımdır. Bugünkü tedris faaliyeti birinci sınıftan itibaren okullarımızda programların müsaadesi nisbetinde tavukçuluk, arıcılık, sebze ve meyvecilik, çiçekçilik, halıcılık gibi faaliyetlerle ünsiyet peyda ettirmek, hakiki bilgi, hüner kazandırmanın en iyi şeklidir.

Geçen toplantımızda üzerinde dü-

Çocuğu meşgul ederken evvelâ çocuklarımızı tanımak, Hangi yolda yürümek lâzım olduğunu öğretmen kadar ana ve babanın da bilmesi lâzımdır. Bu da aile ile temas ile olur. Bizim ilkokul müfredat programının eğitim, kısmının 3, 4, 5, 6 ıncı maddeleri, talimatnamenin mektepteki ictimai faaliyetler kısmının 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 12 inci maddeleri çocukların Kolloksiyonculuk, inşacılık, oyun, bareket, rekor kırmak, müçtemi iş yapmak zevk, inşiyak ve temayüllerinden istifade etmeyi bilmemizi âmirdir. Başlı başına bir âlem olan çocuk büyük insanlar gibi hareket edemez. Büyük insan olgunlaşmış sayılır. Halbuki çocuk olgunlaşma yolunun yolcusudur. Çocuk bu serbest zamanını kendi başına kullanamaz. Ona bir rehber lâzımdır. Serbest zamandan maksat: (Uyku,

şünülen ve çevremizin ihtiyaçlarından olan balıcılığın kararlaştırılan şekilde yapılması çocuğun mubitine intibak edebilmesini ve faaliyet prensibini gerçekleştiren hakiki işlerdendir. Derim. Bütün bu isteklere rağmen bugün ilkokul talehesini bir yüzgeç kadar yüzüclü, bir balıcı kadar istihsalci, bir çiftçi kadar toprağa hâkim yapamayız. Buna ne çocuğun takatı ne de okulun gücü yetmez. Bununla beraber en iyi randman veren faaliyetin mümkün olabildiği nisbette hakiki olmaları zaruretini tekrar ileri sürer, sözlerime son veririm.

Yemek, İstirabat soyunup giyinme, kendi başına çalışma, oynama ve okul yolu zamanlarının tutaridir) Bunların başında uyku:

1 — Uyku, her fert gibi Çocuğunda en mühim bir ihtiyacıdır. İlkokul çocuğunun uyku ihtiyacı 10 Saatten az olmamalıdır. Bunun için ailelerle temas ederek 7, 8, 9, yaşındaki çocukların saat 20 de yatırılarak 7 de kaldırılması Bu suretle 11 saat uyuması, 10, 11, yaşındaki çocukların saat 20, 30 da yatırılıp 7 de kalk-kalkması, 10 buçuk saat uyuması 12, 13 yaşındaki çocukların saat 21 de yatırılıp 7 de kaldırılması, 10 saat uyuması. 14, 15 yaşındaki çocukların saat 21. 30 da yatırılıp 7 de kalkması, 9 buçuk saat uyumaları muhakkak temin edilmelidir.

Bir çocuğun bazırlamak ve yapmak mecburiyetinde bulunduğu dersler ve vazifeler yaşına göre çocuğu uykudan ve hakkı olan istirahat ve oyundan, eğlençeden mahrum bırakacak derecede olması caiz değildir. Her yaş ve sınıftaki çocuklara vazife verirken bu cibetin mutlaka dikkate alınması lâzımdır. Ailelerinde evde müsafir kabullerinde veya çocuğu ile birlikte ziyaretlere gitmeleri onları hakkı olan uykudan mahrum bırakmamaları anlatılmalıdır.

2 — Ev vazifeleri:

Ev vazifelerine muarızlar, Ev vazifeleri yüzünden talebenin bedeneni, fikren ahlâkau zarara uğradıklarını, işlerini baştan sayma yapmağa alıştıklarını, Ana, Babalarını ve öğretmenlerini aldattıklarını söylemektedirler.

Bu kusurlar vazifenin kendisinde

aranmayup, onun tarzında sahasında verilisinde ve öğretmende aramalıdır. Geçen konfransında arkadaşımız bay Nuri Tütüncü ile muhterem maarif müdürümüz bu kısmı aydınlattılar. Ben ev vazifelerinin iyiliklerine kısaca temas ederek, çocukların yaşlarına göre bunlar ne kadar zaman işgal etmesi lâzım geldiğini arzedeceğim.

1 — Mevcut bilgiyi başarıya çevirmek, Çalışkanlık, vazife ve işine dikkat terbiyesini takviye etmek, iş iradesini kuvvetlendirmek, Vazife ve iş şuurunu yükseltmek, tenbellikten vika-ye, Çocuğu baştan çıkarıcı eğlençelerden korumak, kendi kendini yetiştirmek, Nefsine güvenmek, babası evinin sıcaklığında okulun temadisini temin etmektir. Evde yapılacak işler yük olmaktan ziyade çocuğa zevk vermelidir. Ceza olarak ev vazifesi verilmemeli, yabut çok nadir olmalıdır.

Ev vazifeleri ilk sınıflarda yarım ilâ bir saat, ikinci devrede bir buçuk ilâ iki saat kadar olmalıdır. Fazla vererek çocuğun oyun ve uyku saatını kısaltmamalıdır. Pazar ve bayram tatili gibi günlerde vazife verilmemelidir. Çocuğun ev vazifesini yaparken bir sandalye bir masa sakın bir oda temini, yemekten bir saat kadar sonra çalışmağa başlaması gibi hususlar hakkında bazı aileleri öğretmenlerin tenvir etmesi lâzımdır.

3 — Mutalâa ve serbest okuma:

Talebenin umumî bilgisinin, ahlâkî seciyesinin teşekkülünde okuduğu eserlerin ne kadar müessir olduğuna izaha lüzum yoktur.

Mektebin yetiştirdiği talebenin vatanî, Milli ülkülere hadim, Dürüst ve

faziletli bir vatandaş olarak yetiştirebilmek için faydeli yollardan birisi de kendisine faydeli ve temiz eserleri okumak alâkasını uyandırmak, itiyadını vermektir. Çocuklar ellerine geçen kitap, Mecmua, gazetelerin, resimlerine meclûpturlar. Onlara baktıktan sonra iş bitmiş sayar. öğretmenin burada vazifesi işin önemli ve büyüü kısmının asıl yazılar içinde olduğunu ona güzel, Tath, Munis, beyecanlı bir hikâye, bir bilgi tarihi ve tabii vak'a ve hadiselerle ait yazıyı okuyup zevk duyurarak kendiliğinden bir iştiyak yaratmasıdır. Bu zordur uğraşacağız.

Bir de mektep sıralarından çıktuktan sonra okuyan azdır. Çünkü mektep kitaplarının okunuşunda nede olsa sulta vardır. Oan için itiyat olması zordur. İtiyadı severek okuyacağı eserleri yaratacaktır. Bu işler yapılırken öğretmen ve aile talebeye muzur eserler okutmamakta bütün hassasiyetlerini göstermelidir. Bu da talebenin okuduğu veya akuyacağı bütün eserlerin incelenmesi ve mürakabesi ile kabildir.

Okutmak yolları:

A — Derlerde talebeyi tatkike, araştırmaya ve bu suretle okumaya teşvik ederek önem vermektir. Bunun için okunacak eserleri göstermek, ilk sınıflarda kitap ve mecmuanın sayfalarını da söylemek lâzımdır.

B. — Sınıf ve mektep kütüphaneleri vazifelerini yapabilmek için günlük neşriyatı takip etmek diğer taraftan araştırılacak mevzuların mehazlerini bulundurmağa gayret etmeli, ayrıca hali vakti yerinde olan çocuklarda böyle birer kütüphane edinmeye gayret etmelidir.

C — Talebenin okuduğunu anlar bir hale getirmek için nasıl, neler okumalı, okurken nasıl, neler okumalı, okurken nasıl not almalı, okuyupta anlamadığı kelimelerin manalarını kılavuzdan ve öğretmenden sorup öğrenme yolunu bilmelidir.

D — Çocuklara okuduğu şeyleri bir konferans ve konuşma şeklinde anlattırmalı ve bazılarını da müsakaşalı yapmalıdır.

E — Öğretmen ber ders için imkân olduğu kadar talebeye mehaz ve menba göstermelidir.

G — Kitap ve dergi listesi hazırlanmalı, Talebenin kolayca okuyabileceği bir yere talebeyi okumaya teşvik eden cümlelerle beraber asılmalıdır.

F — Kütüphaneye gelen kitap ve dergileri teşrih ve okutmak için propağanda yapmalıdır.

H — Vakıalar okumak için en tabii alâkadır. Bunlardan istifade etmeli (Meselâ yüreklerimizi sızlatan kuzey doğu Anadoluındaki yer sarsıntısı Hatayın ilhaki gibi Milli sürur ve kader veren yazılar)

4 — Oyun:

Ruhiyat, oyunu (Çocuğun hayata hazırlanması temrinleri dir.) diye en son tarifini yapar. Bunun için çocuğun en tabii ve insiyakî hareketidir,

Oyunda dikkat edilecek noktaları bilmek lâzımdır. Mevsimi, harareti, yemek saatini, Çocuğun yorkunluğunu nazari dikkate almalı, zümrevi oyunları tarcih edüp, gelişmiş zel oyunlardan tevekki etmelidir.

Dakroli oyunları, gazerete ve mecmualardan bilmecele çözmek, suallere

cevap hazırlamak, kendilerine öğretilen zümrevi oyunları oynatmak muvafıktır.

Bunun için aileye mühim vazifeler düşer, Maalesef bizde çocuklarıyla meşgul aileler çok azdır. Bir çoğu yapılacak işi bilmez. Bu gibilere okulun bunları öğretmesi gerektir. Bilenlerde zevk ve eğlencelerine zebun olduklarından çocuklar cahil hizmetcilerle başbaşakalırlar. Dekroli oyunları için okul ve öğretmen mecmunlarının 1936 Mayıs sayısında, kitap halindeki dekroli oyunları ve diğer neşriyatta güzel, terbiyevî ve eğlendirici oyunlar vardır. Şehir ve kasabaların münasip yerlerinde çocuklar için bir oyun bahçeleri hazırlanmalıdır. Olmuyan yerlerde meballin maarif teşkilâtının Belediyeler. üzerine müessir teşebbüsleriyle oyun yerleri temin edilmeli, burayı müfid bir halde kullanmanın tedbirlerini almalıdırlar.

Çocuklar oyun oynarken, yol üstünde, tehlikeli yerlerde, yaşlarına uymayanlarla, terbiyesinden şüphe edilenlerle oynamamaları, terli, terli su içmemesi, oyuna kendisini fazla vererek diğer vazifelerini ihmal etmemesi gibi hallerin önüne geçmek için ebeveyn çocuklarını takip etmelidirler. Oyunun spor şekli daha büyük çocuklar içindir.

Doktorun muvafakatiyle bisiklete binmek, ayak topu, hariç yorulmamak ve terlememek şartıyla Voleybol, basketbol, atlamalar, sıçramalar, yarışlar

muvafıksa da çocuklarımız yorulduklarını ve terlediklerini bilmezler. İşte yine buradada aileye iş düşüyor. Mevsime göre çiçek ve sebze bahçesi hazırlamak, Hayvanlara bakmak, Bunlara yer hazırlamak ağaç dikmek ve yetiştirmek, Kız çocukların küçüklükleri bebeklerine Elbise dikmek, Büyüklükleri Nakış dikiş, Annelerine yardım için Matbak işleri çocukların severek yapacağı işlerdendir. Bundan başka İzcilik teşkilâtı yapmak Kır ve köy gezintileri tertip etmek lâzımdır. İzcilik çocuğun âhlakî teşekkülünde yaptığı iyi tesirlerden başka tabiati sevmek ve bedenini sağlamlaştırmak hususunda en tabii vasıta. Bu hem ailece, hem okulca temin edilmelidir.

5 — Koleksiyonculuk:

(7-14 yaş) arasındaki çocukların İnsiyakı, Tipik ve ruhi bir faaliyettir.

Kızlardan çok Erkek çocuklarda Fazladır. Bu oyun değil daha ziyade spor krekerini taşıyan ciddi bir meşgaledir. Çocuklara koleksiyon yaptırarak hayvanlara nebatlara, yazılı ve yazılı eserleri tabrip ve zarar verdirmemeğe dikkat etmelidir. Koleksiyonların nasıl yapılacağı hakkında müfredat programının 116 sayfasının 11 inci maddesinde izahat vardır.

6 — Çocuğu konuşturmak:

Çocukları evde de konuşmağa iştirak ettirerek çocuğun ifade kudretini artırmak lâzımdır. Bu çocuğun içtimaiyleşmesi için lâzımdır. aksi çocuğun fikrî inkişafına set çeker.

7 — Çocuklar masal dinlemek bi-

kâye eşitmekten çok zevk alırlar aileler bu yoldada terbiyevî masal ve hikâyelerle çocuklarının boş zamanlarını doldurarak çocuğu, zevkini temin ve inkişafına yardım eder.

8 — Radyo ve gramofon bulunan aileler bu vasıtalarından da istifade ederek çocuğun zevk ve bilgisini nemalandırmalıdır.

9 — Sinema çocuğun fikri ve hissi inkişafına yardım eden bir vasıta.

Çocuklara faydeli olacağı anlaşılanları öğretmen ve okul idaresi gördükten sonra götürmelidir. Muzur ve zararlı filimleri çocukların görmemesi içinde öğretmen ve okul bütün tetbirlere baş vurmalıdır. Bu işte zabıta ve mahalli maarif idaresinde hassasiyet göstermelidir.

10 — Tiyatro, temsiller: Çocukları faydeli olan temsillere götürmeli, çocuklarda vekâletin tesbit ettiği eserleri yaptıрмаğa imkân ve fırsatlar arayarak çocuklarımızı meşgul etmelidir. Bu arada Halkevleri çocuklar içinde Müsamere tertip etmelidir.

11 — Resim Fotoğraf: Tabiatı sevmek tetkik etmek ve onu çocuğun kendi görüşüyle tesbit etmesi gibi faydeli ve zevkli bir meşgaleyi çocuklarda inkişaf ettirmek öğretmenin ve ailenin en mühim vazifelerindendir.

12 — Muzik: vaziyeti müsai olan aileler çocuklarına musiki aletlerinden birisiyle meşgul olma fırsatını vermesi çok yerinde qir hareket olur. Bundan başka çocuklarımızda musiki zevk ve heyecanının ruhlarda temin ettiği mü-

sekkîn haliyle en haşarı çocukta melek olmak arzusunu uyandırır. Bunu okul radyo, Gramofon ve bir musiki aletiyle çalınarak dinletilecek sık sık güzel şarkı ve müziklerle temin eder. Çocuklardan korolar teşkil etmek her hangi bir yerde verilen müzik konserini dinlemek fırsatları verilmelidir. Maalesef buda mefkuttur.

13 — Vakti müsait olan ailelerin temin edebileceği ata binme, çocuğu olan aynı seviyede ailelerin çocuklarıyla müşterek oyunlar, gezintiler çocuklarımızın boş vakitlerine sığmıyacak kadar çoktur.

Çocuk sokakta başıboş, derbeder, pejmürde mi geziyor? Okul vazifesini yapmıyor? Bilelim ki aile ve okul vazifesini yapmıyordur. Yalnız bir şey var. Bazı çocukların yalnız anneleri vardır. O da evin maişetini temin etmek zorundadır. Böyle olan çocukları okuldan sonra kim takip edecektir? Mabailin çocuk esirgeme kurumlarına burada mühim bir vazife düşmez mi?... Ciddi, istenerek meşgul olunan, takipli çocuklar benimde akıma gelmiyen çok güzel meşguliyetlerle meşgul edilirse boş bir dakika fazla vakit bulamazlar zannediyorum.

Kıymetli arkadaşlar;

Kıymetli saatlerinizi işgal ettim. Fakat vazifemi tam yaptığıma pek kanaatım yoktur Eksik ve kusurlu görüşlerimi tashih etmek için beni ikaz etmenizi rica eder, vaki kusurlarımın affını dilerim.

BUGÜNKÜ İNGİLTERE

Halihazır İngiliz Terbiyesi

ALİ RIZA UYSAL

[İngiliz Terbiyesinin eski zamanlarına ait bir makale daha evvelki sayılarda çıkmıştır]

Umumî habrdenberi, İngiliz terbiyesi, teşkilâta ve tedris maddelerinde mühim bir değişikliğe uğramıştır. Halihazır vaziyeti ve bu değişikliklerin derecesini meydana koymak için, millî terbiyedeki geniş kudreti üzerine nazarları ç-kerek, bugün mevcut olan muhtelif tiplerini sırasıyla tetkik etmek faydelidir.

Çocuk Mektepleri

Bu mektepler 2 - 5 yaşına yani mecburî tedrisin başlangıcına kadar olan yaşdaki çocukları kabul eder. Mecburi olmuyan bu nevi mektepler dışarıda çalışmak zarurêtinde olan ailelerin çocuklarını terbiye etmek için açılmıştır. Bu mekteplerin bilhassa çocuklara bakım noktasından ehemmiyeti gittikçe artmaktadır. Bunların adedi azdır; Fakat artırılması arzu edilmektedir.

Yüksek İlk Mektepler ve Asrî Mektepler

1921 Maarif kanunu mecburî devam yaşını (14) e ve 1936 kanunu da (15) e çıkarmıştır. (Terbiyevî kıymeti haiz olan işlerde ve çocuğun ihtisas çıraklığı yapması halinde bu mecburiyet yoktur.)

Çocuklar kanunî yaş geçtiği halde de mektepte kalabilirler ve bu müsaadeden istifade edenlerin adedi daima artmaktadır. (1926) da anket yapan

bir hey'etin raporu onbir yaşını geçen çocukların gerek (yüksek İlkokul) da, gerek (Asrî okullar) da, gerekse (Ortaokul) larda terbiye edilmesini tavsiye eder.

Yüksek İlkokullar, ilk tedrisatın ayrılmaz bir cüz'üdür. Evlerinin uzak olması sebebiyle başka mekteplere devam edemiyenler için tam bir tahsil temin ederler. Asrî mektepler onbeş yaşına kadar umumî terbiye verir. Fakat burada daha ziyade el işleri öğretilir. Ve program ortaokullarinkinden daha pratiktir. Bu mektepler umumî kültür vermekten ziyade bir meslek veya sanat tahsiline müsteit olan çocukları yetiştirmeye mahsusdur.

Yüksek ilk tahsil mektepleri ve asrî mektepler çocukların daha ziyade gençlik devresinde takip edecekleri meslekte lâzım olan mevzuları öğretir. Bu terbiye çocuğun yaşadığı sınaî ve içtimaî muhite mahsus olan alâkalarla ahenkli olarak yapılır. Ziraî mıntikalarda, çocuklar toprakla çalıştırılır. Ve kır hayatına intibak ettirilir.

Otraokullar

1925 den 1937 ye kadar ilk mekteplerden ortaokullara geçen çocukların nisbeti (% 13 den % 16.8) e kadar yükselmiştir. Bu çocuklar ortaokullarda asgari on altı yaşına kadar kalırlar. Ve (School certificate) denilen bir imtihan geçirirler. Yani imtihanı muvaffa-

kiyetle geçiren her çocuk bir (Certificat) veyahut bir (Diplôme) alır; bundan sonra (altıncı) denilen bir teşkilât vardırki burada Üniversiteyi meccanî olarak veyahut Ticarî ve Sinaî bir meslek takip etmek istiyen talebeler hazırlanır. Ve büyük bir talebe yekûnu on sekiz yaşına kadar tahsillerine burada devam ederler.

Mektep sertifikasına kadar tedrisat programları imtihan suallerine hasrolunür. Edebî ve İlmidir. " Altıncı „ da kız ve erkek talebeler kabiliyetlerine göre ihtisas alırlar "altıncı „ da verilen bir veya iki senelik avantaj sade kültürel değildir. Mektep talebesinin bir çoğuna mes'uliyetli vazifeler tevdi edilir. Bu vazifeler terbiyede daha mühim unsurlardan biri olan " karakter „ in teşekkülüne yarar. Hükûmet veya belediyeler tarafından yardım gören talim müesseselerinin mühim ve yeni inkişafları " Public School „ lerin nüfuzunu menetmiş değildir. Bütün (Public School) ler Ortaokullardır. Bunlar hükûmet veya belediyelerden tahsisatlarını alan diğer Ortaokullardan ayırdırlar. Son zamanlara kadar bu mektepler tamamen müstakildiler. Fakat bu gün bazı yardım gören Ortaokullar da (Public School) sayılmaktadırlar.

" Public School „ ler umumiyetle leyfîdirler. Erkek olan talebeleri ihzari mekteplerin talebeleri arasından kura ile alırlar. İhzari mektepler küçük hususî mekteplerdir. Bu mekteplerin dersleri ortalarınkinin aynıdır. Fakat burada İspora ve cemaat hayatına çok ehemmiyet verilir. Leyfîlik tabiatıyla bahalıdır. Ve netice itibariyle leyfî talebeler cemiyetin orta veya yüksek sınıflarına men-

supturlar. Burada muhtaç olan fakir talebeler için kurslar ihdas edilmişse de büyük bir muvaffakiyet gösterememiştir.

" Public School „ ler devlet mekteplerinin kadrosu dışındadır. Fakat hükûmetle sıkı bağlar tesis etmişlerdir. Bunlardan ekserisi Maarif nazareti tarafından teftiş edilmeyi kabul etmişlerdir. Programları gerek doğrudan doğruya gerekse bilvasıta nazaret tarafından tertip ve tatbik olunur. Bir çok ailelerin hiss ettikleri iktisadî müşkilât, doğumun günden güne azalması " Public School „ lerde talebenin azalmasını intaç etmiştir. Buna rağmen bu mektepler sağlam temeller üzerine kurulmuşlardır. İngiliz terbiyesinde yüksek kıymette bir unsur olmuşlardır.

asrî İngiliz terbiyesinin Karakteri

İngiliz terbiyesinde hakim olan temayüller nelerdir? Umumiyetle malûmdur ki İlk ve Orta tedrisat işi hükûmet işidir. Fakat muayyen kadro hududları içinde bütün sistemin hayatî şartı olan büyük bir hürriyet vardır. Hükûmetin rolü tavsiyedir, dikte değildir. Mektepler her ne kadar tahsisatlarını hükûmetten alırlarsada, programlarını imtihan mevzularına tevfikân, fakat bizzat kendi metodlarını inkişaf ettirerek tensik etmek için tamamilen serbesttirler. Bu programlar ve bu metotlar mühim bir tenevvü arzederler: Bir tarafda programa yeni mevzular ilâve edilir. Öte tarafta, mevzular arasında yeni müvazenet tesis edilir ve pedagojik tecrübeler yapılır. veyahut mektep teşkilât ve idare sistemi

tadil edilir. Mektep haricindeki faaliyetler, korporatif mahiyette projeler teşvik edilir. Mnaallimler resmîlik ağırlığını duymazlar. Öğretilenden ziyade öğrenenlere ehemmiyet verilir. Mevzu intihap ve tertibinde mektep hayatının umumî teşkilâtında kız ve erkek talebelerin ihtiyaçları dışın bütün düşüncelerden daha evvel gelir. Mektepde hayat şu veya bu mevzuu tercih eder. Ve bu hayat ferde tatbik edilir.

İşte umumî harpten sonraki yeni mektep tiplerinin hakikî portresi. Çocuk için birinci derecede hissedilen ihtiyaç; hayatını kazanmaktır. Erkek çocuklar ticarete veya bir mesleke intisap edecekler, kızlar da ev kadını ve aile anası olacaklardır. Bu meslekî lüzum gözden kaçırılmaz; yavaş yavaş bununla daha evvelden meşgul olunur. Fakat terbiyenin hedefi herşeyden evvel ferdin kültürünün inkişafıdır. Bu meslekî icabat, orta tedrisat hakkında neşredilen bir raporda çok şayanı dikkat bir mevzu olmuştur. Bu rapor (Orta meslek mektepleri) namı altında ve mevcut orta veya modern mekteplere müvazi olarak yeni bir tip mektebin ihdasını tavsiye eder.

Bu mekteplerin ileri sınıfları hususî mekteplerden gelen on altı yaşındaki

çocuklara tahsis edilecek, burada sırf teknik tedrisat yapılacaktır. Bu tavsiyenin hedefi sınaî bir sosyetenin ihtiyacını temin etmek, genç çocukların kabiliyetlerine göre terbiye vermektir. Terbiyenin hedefi, bu mekteplerin hiç birinde bilgi kazanmak gibi talebenin vazifesinden bir kısmı olarak telâkki edilmez. Arzu edilen şey, beşer mahlukunu bir bütün manzume olarak terbiye etmektir. Vücut aklın aletleri ve melcei olarak terbiye edilmelidir. Beden terbiyesi programların en mühim mevkiini işgal eder. Estetik tarafı güzel ile çirkini, hakikat ile yapmacığı tefrik edecek şekilde tertip edilecektir. San'at ve muzik de geniş bir mevki işgal etmelidir. Çocuğa mantikî düşünmeyi, onu demokrat bir hükûmetin Self gauvernement mes'uliyetlerini deruhte etmeğe müsait bir vatandaş yapmak için muhakemelerinde müstakil olmayı öğretmelidir. İşte bundan dolayıdırki mektebde çocuk tedricen kendi kendine düşünmeğe, hissiyatını korkmaksızın ifade etmeğe, bir mevzudaki prensip ve metodların esası mevzuun kendisinden daha mühim olduğunu teemmül etmeğe teşvik edilir. Çocuğun vücudunu ve zihnini kuvvetlendirmek için karakterini terbiye etmelidir.

FASSAL MUSTAFA

SAİT DEMİRDAL

Ünün geçen sayısında Uluborlulu Fassal Mustafanın kısa hal tercümesile istibdadın sallanecilerinden nasıl bizar olduğunu ve en sonra ata ocağını terk ederek Nazillide yerleştiğini, çektiği azap ve ıztıraplarını haykıran bir şiirini arzetmiş ve (Borlu bağlarına sekip giden bir kız) ile (Kuyubaşı namazgâhi) için yazılmış iki manzumesini de koyacağı-mızı kaydetmiştik.

Bu yazımızda Fassalın mezkûr şiirlerini ve bunlara ait düşüncelerimi arz ediyorum:

Bir Kıza

Yavru şahin yüksek yapar yuvayı
Enginine seyredeler ovayı
Sığamış kollartın, silker memeyi
Bir kız gördüm sekip gider bağlara.

Evinden çıkınca gerdi kolları
Ak eline desteleme gülleri
Dayantındı şu borlunun başları [1]
Bir kız gördüm sekip gider bağlara

Benim kuzum kaşlarını eğmeler
Yel estikçe zülûflerin bölmeler
İlklemiş ak göksünü düğmeler
Bir kız gördüm sekip gider bağlara

Varup bağlarının ögün gezmeli
Kalem alup kelâmını yazmalı
Kırmızı öneekli [2] sarı çizmeli
Bir kız gördüm sekip gider bağlara

Musluktadır bu güzelin duroğı [3]
Elindeki güle benzer yanoğı
Kağıt gibi Lâle gibi dudağı
Bir kız gördüm sekip gider bağlara

Kara dudun gölgesinde oturdu [4]
Seke, seke geldi. Pekçe solurdu
Avcudanımı ürküdü, kaçdı, kurtaldı.
Bir kız gördüm sekip gider bağlara

Başındaki çeki kalın görünmez
Yüzü örtük görülmeğe erilmez
Koynundaki gonca güller dirilmez
Bir kız kördüm sekip gider bağlara

Ömrümde hiç bir dileğim olmadı
Sabreyledim çillem daha dolmadı
Hiç bir güzel derdim nedir sormadı
Bir kız gördüm sekip gider bağlara

Neden olmaz dilberlerin vefası
Tükenmezmiş Fassallara cefası
Kimisine güler, oynar dünyası
Bir kız gördüm sekip gider bağlara

Görülüyor ki fassal, badii dnygular-la da mütehasıstır. Şiirin tanzimine bakılırsa bu manzumenin baş tarafından bir kıt'a daha bulunması lâzımdır. Bu tertip manzumelede birinci kıt'anın birincile üçüncü; ikincile dördüncü mısra kafiyeleri bir birine uygun olması ve müteakip kıt'aların birinci, ikinci, üçüncü mısraları hem kafiye olup dördüncünün-ki birinci kıt'anın son mısra kafiyesine tevafık eylemeleri usulden olduğuna ve bu manzume de ise bu hususun görülmediğine bakılırsa fassalın bu şiiri baş tarafından noksan olması lâzımgelir. Biz,

- [1] Borlu, bu havalide Uluborlunun muhtasar adıdır.
- [2] Öncek, Uluborluda iş zamanında kadınların önlüklerine bağladıkları dik, dörtken şeklinde bir kumaş parçasıdır ki belden aşağı bağlanır. Bu kelime iki hecede Öncek gibi okunmalıdır. Halk bunu öncek şeklinde söyler.
- [3] Musluk, Uluborlunun meşhur bir meclresidir. Bugün yeni pişanda merkez olarak gösterilmektedir.
- [4] Bahsedilen karadut ağacı, Uluborlunun musluktaki bugünkü merkez olarak bahçeler arasındaki kahvelerinin önünde ve halkevi binası parkına tesadüf eden yerde idi. Birkaç avulık bir ağaç idi. Sekiz sene kadar önce park inşaatında son kalan ihtiyar kütüğünde kaldırdı.

noksaniâ beraber bunu da bulduğumuza razıyız.

Fassalın, evvelki sayıda koyduğumuz şiiri şu vezinde idi:

*Evime bir zaman dikkiler gözü
Sallanacı, muhtar, müezzinin sözü
Evimi vermedim, çevirdi yüzü
Yandım hey ağalar sallane elinden*

Fassal Mustafanın bu sayıdaki eserile bir evvelki nushada yazılan manzumesini incelersek her ikisinde onbir heceli oldukları fakat bunlardan evvelkisi 6 + 5 ve bu sayıdaki ise 4 + 4 + 3 olduğu görülmektedir. Halbuki:

Eski üstadların on bir heceli nazımları 6 + 5 olarak görülüyor. Şu halde fassalı hece veznini bu iki şekilde de kullanmağa muvaffak olduğuna hükmedilmek lâzımgelir.

Fassal, dinî akidelerine de sadıktır:

Kuyubaşı Namazgâhı [5]

*Gelin komşular, gelin kuyu başına
Burada fani fillâh evliya vardır.
Nur yağar toprağına zümrüd taşına
Seherler de uyanık etkiye vardır.*

*Beş vakitte okunur ezanı şerif
İnilder Fatmacık [6] bağlarda kelif [7]
Yatağında duramaz zaif ve nahif
Mübarek mezininde hup seda vardır.*

*Kimisi imam olur kimi camaat
Kimi kayımlık eder kimi nesihat
Bunlar felâha erer Dünya ahiret
Bu diyara mutlaka bir nida vardır.*

*Kuyusunda soğuktur sular içilir. [8]
Uzun çimenlerinde candan geçilir.
Zahidlere cennette hülle biçilir
Ehline görünür yüzbin safa vardır.*

*Urgan gibi ol sende aşındır taşı [9]
Uyan seherlerde uyandır arkadaşı
Kullukdadır. görüver kariyle yaşı
Bunlara bak bak ibret al ne mana vardır.*

*Ezelden bu yerlerde erenler vardır.
Kalp gözüle bir birin görenler vardır.
Dini bir uğruna can verenler vardır.
(Bu mısra okunamadı)*

*Bilir zahir ve batın büyük hacadır.
Mütteki, müctehiddir, kadri yücedir.
Dili varmaz öteye Fassal cücedir
Sohbetinde nice ehlünneha vardır.*

Fassalın dinî bir gayretle özendiği bu şiirin değerini erbabına bırakır, Yalnız metettiği mevki ve müdavimleri hakkında şu düşüncelyi kaydetmek isteriz. Fassalın:

*Bilir zahir ve batın büyük hocadır.
Mütteki, müctehiddir, kadri yücedir.*

Sözlerle tavsif ettiği şahıs malum değılsede kuyu başı namazgâhının o devirde yakın çevresinde (sabık müftilerden hacı noman, coşkun zade hacı İbrahim Nedim, babası Abbas) efendilerden birisi olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bunlar, Fassal ile muasırdırlar.

Bu gün bile memleket halkınca bu zatın zahiri, ve batını ilimlerde çok derin oldukları hakkında bir kanaat ve pek çok hikâyetler mevcuttur.

Bu mevkiin fassalca yad edilişi, oradaki nüfuzlu tanınan bir kaç âlimin bulunmasıdır. Fassalın bu şiiri onlara bir cemile olarak tanzim ve ihda edildiği anlaşılıyord.

Fassal Mustafanın bu iki sayıda dercettiğimiz üç parça manzumesinden başka eserine şimdilik tesadüf edemedik. Araştırma sırasında ele geçerse gene ün sahifelerinde yazacağımızı arzederiz.

[5] Kuyubaşı, Uluborlunun şehir özü denile Meykinden bir yerin adıdır. Kurubu kadimedeki Feriçya nopolonyası, sözopolis şehri burada idi. Burada yani kuyubaşı denilen yerde firigralılar devrine ait işlemeli, çiçekli, yazılı bir çok taşlar vardır. Burada bir kuyu, bir cami ve gelup giden yabancı müsafirlerin ikametine mahsus iki odak bir müsaferhane bulunmaktadı. Caminin özü güzel bir tarzla çimenlerle süslü yazılmak namaz yerini hevidir. Cami harap bir halde olup diğerleri hâlâ yaşamaktadır.

[6] Fatmacık, Senirkent yolu üzerinde büyük yir sahradır ki bu dağ sesleri aksettirir.

[7] Bahçe evlerindeki evki açık, üstü örtülü meskenlere denir.

[8] Kuyu başındaki hâlâ işleyen gür ve soğuk sulu kuyu kasdediliyor. Bu kuyu çok eskidir.

[9] Buradaki kuyunun ağzında çok büyük ve düzme nakışlı taşlar vardır. Kuyunun kovası enip çıktıkça taşı yalamış olan urgan yeri hale görülmektedir. Urganın yaptığı iz, tahminen bey santim kadar derindir.

5 Sınıflı köy mektebi öğretmeni nasıl yetiştirilir?

Almanya'da 200 bin köy muallimi vardır, fakat orada dahi 50 - 60 çocuklu köylere ikinci bir muallim verilememektedir

Yazan: HIFZIRRAHMAN RAŞİD

5 Sınıflı ve tek dersaneli okulda talebe yetiştirmek bir öğretmen meselesi değil midir? Ve bu iktidarda öğretmenlerimiz var mıdır? sualini bana Maarif Şurasında istizah ve itiraz yolunda soranlar olduğu gibi sonradan ve hâlâ da soran meslekdaşlarımla karşılaşıyorum. Okulun bütün işlerinde olduğu gibi tek dersanelisinde de programa ve faaliyete ruh ve şekil vermek için öğretmen gibi bir rehberden elbetteki müstağni kalamayız. Aynı mekânda ve aynı zamanda birleşen derslerin birbirile ahenkli bir surette kaynaşması için, bu öğretmenlerden yüksek bir teknik başarı da istemeğe mecburuz. Bunda hiçbir suretle tereddüt edilemez. Fakat herşeyden evvel bilmemiz ve asla gözden uzak tutmamamız lâzım gelen iki mühim esas vardır: Biri, tek dersaneli ve tek öğretmenli okulun, bir tekâmül merhalesi olmaktan ziyade, tarihî ve zarurî bir başlangıç olduğu ve teknik tekâmülün sonradan geldiği, ikincisi de öğretmekten çok hayatta öğretmenin hakikî neticeyi verdiğidir.

Aralarında Almanya gibi ilk tahsilinde garb milletlerine tekaddüm eden ve bugün en müterakki vaziyette bulunan birçok memleketlerde, köy okullarının ekseriyeti, hem daha uzun süren tahsil yıllarını ihtiva ettiği halde tek dersaneli ve tek öğretmenlidir. Sayısı 52,785 olan Alman ilkokullarının 21,077 si yani % 39,9 u tek dersaneli ve tek öğretmenli, % 25,5 i iki dersaneli, % 1414 ü üç dersaneli, % 7,3 ü dört dersaneli ve ancak % 6,2 si sekiz dersha-

nelidir*). Yani yalnız % 6 sı, sınıfı kadar öğretmene malik bulunmaktadır.

Almanya 200,000 ilkokul öğretmene malik olduğu halde bunu yapmaya mecbur olmuştur ve pek tabii olarak 50 - 60 çocuğu olan köylere ikinci bir öğretmen verememiştir.

Prusyada bu nisbet, yani tek dersaneli okul 50 yi geçmektedir. Fransada tek dersaneli ve öğretmenli okul sayısı Almanyadan daha az değildir. Bu tip okulların oradaki sayısı 30,000 i bulmaktadır. İtalya, Japonya, Romanya, Bulgaristan, hepsi böyle başlamış ve bu yolda karar kılmaya mecbur olmuşlardır. Buhususta hazırladığımız ve Maarif Vekilliğince basılmakta olan etüdümüzde, bu memleketlerin durumu, çok açık hesaplarla görülecektir. Yazımızın başına koyduğumuz suali soran arkadaşlarımızın garibine gidecek olan şurasını bilhassa tebarüz ettirmek isterim ki, işlerinde Almanya da dahil olduğu halde, garb memleketleri bu işe, öğretmenlerinin bugünkünden çok daha az müsaide oldukları yani bizim bugün yetiştirdiğimiz öğretmenlerden çok zayıf oldukları bir devirde, iki üç yıllık öğretmen okullarına malik oldukları bir zamanda başlamışlardır.

Dershane içinden başka, dershane dışında Halkevlerinde eğitim kurslarında, ordu hizmetinde etrafını yetiştirmeye çalışan Cumhuriyet ilkokul öğretmenlerinin bu sahalardaki başarılarını bu yeni tecrübedeki muvaffakiyet için kâfi bir teminat sayabiliriz. Yetişemiyenleri, ye-

şün nek veya işinden affetmek yolu daima açıktır.

Cumhuriyet yıllarında ilmi ve teknik seviyeleri her zamankinden ziyade yükselmiş olan ilkokul öğretmenlerimize, garb memleketlerinin tek dershaneli ve çok sınıflı okul tecrübesine ilk giriştikleri öğretmenlerden çok daha büyük bir itimadla güvenmemek için hiçbir ciddi sebep göremiyoruz.

Dünyanın hiçbir tarafından öğretme tekniği hazır ve tamam bir şekilde ve bilhassa devlet makamları tarafından verilmez. Bunu öğretmenin kendisi, örer ve zenginleştirir. Kalıb ve model vermeden, hatta fazla bir direktif bile vermeden bırakalım, tatbik etsinler! Sadece maksadı ve ana hedefleri iyice anlatalım! Öğretmenlerin bize, ve meslekdaşlarına ne güzel örnekler vereceklerini o zaman göreceğiz.

Çoğu köylerde 4 üncü sınıf dediklerimiz arasında 5, beşinci sınıf diye ayırdıklarımız arasında 4 çocuktan fazla talebe bulamayacağımızı düşünelim. Dershanede yer varken ve öğretmeni de köye kanun, bu çocuklar için göndermişken bu çocukların mektep harici sayılmasına nasıl göz yumabiliyoruz? Bu ciheti daha açık görebilmek için köylerimizin nüfus durumuna, mevcut köy okullarımızın ve talebesinin sayısına bakalım:

1937 de basılan genel nüfus sayımı cedvellerine göre:

Nüfus sayısı		Köy
0 — 50	olan	966,
51 — 100	”	2903,
101 — 200	”	3935,
201 — 250	”	4092,
255 — 300	”	3359,
301 — 400	”	5292,
402 — 500	”	3295,
500 +	”	6776,

Köylerimizin umumi nüfusu 12 milyon 297,224 kişidir.

Nüfus bakımından 9 kategoriye ayrılan köylerimizin beynelmil ölçülerle ancak son kategorisinde 50 - 60 tan yukarı çocuk var demektir. Bu köylerin bile çoğunu, yarım gün tedrisat şeklinde ki köyde işler bakımından bu tarz şehirlerde yapılan çifte tedrisattan bin kere daha meşru ve çok daha faydalı olacaktır. tek öğretmenle idare etmek mümkündür. Bereketli doğum yılları, refah seneleri, bu rakamları kabartacağı gibi kıtlık, hastalık ve harb hali gibi vaziyetler de düşürebilir. Mevcut köy okullarımızın sayısı ise, ancak 4773 ü bulmaktadır. Ve bu dörtbin küsur rakamından (3935) i yuvarlak hesab, 4000 ini de tek dershaneli, tek öğretmenli yani üç sınıftan yukarıya geçen talebeyi mektep dışı bırakan okullardır. Köy okullarımızda çalışan öğretmenlerin sayısına gelince, bunlar 6802 yi bulmaktadır. Bu rakamlar bize gösterir ki bir taraftan mektebden yani 3 sınıfta yukarısından yok yere mahrum edilen birçok talebeler var, bir tarafta da köy nüfuslarına göre, öğretmen israfı var. Bu kadar ters bir düzeni, ıslah etmekle keyfiyetten başka daha ne kadar Türk çocuğunu mekteplerimizde okutabileceğimizi hesaplamak güç değildir.

Diğer taraftan gene İstatistik müdüriyeti umumiyesinin hesapları gösteriyor ki, köy okullarının birinci sınıflarına 165 binden fazla talebe kayıtlı olduğu halde, beşinci sınıftan mezun olabilenlerin sayısı 9,600 ü geçmemektedir. Bu müthiş sukutta baş âmil, hiç şüphemiz olmasın ki, köy okullarının büyük bir kısmının 3 sınıflı bırakılmasıdır. Nitekim 3 üncü sınıfta 80,000 olan talcbeye mukabil dördüncü sınıfa geçenlerin sayısının

ancak 17,000 ve beşinciye geçenlerin de 12,000 olması: bize diğer âmillerden başka köy okullarını teknik mazeretleri siper yaparak yarım teşkilâtlı bırakmamızdan doğan ve keyfiyeti de ihata eden bu kemmi faciayı kâfi vuzuh ile önemüze koymaktadır.

* * *

Şimdi tekrar teknik hususiyetlere dönebilir ve ta derslane hayatının iç tekniğine kadar gidebiliriz.

Tek dersaneli ve tek öğretmenli okulda sınıfların bir arada olmasından mütevellit program ve tedris tekniği mahzurlarını şu maddelerde toplayabiliriz:

- a. Ders meyzularının derinleşmesine fazla imkân ve zaman elvermeyişi,
- b. Yazılı messisinin artması,
- c. Tekrarların çoğalması,
- d. Mevzularda tenevvü azlığı,
- e. İlerlemelerin beklemelere tabi oluşu, ve bazı kabiliyetlerin tahditleme engellenmesi,
- f. Yaş farkından doğma ahlâkî mahzurların kendini hissettirmesi.

Bu mahzurları önliyecek tedbirleri bulmanın imkânsız birşey olmadığını söylemekle beraber, en sert münekkitlerin ortaya koyduğu bu teknik mahzurları öte yandan fayda olarak sayanlar da yok değildir. Meselâ mevzulardaki tenevvü azlığı, yeni tedris metodlarına göre hakiki inkişaf bakımından yani az ve az çalışma yolu itibarile bugün tercih edilen bir ölçü olmuştur. Tekrarların çoğalması, sırf mihanikî olmamak şartile bir bakıma lüzumlu da görülmektedir. İlerlemelerin beklemelere tâbi oluşunu önlemek için ferdi ve zümrevî faaliyet imkânları daima bulunabilecektir.

Ders içi tekniği hakkında ileri sürülen mahzurlar da zandedildiği kadar

esaslı ve önemli değildir. Bununla beraber, işi en ince kısımlarına varıncaya kadar düşünmek ve takviye etmek için biz de bir takım hususî tedbirlerin alınmasını ve daima gözönünde bulundurulmasını lüzumlu buluruz. Bu kanaatledir ki, köy okullarımızı tek öğretmenle de olsa, üç sınıftan 5 sınıfa çıkarırken, takib olunacak hattı harekete esas olmak üzere aşağıdaki noktaları tesbit etmekten kendimizi alamadık:

a. Normal büyüklükteki bir derslane için talebe sayısının azamî 50 olarak hesaplanması. 80 e kadar talebe olan köylerin tek öğretmenle öğleden evvel ve sonraya bölünmek üzere yarım gün tedrisatı yapılması. Ve bu takdirde bütün gün tedrisatından farklı bir ders cetvelinin tatbiki.

b. Başka memleketlerdeki tecrübelerden ve tatbikat şekillerinden de faydalanarak köy okulu programlarını ve ders cetvellerinin köylerimizin hakikî ihtiyaçları bakımından gözden geçirilerek tespiti. Az öğretmenli ve çok sınıflı okulların, talebe sayısının azamî ve asgarî hadlerinin verilmesi.

c. Beş sınıflı ve az öğretmenli okul tedrisatı ve faaliyeti hakkında öğretmen namzedlerini ve öğretmenleri tenvir edecek kılavuz neşriyat yapımı ve tatbikat yaptırılması.

d. Köy okulu öğretmenlerinin bizzat yaptıkları faydalı tecrübelerinin yayılması ve teknik sahada tecrübe hürriyetine yer verilmesi.

e. Ders malzemesi ve talebenin kendi kendine çalışmasına yarayan materyallerin artırılması.

f. Tek dersaneli okul öğretmenine, köyün şehirden uzaklığına, talebe sayısına ve köy okulunda geçen hizmet müddetine göre farklı bir ücret verilmeli,

Ay İçindeki Olgular

1 — Zelzele felâketzedelerine yardım temin etmek üzere vilâyetimizde teşekkül eden komite Valimiz Tefvik Hadi Baysal'ın başkanlığında çok müsbet neticeler almıştır. Vilâyetimizin nakdî teabbüdatı 17 bin liraya varmış ve toplanan 12 bin lira Kızılay merkezine gönderilmiştir. Ayrıca dört bini mütecaviz giyecek eşya ve bir çok da yeyecek erzak toplanarak sevkolunmuştur. Aynı vadideki hararetli faaliyet devam etmektedir.

Öğretmenler maaşlarından verilmesini teahhüt ettikleri yüzde ondan başka öğretmenler yardım sandığından da ayrıca 300 lira göndermişlerdir. Okullarda talebe arasında da geniş mikyasta yardımlar yapılmıştır.

2 — Vilâyetimizde açılmasına karar verilen akşam kız sanat okulu şimdilik Vali konağında açılmış ve faaliyete geçmiştir. Hususî mubasebe besabına İstasyon caddesi üzerinde yapılmakta olan okul binası Akşam kız sanat okuluna tahsis olunacak ve İlkbabarda burada faaliyete geçilecek-

tir Bu binanın kız Enstitüsü olması için de bir teşebbüs vardır.

Kızlarımızı ve kadınlarımızı ideal bir ev kadını olarak yetiştirecek olan bu müessesenin vilâyetimizde kuruluşu balkın büyük memnuniyetini mucip olmuştur.

3 — Vilâyetimizde bu yıl mevcut okullara ilâveten otuz üç köyde eğitimli okul açılmıştır. Buralara tayin olunan eğitimci "Gönen eğitimci yetiştirme kursu'nda yetiştirilerek köylerine tevzi olunmuşlardır. Gerek ilkokullara ve gerek eğitimli okullara devam eden talebe sayısı bu yıl 13000 e balığ olmuştur. Gönen eğitimci yetiştirme kursu Nisan ayında tekrar faaliyete geçecektir. Bu seneki kadrosu 120 olarak tesbit olunmuştur. 40 eğitimci namzedi vilâyetimiz köylerinden seçilerek kursa sevkedileceklerdir.

4 — Bu sene 34 köy okulu dört sınıflı bir hale getirilmiştir. Ondört köydeki yatılı okul verimli bir şekilde çalışmaktadır.

bu suretle köy öğretmenliği bir ceza yeri olmaktan kurtarılmalıdır.

g. Köy okulu öğretmenin çocuklarının ilk tahsilden sonraki tahsil ihtiyacında kolaylık gösterilmeli, gazete, kitap ve tenevvür ihtiyacını temin için mevcut imkânlar artırılmalıdır.

h. Tek dershaneli okul öğretmeni, muayyen hizmet yılından sonra, köy mıntaka okulları veya çok öğretmenli okul baş öğretmenliğine ve şehre doğru açık olan bir terfi yolundan geçirilmelidir.

İ. Okuldan başka, köy öğretmenine

kendi ihtiyacına yetecek ve köylü yurdaşlara örnek olacak şekilde bahçe ve tarla işi yapmak üzere ve muayyen bir sahayı tecavüz etmemek şartıyla arazi verilmeli ve bu bahçeye okuldaki faaliyet derecesi kadar emek verip vermediği aranmalı ve bu hususta Ziraat Vekâleti teşkilâtı ve müesseselerince kendisine lâzım olan yardım ve rehberlikte bulunulmalıdır.

Neşriyatı idare eden: İSPARTA HALKEVİ
Mes'ul Müdür: ALİ RIZA UYSAL
Basıldığı yer: İSPARTA BASIMEVİ

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

1938 Yılında Türkiye'de İlk Tedrisat
(Mukayese ve Mülâhazalar)

SEVKET AYDIN

938 ders yılında Türkiyedeki ilkokul-
ların rakamlara müstenit durumunu gös-
teren aşağıdaki tablo; İstatistik Umum
Müdürlüğünün bu yıla mahsus olmak
üzere hazırladığı yıllığın muhtelif kısım-
larından alınarak hülâsa ve icmal edil-
miş ve ilk tedrisatın bir yıl evvelki du-
rumunu topluca mütalea etmek imkânı
hazırlanmıştır. Bu tablo sıra ile vilâyet-
lerin adlarını, okul, öğretmen, talebe
sayılarını, bir öğretmenin okuttuğu va-
satî talebe sayısını ve vilâyetlerin kül-
tür hizmetlerine ayırdıkları tahsisat mik-
tarlarıyla bu tahsisatın vilâyetler vari-
datına nazaran olan nisbetlerini göster-
mektedir. Bu tabloya nazaran 938 yılın-
da 62 vilâyette 6700 ilkokulda 15775
öğretmen çalışmış, bu okullara 764691
çocuk devam etmiş, vasatî olarak her
öğretmen 50 çocuk okutmuş ve vilâyet-
ler hususî varidatlarından Maarif işleri
için 12957250 lira ayırmışlardır. 937
ders yılı kültür yıllığı ise Türkiyede

6123 ilkokulda 14698 öğretmeni çalış-
tığını ve bu okullarda 711728 çocuğun
okuduğunu göstermektedir ki bu iki yıl
arasındaki mukayese bize; bir sene zar-
fında 577 okul, 1077 öğretmen ve 52963
talebenin arttığını göstermektedir. Vilâ-
yetlerin kültür hizmetlerine ayırdıkları
tahsisatın iki senelik mukayesesinde
nisbî bir tezayüt göze çarpmakta ise
de vilâyet varidatlarına nazaran nisbet-
leri her iki senede de % 33 ü geçme-
mektedir. Beş katagoride mütalea edi-
lecek olan bu rakamlar hakkındaki mü-
lâhazalarımı kısaca aşağıda arz ediyorum.

İLKOKULLAR;

Türkiyede, yukarıda da işaret edil-
diği gibi 938 ders yılında 6700 ilkokul
faaliyette bulunmuştur. Eğitimli okul-
lar hariç tutulursa 937 yılına nazaran
ilkokullara 577 kadar daha ilâve edil-
miştir. Bu rakamı 62 vilâyete taksim
edersek vasatî olarak her vilâyet 938

yılında okul kadrosuna 9 tane daha katmış demektir. Halbuki okul ve öğretmen sayısının artışı vilâyetlerin malî bünyelerindeki inkişafa bağlı olduğundan ekseri vilâyetler yeniden okul açmak imkânını bulamamışlardır. Fazla öğretmenli okullardan tasarruf edilmek suretiyle okul adedini artırmak imkânı varsa da bu kombinezon keyfiyet bakımından bir şey ifade etmez. Bu itibarla okul sayılarındaki tezayüt, varidatı müsait bir kaç vilâyete inhisar etmiş demek oluyor.

İLKOKULLARDAKİ ÖĞRETMENLER:

937 yılında 14698 olan öğretmen sayısı 938 yılında 15775'e yükselmiştir. Bir sene zarfında 1077 kadar bir tereffü vardır ki bir çok öğretmenlerin meslek değiştirmelerine rağmen öğretmen kadrosundaki bu tereffü memnuniyetle kaydetmek icap eder. Tekaüt, vefat, meslek değiştirmek gibi sebeplerle ilk tedrisat kadrosundan ayrılanların açıkları boşlukları bugünkü meslek okulları mezun-doldurabilmekte iseler de her sene nisbetsiz bir şekilde genişleyen talebe kadrosunu okutmak sıkıntısı şimdiden kendisini göstermiştir ki öğretmen yetiştiren menbalar takviye edilmediği ve mevcutların tamamıyla mesleklerine bağlanmadıkları takdirde bu sıkıntı bir iki sene sonra şiddet peyda edecektir. Kıdemli öğretmenlerden bir kısmı hariç tutulduğu takdirde yeni teadül kanununun ihtiva ettiği hükümler: öğretmenler için müemmen ve müreffeh bir âti hazırlamış ve öğretmenlik mesleğini cazip bir hale koymuş olduğundan kadronun her sene ihtiyaç nisbetinde genişleyeceğini ve genişleyen bu kadronun maaş, makam, mesken ve buna mümasil kanunî haklarını verecek vilâyet bütçelerinin de lâayık oldukları küşayişe kavuşa-

caklarını veya bu mühim işin başka bir şekilde formüle edileceğini ummaktayız.

İLKOKULLARDAKİ TALEBE:

937 yılında 711728 olan talebe sayısı 938 yılında 764691'e çıkmıştır. Bir sene zarfındaki tereffü 53 bini bulmuştur. 939 resmî yıllığı elimize geçmediği için katî bir şey söyleyememekle beraber geçen ders yılındaki artış hiç olmazsa bir iki mislini bulmuştur.

Türkiyede yaşayan vatandaşlar; artık okumanın gıda gibi bir ihtiyaç ve okutmanın da en medenî ve tabîî bir hak olduğuna inanmışlardır. Vilâyetler ve Maarif daireleri artık ilk tahsili mecburî kılan kanunun tatbikatı için uğraşmakta, kendi kendine gelen çocukları okutabilmek için çareler aramaktadırlar. Her sene kayıt ve kabul zamanlarında okullarımız bir baskını andıracak şekilde müracaat karşısında kalmaktadırlar. Bu manzara göğüs kabartıcı bir manzara değildir. Fakat muhtelif katagorilerde mütalea ettiğimiz ilk tedrisat unsurlarından her birisinde kemmiyet bakımından göze çarpan inkişaf arasında muvazat ve müsavat olmadığı için bu müsavatsızlık keyfiyete tesir yapmaktan ve müşkilât doğurmaktan halî kalmamaktadır. Talebe sayısı gayri tabîî denecek bir şekilde yükselirken okul ve öğretmen sayısı ve bunların hepsinin bağlı olduğu tahsisat miktarı da aynı şekilde yükselmelidir ki kemmî ve keyfî muvazenet tahassül etsin ve netice müsbet olsun..

Bugün ekseri vilâyetlerde sabit bir okul ve öğretmen kadrosu buna mukabil çok mütehavvil ve daima yükselen bir talebe kadrosu vardır ki şu bir taraflı yükselişin mahzurlarını kısaca (bir öğretmene düşen talebe) kısmında arzedeceğim.

Bir öğretmenin okuttuğu vasatî çocuk sayısı:

Cetvelde her vilâyette bir öğretmenin

vasatî olarak kaç çocuk okuttuğu tesbit olunmuştur. Bu sayı Türkiyeye göre 50 - 51, vilâyetlere göre 34 - 77 arasında gözükmektedir. Halbuki bir vilâyetin muhtelif okullarına göre ise bu rakam 40 - 90 ve tek öğretmenli okullarda 50 - 150 arasında tehalûf etmektedir. Talimatname bir öğretmenin okutacağı çocuk sayısını 40 olarak tesbit etmiştir; bu rakamı 50 olarak da alır ve normal sayabiliriz. Fakat talebenin yukarıda da arz edildiği gibi nisbetsiz bir surette artışından mütevellit bir zaruretle tatbik olunan usul ve bulunan çare sınıfları tevhit ve dersaneleri teksiften ibarettir. Ve bu zaruretlerdir ki bir öğretmeni icabında 70, icabında 90 çocukla uğraşmak mecburiyeti de bırakmıştır. Bu halin mahzurları şunlardır.

a) Öğretmeni 40 dakikalık bir ders saati içerisinde normal mevcutlu bir dersanede her çocuğa bir dakikalık bir zaman ayırabilirse çocuk arttıkça bu zaman az olacak ve çocuk mürakabesiz, kontrolsüz kalacak, hattâ ihmal edilecektir. Cemî faaliyetlerde bu mahzur bir dereceye kadar göze batmazsa da ferdi faaliyetlerde derhal kendini hissettirecektir.

b) Dersanelerin istiap hacimleri plâna uygun okullarda 40 - 50 çocuğa göre hesaplanmıştır. Plânsız gelişigüzel yapılmış ve bugün dahi kendisinden istifade zarureti mevcut binalarda ise hiç bir hesap esası mevcut değildir. Bu kabil binalardaki talebe kesafeti; havasızlık, serbest çalışmamak, temizliği temin edememek ve hareketsizlik gibi mahzurlar doğurmaktadır.

c) Bu teksif ameliyesine rağmen tehcümü karşıyamamanın neticesi olarak yarım gün tedrisatı yapmak.

Bütakdirde ise bütçeye ve şekle tealûk eden bir çok mahzurlarla beraber yine her şey yarım dır. Fazla olarak öğret-

menin mesaisi iki kat olmuştur. 20 senede sarfedeceği enerjiyi on senede sarfetmek suretiyle cabucak yıpranacaktır.

Bu mevzu üzerinde konuşurken şurasını da kaydedelim ki dersane mevcutları kırktan aşağı düşen vilâyetlerde muallim az talebe ile meşgul olacağı için iyi randman alınacağı tabii olmakla beraber öğretici elemanların israf edildiğini de hesaba katmak lâzımdır.

Maarif Bütçeleri ve Vilâyet varidatlarına göre nisbetleri :

938 ders yılında vilâyetler kültür hizmetleri için 12957250 lira tahsis etmişlerdir ki bu yekûn vilâyetler hususî varidatının vasatî olarak % 33 üne müvafıktır. Ve toptan normal gözükmektedir. 937 yılında da aynı nisbet dahilinde bir tahsisat tefrik olunmuştu. Vilâyetlerin hususî varidatı muayyen kanunlarla tahdit edilmiş menbalardan ibaret olduğundan 939 yılında da fazla bir tezayüt beklenemez. Ancak varidatına nazaran teşkilâtı nisbetsiz şekilde genişlemiş olan bazı vilâyetler varidat tahminlerini bizzarure bir az kabartık göstermek suretiyle idare yolunu tutmuş olmalarından bu şişirmeye normal bir tezayüt nazariyle bakılamaz.

Maarif bütçeleri bakımından vilâyetleri dört sınıfa ayırabiliriz. 1) Maarif teşkilâtına nazaran varidatı fazla olan vilâyetler; 2) Varidatıyla maarif teşkilâtı denk olan vilâyetler; 3) varidatı maarif teşkilâtını idare etmiyen vilâyetler; 4) varidatı müsait olduğu halde maarif işlerine az para ayıran vilâyetler.

Birinci seriye dahil vilâyetler tablodaki bütçe sütununun tetkikinden anlaşılacağı veçhile hepsi 9 tanedir. Bu vilâyetlerin maarif teşkilâtı ya dardır veyahut vilâyetin umumî varidatı kültür hizmetlerine fazla para ayırmağa müsa-

iddir. Bu vilâyetler bir öğretmene 1000-1200 lira düşecek şekilde maarif bütçesi için para ayırabilmişlerdir ki buralardaki idareler daima bir hareket halinde bulunabilirler. Esaslı bir inşaat hariç olmak üzere şimdiye kadarki tecrübelerimden mühlhem olarak söyleyebilirim ki bugünkü şartlar ve teadüller dahilinde dahi bir muallime 1000-1200 lira verebilecek kadar bütçesi müsait vilâyetlerde okul açılabilir, her sene öğretmen sayısı artırılabilir, okulların eksikleri tamamlanabilir, bütün kanunî haklar tediye olunabilir. Hülâsa böyle vilâyetlerde bütçedeki kabiliyet nisbetinde müsbet işler görülebilir. Bu dokuz vilâyet; hususî varidatlarının nihayet % 19-38 nisbetinde bir kısmını maarif bütçesine verdikleri için diğer sahalarda da iş görebilmektedirler. Ve isterlerse maarif teşkilâtını genişletebilirler.

İkinci seriye dahil vilâyetler hepsi yedi tanedir. Bu vilâyetlerde maarif teşkilâtı maarif bütçesiyle denk denecek haldedir. Bu vilâyetler hususî varidatlarının nihayet % 16-33 ünü maarife ayırdıkları için diğer kısımları yürütmekte güçlük çekmemektedir. Bu vilâyetlerin maarif idareleri de esaslı inşaat müstesna olmak üzere normal bir şekilde kültür hizmetlerini yürütebilmektedirler. Bu vilâyetler her öğretmene 1000 lira düşecek şekilde maarif bütçesi yapmışlardır ki maarif teşkilâtını bir miktar daha genişletebilirler.

Üçüncü seriye dahil vilâyetler, yani maarif teşkilâtı geniş, buna mukabil bütçesi dar olan vilâyetlerdir ki 21 tanedirler ve mühim bir ekseriyet teşkil ediyorlar. Bu vilâyetler hususî varidatlarının % 38-60 arasında bir kısmını kültür hizmetlerine tahsis ettikleri halde yine maarifin bugünkü ihtiyacını karşılayacak nisbette bir para verememişlerdir ve kendileri de diğer kısımlarda büyük bir sıkıntıya düşmüşlerdir. Bu vilâ-

yetlerde ancak öğretmen maaşları ve ücretlerle pek mübrem ihtiyaçlar verilebilir ve hiç bir inkişaf beklenemez.

Dördüncü seriye dahil vilâyetler, yani varidatı müsait olduğu halde maarif işlerine az para ayıran vilâyetler; bu vilâyetler 25 tanedir ve maarif hizmetlerine hususî varidatlarının nihayet % 24 ü ile 31 i arasında bir para ayırmışlardır ki bu vilâyetler bu nisbeti yüzde 33-35 e kadar çıkarmak suretiyle buralardaki maarif teşkilâtının çekmekte oldukları sıkıntıyı izale edebilirler ve diğre hizmetleri de mükemmelen yürütürler.

HULÂSA: 62 Vilâyetten ancak birinci ve ikinci seride gösterilen 16 vilâyette gerek maarif teşkilâtının lâıyık veçhile genişlememesi için ve gerek vilâyet varidatının müsait bulunmasından dolayı bütçe bakımından bir ferahlık ve idare bakımından bir kolaylık vardır. Geriye kalan 46 vilâyette gerek maarif teşkilâtının vilâyet varidatına nazaran nisbetsiz bir şekilde genişlemiş bulunmasından ve gerek vilâyet varidatından kültür hizmetlerine daha fazla bir para tefriki imkânı varken bu işin yapılmamasından dolayı kayda değer şekilde bir darlık hüküm sürmektedir. Varidat kanunları muayyen olduğu için 939 ve 940 ders yıllarında da bütçe, bakımından herhangi bir inkişaf beklenemez.

Yukarıda da işaret ettiğim gibi hergüü artan maarif ihtiyacını ve genişliyen maarif teşkilâtını bu bütçelerle idre imkânı kalmamış bulunduğundan ya maarif hizmetleri için yeni yeni menbalar bulularak vilâyetler varidatını takviye etmek veyahut da başka bir amelî kombinasyon bulmak zarureti başgöstermiştir. [Vilâyetlerde bir çocuk için senede ihtiyar edilen masrafın hesabını ve en az para ile aynı işi gören vilâyetlerin tefrikinin de meraklı kazilerime bırakıyorum.

1937 - 1938 Ders yılında Türkiyede rakamla
ilk tedrisat.

Vilâyetin adı	Okul sayısı	Öğretmen sayısı	Talebe sayısı	Bir öğretmene düşen talebe	Mazrif hütçesi	Vilâyetin hütçesine göre % sı
Afyon	197	313	16319	52	230208	27
Ağrı	22	43	1688	39	66837	25
Amasya	65	116	6302	54	90396	30
Ankara	310	692	29733	43	615841	28
Antalya	97	225	11429	51	204865	32
Aydın	99	268	14021	55	260729	33
Balıkesir	175	525	23381	46	449757	29
Bilecik	97	159	8358	53	121870	33
Bingöl	12	20	722	36	20907	16
Bitlis	11	26	898	34	25219	21
Bolu	92	185	11404	61	141093	25
Burdur	55	110	6308	57	92828	35
Bursa	225	515	28252	54	445303	32
Çanakkale	155	290	14322	49	209750	31
Çankırı	65	132	6503	49	115947	33
Çoruh	79	126	8248	65	81795	26
Çorum	47	173	6719	39	175177	32
Denizli	123	243	15073	62	196228	33
Diyarbakır	23	93	3308	35	91643	24
Edirne	164	289	13854	48	168644	32
Elâzığ	37	89	4189	47	83866	24
Erzincan	78	112	6300	56	61872	32
Erzurum	107	208	8260	39	168532	27
Eskişehir	168	293	14553	49	206907	60
Gaziantep	75	170	8481	49	155136	34
Giresun	68	162	10398	64	148407	28
Gümüşhane	83	136	6696	49	84141	33
Hakkâri	5	9	222	44	13023	15
İçel	141	261	14008	53	207945	33
İstanbul	538	2680	83984	31	2041449	59
İzmir	412	1092	55300	50	820887	32
İsparta	71	173	10732	62	137290	40
Kars	131	227	10695	47	168148	40
Kastamoni	129	272	12163	45	257882	26
Kayseri	92	215	13948	64	188533	37
Kırklareli	138	236	13687	58	154308	41
Kırşehir	62	116	5711	49	126036	38
Koceli	201	404	20025	49	295564	32
Konya	215	442	24723	56	376735	30
Kütahya	118	252	13729	54	205986	26
Malatya	87	191	9595	50	175551	29
Manisa	174	457	23660	51	361703	28

Vilâyetin adı	Okul sayısı	Öğretmen sayısı	Talebe sayısı	Bir öğretmene düşen talebe	Maarif bütçesi	Vilâyetin bütçesine göre %'si
Maras	43	92	4569	49	75970	27
Mardin	31	71	2835	39	70982	24
Muğla	111	212	12161	57	166839	31
Muş	5	18	614	34	31867	22
Niğde	98	221	11917	54	183806	36
Ordu	52	118	7669	65	97927	24
Rize	42	83	6454	77	55561	24
Samsun	142	257	14378	56	256539	31
Seyhan	136	327	18504	56	286452	30
Siirt	11	35	1184	34	36388	19
Sinop	74	131	6099	46	122502	26
Sivas	107	220	11782	53	234776	35
Tekirdağ	120	249	13779	56	199058	41
Tokat	74	183	9586	52	158450	26
Trabzon	90	193	13492	68	173185	33
Tunceli	35	59	2452	41	45334	27
Urfa	30	95	3557	37	103682	29
Van	16	43	1582	36	53304	22
Yozgat	69	151	7346	48	139733	28
Zonguldak	171	277	16886	74	219939	25
Y E K Ü N . . .	6700	15775	764691	50	12957250	33
				Vasatı		Vasatı

TÜRK KÖMÜRÜNÜN 109 UNCÜ YILI

ZONGULDAK HALKEVİ

Uzun Mehmet adlı Türk çocuğunun gözlerinden toprağımıza vuran arayıcı ışık 109 yıl önce bugün, kara topraklarımız altında yatan kömür haznesini açtı.

Kendisi, " Uzun Mehmet.;" Köse-
ağız,, nın değirmeni yolunda ayakları-
na sıvanan çamur gibi çirkefleşen
Osmanlılığın hırsı içinde kan sızan
boynunu Ereğli müteselliminin satırına
bıraktı.

1928 sonbaharının bağrında kanlı
bir gül gibi açan yara; uzun Mehmet-
tir.

Kömür gözlü ve elmas yürekli uzun
Mehmedin boynunun vurulduğu günden
üstünden, yalnız bundan değil, Türk
sarvetinin talii üzerinden 109 yıl geç-
miş bulunuyor.

* * *

Uzun Mehmet; Türk topraklarının
koyununa gömülen kömür adlı sanayi
anasının gücünü ve hızını, Türk ufuk-
larına boşaltmasaydı yani, bugün Türk
endüstrisi kömürsüz kalsaydı, anasız
bir çocuk gibi boynu bükük kalırdı.

Uzun Mehmedin kirpiklerinde bi-
riken tozda, bir ilerinin gelişim rengini
veren, Kestaneci köyünün sıgırtmaç
ayaklarından bir keşifin yüzüne vuran
hızlılığın mayası ve estetiği gizlidir.

Çünkü;

Uzun Mehmedin, bütün asil Türk
tarihi gibi unutulmuş fakat yeni yeni

ortaya çıkan yüzünde özleşen hamur-
da Türk kapasitesinin olgunluğu ve
ileri Türk endüstrisinin zaferi haykır-
maktadır.

Türk madenciliğinin mayası; Uzun
Mehmedin bulduğu toprakla harcadı-
ğı kan içinde, tırnak arası hamurda,
yattmaktadır.

* * *

Biz; Uzun Mehmedin yalnız bir kah-
raman anar gibi edgil, geleceğin de
bir bulucusu gibi sayıyoruz. Çünkü
Uzun Mehmet, yalnız bulmadı, göster-
di. İliğine kan uydurulan Osmanlığa,
kanını parlatan yarını gösterdi? Uzun
Mehmet günü hem yarını arayup bul-
cak çocuklarımıza toprağımızın üstü
kadar altını, hem Ülkümüzün bugün
göz alan durumu kadar yarını göz
kamaştıran ilerisini gösteriyor.

Biz; Uzun mehmet gününden, hem
Türk gençliğinin ulusal eğitimine ya-
rayan bir unsur, hemde ulusal ekono-
miyi besileyen bir faide umuyoruz.

Bütün Türk çocukları,

Uzun Mehmet gibi kendilerini Türk
tabiatını yenmeğe vermelidirler. Ve
onlar için ne büyük talidir ki çalışma-
larının sonu Uzun Mehmedin buluşu
gibi yurt kuruluşuna en önemli bir
dayanışaç olsun.

KÖMÜR HAVZASI HAKKINDA NOT:

1 - Zonguldak havzasında maden
kömürü ilk defa 1829 yıl son baharında

Uzun Mehmet adlı bir Türk genci tarafından bulunmuştur.

2 — Uzun Mehmet kömürü bulmasına tekaddüm eden yıllarda bahriyede askerliğini bitirmiş ve terhis zamanında kendisine hõsterilen maden kömürü nûmunasını beraberine almış ve yorulmayan bir arama aşkıyla Ereğli sırtlarında bu nûmunenin benzerini aramaya koyulmuştur. Bir sonbahar mevsimi köse ağzı değirmenine zahiresini görürmeye giden Mehmet, dere kenarında gezerken bir gün evvelden yağan şiddetli yağmurların sürükleyip getirdiği moloz yığınları arasında askerlikten ayrılacağı sırada kendisine verilen maden kömürüne benzer taşlar bulmuş ve bu taşları Köseagzı değirmeninin ocağından yakarak şüphesini gidermiştir.

3 — Maden kömürü taşlarını bulan Uzun Mehmet hiç kimseye renk vermeden madenin kaynağını araştırmış, o gün ve ertesi gün dere boyunda akşama kadar uzayan zahmetli bir araştırmadan sonra bu maden kömürü parçalarının koştuğu maden kömürü damarını bulmuştur.

İşte o zaman havza tarihinin temelini atan bir hadise olmuş, Türkiye kömür serveti hazinelerini meydana çıkaran koca kâşif kazmasını kaldırmış ve Zonguldak havzasının ilk maden damarına ilk kazmacı, ilk kazmayı bu suretle vurmuştur.

4 — Uzun Mehmet, bu keşfini saraya bildirmek için dağarcığını sırtına sarmış ve kıymetli yükü ile karadan İstanbula gitmiştir. Saray, Uzun Mehmedin, memleket ölçüsünde çok büyük değerli olan keşfini, kâşife küçük bir

mükâfat vermek suretile karşılamıştır.

O sırada padişah ikinci Mehmet namına Eveğlide hüküm süren (mütesellim) Uzun Mehmedin kömürü - keşfini bu yüzden saraydan gördüğü iltifatı çekememiş ve burnu ucundan bir servet hazinesini meydana çıkarup kendi haberi olmadan saraya götürün koca kâşifi, İstanbula gönderdiği adamlarile Uzun Mehmedin misafir olduğu " Leblebici,, hanında öldürmüştür.

İşte memlekete koca bir servet hazinesinin anahtarlarını armağan eden Uzun Mehmedin saltanattan gördüğü mukabele budur:

Keşfini kanile sulamak.

5 — Uzun Mehmet, keşfi ile memlekete tükenmeyen bir hazine verdiği halde Osmanlı imparatorluğu bu hazinenin istifadeyi, Uzun Mehmedin keşfinden 20 yıl sonra yani 1848 yılında düşünebilmiştir. Geçen bu 20 yıl zarfında yolsuzluktan iki dağ ardını bilmiyen aşarcı elinde inleyen Türk köylüsü, harp gemilerinin, tersane, darphane gibi fabrikaların mahrukatını yine sarayın israfları gibi vergi altında kamburlaşan sırtından ödemmiştir.

6 — Madenin keşfinden sonra Uzun Mehmedin adı kısa bir zamanda unutulmuş, keşfini kanile sulayan Türk gencinin hatırası silinmiştir.

7 — Zonguldak halkevi, kuruluşundan sonra bu hadiseyi de ele almış ve kitap sarayı ve yayım kolu uzun çalışmalardan sonra Uzun Mehmet tarafından ilk maden damarının keşfi, Tarihini 1829 yılı 8 İkinci Teşrin olarak 1932 yılında tesbit edilmiştir.

İşte o günden beridir ki Uzun Mehmet milli bir kahraman olarak anılıyor ve Uzun Mehmet günü Zonguldakta bir bayram olarak kutlanıyor.

BİR ETÜT-BİR İDDİA

Büyük Türk Şairi Yunus Emre Kimdir?

Yazan: RAİF YELKENCI

(Tarih ve edebiyat tetkikleriyle meşgul olan bir fikir adamımız Raif Yelkenci maruf Türk şairi Yunus Emre hakkında yaptığı derin araştırmalardan sonra, hayatı bugüne kadar tamamiyle aydınlatılmamış olan Emrenin gene maruf şair Aşık Paşa olduğu neticesine varmıştır. Edebiyat tarihimizde mühim bir hâdise teşkil edecek olan bu etüdün ilk kısmını bugün karilerimize arz ediyoruz.)

"Yunus Emre,, Anadolu Türklerinin hicri (700) küsur tariblerinde yetişmiş en kudretli ve hakim bir şairidir.

Bu büyük zat hakkında matbu ve yazma (tarib) ve teracümü ahval kitaplarıyla tezkerelerde menakıbnamelerde pek çok yazılara tesadüf edildiği gibi memleketimizin ber tarafında çıkan (gazete) ve mecmualarda dahi kendisine dair satırlar görmekteyiz (Yunus Emre) ye kalben sonsuz bir muhabbet ve hürmetle bağli olduğum için onun benüz tenevvür etmemiş şahsiyetini araştırmak beni senelerdenberi uğraştıran bir meşgale olmuştur. (Yunus)un matbu divanından başka mesleğim olan kitapçılık dolayısıyla elime geçen sayısız yazma divanlarını, mecmua, cönklerdeki şiirlerini tetkik etmek fırsatına nail oldum.

Bu tetkikatımda üstad Bay (Fuad Köprülü) nün (Türk edebiyatında İlk Mutasavvıflar) adlı eserini kendime

rehber ittihaz eyledim.

Mathu (Yunus) divanını gözden geçirenler bu kitabın serâpâ hatalarla dolu olduğunu bilirler. Keza yazma nüshalardaki şiirlerin birbirini tutmaması bende bunların da hatalı olduğu kanaatini hasıl etti.

Öyle ki, Bugün baştanaşağı (Yunus) a aiddir denebilecek pek az şiire rasgeliyoruz.

Eski devirlerde türkçemize maalesef pek az ehemmiyet verilmiş, ancak son zamanlarda Ahmet Vefik Paşa (lehcisile Süleyman Paşa (Tarihi Âlem) ile Cevdet Paşa (Kavaidi Osmaniye)-sile bize lisanımız hakkında rehberlik etmişlerdir.

Bu vatan ve milletin bir âciz ferdi bulunmak itibarile pek sevdiğim ve nihayetsiz derecede hürmet ettiğim Türk şairi (Yunus) hakkında araştırmalar yaptım.

Matbu ve gayrimatbu pek çok eserler gözden geçirdim.

Bilhassa bu hakim Türk şairinin şahsiyeti beni son derece cezbettiğinden henüz lâyıkile aydınlanmamış olan bu meseleyi tenvir etmek yani onun (kim olduğunu) ortaya çıkarmak istedim.

(Yunus) divanının yazma nüshalarında ve Baki Beyin (Yunus Hayatı)

nam eserinde bulunup matbu divan nüshalarında mevcut olmayan bir uzunca şiir vardır. Ben bu şiirin yazmalarını, Baki Beyin eserindeki metinlerini karşılaştırmak suretile tetebbü ettim.

(Yunus) un şahsiyeti bu şiirden ortaya çıktığını hayretle gördüm. Bu manzumeyi aynen yazıyorum.

*Bu fena mülkünde ben nice nice hayran olam
Nice bir hayran olam ya nice bir giryan olam*

İlâh...

(Baki Bey nüshasından)

Şimdi bu şiirin şu satırlarını dikkatle tetkik edelim.

*Adımı attım yedi dört on sekizden öte
Dokuzu yolda koyup (1) şah emrine ferman olam*

Birinci mısradan. $7 \times 4 = 28 + 18 = 46$ mecmuu hasil oluyor.

Bu basit hesaptan anladığım nokta şudur:

(Yunus) bu şiirini (46) yaşında söylemiştir.

İkinci mısraa gelelim.

Dokuzu yolda koyup demekle yukarıdaki mecmudan (9) rakamını tarh icabediyor:

$$46 - 9 = 37$$

Mısraın ikinci yarısında (şah emrine ferman olam) demekle 37 yaşında iken tarikata intisap eylemiş olduğu manası tezahür ediyor.

Diğer taraftan: Divanında yazılı oluğuna göre bu divanın nazmedildiği tarih (707) dir.

O halde (37) yaşında intisap ettiğini söyleyen ve divanını (707) senesinde tanzim eyliyen (Yunus) un doğum tarihi: $707 - 37 = 670$ edeceği tabiidir.

(Yunus) un matbu divanının başında (mesnevî) şeklinde bir nazım vardır.

Baki bey tarafından isimio (Kitabül-nüşihyye) olduğu yazılmıştır. "Yazma nüsbalarda görülmektedir."

(Yunus) Kitabül-nüşihyyeyi (37) yaşında yani (707) tarihinde telif etti.

46 yaşında da şerh mahiyetinde bu uzunca şiirde hayatını tasvir etmektedir.

707 Senesine 9 ilâve edilecek olursa. $707 + 9 = 716$ eder ki bu tarih mezkûr şiirin telif tarihi olmuş olur.

(Yunus) u 716 dan 722 ye kadar altı sene daha Amasyada (Hanıkahı Mes'udi) de görüyoruz.

722 senesinde (Hanıkahı Mes'udi) yi oğlu (Elvan Çelebi) ye bırakıyor. Ve (Kırşehir) de küşei inzivaya çekiliyor. (İhadetle) meşgul oluyor. Tam (15) sene (Yunus) mahlasını kullanmıyor.

Bu (cibeti daha iyi anlamak için biraz da Anadolu Selçukilerinin son devirlerinden ve o devrin büyük bir şahsiyeti olan:

(Aşık paşa) — Alâeddin Ali den bahsetmek lâzım geliyor:

699 dan 707 ve 708 tarihlerine kadar bu saltanat inkıraz etmektedir.

İlhanîler Anadoluyu istilâ eylemişler. Hükümet merkezi olan (Konya) da hükümdar yok.

703 senesinde bu şebirde halkın büyük teveccühünü kazanmış (Muhlis Paşa) mevcuddur.

(Karaman) (Beyi) de (Mahmud) beydir. Pek sıhhatli olmıyan tarihi vesikalardan anlaşıldığına göre (Mahmud) Bey (Muhlis Paşayı) altı ay

kadar halkın başında bulundurdu.

Fakat İhâni hükümdarı (Gazan Mahmut Han) Karamanileri mağlup edince (Konya) da bulunan (Muhlis Paşa) da evlâd, ayalini ve akrabasını alarak (Mısır) a gidip Türk olan Sul tana (iltica) etti. Altı sene sonra (Mısır) da (Kos) şehrinde vefat ederek orada defnedildi. (709) vefat tarihi. (Muhlis Paşa) nın oğlu (Garibname) müellifi olup (733) te vefat eden ve Kırşehirde mefün bulunan (Âşık Paşa) dır. (Muhlis Paşa) nın babası ise (Baba İlyas Horasanî) namile maruf olan zattır. Bilvasıta (Ahmet Yesevî) ye mensubdur. Ve bir tarikat piridir.

Bu zatın dört müridinden biri (Sarı Saltuk) diğeri (Hacı Bektaşî Veli) nin mürşidi (Lokman Perende) /dir. Birkaç müridi daha vardır.

(Sarı Saltuk) un müridi Berak-Berak) olduğunu biliyoruz. (Baba İlyas) vefatı 657, Tahir beye göre veya Amasya Tarihi müverrihinin gördüğü bir vesikaya nazaran 657 - 658 dedir. Osmanlı müelliflerinde Tahir bey (657) kabul etmiştir. (Sarı Saltuk ise Rumelinde kazalarda bulunduktan sonra (700) tarihinde tekrar Anadolu'da görünmüştür.

Müridi (Berak) a gelince bu zat (Âşık Paşa) devrinde yaşamıştır. Buraları hatırlatıldıktan sonra tekrar şiirimize avdet ediyoruz.

41 inci heyit şudur:

Yunusa Taptuk, Saltuk, Baraktandır nasib
Çün gönülden cûş kıldı men nice pünhan alam

Beyitinden anlaşıldığına göre: (Yunus) nasibi: Baraktan, Barak, Saltak-

ISPARTA'YA

Yemyeşil bahçelerin yollarında gezerken
Gülünle bülbülünle ne güzelsin Isparta
Yolunda aşıkların gizli hisler sezerken
Gençlerinin kalbinde bir emelsin Isparta

* * *

Gönüllerin bağısın kalplerin ateşisin
Bu diyara hasr olan güzellerin eşisin
Günden güne parlayan kalplerin ateşisin
Güzellikler yurdunda ayrı elsin (Isparta)

* * *

İnleyorum günlerdir hasretinle yanarak
Saatlarca günlerce son geceyi anarak
Kaldım uzak ellerde hayale aldanarak
Gülünle çiçeğinle bir tanesin (Isparta)

* * *

Ah senin hasretinle yanıyorum yanıyor
Gelecek haş günlerle kalbimle aldanıyor
Kucağına atılmak için parçalanıyor.
Şehirler şehrinin timsalsin (Isparta)

* * *

Yemyeşil bahçelerin yollarında gezerken
Yolunda aşıkların gizli hisler sezerken
Yükseklerinden uçan kuşlar seni süzerken
Güzeller diyarının timsalsin (Isparta)

ANTALYA: Hasan Göker

tan Saltuk da Tapduktan almıştır.

43 üncü beyit:

Kâh hâlis, kâh (Muhlis) oluram o sen fûrkanla
Kâh rahmanürrahim ya hayyt, ya kayyûm,
ya mennam olam

Bu beyitteki (Muhlis) kelimesile babasının ismine işaret etmiş oluyormu?

(Cumhuriyet Gazetesinden) .

— Sonu gelecek sayıda devam edecek —

Vazife Tashihlerinde Esaslı Noktalar ve Kolaylıklar

ÖĞRETMEN: NURİ TÜRÜNÇÜ

Vazife; tedrisatın dimağda yer etmesi için yapılmakta olan mümarese ve temrinden başka bir şey değildir. Tedrisatta hünere taalluk eden derslerde mümarese ve temrin yapmak hihassa lâzımdır. Bu sayede işlek bir okuma, düzgün bir yazı, seri bir hesap ve becerikli bir el kabiliyeti kazandırılabilir. Bu hususta pedegok "Distervey," mümarese ve temrin öğrenmemek ve öğrendiğini unutmanın anahtarı demiştir. Öğretilen şeyleri muhafaza etmek yeni şey öğretmekten çok mühimdir. Kazandırılan malumatın kaybolmaması için devamlı temrin ve mümareseye muhtaç olduğumuz gibi, derslerin tatbik safhaları için de bunlar çok lâzımdır. Vazifeler öğretilen bahisleri tekrarlamak ve kazandırılan malumatı tatbik etmek için verildiklerine göre, vazifeleri vermeden evel gözönünde bulundurmanız lazımgelen bir kaç mühim noktayı işaret etmek isterim.

1 — Verilecek vazifeler işlemekte olduğumuz ünitelerden meydana çıkacak şekilde olmalı, çocuğun alâka ve fikrî seviyesi dışında kalan, çocuğu sınıf ve yaş seviyesine göre zihni ve amelî faaliyete sevketmeyecek vazifeler olmamalıdır. Böyle demekle çocuğun yaş ve zekâ seviyesi dahilinde veyahut derslerle tamamen alâkadar vazifeleri kastetmiyerek mevcut malûmatıyla hallederek ve asıl olacağı neticelerin terkibi bir şekilde izah ve ifadesini istiyoruz. Buna nazaran bu çerçeve içerisinde yazılı vazifelerden başka bilhassa bir parçanın özetini çı-

karmak ve bir müşahedeyi izah neviden sözlü vazifeler de girebilir.

2 — Gerek yazılı ve gerekse sözlü vazifeler çocukların bedeni ve ruhi seviyelerine uygun olmalıdır. Çok güç vazifeler çocuğu yıldırıldığı gibi, fazla vazife de çocuğa osanç verir, veyahut da vazifeyi üzerinde uğraşmadan başkalarına hallettirmeye yol açar. Çok kolay vazifeler ise alâka ve teccessüs uyandırmaz, çocuğu düşündürmez. Onun için vazifenin mahiyetine dikkatli olmak gerektir.

3 — Çocuklar vazifeleri ihatasile kavradıktan sonra alâka ve şnurla öğretmenlerinden, ağabeylerinden ve büyüklerinden yardım istemeleri yerinde bir hareket olur. Çünkü yarın çocuk erişeceği hakikî hayat sahasında bütün meseleleri tamamen yalnız yapmıyacaktır. Bugünün pedagojik icapları da bunu emretmektedir. Yeter ki başkalarından yardımı anlıyarak istesin ve bu yardımlarla müktesebâtını biraz genişletebilsin. Yalnız; yardımına başvurduğu bilgin ve büyükler çocuğun izzetinefsini hırpalamaktan ve kırmaktan çekinebilsinler.

4 — Son terbiye ve tedris cereyanlarına göre çocuğun vazifelerini bizzat kendisinin tertibi istenilmektedir. Çocuk bu şekilde vazifenin her yönünde faal bulunacak ve tertip ettiği vazifeyi daha çok benimseyecektir.

5 — Vazife alâka ve zevkin mahsulü olmalı, zoraki ve angarya vaziyetine düşürülmemelidir. Bazen sınıfın inzi-

batını temin endişesile vazife verildiği vakidir. Fakat bu şekil talebeden ziyade bizi işgal etmekle beraber maksadı temin etmiş olmaz.

6 — Vazifeler okulda verildiği gibi çok defa okul dışında yapılmak üzere verilir. Ve vazifeler içerisinde en çoğunu da okul dışında yapılmak üzere verilenler teşkil eder. Fakat pedagoğklar ev vazifelerinin çok ve çeşitli olmasına muvafakat göstermemişlerdir. Onlara göre ilkokul talebesi okul dışında daha çok zamanını oyn ve müşahedelere hasretmeli, yazılı vazifeler çocukların zamanlarını eritmemelidir. Buna inzıam eden ikinci bir müessir daha vardır. O da talebe ailelerinin iktisadî durumları. Takdir ederiz ki: çocuklarımızın hepsinin evi sıcaklık ve aydınlık cihetinden sıhhat şartlarını ihtiva etmez. Bu cihetten gayri kâfi şartlar içerisinde yaşayan çocuk sarfettiği ceht ve gayretin acı acı değerini sağlığı ile ödemiş olur. Bunun için vereceğimiz vazifeler bu şartları göz önünde bulundurarak talebe velilerinin ortalama yaşayış durumlarına göre olmalıdır. Meslek mevzuatının çerçivelediğine göre birinci devrenin son sınıfına verilecek vazife ile ikinci devre sınıflarına verilecek vazifeler arasında kemmiyet ve keyfiyet bakımından farklar olmakla beraber azamî bir saati geçmemelidir.

7 — Ev vazifelerinin birde ahlâkî cephesi vardır. Bu vazifeler mektep ile aile arasında bir bağ olmakla beraber evi mektebin gidişinden haberdar etmesi

dalayisile de değeri vardır. Daha sonra ev vazifeleri geri çocukların yürümesine de müessir olur. Fakat yaradılıştaki kabiliyet itibarile az yüke mütehammil olan bu tip çocukların usandırılması şartile... bunlardan başka vazifeler çocukların ictimai muhitlerine ve ferdî kabiliyetlerine göre de çeşitlendirilmelidir. Onun için herhangi bir vazife de çocuğun çok veya az kabiliyetli oluşuna göre bu yaradılıştaki farkları gözönünde bulundurulmalıdır.

8 — İlkokul talimatnamesine nazaran cimnastik, musiki derslerinden maada ders ve faaliyetler için vazife verileceğine göre vazife yalnız hesap, lisan veya kopya vazifeleri olarak kalmamalı; açık havada ve tabiatta çeşidli faaliyetlere ve hadiselerle müteallik tetkik ve müşahedeler, günlük ictimai ve siyasi hadiseler de araştırmaya vazifeleri arasında mühim yer almalıdır.

9 — Vazifeleri muhafaza altında bulundurmak çocuğun eserine saygı göstermek demektir. Bununla beraber toplanan yazifeler çocuğun muhtelif zaman ve kademelerdeki tekâmül ve inkişafını da zabt ve tesbit bakımından kıymetli vesikelerdir. Bunun için vazifeler temiz ve düzenli bir kâgıda veya deftere yazılmalı, muntazam dosyalar halinde korunmalıdır. Bu maksadla sınıfın dolubunda bir yer ayrılmalı ve arzu edildiği anda çocuğun muhtelif zamanlarda yılın başlangıcında, ortasında iktisap ettiği terakki ve inkişaf merhaleleri canlı bir şekilde görülebilmelidir.

Vazifelerin tashih şekillerine girmez.

den evvel prensip ve metod bakımından müsbet olan bir faaliyeti bazı cihetlerde mevzumuzla temas etmesi itibarile mevzu bahs etmek isterim. Burada çocuğun yaşadığı okul ve aile muhitini diğer muhithere nazaran olgun buluşumuz bizi oldukça mürekkep olan bu faaliyete girişmek cesaretini verdi. Bugünün ileri mektebciliğinin başında araştırmaya yolu ile bilgi ve itiyadlar kazandırmak metodu yer almaktadır. Bizde başlayan bu fikre inzıman eden büyüüklerimin kıymetli vesaya ve direktifleri bu faaliyeti oldukça çetin ve eksiklerle malâmal olsa da başarmağa sevk etti. Binaenaleyh bir yıl sonraki aldığımız netice oldukça müsbet bir randmanla faaliyetimizi meydana koyabildi. Bu mevzu bahs faaliyet tamamen araştırma esasına müstenit grup faaliyetidir. Bu faaliyetin icaplarına göre herhangi bir ünite ele alındıktan neticesine kadar grubların dolayisile sınıfın her uzvunu faal bulundurmak için vazifelendiriliyor. Yıllık faaliyetimizin gizli kapaklı olan tarafı yoktur. Bütün üniteler sınıfın malûmu ve netice itibarile de malıdır. Yalnız; herhangi bir ders ünitesini işlenmesine girildiği ilk gün üniteyi kısımlara ayırarak not ettiriyor, kömelere verilen kısımlar üzerinbe iktiza eden araştırmalara başlanmasını ve gerekli materyellerin toplanarak korunmasını istiyoruz. Böylelikle köme azaları ele alınan ünitenin parçalarına ait şekiller üzerinde müşahede, araştırmaya, Materyel toplama ve toplanan şeyleri saklama yöünde faaliyet geçiyorlar. günü geldiğinde de bir köme elde ettiği netice-

leri yazılı ve şifahi vazifelerle sınıfın önüne getirip seriyor. Raporlarını okuyor, izahatını veriyor, Materyellerini gösteriyor ve bunları toplarken müracaat ettikleri kaynakları da gösteriyor. Bu vazife cüzütamlarına karşı diğerleri de a'âkasız kalmıyorlar. Onlarda hazırlanmışlardır. Fakat arkadaşları kadar etraflı değil. Bütün sınıf aynı gün içine vazife alan bir veya birkaç grubun araştırmaları dinlemekle iktifa etmiyorlar. Kendi kendilerine edindikleri malumat dahilinde aksak ve eksik kısımları tamamlıyorlar. Bu şekilde tenkidli ve ilâveli bir konuşma devam ediyor. Böylelikle bir köme tarafından aydınlatılmıya çalışılan ders diğer köme tarafından tashih ve itmam ediliyor. Bunlardan arta kalan fikir ve bilgi yanhşaları da öğretmen tarafından tamamlandıktan sonra yazılı kısımların türkçeye taalluk eden kısımları diğer bir Türkçe dersinde umumî şekilde tashih edilmek üzere geriye bırakılıyor. Müteakip dersde yazılı vazifeyi teşkil eden raporlar cümle cümle okunarak üslup ve kaide yönlerinden tashih edildikten sonra, doğru yazı bakımından da öğretmen tarafından kırmazi kalemle tashih edildikten sonra ait olduğu kömenin dosyasında muhafaza altında bulunduruluyor. Mütevali faaliyetlerde de bu yazılı vazifeler [Raporlar] köme ve sınıf için bir müracaat vasıtası olarak kalabiliyor. Köme faaliyetlerinde müşterek vazife alan sınıf, bu faaliyetleri cüzütamlara ayırdıktan sonra her talebeyi de vazifelendirmiş oluyor. Bilhassa bu şekilde vazifelendirme keyfiyeti çok

psdağojik bir hareket oluyor. Böylelikle vazifelerin icap ettirdiği bütün faaliyet araştırma ve kendi kendini yetiştirme esasına varıyor. Bu faaliyette çocuklar hiç bir tesir altında kalmadan tedrisi meseleleri başlı başlarına hallediyorlar. Yalnız bu tarzı faaliyetle ünitelerin işlenmesi hayli zaman ve mesaiye tevakkuf ediyor. Bugünkü şerait altında müfredat programının ihtiva ettiği bahisleri işlemeğe hal ve zaman müsade edemiyor. Çünkü programlar ve sınıflar çok yüklü vaziyettedir. Binaenaleyh simdilik bünyesi çok müsait olan bir kısım üniteleri köme faaliyetiyle işlemeğe devam ederken mesaimizin diğer kısımları için de bu faaliyeti bir ideal olarak mütalâa edilebiliriz.

Yukarıda izah edildiği veçhile her ders için vazife verildiği gibi, onların da kendi kendilerine birer tashih şekilleri olacağı aşikârdır. Fakat burada vazife hususunda deha önemli bulduğumuz tahrir, imlâ ve hesap vazifelerinin tashihleri üzerinde durulacaktır. Hesap hariç olmak üzere esasında imlâ (Doğru yazı), tahrir (yazılı ifade) ve Türkçe deki diğer okuma ve kavait faaliyetleri bir bütünlük teşkil etmekte olduklarına göre bunlara ait vazifelerin yeni ceryanlara uygun olarak kü şeklinde tashihleri izah edilecektir. Yeni ceryanlara göre Türkçe kapalı bir kü ve bir cütündür. Tahrir, imlâ, okuma, dil kuralı birbirine sokulmuş ve iç içe girmiş durumdadır. bunun için tahrir vazifeleri tashih edilirken türkçe dersinin bütün kademelerine

baş vurulur. Tahrir vazifelerini yazıp bitiren çocuklar bir defa kendi kendine okuyup ilk tashihi yaparlar. Bundan sonra vazifeler aynı sıradaki arkadaşlarıyla değiştirilir. Çocuklar birbirlerinin hatalarını tashih ederken okunamayan kelimeleri ve anlayamadıkları üslup ve kaide hatalarını şifâhen birbirlerine anlatırlar. Bu konuşma işi yavaş olur. Yüksek sesle konuşulursa susturmak lâzımdır. Bu şekil ilk zamanlarda biraz gayritabülikleri ihdas ederse de sonradan yoluna girer Bu çeşit faaliyetin inzibatı ihlâl edeceğini düşünen (Rauf İnan) sebest tahrir kitabında diyorki: "İnzibat denilen şey bizatihi yoktur. O daima tedrisatın o andaki şekiinden çıkar. Tahrir dersinde eğer çocuklar şevk ve hevesle çalışıyorlarsa o zaman inzibat var demektir. Eğer rahat rahat oturmak istiyorlarsa o zaman ne alâka ne de inzibat vardır." Haddi zatinde mevzua karşı alâka bir çapalama ve uyanıklıkla ifade edilir. Bu tip çalışmada çocuklar münakaşada ileri gidiyorlar, Fakat iddialarının doğruluğunu yalnız lâfla değil, kelime defterine, kelime cedvellerine, kılavuza, lûgate baş vurmak suretile isbata çalışıyorlar. Burada sınıf bizatihi faal ve uyanık durumdadır. Kazandığını ve bildiğini yerinde ve sırasında kullanarak zatî inkişafını yine bizaat kendisi temin etmesi itibarile bu metod bilhassa imkân ve şartların tecelli ettiği zamanlarda tatbik edilmelidir. Ve bu metodun gayesine uygun olarak da birinci sınıftan itibaren lâzımgelen vesait ve mâlzeme tam bir titizlikle temin

edilmelidir.

Hesap vazifeleri:

Hesap vazifeleri en çok çocukların ruhi kabiliyetlerinin tekâmül ve inkişaf-ları üzerinde müessir olur. Bu faaliyeti gayesine eriştirmek için çocuklara he-sap vazifeleri yaptırılırken tam bir istik-lâl ve serbesti verilmelidir. Temrin ve vazifeler aynı zamanda işlenen ünite-lerin hayata ve muhitteki hayati hare-ketlere intibakını istihdaf etmelidir. He-sap vazifelerini yalnız hallettirmekle kal-mamalı, bilhassa problem tertip işlerine de yer vermelidir. Bunlardan başka he-sap faaliyetlerinin şekillerle ifade edil-mesi işi de bu çerçeve içerisinde ehem-miyetli bir yer almalıdır. Herhangi şe-killerde olursa olsun vazife faaliyetinin yeri ikidir: Okul, ev.

1. — Okulda hesap vazife faaliyetleri:

Hesap vazifeleri temrin veya broblem şeklinde umumî olarak sınıfa söylenir. Bu söyleniş problem ve temrinin mahi-yetine göre ya doğrudan doğruya bir-kaç talebeye tekrar ettirilir veyahut da açılma yoluyla faaliyetin ruhu kavratılır. Bu açılma, tahlil vazifenin anlaşılmasını temin ettiğine kanaat edilirse talebe faaliyete geçirilir. Talebe faaliyete geç-dikten sonra öğretmen sıralar arasında dolaşarak problemi kavrayamayanları münferiden düşündürmek suretile hallet-meğe sevkeder. Bir taraftan da vazife-lerini yapanların defterleri kapatılarak bilhassa bu işde talebelerin birbirlerin-den istifadelerine kat'iyen meydan veril-

mez. Öğretmen defterlerin tetkiki sıra-sında vazifelerini tam yapanlara muvaf-fakiyetlerini ihsas etmekle beraber, eksik yapanlarda da eksikleri yardım yoluna tamamladır. Talebeden çoğunun vazife-lerini yaptıkları görülünce yerine ve sı-rasına göre bazan eksik, bazan da tam yapan talebelerden biri tahtaya kaldırı-larak problem izah ve hallettirilir. Bu sırada vazifelerini eksik olarak yapan-larla hiç yapamıyanlar doğru şekli def-terlerine geçirirler. Bu faaliyette istical göstermek, muayene ve tetkikte müsa-mahalı hareket etmek gayesine müte-veccih bir faaliyet olamaz.

2 — Evde hesap vazife faaliyetleri:

Evde yapılmak üzere verilen temrin ve problemler sıra ile altalta alışdırma defterinin bir sayfasına yazdırılarak hal-ledilmiş şekillerin de karşiki sayfaya numaralarla altalta sıralanmaları istenir. vazifeler derslerin sonlarında verilir ve başlarında alınır. Ders girince her tale-be alışdırma defterlerini sıraların üstüne açık olarak bırakır ve hiç bir faaliyete girişmez. Müteakiben öğretmen muayene ve tetkik işine birer birer devam eder.

Vazifelerin yapılışı hakkında tam bir kanaat elde ettikten sonra talebeden birisini tahtaya kaldırarak ynkarıda ol-duğu gibi evvelâ izah, sonra hallettirir. İzah ve halde vaki olacak eksikliği di-ğer bir talebeye tamamlatmak suretiyle faaliyete devam edilir. Vazifelerin tah-tadaki hal şekilleri doğrulandııkça eksik vazifeler tamamlatılır.

EKMEKÇİ AYŞESİ

SAİT DEMİRDAL

Son zamanlarda Uluborluda hudayi nabit olarak yetişen ve sevgi, saygı ile yadedilmeğe lâyık bir bayan görülmüyordu: Ekmekçi Ayşesi.

Ayşe hanımı Uluborlunun ihtiyar ve orta yaşlılarından bilmeyen yoktur. O, daima iyi ve hayırlı düşünen, işe yarayan ve her vadede irticalen söz söyleyebilen bir annedir. Onun şen sözleri bir darbimesel hükmünde Uluborluda çok zaman daha söylenecek ve unutulmayacaktır.

Ayşe hanım, Uluborlunun cisrikebir mahallesinde atik 26 numaralı hanesinde Süleyman kızı Gülsümden rumî 1249 yılında doğmuş ve Tahtapazar mahallesinin yeni 48 numaralı hane sahibi olan Ekmekçi oğullarından esikilikle meşgul Mehmetle evlenmiş ve aynı mahallede kayıtlı iken 1337 rumî yılının 22 martında ölmüştür. Ayşenin evlenme tarihi belli ve mukayyet değilse de Uluborlu nüfus kaydında 1277 doğumlu Mehmet ile 1281 doğumlu Süleyman adlı iki oğlu görülmektedir. [1]

Ayşe hanım, Uluborluda önce Hancı Ayşesi, evlendikten sonra da kocasının soyadile Ekmekçi Ayşesi diye anılmakta idi.

Mumailay'la, uzuna yakın orta boy-

lu, dolgun ve beyaz tenli, yeşil gözlü [2], gür ve güzel sesli, şen, hazırcevap, dindar, mütevazî, iyi kalpli, fakir fakat gözü, gönlü tok, dul bir kadındı.

Küçük oğlu Süleymanın 1312 rumî yılında Yunan harbine iştirâk edip dönmemesi ve büyük oğlunun da iyi bir geçim sahibi olamaması Ayşe hanımı zaruret ve üzüntü içinde yaşatıyordu.

Bu duygulu kadın, iratsız olmasına rağmen eliboş bir kadın değildi. Bir çok yerden gelen zuburat, onu geçindirmeğe kâfi idi. Onun içindir ki Ayşe hanımı, mevlüt okurken, ölü yıkarken, kadınlara şeyhlik ederken ve hemen her günde kadın sohbetlerinde ortalığın neş'e kaynağı olarak görüyoruz. O, kâh güler, güldürür; bazı da ağlar, ağlatır, kalbi yanık âşıkıbillâh kesilirdi. İrticalen kıt'alar, tekerlemeler söyleyivermek onun en bariz ve teslim edilmiş bir vasfı idi. Her vakit, her mecliste güzel ve manzum tekerlemelerle meclise bir şevk ve bir can verir, coştururdu. Kendisine başvuran meyas, ve mahzun gönülleri teselli eder, sustururdu.

Ayşe hanım, tam manasiyle bir

[1] Bu kayıtlar Uluborlu nüfus kütüğü kayıtlarıdır.

[2] Ayşe hanımın gözleri ihtiyarlık hasebiyle son zamanlarında malûl bir helde idi.

anne idi. Dengine düşemiyen, gelin
gittiği evden küsüp babası evine dö-
nen bir genç geline:

Ağlama kızım ağlama
Yüreciği dağlama
Akıllisen el sallayıver
Başına kara bağlama

Tam otuz sene evvelce
Sen gibi ben de güzelce
Uluborlunun gülüydüm
Bulunmadı dengimce

Varmıdır dengine düşen
Görmedim iyiyi seçen
Mü'minlerin kısmeti bu!
Tut sözümü son kesen.

Bazı döğdüler, koğdular
Yükümü yola yığdılar
Kadın, kadın sabr eyledim
Sonra sedire koydular

Seviyor seni kocan
Geride kalır kel amcan
Ehlinden ölümün yaktur
Hasandan tütecek bacan

Elin sözüne kapılma
Yanan ateşe atılma
Ayşe nenen gibi olma.
Parasız, pulşuz satılma.

Diye söylediği rivayet edilen şu
manzumesi bilbassa dikkati celbet-
mekte ve iyi kalpli bir anne olduğunu
anlatmaktadır.

Ayşe hanımın ölü yıkadığı ve yeni-
den yakmalar, ilâhiler tertip edip söy-
lediği de görülmektedir:

ÖLÜ İÇİN [3]

Kıbleye dönün yolcu gidiyor
Gözleri açık, gönü evinde
Cennetten melek onu yediyor
Sandıkla sepet ağlar yerinde

Yavrurum mı dedi? Kocam mı dedi?
Günü ne türlü bulatlı idi

Büyük kıızı daha bu yıl yedi
Düğün kemeri ağlar belinde

Altı gün evvelce gülüp oynayan
Yavru getirdi bize bu civan
Böyle acıyı görmeyen insan
Bilmez bu zehri anmaz dilinde

Geldi bir ateş tenini yaktı
Ağız kilitli etrafa baktı
Ecel gelince çengeli taktı
Kocası kabire gitsin salında

Makbule kızım, şefaet eyle
Yavrunu bize emanet eyle
Ayşe ananı siyanet eyle
Yudu, arıttı âsi elinde

Ekmeççi Ayşesi, kadınlara şeyhlik
de ederdi. Cuma günleri Ahudedede [4]
türbesinde bunun riyasetinde zikirler
yapılır, devirler sürülür ve bu anue
tarafından Yunus Emreden, Niyaziden,
daha bir çok eserlerden ezberlenmiş
destanlar söylenirdi. Kendisi tarafın-
dan tanzim edilip söylencü dinî des-
tanlar da işitilirdi. Zikir esnasında
söylediği şu destan kendisininidir:

DESTAN

Tevhit olsun işimiz
Erkeğimiz, dişimiz
Durmuyalım deyelim
Lâilâheillâllah.

Tanrım bizi yarattı
Yedi cennetten attı
Havva anayı ağlattı
Lâilâheillâllah.

Adın anan yorulmaz
Allah deyən boş kalmaz

[3] Ayşe hanım, bu manzumesini altı günlük ölen
bir lohusa için söylediği anlaşılıyor. O, hastanın
acıklı haline temas etmekle etrafındakileri rikkete
getiriyor.

[4] Ahudedede, yanan eski hükümet civarında halen
araç halinde bir tekke vardır. Bu mahalde bu isimde
bir de çeşme vardır ki Selçuklular zamanına ait
olduğu söylenmektedir. Halk arasında bu çeşmeye
(Abinden çeşmesi) derler.

Yanımdan ayrılmaz
Lâilâheillâllah.

Aşıkların göz yaşı
Eritir dağ, taş
Verirler canla başı
Lâilâheillâllah.

Tanrım yollarda kaldım
İşimi sona saldım
Günah deryasına daldım
Derim estoğfirullah
Lâilâheillâllah.

İlâhi budur duam
Yanoyım sabah, akşam
Sen varısın nere kaçam
Lâilâheillâllah.

Aşıkların ahı var
Gönlünde allahı var
Ayşenin günahı var
Tübtü estağfirullah
Lâilâheillâllah.

Ayşe hanım, dindar olduğu kadar şendir de. Bulduğu meclislerde bhusus kış geceleri kadın toplantılarında vaktında namazlarını kıldırır, evradını çektirir, yüzük, fincan, aşık oynattırır, meclisi kahkahalara boğardı.

Bu dindar ve şen anne, her akşam bir eve çağırılırdı. O, ev sahibine misir, nohut kavurmalarını, üzüm leblebi karışık çerezlerini, armut ve elma kaklarını [5], zerdali, sarı erik kurularını hazırlattırır, şifa ve bereketli olsun diye her bir kadına haline münasip, gelişigüzel, irticalen kıt'alar söyleyerek kendi eliyle birer avuç takdim eder, meclisi güldürürdü. İşte şen ve müteferrik kıt'alarından bir kaçı:

KIT'ALAR [6]

Armut yerine üzüm geldi
Önüne kara gözüm geldi

Sana bir avuç az mı bilmem
Utandım, yüzüm yere geldi.

Nohutmuş hissen kızım
Misk kokulu sakızım
Uzak durma sokul sen
Kış değilim ben yazım.

İçde geldi bir elek
İçi dolu çekirdek
Çürük dişin var mı bak
Eğer varsa yime tek.

Borlunun tut kurusu
Utansın Yemen hurması
Tükenmez hemen yeyin
Borlu bunun burası [7].

Armut gibi sararma
Erik gibi kararma
Ben sana gönül verdim
Başkasını arama.

Sana da geldi misir [8]
Nasibin zaten kısır
Al ağzına gevele
Konuşma fısır, fısır.

Efendin çok ceviz kıldı [9]
Senin dilinden yıldı
Çeneni biraz tut kızım
Bundan nice ev yıkıldı.

Geleydi bir tabak şeker
Verirdim ben teker teker
Yimeğe lâytksın amma
Kör kaderin yokmuş meğer!

Dilin gibi tatlısın
Zehra diye adlısın
Güzeli herkes sever amma [10]
Fakat sen pek berbatsın.

[5] Kak, elma, armut meyvelerinin ince ince kesilerek güneşte kurutulmuşuna derler. Armut kaktı, armut kıyması gibi.

[6] Bu kıt'alar, misafirlere sunulan yemiğin cinsine ve misafirin sosyal durumuna uygun olarak söylenmiştir.

[7] Borlu, Uluborlunun halkça söylenen kısa adıdır.

[8] Ayşe hanım, bu kıt'ayı ölü telgraf çavuşu Boyacı oğlu hacı hafız Ahmet karısı ve hacı Ali kızı ölü Emineye söylemiştir. Bayan Emine bilâveleddi. Bu manzumelerin çoğunu oğundan yazdım.

[9] Bu kıt'a, kocasını gücendirmek için itiyadında olan geveze bir kadın için söylemiştir.

[10] Amma kelimesi fazla ise de, halk şairlerinin bu gibi fazla, eksik heceler eksik olmaz.

HALK EDEBİYATI

(MANİ) ler

TOPLAYAN: Nuri Katırcıoğlu

Karanfil uzar gider
Yaprağını düzer gider
Şu kız yolunu şaşırmuş
İnşaallah bize gider

Karanfil ekene
Gül yakışır mı dikene
Tanrı yarlığasın
Gizli sevda çekene

Karanfilin katmeri
Al koynuna yat beni
Benden güzel bulursan
Bir pula sat beni

Karanfil koydum tasa
Ağzını basa basa
Güzlükte menendin yok
Azıcık boyun kısa

Karanfilim ez beni
Tülbentlerden süz beni
Sen kalem ol ben divit
Ak gerdana yaz beni

Karanfilin kurusu
Anasının kuzusu
Candan gönül verdim
Ayrılanın doğrusu

Karanfil ekin taş
Çıkmadı kaldı kış
Gerdanında beni var
Nasıl gitmez hoş

Karanfilim desteyim
Bülbülüm kafesteyim
Selâm et nazlı yare
Ölmeden, hastayım

Karanfilsin kararın yok
Gonca gülsün tımarın yok
Seni çokdan severim
Senin benden haberin yok

Ayşe hanımın bu ve buna benzer, mahalli bir çok kıt'aları, tekerlemeleri varsa da ihtiyar kadınların hafızasında unutulmağa mahkûmdur. Bugünü ihtiyarlarından bunları toplamak büyük bir bimmete bağlıdır. Bu bayırlı annenin ele geçen bu eserleri ne zorluklarla elde edilebildi.

Sözü bitirmeden Ayşe hanımın bazı bususiyetlerini de kaydedelim:

Ayşenin tabsil derecesini bilmiyoruz. Fakat avamın münevver bir kadınıdır. Bunun yaşadığı devirlerde Uluborluda kadınlardan da hafız çıkmakta idi. Mumaileyhanın kur'anıkerimi, harekeli kitap yazılarını okuduğu ifade edilmektedir. Onun ezberinde bir çok ilâhiler, hesapsız düalar, destanlar vardı.

Uluborluda bazı macera kahraman-

larına Ayşe hanımın türküler [11] yakığı ve:

*Kanlık yolu [12] saza benzer
Eminem gelin kıza benzer*

beyitlerle başlayan türkünün buna ait olduğu rivayet edilmekte ise de bu sözün doğruluğunu isbat edecek bir belgeye tesadüf edemedik. Şurası muhakkaktır ki Ayşe hanım, coşkulu, duygulu, şair ruhlu, şen, kabiliyetli bir kadındır. Temenni ederiz ki bu verimli annemizin daha başka manzume ve tekerlemeleri zabtedilmiş olsun.

[11] Uluborluda her sene ilkbaharda yeniden bir kaç türkü işitilir. Bunların kim tarafından tertip edildiği ve bestelendiği belli değildir. Halk bu gibi türkü ve yakmaları mütelef kimselerin yaptığını kabul eder. Ayşe hanımın bu işle de meşgul olduğunu tesbit edemedik.

[12] Kanlık yolu, Derebağçe tarafından Bahçe mahallesine çıkan yokuştaki kıvrımı, yol.

Kış gider yaz gelir
Bahçelere saz gelir
Yarı güzel olanın
Çekdikleri az gelir

Kirazın alına bak
Yardaki çalıma bak
Yakdın beni külettin
İnsafsız haline bak

Kuzu alıp gütsem
Ot olup bitsem
Yarlığamı yar beni
Eğilip ayağın öpsem

Kılıpdanlı sırma yaka
Gönül bağladım hakka
İki gözüm dört oldu
Yoluna baka baka

Keten gömlek dizedek
Kalk gideliğin bizedek
Sarılıp yatsalım
İlkbahardan güzedek

Keten iplik bükeyim
Yere bürüncük dikeyim
Ayrılık pek uzadı
Dardimi kimlere dökeyim

L

Leylek gelir uzaktan
Tilki kaçır tuzakdan
aşıklar anlamazlar
Nasihatdan yasakdan

Leblebim çifte kavrulmuş
Dumanı gökde savrulmuş
Beni kimler istedi
Nasibim sana ayrılmış

M

Mangalım var külüm yok
Bülbül oldum gülüm yok

Senden ayrı düşeli
Rahat geçer günüm yok

Mektup yazdım kamyşla
Yakdın beni bakışla
Gariip gönlümün dileğini
Tanrım bana bağışla

Mektup yazdım acele
Al eline hecele
Mektup benim vekilim
Al koyauna gecele

Mektup üstünde pullar
Allı yeşilli mumlar
Hasretliğimi andıkça
gurbette kulağı çınlar.

Merdivenden inmem diyor
Basma entari giymem diyor
Olursa canfes olsun
Koyuna girmem diyor

Minarenin alemi
Kaşlar kudret kalemi
Mademki hekim değildin
niçin açdın yaremi

Minarede ezen var
Gönlümde gezen var
Şu Isparta içinde
Aşkımı sezen var

Mercanlı inciym süzüldüm
Ak gerdana dizildim
Yaradan böyle dilemiş
Ben alınına yazıldım

Minasına akar şarlak
Suları parmak parmak
Acep elimden gelirmi
Senin gönlünü kırmak

Mercimek ekdim kile kile
Ölçüldü sile sile

Tanrım seni bana verdi
Yaşayalım güle güle

O

İğne ile knyu kazdım
Ağladım derdimi yazdım
Sana tutulmadan önce
ben epeyce kurnazdım

Odam mavi boyalı
İçi bülbül yuvalı
Böyle sevda görmedim
Ben anamdan doğalı

P

Posta gider karadan
Kalksın dağlar aradan
Kumru gibi koklaşalım
Kavuşdursun yaradan

Parlar saçları lüle lüle
Yar gelir güle güle.
Elinde sırmalı mendil.
Terini sile sile

S

Sarı çiğdem ek rim
Hem balım hem şekerim
Ayıplamayın dostlarım
Gizli sevda çekerim

Sıtrası olan konar çemene
Sıtrасızlar gider Yemene
Nişanlım acep sağımı
Sorarım her gelene

Sırmalı mendil alsana
Yarım bizde kalsana
Aşkından ölüyorum
Gözlerimden bilsene

Su başında bir melek
Ferracesi benek benek
Karşımdaki güzeli
Bana: yaz felek

Su akar kütüğünden
Bulanır köpüğünden
İpek olsam dolışsam
Dudumun topuğundan

Su gelir akar gider
Yar gelir bakar gider
Onun Şahin bakışı
Yüreğimi yakar gider

Su içdim destiden
Sensin beni mesteden
Cennet durağı olsun
Seni bana dosteden

Su içdim yudum yudum
Gel benim nazlı dudum
İki dünya bir olsa
Sensin benim ümüdüm

Su gelir taşa değer
Kırpıklar kaşa değer
Tasalanma sevdiğim
Bir gün başbaşa değer

Ş

Şu gelen kimin kızı
Yanakları kırmızı
Gerdanında beni var
Sandım sabah yıldızı

Şu kırların çemeni
Başındadır yemeni
Düşünmeden sende sev
Seni candan seveni

T

Tüfeğim dolu saçma
Gel yarına benden kaçma
Yedi yerimde yaram var
Bir yaracla seu açma

U

Uykum geldi esnerim
Yarı sinemde beslerim
Sekiz çeşit meyveyi
Bir çekişte isterim

Üzüm, Vişne, Zardalı
Kırmızı Elma, Şeftali
Erik Ekşi Nar tatl
İlle turunç memeli

Y

Yarındaki narmıdır?
Koynundaki yarmıdır?
Doğru söyle sevgilim
Benden başka var mıdır?

Yarımdaki nar ise:
Koynu mdak yar ise
Gençliğime doymiyayım
senden başk var ise.

Yarı yolladım yola
Gözlerim dola dola
Mevlâm bir bulut yolla
Yarıme gölge ola

Yarım yar ise gelsin
Dağlar kar ise gelsin
Bana yarı bulunmaz
Aklı var ise gelsin

Yarımin gümüş iğnesine
Canını dayanır cilvesine
Ben yarime kavuşdum
Dad'sı cümledenize

Yarımdan atla kıldum
Bir güzele kul oldum
Kuş dili de bilmezken
Öğrendim bülbül oldum.

Yaylaların yoğurdu
Seni kimler doğurdu
Seni doğuran ana
Kaymaklamı yoğurdu?

Yemenim benek benek
Ortası çarkıfelek
Kim ne derse desin
Benim yarım hürî melek

Yemenim yele yele
Yarım gitti gurbetele
Yollamış acem şalı
Sarsın deyi ince beli

Sınıf ve Okul Kütüphaneleri ve çocukta Okuma İtiyadını nasıl kazandırmalı

ÖĞRETMEN: Zehra Durlu

Bir milletin medenî ve kültürel kalkınmasında vazife sahibi olan vatandaşlar arasında öğretmenin hissesine düşen rolün ehemmiyet ve şerefini uzun boylu izaha lüzum yok. Bir topluluklar hakiki yükselişi, maddî eserlerden ziyade zihin işlemeyle tahakkuk eder. Bu medenî yükseliş savaşının ön hatlarında öğretmen sınıfları yer alırlar. Bu şerefli, fakat aynı zamanda çetin ve mes'uliyetli bir fazifedir. Öğretmenin vazifesi, isminin de ifade ettiği gibi öğretmektir. Biz kendisine emanet edilen yavruların zihinlerini, hayatta işlerine yarayabilecek bir çok bilgiler aşlamakla mükellefiz.

Elimizdeki program bu bilgilerin nevi ve şümülü hususunda bize rehberlik eder. Fakat bizim elimizle işlenecek şekil olacak körpe dimağlara bir sürü malumat istif etmek şüphesiz kâfi değildir. Maneviyatı henüz katılaşmamış olan çocuk iyi veya kötü bir çok itiyadları ilkökul sınıflarını takip ettiği çağlarda alır. Sokakta, kendi muhitinde ve belki ailesi içinde bir çok kötü göreneklerin tesiri altında fena itiyadlar edinme tehlikesine maruz bulunan çocuğu istikbal için çok zararlı olan bu tesirlere karşı korumak ve onu cemiyet bayırlı bir uzuv yapacak olan güzel ve iyi itiyadları ken-

disine aşlamak lâzımdır. İşte bizden beklenen aynı derecede ehemmiyetli bir diğer vazife daha ki burada sadece okuma itiyadından bahsedeceğim.

Maarif inkilâbında bu noktaya ne kadar ehemmiyet verildiğini hep biliyoruz. Eski devre nazaran bugünün okulu bu bakımdan kıyaslanamıyacak kadar ileri bir zihniyeti temsil etmektedir. Çok yakın zamana kadar öğretmen, ders mevzuu haricinde talebeyi okumağ teşvik etmek lüzumunu duymak şöyle dursun, hatta "derslerine zarar verir," diye onun herhangi başka bir şeyi okumasına muarız olacak kadar kökne bir inanışa sahipti. Yeni terbiye ceryanlarının aramıza sokulmasıyla bu dar görüşlü, skolastik zihniyetine paydos borusu çalmıştır. Öğretmenin, okul yıllarına mürhasır kaldıkça bir insanı münevver, mütakâmil yapmağa imkân yoktur. Hayata atıldıktan sonra kitap ve mecmua açmış olanlara bu gün (Yarı münevver) sıfatını takıyorlar. Yeni yetişmekte olan nesli bundan kurtarmak lâzımdır. Zihni ufuklarını hudutsuz surette genişleten okuma itiyadı çocuğa en ziyade okul sıralarında aşılabilir. Biz Türk öğretmenleri bu büyük vazifeyi hepimiz yapacağız.

— Gerisi gelecek sayıda devam edecek —

"ÜN," mecmuası bu sayılarıyle altıncı yılını bitirmiş oluyor. Kariyerlerinin devamlı ilgilerine dayanarak intişarına devam edecektir.

AY İÇİNDE OLGULAR

Büyük Zلزeledeki İnsan Zayıyatımız:

Cuhuriyet gazetasının 5662 sayı ve 17 Şubat 940 tarihli nüshasında büyük zelzele felâketinde vukua gelen insan zayıyatı aşağıdaki şekilde tesbit olunmuştur. Bu tesbite nazaran ölü sayısı 32741 ve yaralı sayısı da 9404 ki ceman 42145 e balığ olmuştur. Vilâyetlere göre mikdarları şöyledir:

Vilâyetin Adı	Ölü	Yaralı	Yekân
Erzincan	15470	4117	19587
Tokad	6826	1976	8802
Sivas	7583	1969	9552
Amasya	660	118	778
Ordu	463	488	951
Giresun	1439	488	1927
Gümüşhane	233	82	315
Samsun	45	142	187
Trabzon	3	9	12
Yozgad	6	6	12
Tunceli	8	7	15
Niğde	5	2	7
	32741	9404	42145

Ispartadaki Zلزeler:

Biri büyük zelzeleden iki gün evel yani Birinci Kânun 1940 gecesi saat 3.45 de, biri 29 İkincikânun 940 günü saat 14.15 de ve biri de 17 Şubat 940 da saat 24 de ve biri 22-23 gecesi saat 18.45 de olmak üzere Isparta'da oldukça ehemmiyetli dört zelzele olmuş mübim bir hasar ve zayıyat olmamışsa da üç okulun duvarlarında zararlı bazı çatlaklıklar husule gelmiştir. Bundan başka ara sıra hafif sarsıntılar da olmaktadır.

Halkevinde Müsamere:

Eksikleri tamamlanmış olan yeni Halkevi sahnesinde 17.18 Şubat 1940 geceleri Halkevi Temsil kolu tarafından "Gün Doğuyor," adlı piyes temsil olunmuştur. Güzide ve kalabalık bir seyirci karşısında verilen bu müsamerede va-

zife alan gençlerimiz çok çalışmış ve rollerini mükemmelen ifa etmişlerdir. Kendilerini tehrîk eder, halk terbiyesinin mühim bir rüknünü teşkil eden temsil işlerindeki devamlı faaliyet ve muvaffakiyetlerini dileriz.

Vilâyet Umumî Meclisi:

Ay içerisinde Vilâyetimiz Umumî Meclisi açılarak faaliyete başlamıştır.

KIZILAYIN SENELİK KONGRESİ:

Vilâyetimiz Kızılay kurumunun senelik kongresi Aalkevind Vali Tefvik Hadi Baysal'ın Başkanlığında yapılmış, bir senelik faaliyet raporu gözden geçirilmiş ve merkez heyetinden ayrılan beş azanın yerine gizli reyyle yenileri alınmış ve bütçesinde hapılarak kongreye nihayet verilmiştir. Bu sene Kızılayın yeni idare heyetini aşağıdaki zevat teşkil etmektedir

Reis: Sıhhiye Müdürü Remzi Tınaz

İkinci Reis: Operatör Reşat Ayan

Muhasip : Mütetakk Enver Okay

Vezenedar: Ticaret Odası Başkâtibi Ahmet

: Ayyıldız

Katip : Singer acentesi Razi Önder

Yeni idare heyetine muvaffakiyetler dileriz.

Halkevlerinin açılışının 8. inci yıldönümünde

Halkevlerinin sekizinci yıldönümü 25/2/1940 Pazar günü Halkevinde tes'id olunmuştur. Bu maksatla yapılan törende bir okullu tarafından bir şiir okunmuş ve öğretmen Hayri Yavru tarafından da evimizin bir senelik faaliyeti anlatılmıştır. Bu yıl eskilere ilâveten Türkiyede yeniden 6 Halkevi ile 141 Halkodasının açıldığı anlaşılmıştır.

Neşriyatı idare eden: HİLMİ DİLMEN

Mesul Müdürü: RIZA UYSAL

Baskıldığı yer: ISPARTA MATBAASI